

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

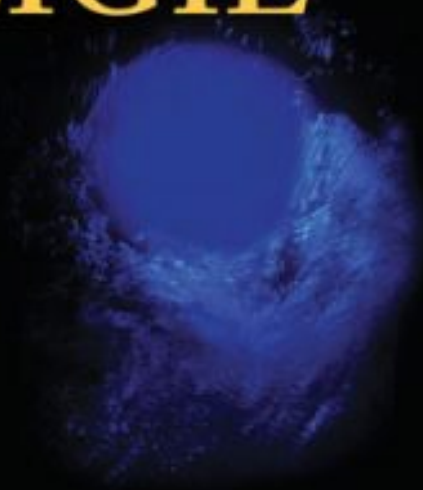
Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

Halit Ziya
UŞAKLIGİL

Mai ve Siyah

ROMAN

YAYIN KREDİ YAYINLARI

MAİ VE SİYAH

Halit Ziya Uşaklıgil (İstanbul, 1865 - 27 Mart 1945) Öğrenimine Mercan'daki mahalle mektebinde başladı, daha sonra Fatih Askeri Rüştiyesi'ne yazıldı. Osmanlı-Rus Savaşı (93 Harbi) sonrasında ailesi İzmir'e taşınınca öğrenimini İzmir Rüştiyesi'nde sürdürdü. Özel hocalardan Fransızca, Mekhitarist adlı okulda İtalyanca öğrendi. İzmir Rüştiyesi'nde Fransızca hocalığı, Osmanlı Bankası'nda memurluk yaptı. İzmir İdadisi'nde Türk Edebiyatı dersleri verdi. Vilayet Mesâlih-i Ecnebiye Kalemi başkâtipliğine getirildi (1893). Reji İdaresi'nden başkâtiplik teklifi alınca İstanbul'a gitti (1893). Nisan 1909'a kadar on altı yıl Reji İdaresi'nde çalıştı. 31 Mart Olayı'ndan sonra İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne girdi; V. Mehmet Reşat'ın mâbeyn başkâtibi oldu (1909-1912). Bir süre Âyan üyeliği yaptı. Reji'nin yerini alan Tütûn İnhisarı'nın idare meclisi başkanlığına atandı. 1912-1914 arasında Dârülfünun'da Batı Edebiyatı ve Estetik dersleri verdi. 1914'te ailesiyle birlikte Paris, Bükreş, Viyana ve Almanya'nın çeşitli şehirlerinde bulundu. Bir ara Matbuat Cemiyeti başkanlığına getirildi. 1937'de Tiran elçiliğinde başkâtip olarak çalışan oğlu Halil Vedat'ın intiharı kendisini çok sarstı. 1905'ten beri oturduğu Yeşilköy'deki köşkünde vefat etti, Bakırköy Mezarlığı'na, oğlunun mezarının yanına gömüldü. Halit Ziya altmış yıl kadar devam eden yazı hayatında hikâye, roman, mensur şiir, tiyatro, hâtıra, hitabet, makale ve edebiyat tarihi gibi değişik türlerde eserler vermiş, özellikle hikâye ve romanlarıyla yenileşme dönemi Türk edebiyatına damgasını vurmuştur.

Eserleri: Roman: “Sefile” (1887'de *Hizmet* gazetesinde tefrika halinde kalmış, ancak 2006'da Ö. Faruk Huyugüzel tarafından kitaplaştırılmıştır), *Nemîde* (1889), *Bir Ölü'nün Defteri* (1889), *Ferdî ve Şürekâsı* (1894), *Mai ve Siyah* (1897), *Aşk-ı Memnu* (1900), *Kırk Hayatlar* (1924), *Nesl-i Ahîr* (yarım kalmış tefrika, 1990). **Hikâye:** *Bir İzdivacın Tarih-i Muâşakası* (1888), *Bir Muhtıranın Son Yaprakları* (1888), *Küçük Fıkralar* (1896), *Bu muydu?* (1896), *Heyhat* (1896), *Bir Yazın Tarihi* (1900), *Solgun Demet* (1901), *Bir Şi'r-i Hayal* (1914), *Sepette Bulunmuş* (1920), *Bir Hikâye-i Sevdâ* (1922), *Hepsinden Acı* (1934), *Aşka Dair* (1935), *Onu Beklerken* (1935), *İhtiyar Dost* (1937), *Kadın Pençesi* (1939), *İzmir Hikâyeleri* (1950). **Oyun:** *Kâbus* (1918), *Fûruzan* (A. Dumas Fils'ten uyarlama, 1918), *Fare* (E. Pailleron'dan uyarlama, 1924). **Mensur Şiir:** *Mensur Şiirler* (1889), *Mezardan Sesler* (1889). **Hâtıra:** *Kırk Yıl* (1936), *Saray ve Ötesi* (3 cilt, 1940-1941), *Bir Acı Hikâye* (1942).

Handan İnci İstanbul Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nden mezun oldu. Aynı üniversiteden Yüksek Lisans ve Doktora dereceleri aldı. 2019 yılında, 1993'ten bu yana Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde roman ve öykü türleri üzerine dersler verdiği Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi'nin rektörü oldu.

Halit Ziya Uşaklıgil'in
YKY'deki kitapları

Hikâye (haz. Nur Gürani Aslan, 1998)
Kırk Yıl (haz. Abdullah Uçman, 2017)
Aşk-ı Memnu (haz. Handan İnci, 2018)
Mai ve Siyah (haz. Handan İnci, 2018)
Saray ve Ötesi (haz. Abdullah Uçman, 2019)

HALİT ZİYA UŞAKLIGİL

Mai ve Siyah

Roman

Hazırlayan
Handan İnci

YAPI KREDİ YAYINLARI

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

Yapı Kredi Yayınları - 5221
Edebiyat - 1492

Mai ve Siyah / Halit Ziya Uşaklıgil
Hazırlayan: **Handan İnci**

Kitap editörü: **Murat Yalçın**
Düzeltili: **Burçin Gönül**

Kapak tasarımı: **Nahide Dikel**
Sayfa tasarımı: **Mehmet Ulusel**
Grafik uygulama: **İlknur Efe**

Baskı: Mega Basım Yayın San. ve Tic. A.Ş.
Cihangir Mah. Güvercin Cad. No: 3/1 Baha İş Merkezi
A Blok Kat: 2 34310 Haramidere / İstanbul
Telefon: (0 212) 412 17 00
Sertifika No: 44452

1. baskı: Âlem Matbaası, İstanbul, 1313/1897
YKY'de 1. baskı: İstanbul, Ekim 2018
3. baskı: İstanbul, Temmuz 2020
ISBN 978-975-08-4347-1

© Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş., 2018
Sertifika No: 44719

Bütün yayın hakları saklıdır.
Kaynak gösterilerek tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında
yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş.
İstiklal Caddesi No: 161 Beyoğlu 34433 İstanbul
Telefon: (0 212) 252 47 00 Faks: (0 212) 293 07 23
<http://www.ykykultur.com.tr>
e-posta: ykykultur@ykykultur.com.tr
facebook.com/yapikrediyayinlari
twitter.com/YKYHaber
instagram.com/yapikrediyayinlari

Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık
PEN International Publishers Circle üyesidir.

Yayına Hazırlayanın Açıklaması

Mai ve Siyah romanı *Servet-i Fünun* dergisinde tefrika edildikten sonra (nr: 273-317, 23 Mayıs 1896 - 27 Mart 1897) kitap halinde basılır (1897-98/1313, Âlem Matbaası, 231 sayfa). Eski harflerle birkaç baskısı daha yapılan roman, dilde sadeleşmenin önem kazanmasıyla birlikte 1938’de yazarı tarafından sadeleştirilerek yayımlanır. Halit Ziya, bu baskıda romanı dil ve söyleyiş açısından dönemin okuru için daha rahat bir metin haline getirmiştir.

Elinizdeki kitap, yazarın sadeleştirdiği baskı esas alınarak hazırlanmıştır. Amacımız, *Mai ve Siyah*’ı yazarın elinden çıktığı son haliyle okura sunmaktır. Dolayısıyla günümüzde kullanımı değişmiş bazı kelimeler (mahun, mutbak) ve bazı söyleyiş biçimleri (tanılmak, oğuşturmak, yapyalnız) hem yazarın dili, hem de Türkçenin dönüşümü üzerine fikir verebileceği düşüncesiyle olduğu gibi bırakılmıştır. Metin üzerindeki müdahale, sadeleştirme sırasında terkiplerin çözülmesiyle ortaya çıkan ve günümüz için kavrayış güçlüğü yaratan bazı terkipleri yeniden bağlamaktan ibarettir (örnek: “sukutu feşfeşesini” / “feşafeş-i sukutunu”).

Öte yandan, sadeleştirilmiş bile olsa, *Mai ve Siyah* dili bakımından günümüz okurunu zorlayacak bir romandır. Bu engeli aşmak için kitabın sonuna bir sözlük eklenmiştir.

Handan İnci

Mai ve Siyah

Birkaç Söz

Mai ve Siyah için sadeleştirilmesi ve yeni yazı ile tekrar basılması hakkında ısrar edenler olduğu gibi eserin, yeni yazı ile basılmasına değil, fakat sadeleştirilmesine itiraz edenler de bulundu. Eser eski halinde mevcut olmakta devam ediyor, eğer ona genç nesil de rağbet edecekse yeni yazı ile basılması bir zaruret demek oluyor, bu takdirde de sadeleşmesine şiddetle lüzum var; mademki yeni nesle mahsus olacaktır, lisanını onun kabul edebileceği bir şekle sokmak teşebbüsün tabii bir icabı demektir.

Ancak sadeleştirmek için ne yaptım: Terkipleri, menûs olmayan kelimeleri, ağır cümleleri bugünün zevkine uydurmak istedim. Üsluba, ibarelerin inşa tarzına, velhasıl eserin bünyesine asla dokunmadım. Aksine hareket, kitabı esas mahiyetinden soymak olurdu.

Terkipleri ve kelimeleri değiştirirken bunların hayale ait olan vasıflarını açık lisan ile muhafaza ettim. Hatta mesela, “Bârân-ı elmas”, “Bârân-ı dürr-i siyah” terkipleri, sonra hikâyenin kahramanı şairin kendi şivesinde kullandığı tabir ve terkipleri bıraktım. Bunlara dokunmak mümkün değildi. Kitapta kalan lügatleri yeni nesilden menûs bulmayanlar olabilir, fakat itikadımca yenilik, lisanını, yenisi kadar eskisini de, bilmemek değildir. Hiçbir millette hiçbir münevver genç yoktur ki kendi lisanının geçmişine vâkıf olmasın.

Yapılan işe dair fazla izahata lüzum görmüyorum, vücuda gelen eser işin mahiyetini göstermeye kâfidir.

İmla için de birkaç söz ilave edeceğim:

Görülecek ki imlada kendimce muvafık bulduğum değişiklikler var. İctihat kapısı kapanmamış olduğundan ben görüşüme ve söyleyişime göre yazdım, netekim bir taşra çocuğu da kendi telaffuzuna göre bir imla kullanmaktadır ve kullanacaktır. Hiç kimseye “Beni taklit ve bu tarzı takip ediniz!” diyecek salahiyyete malik olmak iddiasında değilim, ancak kendi nefsimi taalluk eden salahiyyetle kanaat ediyorum.

Halit Ziya Uşaklıgil

Sofranın etrafında yedi kişi idiler.

Bir gün, *Mir'at-ı Şuun* sahib-i imtiyazı Hüseyin Baha Efendi, matbaaya çehresinde bir başka sevinç parıldayarak girdiği zaman dört nüshadan beri devam eden “Dâhilî Sanatlar” makalesinin altına son kelimesini iri bir yazı şeklinde karalamakla meşgul olan başmuharrir Ali Şekip'e demiş idi ki:

“Yarın değil öbür gün *Mir'at-ı Şuun* onuncu senesinin üç yüz altmış beşinci gününü ikmal ediyor. Çarşamba günü için...”

Ali Şekip hemen cevap vermişti:

“Hiçbir şey yazamam. Ziyafet verilmeyince bir satır yazı yok.”

Bu gece işte, Tepebaşı Bahçesi'nde yazı heyetine o ziyafet veriliyordu.

Davetliler *Mir'at-ı Şuun* ceridesi muharrirlerinden ibaretti. Bütün bu gençler dört saat hep içmişler, bir saat hep yemişlerdi. Şimdi parmaklarının arasında karnı doyduktan sonra yalnız meşgul olmak için oyalananlara mahsus gevşek bir eda ile yavaş yavaş yuvarladığı bir elmanın kabuğunu bir parçada çıkarmaya çalışan Ali Şekip'ten başka, hepsi, sandalyelerinin vaziyetini tebdil etmişler; sofradan az çok çekilmişlerdi. Sofrada artık yemek sonuna mahsus bir dağınıklık hüküm sürüyordu; kahvenin gelmesine kadar unutulmuş bırakılmış elma, portakal kabuklarıyla dolu son tabaklar, diplerinde kırmızı cür'alar görünen şarap kadehlerinin yanında duruyor; sofranın kenarından yer yer çıkan tütün dumanı bir müddet dalgalanarak lambanın etrafında dönen bir bulut teşkil ettikten sonra dağılıyor; beyaz örtünün üzerinde yüksek yemiş tabaklarının, sürahilerin, kadehlerin, oraya bırakılmış bir fesin şarap lekelerine karışan gölgeleri lambanın oynak ziyası altında kâh küçülüp kâh büyüyor... Şurada devrilmiş bir tuzluk... Ötede birisinin can sıkıntısıyla üç çataldan teşkiline çalıştığı bir ehram... Yer yer tabakların üzerine yahut şişelerin yanına bırakılmış peşkirler... Düşmüş de kaldırılmasına üşenilmiş bir bardak... Sofrayı baştan başa örten bir kargaşalık sanki yedi kuvvetli çenenin

hücumundan yorgun düşmüş, melûl bir enkaz kümesi şeklinde serilmiş bir sofa.

Hepsi başka bir vaziyette idi: Bir tarafta Ahmet Cemil –latif kıvrıntılarla bükülerek kulaklarından dolaşan uzun sarı saçları ensesine dökülmüş bir genç– ellerini ceplerine sokmuş, bacaklarını uzatmış, ağzında sallanan sigarasının mini mini bulutlarına süzgül gözlerle dalmış düşünüyor; ta öbür ucunda Sait, Raci –arkadaşlarının şaireyn diyerek alay ettikleri iki genç şair– diğer bir şairin ayağına ip takmış sürüklüyorlar; biri –kısa, zayıf, kuru, öyle ki susuz bir yerde yetişmiş zannolunur– yanında boş kalmış bir sandalyeye eğilerek iki sandalye ötede sahib-i imtiyaz Hüseyin Baha’nın idare memuru Ahmet Şevki’ye tevdi ettiği dertlerini dinlemek için kulak kabartıyor; kafaları buhar ile şişmiş olan bütün bu adamlar geciken kahveyi bekleyerek orada, şu perişan sofranın kenarında yarım kalmış sözleri ikmal ediyorlardı. Herkes söylüyor, hiç kimse dinlemiyordu. Ahensiz, vezinsiz aletlerden mürekkep bir musiki heyeti gibi mukaddemesiz, müntehasız, kırık, dökük muhavereler; çok içilmiş, çok yenmiş zamanlara mahsus bir serseri fikir ve lisan akışı...

Ali Şekip elmasını soymuş idi, bozmayarak, sakatlamayarak çıkarmaya muvaffak olduğu kabuğu karşıda şaireynin arasına fırlattı, “Raci! Seni çatlattım!...” dedi.

Onlar lakırdılarını kesmediler, Raci diyordu ki:

“Bak, fikirlerimin neticesini söyleyeyim. Onda tek bir şey var: Yalnız ben yazayım, benden başka kimse yazmasın, diyor!”

“Demek edebiyat inhisarı! Sahib-i imtiyazı: Hüseyin Nazmi.”

Raci gülerek sustuğu zaman bir aralık arkadaşı –parlak siyah gözlü, derin kırılmış gür sakallı bir genç– başıyla Ali Şekip’i işaret ederek sordu.

İkisi de onun şakasını anlamamıştı. Uzaktan vakayı takip eden kısa, kuru çocuk –Saip– yanlarına yaklaştı, yere düşen elma kabuğunu bir ucundan tutarak gösterdi, nükteyi izah etti. Onun riya-yetine göre meyvelerin kabukları öyle tamam soyulursa şeytan çatlarmış! O, Ali Şekip’in latifesini pek parlak buluyor, kırık kırık çirkin bir sinirli kahkaha ile gülüyordu. Şaireyn bundan zevk alamadılar, Raci:

“Puf!” dedi. “Soğuk! Tahtessıfır 30!.. Şunu *Mir’at-ı Şuun*’un bir sahifesinde imza koymadan neşretseler herkes Ali Şekip’in olduğuna yemin ederdi.”

Başmuharrir işitmedi. Kendi kendisine, “şimdi de ötekini çatlatmalı” diyordu.

Ötede idare memuru –kısa, şişman, bıyıkları seyrek, o kadar ki yolunmuş zannolunur, yanakları kıpkırmızı, öyle ki berber sakalından nişane bırakmamak için derisini soymuş kıyas edilir; hiçbir sinne sığmaz bir yaşta; bir adam ki yürürken yuvarlanıyor, otururken gömölüyor denebilir– şairlerin fırkasına döndü, kendisiyle eğlenmişler zannıyla, “Ahmet şevki Efendi’nin burada olduğu unutulmamalı...” dedi. İşitenler güldüler, idare memurunun kendisinden bahsederken Ahmet şevki Efendi demesinden herkes hoşlanırdı.

Elleri ceplerinde düşünen Ahmet Cemil hafifçe dönerek dudaklarının arasından bir şey söyledi, fakat işitilemedi.

Bu aralık kısa, zayıf, kuru çocuk şairlerin yanından ayrılmış, tekrar sahib-i imtiyazın sırlarına rağbet göstermiş idi. Bu sırada Hüseyin Baha Efendi matbaa idare işleri memurundan bahsederek ve muhatabının bir sözüne cevap vererek diyordu ki:

“Ne? İstikamet ha?.. Hay safderun hay! Elini versen parmaklarımı eksik bulursun.”

Bu aralık Ali şekip, “Kahve!...” diye bağırdı, “Kahve içmeyecek miyiz?... Kahve!...”

O zaman, birden herkes bir şey eksik olduğunu, onu bekleyerek burada kaldıklarını hatırladılar, yedi ses bir nakarat gibi tekrar etti:

“Kahve!.. Kahve!..”

Sahib-i imtiyaz –Hüseyin Baha Efendi kendi isminden ziyade sıfatının unvaniyla anılır– sahib-i imtiyaz parmağıyla uzaktan kahve getiren uşağı gösterdi. Bütün bu çılgın çocuklar ayaklarını vurarak, çırpınarak, bağıarak nakaratı tekrar ediyorlardı:

“Kahve!.. Kahve!..”

Eğlenmeye, gülmeye, bağırmaya vesile arayan bu gençler hep alkışladılar, güya bu gece neşvelerine şu bir fincan kahve ile güzel bir hatime vereceklerdi.

Fincanları kapıştılar, kimisi ayakta durarak, kimisi bir sandalyenin kenarına ilişerek kahvesini içmeye başladı. Tepsinin üstünde yalnız bir fincan fazla kalmıştı. Uşak mütereddit bir nazarla etrafına baktı, ta ötede hâlâ o vaziyette düşünen Ahmet Cemil’i gördü, yaklaşarak dedi ki:

“Kahve sizin mi?”

Ahmet Cemil, dalgın, cevap verdi:

“Zannederim.”

Sonra birdenbire doğruldu, elini fincanına uzatarak biraz ötede hâlâ Hüseyin Nazmî’yi, refiki Sait’le çekiştirmekte devam eden Raci’ye döndü, kuru bir sesle, “Demin Hüseyin Nazmi için bir şey söylüyordunuz,” dedi; “o burada bulunsaydı ne cevap verirdi, bilmem, fakat öyle zannediyorum ki sadece bir gülümseme ile susardı.”

Ahmet Cemil’in ağzından bu söz bir çırpıda tereddütsüz çıkmıştı, Raci ilk önce bu tarzda muhatap oluşuna şaşırılmış gibi göründü, sonra cevap vermek istedi:

“*Gencine-i Edeb* başmuharririni –bu sıfatı istihfaf eden bir eda ile söyledi– herkesin sizin kadar takdir etmesi lazım gelmez. Siz birbirinizin yazdığını anlarsanız herkesin de sizin gibi anlamasına bir lüzum göremiyorum.”

Şimdi herkes sükût etmişti. Havanın içinde sanki bir şimşek çakmış, bir fırtınanın tutuşmak üzere olduğunu ihtar etmişti.

Sait boş fincanını sofraya koydu, Ali Şekip sekizinci elmanın kabuğunu tam çıkarmaktan sarfınazar etti. Hüseyin Baha Efendi daha iyi dinlemek için burnunun üstünden daima düşen gözlüğünü büsbütün salıverdi. Kuru, kısa, zayıf çocuk biraz daha yaklaştı... Herkes Ahmet Cemil’in başlamasını bekliyordu, bu uzun sarı saçlı genç hepsince bir başka fıtrata malik olmak üzere tanılır, o söze başlarken herkes bir hürmet hissiyle sükût ederdi. Fakat hepsi ümitlerinde aldandılar, o bekledikleri fırtına patlamadı; Ahmet Cemil hâlâ düşünmekte devam ediyormuşçasına tam bir lisan ve tavır itidali içinde dedi ki:

“Bu muhakeme tarzı, bilmem makbul olabilir mi? Sizin edebî fikirlerinize –şu son kelime Ahmet Cemil’in ince dudakları biraz basılarak ancak fark edilen bir istihza ile telaffuz olundu– herkes gibi ben de vâkıfım. Buna şaşmak, garip bulmak şöyle dursun hatta aksine delalet edecek bir şey görsem, emin olunuz ki inanmak istemem. Sizi gücendirmek fikrine hizmet etmeyecek temin ederim ki zaten size meslek değiştirtmeye kalbimde küçük bir heves bile yoktur. Ne olur, varsın bizi iltifata layık görmeyen o kadar arkadaşlar içinde şair Raci de bulunsun... Bugün *Gencine-i Edeb*’in iki bin nüsha satılışına Hüseyin Nazmi sebeptir diyorlar.”

Raci'yi hiçbirisi sevmezdi. Sârî bir tebessüm bütün dudakları dolaştı, herkeste bu sözlerden latif bir haz uyanıyordu. Raci istihfaf eden bir nazarla cevap vermeye çalışıyordu.

Ahmet Cemil dinleyenlerin muhabbetine emin olan bir natuk itminaniyle mütebessim dudaklarını fincana uzattı, sözünde devamda mahsus gecikiyormuşçasına kahvesinden uzun bir yudum içti, sonra dedi ki:

“Hüseyin Nazmî'yi tahkir vesilesi arayanları anlayamıyorum. Her gün kucak kucak önünüze yığıldığı o bediaları, edebiyat binasının o yeni esaslarını görmemek için insan gözlerini kapamak, bugün kaleminden taşan zafer sayhasını işitmek için insan kullaklarını tıkamak lazım gelir...”

...Latifelerle onu tevkif etmek istiyorsunuz, boş fikir! Görmüyor musunuz ki bugün dehasının pınarı tehevvue gelmiş bir nehir gibi akıyor; ileriye, daima ileriye akıyor!.. Onun coşkun dalgalarına sed mi çekebileceksiniz?.. Anlamıyor musunuz ki mümkün değil! O en saf kaynaklardan kuvvet alarak, en yüksek tepelerden atlayarak, en gönül okşayan vadilerde dolaşarak, en temiz kayalardan süzülerek büyüye büyüye yükseldi. Düşmanları biraz ağızlarını açsalar boğulacaklar...”

Saib –kısa, zayıf, kuru çocuk– hazzından ellerini ovuyordu. Saib dayanamadı, arkadaşı Raci'den ayrıldı, “Evet!” dedi.

Ali Şekip gizlice Raci'yi gösterdi; Raci kinden, hasetten mürekkep bir hisle sanki boğuluyordu.

Ahmet Cemil ince parmaklarıyla yumuşak sarı saçlarını taradı; gözleri yarı kaybolmuş, bir sâniha dalgasıyla tutuşmuş kadar parlak çehresi –lambanın ziyasıyla yarı gölgeli bir levha şeklinde, kendisini dinleyen, bütün sözlerine iştirak ettikleri gözlerinde okunan bu arkadaşların karşısında– Raci'ye yarı dönük, yarı muhatap bir vaziyette devam etti:

“Siz şiirimizi bıraktıkları noktada sabit görmek istiyorsunuz, amma buna imkân olmayacağına bir türlü inanmak istemiyorsunuz...”

Raci'nin dudaklarında sanki istihfaf tebessümü donmuş, orada yapışmış gibi ne dağılıp ne açılıyordu.

Ahmet Cemil'in yanaklarına hafif bir renk çıkıyor, dudaklarına bir ihtizaz geliyordu. Fakat sedası, saf bir ahenk kadar kulakları okşayan, ruha sıcaklık veren sedası –uçtukça pervaz kabiliyeti artan kırlangıçlar gibi– söyledikçe kuvvet buluyordu.

“Şiirin nasıl bir yol takip ettiğini anlamıyorsunuz. Fuzulî'nin saf ve samimi şiirine tercüman olan o temiz lisanın üzerine sanat gibi, ziynet gibi iki belayı taslit etmişler; lisanda onlardan başka bir şey bırakmamışlar, öyle şeyler söylenmiş ki sahiplerine şair demekten ziyade kuyumcu denebilir. Bir ucundan tutulsa da silkile taş parçalarından başka bir şey dökülmeyecek... Lisanı câmid bir kütle haline getirmişler. Baki'ler, Nedim'ler, o deha perisinin nâsiyelerine ilahi bir nur koyduğu adamlar, bu lisandan, bu kütleden ne çıkara-bileceklerinde mütehayyir kalmışlar; lisanı –üstünü örten tezeyyün ve tasannu yükünün altında zayıf, sarı, artık görülemeyecek, belki yok denebilecek bir hale gelen ruhu– Veysi'lerin, Nergis'lerin eline vermişler; o güzel Türkçeye muamma söyletmişler. Bunu inkâr etmek mümkün değil... Dört yüz sene emekle lisanın üzerine yığılan bu kof şeyler işte nihayet zaman ile yavaş yavaş sıyrılıp savruldu...”

Ahmet Cemil şimdi kendisini unutmuş; yalnız göğsünü şişiren, dimağında muttarit darbelerle vuran bir sabit fikirle söylüyorcasına kimseye bakmayarak; hatta söylediğine vâkıf olmayarak devam ediyor; bütün etrafında bulunanlar –güya bu genç natuktan çıkan mıknaşsiyet nefesiyle tabiattan yüksek bir noktaya çekilmiş bir halde, hareket etmeyerek gözleri dalarak, nefeslerini zapt etmek isteyerek bir vaizin karşısında heyecandan uyuşmuş duranlar gibi– dinliyorlardı.

“Bilseniz, şiirin nasıl bir lisana muhtaç olduğunu bilseniz! Öyle bir lisan ki... Neye teşbih edeyim, bilmem?... Mütেকellim bir ruh kadar belîğ olsun, bütün kederlerimize, neşvelerimize, düşüncelerimize, o kalbin bin türlü inceliklerine, fikrin bin çeşit derinliklerine, heyecanlara, tehevvrürlere tercüman olsun; bir lisan ki bizimle beraber gurubun mahzun renklerine dalsın düşünsün, bir lisan ki ruhumuzla beraber bir matemini yeisiyle ağlasın. Bir lisan ki asabımızın heyecanına refakat ederek çırpınsın... Haniya bir kemanın telinde zapt olunamaz, anlaşılamaz, bir kaide altına alınamaz nağmeler olur ki ruhu titretir... Haniya fecirden evvel âfâka hafif bir renk imtizacıyla dağılmış sisler olur ki üzerlerinde tersim olunamaz, tayin edilemez akisler uçar; nazarlara buseler serper... Haniya bazı gözler olur ki sonsuz karanlıklarla dolu bir ufka açılmış kadar ölçülemez, nerede biteceğine vukuf kabil olamaz derinlikleri vardır, hissiyatı yutar... İşte bir lisan istiyoruz ki onda o nağmeler, o renkler, o derinlikler olsun. Fırtınalarla gürlesin,

dalgalarla yuvarlansın, rüzgârlarla savrulsun; sonra müteverrim bir kızın yatağı kenarına düşsün ağlasın, bir çocuğun beşiğine eğilsin gülsün, bir gencin ümitle parlayan nazarına saklansın. Bir lisan... Oh! Saçma söylüyorum, zannedeceksiniz, bir lisan ki sanki tamamıyla bir insan olsun.

Ahmet Cemil'in titreyen sesinde terennüm eden saf ahenk, dehanın sihir esasına temas etmiş zannedilen çehresinde parlayan bir sâniha yıldızı; lambanın hafif ziyası ve dalgalanan tütün dumanları arasında yükseliyor görünen heyeti, ruhu okşayan bir nazım suretinde titrek dudaklarından dökülen bu sözler, sanki burada bulunanları bir cezbe dairesi içine almıştı.

Ahmet Cemil'i bir seneden beri tanıyorlardı, geçen sene Mekteb-i Mülkiye'den çıkıp da matbuat âlemine atıldığı zamandan beri... Onu bir kere görmek, sevmek için kifayet etmişti; herkes severdi, daha doğrusu bir nevi hürmet ederdi.

Son söz üzerine Ahmet Cemil yorgun bir tavırla iskemlesine atıldı. O son kelimedden sonra öyle bir hale geldi ki hiç söylememiş, deminden beri orada sakit, mütefekkir oturuyormuş zannolunurdu.

Raci yüzü fena halde kızarmış olduğu halde yanına yaklaştı, ellerini sofranın kenarına dayayarak yarı istihza, yarı tehdit karışık bir tavırla dedi ki:

“Bunlar öyle şişkin fakat öyle boş sözlerdir ki içinde bir şey bulmak mümkün olamaz.”

Ahmet Cemil cevap vermek istedi. Zaten sofrada umumi bir hareket olmuştu. Raci'nin mukabelesi kargaşalığa geldi, şimdi bahçenin musiki takımı gece faslına başlamak üzere idi; kemanlar hazırlanıyor, kırık dökük nağme parçaları işitiliyor, bahçe memurlarından biri elinde şem'alı değneğiyle dolaşarak halkın tekrar toplanmasına kadar idare maksadıyla söndürülen gazları yakıyordu. Hep ayağa kalkmışlar, şöyle bir iki devir yaptıktan sonra –bahçenin böyle yan ve تنها bir yerinde pineklemeğe– ortalarda bir yerde oturmak istemişlerdi. Hatta Ali Şekip ziyafetin hiçbir tarafında eksik bırakmamak üzere bir nargile ismarlayacağını sahib-i imtiyaza hemen ima bile etmişti.

Ahmet Cemil müsaade istedi, o aydınlık ve kalabalık bir yere şu gizli ve yarı karanlık ciheti tercih ediyor, buradan ayaklarının altında serilen Haliç'in ve İstanbul'un münevver bir sema altında manzarasına karşı düşünmek istiyordu.

Onlar ayrıldıkları vakit geniş bir nefes aldı, sanki büyük bir zahmetten kurtulmuş gibi kendisini yalnız, ötede beride yemek yiyen birkaç kişiden, ara sıra görünen iki üç sakit hizmetkârdan başka halktan; biraz ötede uyanmaya, harekete başlayan kalabalıktan uzak, düşünceleriyle yalnız kalmakta azim bir vicdan istirahati duydu. Zaten mutadı olan perhizkârlığa rağmen bu gece şu ziyafet şerefine, biraz da arkadaşlarının ısrarına karşı –o da âdeti hilafına olarak– biraz mikyası geçmiş, biraz tahammülünden ziyade içmişti. Şimdi yavaş yavaş beyninden süzülen bir şey; damarlarının içinden, kemiklerinin arasından hafif hafif raşeciklerle akarak; sanki bütün cismaniyetini, iradesini çekerek ayaklarından doğru çekiliyor, gidiyor, vücudunu mukavemet mümkün olmayan bir kuvvetle erite erite dağıtıyor gibiydi. O vakit bir muvakkat cehdle kendisini toplar; bir uçuruma yuvarlanmıyor, toprakların arasına süzülüp akıyor olduğuna emniyet kesbetmek istiyormuşçasına gözlerini açar, ayaklarını çekerti.

Arkadaşları Ahmet Cemil'i böyle bir halde bıraktılar, onlar gider gitmez dudaklarının arasından, “Aman, bu Raci!...” dedi.

Bu adamdan, ilk muarefe dakikasından başlayarak duyduğu nefreti şu üç kelime tamamen izah ederdi. Onu hiç sevmez, sevmemek mümkün olduğu kadar sevmezdi. Raci o adamlardan biri idi ki dünyaya hiçbir şey olmamaya mahkûm edilerek geldikleri halde her şey olmak isterler. Raci de en ziyade olamayacağı bir şey olmaya yelteniyordu: Şair... Ahmet Cemil pek iyi bilirdi ki bu adam bilmem kimin bir gazeline nazire söylemek için bir gün Boğaziçi'nin ta Kavak iskelelerine kadar gidiş geliş seferini ihtiyar etmiş, on kuruş da masraftan çıkmıştı da ancak iki buçuk beyitle dört kafiye bulabilerek avdet etmişti. O vakit muzafferane matbaaya girdiği zaman Ahmet Cemil elindeki kâğıdın üzerinde yirmi otuz çizilmiş satır arasında sağ kalabilmiş altı mısrayla bir mısranın yalnız son kısmını –evet, son kısmını– görmüştü. Aman yarabbi! Şair Raci dedikleri işte bu idi!.. Bu kadar hiçliğiyle beraber her me-

ziyet sahibine düşman... Bunun bir güzel şeyi beğendiği, muktedir bir arkadaşı takdir ettiği daha görülmemiş. Güya diğerlerinde bir meziyetin teslimi kendisinde bir noksan tevhit edecekmiş gibi bir küçük tahsin tebessümünü bile esirger. Bu adamın beğendikleri yalnız ölümlerden ibarettir. Ölümler. Onlar artık fevkaladeleşmiş, şu edebiyat hazarından çekildikleri için rekabetten azade kalmışlardır. Ahmet Cemil bir gün bir Garb edibinden naklen “Mezar taşı istihtar heykelinin kaidesidir” dediği zaman orada bulunan Raci’ye dönerek “Al, sana göre bir söz, öyle değil mi?” demişti. Bu yolda latifeleriyle Raci’yi kendisine düşman etmişti. Fakat ne beis var? Zaten Ahmet Cemil yalnız herkes tarafından takdir edilmiş olmakla onun husumetine hak kazanmış olmuyor muydu? Herkes tarafından takdir edilmiş olmak sözüne de Ahmet Cemil umumi bir vüs’at vermez.

İnsanın olsa olsa kendi mesleği haricinde olanlarca yani bitaraf-larca takdir edileceğine şüphe etmez. Onu arkadaşları seviyorlardı, fakat o muhabbet içinde kim bilir ne kadar saklı kinler, ne derin hasetler mevcuttur! Bugün kendisini takdir edenler yarın –kendisini düşürmeye sebep olabilecek bir şey yazsın– bakınız nasıl gülerler. Ah! Bu matbuat âlemi!... Bir seneden beri o âlemin az tecrübe-le-rini mi görmüş, az acılıklarını mı tatmış idi? Mektepte iken nasıl hûlya ederdi! Bugün kim bilir ne kadar gençler vardır ki o âlemde bir zevk tasavvur ederler, fakat bir kere o çirkin matbuat hayatına girseler... Ahmet Cemil kin ve haset dedikçe hep Raci aklına gelir. Bu adam matbuat âleminde bir cins mahlukatın hususi nümune-sidir. Tashihlere bakarken tertip yanlışlarına dikkat edecek yerde ötekinin berikinin hatalarını bulmaya dikkat eder. Bir gün mesela Ahmet Cemil’in bir makalesinde yanlış bir izafet cümlesi bulunduğu için bir hafta alay geçer. Pek ziyade kaide-şinashlıkla müftehirdir; Arapça, Acemce pek iyi bilmek iddiasındadır da bir kere Arapça bir ceridenin üç satırını tercüme edememişti. Ceridede vazifesi muhbirlerin getirdiği havadisi tashihten ibaret kalır. Ne vakit bir makaleciğe filan ihtiyaç görölse kendisine havale olunmasından korkarak akşam ziyade kaçırıldığından bahisle sersem olduğun-dan dem vurur. Matbaada onu kimse sevmez, hele idare memuru –o kendisine Ahmet Şevki Efendi diyen yuvarlak adam– Raci’den bahsolunsa ateş püskürür; onun kadar mahsuben para alan, mat-baada kimse bulunmadığı zamanlar tesadüf ederse gelen ilanların ücretini haczedenden bir muharrir –işte matbaa işlerinde bulunalı

on sene oluyor– hiç görmemişti. Ahmet Cemil “Aman, bu Raci!” dediği zaman işte bütün bu tafsilat o üç kelimenin telaffuz tarzının içine sıkışmıştı.

Bakınız, başmuharrir Ali Şekip büsbütün başkadır. Raci ile tam bir tezat teşkil eder. İri boylu, geniş omuzlu, açık çehreli, ancak otuz beş yaşında olan bu adam biraz safça –tabirde zarafet iltizam olunmasa– biraz budalaca olmakla beraber *Mir’at-ı Şuun* yazı heyetinin en ziyade malûmat sahibidir. Hukuka nispeti vardır, çok kitap okumak sayesinde az çok her şeyden anlar, küçük yaşından beri matbuatta çalışmıştır, cihan siyasetinin en ehemmiyetten ârî tafsilatı bile ezberindedir, sanki bir kamus-ı ulûm gibi beyninin içinde yapraklar döndükçe malûmat tenevvü eder, hikmet-i tabiîyeye ait bir şey yanında idareye ait bir mebhasa tesadûf olunur, mamafih gayet mütevazıdır, bildiğinden emin olmayanlara mahsus bir korkaklıkla herkesten iyi konuşabileceği mebahiste sükûtu tercih etmek âdetidir. Onun için kendisini tanıyanlar ondan hiç korkmazlar, yanında en saçma şeylerden bahsederler de o tashihten utanır, hatta Raci’nin gazellerini güzel bulmamaya bile cesaret edemez, zaten edebiyata katıyen intisap iddia etmez. Bir gün bir fıkra yazmış idi de arkadaşlarına okumak için matbaaya getirdiği halde okuyamazsınız, “Alay edecekseniz! Neme lazım? Bana siyasi makale yazmak ne güne duruyor” diyerek yırtmıştı. Onun için Ahmet Cemil de, bu bir küçük çocuk kadar utangaç adamın samimi bir dostudur. Ali Şekip o adamlardandır ki insan ellerini ellerine koyacak olur ise onlarda hissolunan saffet sıcaklığıyla hayatın birçok kötülüklerinden kalpte hasıl olan buzların eridiğini duyar. Ahmet Cemil, Ali Şekip’in yalnız bir şeyini affedemez: O da bütün utangaçlığıyla beraber bu adamın ara sıra latife etmek istemesidir. Bu saf yüreği incitmiş olmamak için Ahmet Cemil en tahammül olunmaz latifelerini bile hoş bulmuş gibi görünür. Onun latifeleriyle eğlenen bilhassa Raci ile Sait’tir. Raci tab’an meftur olduğu hıyanete, Sait de şahsi tabiata malik olmayıp da ötekinin berikinin yaptığına imtisal âdetine uyarak, Ali Şekip’e ağız açtırmazlardı. Sait hakkında Ahmet Cemil’in vâzih bir fikri yoktur, çünkü Sait’in vâzih bir varlığı yoktur. Sait her suale “evet” diyen, her duyduğu fikre “benim de fikrim budur” cevabını veren, fakat bütün bu dönemliği esasen beyni gayet hassas bir mahrek üzerinde çevrilmeye mahkûm olarak yaratılmış olmaktan başka bir sebeple ihtiyar etmeyen bir gençtir ki

kötülük etmez, iyiliğe davet olunmazsa iyilik etmek aklına gelmez, şahsının mevcudiyetinde mefkudiyetinde şüphe edilir, hatta şiirine de katlanılabilir bir adam olduğu için Raci ile ekseriyet üzere aynı duyguda çıkmasına Ahmet Cemil gücenmez.

Saip –kısa, zayıf, kuru çocuk– Ahmet Cemil’in sinirlerine dokunan işte bu mahluktur. Bunun manzarasından duyduğu soğuk ürpermeyi hatta Raci hakkında bile hissetmez. Saip; o, küçük kıtada yaratılmış, kemikleri vüs’at bulamamış, adelâtı kemiklerinin üstünde kurumuş, küçük gözlü, ufak yüzlü, daima ayakta, daima harekette, kulaklarıyla gözleri daima meşguliyette, bu dünyaya görülmeyecek şeyleri görmek ve işitilmeyecek şeyleri işitmek için gelmişçesine gözleri mesela Ali Şekip’in bilmem nerede nahiye müdürü olan eniştesine yazdığı bir mektubu yandan okumakla meşgul iken kulaklarını odanın köşesinde idare memuru Ahmet Şevki’nin –Ahmet Şevki Efendi’nin– kâğıtçıyı az para ile savmak için sarf ettiği belagate vakfeder. Onun için mesela çarşamba günü sahib-i imtiyaz Hüseyin Baha Efendi’nin evinde uskumru dolması olacağını bilir, çünkü bir gün evvel mürettip yamağı Emin’e, “İki okka alacaksın. Dolmalık olacağını unutma! Geç kalırsan yarına yetişemez...” dediğini tamıyla işitmiştir. Raci parasız kaldığı vakit Ahmet Şevki Efendi’nin çekmecesinde para olup olmadığını Saip’ten tahkik eder, çünkü o behemehâl çekmecenin bir tarafına atılan bir ilan ücretini görmüştür. Mesela birkaç kişi arasında lakırdı esnasında bir söz gürültüye karışsın da anlaşılmasın, Saip’ten sorunuz, o mutlaka anlamıştır, size de anlatır. Ona her yerde tesadüf olunur. Matbaada herkesten ziyade işinin başına devam ettiği, bir kitapçının hesap defterini tuttuğu, sabahleyin Mekteb-i Hukuk derslerine gittiği halde Babiâli Caddesi’nden çıkarken bakınız, bir matbaa kapısında önüne geçen birisine mesela o gün Ahmet Cemil’in bir manzumesinin iki beytini okurken, biraz ötede tütüncü dükkânına uğrayarak filan risalenin filan nüshasının ne kadar sürüldüğünü tahkik ederken; matbaaya giriniz, yazıhanenin kenarında “Selanik hususi muhabirimizden aldığımız bir mektuptur” diye başladığı bir kâğıda sun’i bir mektup uydurmakla meşgul olurken görürsünüz. Matbaada herkesten ziyade o çalışır, mütenevvi makale yazar, ecnebi gazeteleri okur, tercüme eder, taşra mektuplarını hülâsa eder. Ahmet Cemil’in bu çocuk hakkında –çocuk diye mâruftur, çünkü yirmi yaşını her halde geçmiş olmakla beraber çocukluktan kurtulmamıştır– duyduğu şey...

Bakınız, işte şimdi bile o aklına geldiği için vücudunda ürpermeye benzer bir şey duyuyor...

Ahmet Cemil'in sanki vücudunu iki kol tutmuş, sonu olmayan bir derinliğe çekiyordu. Kendisini toplamak istedi. Fakat fikrinin bütün iradesine malik olmakla beraber vücudunu istila eden o azim keselana mukavemet kabil değildi. O vakit nefesine bir cebir ile, sanki vücudundan yavaş yavaş uzanıp gidiyormuşçasına uyuşan bacaklarını çekti. Bahçenin bu yüksek noktasının önünde yayılan bütün manzarayı, bir rüyanın silinmiş şekillerine benzetten bulanmış gözlerinde kâfi bir kuvvet toplamak istedi. O aralık muzikanın uzaktan gelen ahengini taklit ederek kendisine biraz metanet vermiş olmak üzere hafifçe, belirsizce ıslık çalmaya başladı. Şimdi Ali Şekip, Raci, Sait, Saip, bütün bu çehreler beyninden silinmişti; bu çalınan şeye aşına çıkıyordu, neydi? Neydi?.. Her vakit, bahçeye hemen her gelişinde dinlediği bir şey. O vakit aklına geldi. Waldteufel'in bu meşhur valsini ne vakit dinlese bütün hayali inkişaf ederdi. Onun ismini kendine mahsus şive ile tercüme etmişti: Bârân-ı elmas! Ne güzel, ne hülyalar getiren, nasıl rüya âlemleri açan bir isim...

Bakınız, işte gözlerinin önünde gördüğü bu şeyler; başının üzerine açılan bu semada, yazın şu sıcak gecesine mahsus bir buğ ile örtülü zannolunan bu mailikler içinde titriyormuş, dalgalanıyormuş kıyas edilen bütün bu yıldız alayları, bunlar bir bârân-ı elmas değil mi?

İçkinin tesiri altında bulanarak süzülen gözlerinin önünde donuk mailikler üzerine avuç avuç sarı pullar serpilmiş sema sallanıyor, sallanıyor, şimdi karşısında tepelerin uyuyan sırtlarına dökülecek; yahut denize doğru akan müphem levha yavaş yavaş yüksele yüksele yerler gökler gecenin bu aşk havası içinde azim, medid, vücudu yaka yaka eritip dağıtan bir buse ile birbirine sarılarak tek bir mevcut olacak zannediyordu.

Ah! Bu bârân-ı elmas... Bahçenin rakid havasını dağıtan içinde bir aşk nefhası, sıcak ve baygın bir nefes gibi sanki ta göklerin sezilemeyen yüksekliklerinden dökülen bu nağmeler... Kâh kalbin en derin noktalarından geliyormuşçasına deruni, pest, sanki sakit; kâh bir teessür feveranına inikâs etmişçesine patlayarak, feryat ederek; bazen bir şikâyet nâlesi, bazen bir makhuriyet iniltisi...

Şimdi Ahmet Cemil altından yer kaçıyor, başından sema uçuyor, vücudu bir boşluk içinde yuvarlanmaya başlıyor zannında idi.

Bârân-ı elmas!

İşte işte; sanki semalardan dökülen, karşısında şu bayırın eteğinde yer yer parıldayan, denizin siyahlıkları içinde şurada burada ısıldayan bu ziyalar; işte işte raks ediyor; yağıyor; onlarda bir bârân-ı elmas, fakat hayatta yüksek şeylere meftun olmuş gözler gibi aşağıdan yukarıya yağıyor; ta o semalara, o üzerinde gülümseyen nurlar, çalkalanan maviliklere doğru yağıyor.

Bir rüya içinde yahut sihir âlemi karşısında idi; kemanların titreyen eninleri, flavtanın kahkahaları, sanki bu aletlerden, bütün bu kirislerle tahta veya bakır parçalarından sihirli bir nefesle canlanarak, kanatlanarak uçuşan küçük küçük nağmeler birbirine atılıyor; birinden ötekine bir hicran sedası, ötekinden bir ıztırap enini, şundan bir tahassür nâlesi, diğer birinden bir ümit cevabı

çıkarak, bütün o biçare insan ruhuna mahsus acılıkların tatlılıkların hazinesi taşıyor, mai siyah kelekler gibi uçuşarak, birbirleriyle dudak dudağa bir visal içinde dağılıyorlar, yükseliyorlar; sonra bunlar o parlak semanın mailiklerine, şu muzlim denizin siyahlıklarına serpiliyor; işte işte şu aşağıya süzölen, şu yukarıya uçuşarak siyahlara bürönen soluk ziyalar! Bârân-ı elmas...

Son bir nağme tufanı ile nagehani bir karar bütün bu hayalat silsilesine hatime çekti. Ahmet Cemil sanki bir rüyadan uyandı, etrafına baktı. Şimdi her şey hakikata ricat etmiş oldu. Başını çevirdi, burada ne için bulunduğunu anlamak için düşündü, baktı, o vakit tahattur etti. Arkadaşları şüphesiz orada işte şuracıktan bir parçasını gördüğü bahçenin kalabalığı arasında olacaktardı. Onların yanına gitmeye ne lüzum var? Ta ötede dönen bir levhanın yalnız bir kısmı şeklinde gözünün önünden akıp giden şu seyrancılara, ağaçların arasında küme küme oturan bütün bu halka onun bir nispeti var mı ki gitsin de o kalabalığın içine atılsın? O bu dünyada herkesten uzak, herkese yabancı değil mi?

Şimdi kendisini biraz topluyor, şakaklarında hafif bir serinlik hissediyor, dimağını ateşin bir bulutla örten buhar yavaş yavaş açılıyordu: Onun âlemi işte şu yavaş yavaş açılan beyninin içinde mai bir sema, o mai semanın içinde birçok gülümseyen ümit yıldızlarından ibaretti. Orada da bir bârân-ı elmas... İşte gözlerini kapayınca görüyor: Mai bir sema altında azim bir sahra ki sabahın hüzünden ve neşveden, renkten ve zulmetten, sükûttan ve nağmeden, gölgeden ve hayalden; o yekdiğerinin hem aynı hem gayri zannolunan tezatlarından mürekkep hali altında, henüz uykusundan tamamıyla sıyrılamamış mahmurluklarla yüklenmiş sisler arkasında boğulan ufuklara doğru uzanıp gitsin. Üzerinde bir sema ki geceden kalma siyahlıklarla gündüzün ilk şaşaalarının imtizacından mürekkep esmer bir renkle gözleri taltif eder, bir müphem renk altında mai bir atlas halinde görönen semanın derin bir köşesinden zührenin beyaz handesi hâlâ görünür, bakir bir saffetle münevver bir göz gibi bakmaktadır...

O lacivertliklerin bir tarafında henüz belirsiz bir nurdan toz savruluyor gibidir. Bu sahranın üzerinden, o semanın altından bir peri alayının kanatlarıyla dalgalanıyor denebilen hafif bir hava uçar ki dikkat edilse bir ruhani cihanın zemzemesine benzer nağmelerle titrer. Bütün menazır sabahlara mahsus o rengin müphemiyeti

içinde hava ve hayalden mürekkep bir gölge şeklinde durur; fakat bir zaman gelir ki birdenbire bir ihtişam çağlayanı dökülür, biraz evvel sönük duran sema sanki bir yangın ile dolar. Ufkun bir kenarından güneşin sinelerinden sahraya bir nur tufanı döker, semanın bu muhteşem yangını altında sahra müşevveşiyetten sıyrılır, bütün sahra taze bir hayatın canlılığıyla tutuşur...

Ahmet Cemil burada, hayalinin şu müdebdel levhasını yaşatırken, “Ah! O ümit güneşi!..” diyordu. Onu ne kadar senelerden beri bekliyordu.

Henüz yirmi iki yaşında idi. Öyle bir yaşta, gençliğin öyle hassas bir devresinde ki fikir, münevver bir semanın bârân-ı elması altında parlak hülya âlemlerinde kanatları kırılmış bir kuş gibi henüz topraklara düşmemiş; gözler ziyadar bir hayal ufkunun envarıyla dolu iken bir perde altında siyah bir köşenin açılmak üzere olduğunu henüz görmemiş; yalnız münevver, mübtehic bir sabahın rüyasına dalmış; ümit güneşinin üzerine ta uzaklarda bir ufkun içinde hazırlanan bulutların dökülmeye müheyya olduğunu anlamamış idi. Henüz yirmi iki yaşında, bütün maneviyeti yalnız bir ümidin tahakkukuna muntazır... Şöhret bulmak, edib olmak, herkesçe tanılmak, bugün o kadar acılıklarına göğüs vermek için hayatını zehirlediği bu edebiyat âleminin bir gün yüksek zirvelerine çıkmak, ve, ismini o kadar yükseltmek ki... O tasavvur ettiği yüksek payeye bir had bulamıyor; sonra da bu derece itila emellerine kapılıyor olduğundan kendi kendine utanıyordu. Edib olmak, şöhret almak, senelerden beri bütün düşüncesi bu değil miydi?

Ta mektepte bir kimya kitabının üzerine başını dayayarak, gözleri ötede siyah tahtanın üzerinde unutulmuş, yarım kalmış bir cebir muadelesine dalarak; fikri bir hayal rüzgârı üzerinde, meçhul emeller fezasında uçtuğu zamanlardan beri bütün varlığını istila eden emel, iştihar arzusu değil miydi?

Ahmet Cemil daima aceleci ve telaşlı yürüyüşle, adeta koşarak Babıâli Caddesi'nin kenarından çıkarken şu kitabet dükkânları, cam kapıların aralarından fark edilen şu kütüphane müdavimleri, bu matbaalar, sabahtan akşama kadar fikir ve sanat hareketlerinin münferit mecrası olan şu cadde bir gün olacak ki onun teshiri altına girmiş olacak. Şimdi birkaç eski mektep arkadaşıyla sekiz on kalem erbabından başka herkesin meçhulü olan bu genç, bugün koltuğunun altında bir iki kitapla buradan bir gölge gibi çıkarken

bir gün olacak ki tesadüfen bir kitapçının dükkânına gözü isabet edecek olursa mektepten henüz çıkmış iki genç edebiyat müntesibinin birbirine kendisini gösterdiğini fark edecek... Ah! O zaman göğsü nasıl bir iftihar havasıyla şişecek! Şimdi oradan mevhum bir cisim şeklinde geçiyor; gören yok, bakan yok, lakin o zaman... Güzergâhında isminin yavaşça fısıldandığını işitecek ve ciğerlerinden sıcak bir şeyin aktığını duyacak...

Zaten bu neticeye, bu ümidin tahakkukuna şâyan olmak için az mı ıztırap çekmiş, hayatın az meşakkatlerine mi tahammül etmişti? Bugün yirmi iki yaşında idi; fakat bu yaşa gelinceye kadar...

Ahmet Cemil'in düşüncelerine bir fasıla daha geldi. Uzak-tan sahib-i imtiyaz Hüseyin Baha ile idare memuru Ahmet Şevki Efendi'nin yaklaştıklarını gördü. Sahib-i imtiyaz gelince dedi ki:

“Allah cezasını versin! Islah olmayacak, evde kendisini bekleyen karısını, çocuğunu düşünmek yok ki... Yine oraya gitti... Ötekilerini de beraber sürükledi. Biz üç kişi kaldık; artık yavaş yavaş yola çıksak...”

Ahmet Cemil, Raci'nin ikide birde Palais de Cristal'de geç vakte kadar kaldıktan sonra geceyi de evinden başka yerde geçirdiğini bilirdi. Kaç kere bedbaht karısı matbaanın kapısına kadar gelerek beş altı yaşındaki yavrusuyla kocasını arattırmış, Ahmet Cemil ile beraber bütün arkadaşlarını ne cevap vermek lazım geleceğinde mütehayyir bırakmış idi.

On dokuz yaşına kadar Ahmet Cemil tamamıyla –hayatta mümkün olabildiği kadar– mesut idi. Ondan sonra pederini kaybedince maışet endişesi, hayat mübarezesi başlamış; kendisinin tabiriyle şivesine göre bir “Piyale-i telhi-i hayatın zehr-âbesine” dudakları temas etmişti. Babası dava vekili idi. Ailesini iyi geçindirecek kadar para kazanırdı, zaten ailesi Ahmet Cemil’in annesiyle on sekiz yaşında oğlundan, on dört yaşında kızı İkbâl’den ibaret idi.

İyi bir aile babası, evine meftun, zevcesine, çocuklarına tamamıyla bağlı, hususuyla namuslu... Ahmet Cemil ne vakit babasından bahsetse namusunu teşrih edecek hikâyelerin sonu gelmez. Onun nakline, rivayetine göre bir defa babası kabul etmiş ve ücretinin nısfını evvelce almış olduğu bir davanın sonradan hakka makrun olmadığına anlayınca birden reddine ve paranın iadesine karar vermişti. Fakat bu kararın icrasına büyük bir mani vardı ki o da paranın Süleymaniye’deki mini mini evlerinin tamirine sarf edilmiş olmasıydı. O vakit saatlerce düşünüldü, bir çare bulunamadı, annesi Emniyet Sandığı’na terhin edilmek üzere küpesiyle yüzüğünü teklif etti. O vakit babasının bütün hassasiyeti nasıl taşmıştı! Karısının elmaslarını terhin etmek! İşte bu mümkün değil... Kendisinin bir altın enfiye kutusu, bir güzel saatiyle bir ağır altın kösteği vardı. Bunlar terhin edildi; fazla olarak fahiş bir faizle bir muhtekir sarraftan para alındı, o gayr-ı muhik davadan vazgeçildi.

Bu adamın yalnız bir endişesi vardı: Ailesini mesut etmek... Senelerce fikrini vakfettiği bu maksadı temin için kendisini, evet yalnız kendisini birçok şeylerden mahrum bırakarak; araba ile gitmek arzularına galebe çalıp yokuşları, çamurlu sokakları yaya tırmanarak, geçen senenin esvabını bu seneye salih görmeye çalışarak, hatta arkadaşlarının hissetle ithamına gülümseyerek para biriktirmişti, ufak bir şey... Birçok adamların bir dakikada bir zararın hevesine terk edebileceği kadar ufak... Fakat bu ufak şey bu namuskâr aile babasını senelerce yormuş, senelerce alnını terletmişti. O para ile işte şimdi karısını, çocuklarını sokak ortasında

kalmaktan muhafaza eden Süleymaniye'deki şu beş odalı evciği, Ahmet Cemil'in bazen gülerek "bizim konak" dediği mesken alınmıştı. Ahmet Cemil evin alınışını pek iyi tahattur eder. O vakit on dört yaşında vardı. Tam mektebe leyli olarak idhal edildiği sene... Babası oğlunu ev alınmadan evvel mektepte leyli olarak bırakamadığı için o vakte kadar beklemişti. O gün, birinci defa olarak kira evinden kurtulup kendi evlerine geldikleri gün, ne telaş içinde idiler. Bütün eşya aşağıda mermer avluya, mutfağa, sokağa nazır odaya tıklmış; her şey birbirine karışmış, babası, validesi, hemşiresi bu gürültünün içinde şaşmış, bu karışıklık içinden hangisini almak, hangisini nereye koymak lazım geleceğinde mütehayyir kalmışlardı. O vakit babasıyla validesi arasında bir müddetten beri devam eden bahis teceddüt etmiş, o babasına Kula'dan hediye gelen kilim döşemelerin yukarıdaki pembe odaya mı yoksa sofaya mı konacağı meselesi tazelenmişti. O vakit herkes bir rey beyan etti: Herkesten maksat Cemil'le İkbâl... Cemil tabii babası gibi pembe odayı, İkbâl validesine uyarak sofayı münasip görüyorlardı. Nihayet hizmetçi kız –taşralı iri yarı bir kız– hakem tayin olundu. Hizmetçi şaşaladı, bu hakimiyet sıfatının ehemmiyeti altında beyni darmadağın oldu. O hem pembe odaya hem sofaya taraftar çıkıyordu. Onun fikrini tatbik etmek lazım gelse kilim döşeme ikiye bölünecekti. Kendi evlerine gelmiş olmak hepsinde eğlenceye bir meyil uyandırmış idi. En küçük vesilelerle bir latife ediliyor, lüzumundan ziyade gülünüyordu. Bu mühim mesele de bir eğlenceye medar oldu, Ahmet Cemil'in fesini kura çantası yaptılar, iki kâğıt parçasına "pembe" ve "sofa" kelimeleri yazıldı. O vakit tâlii hükm etti, pembe odaya yar oldu. Şimdi ne vakit Ahmet Cemil o eskimek bilmeyen kilim döşemenin üstüne otursa babasının bir hakim ciddiyetiyle elini fese sokarak, "Göreym seni, pembe oda, senin merhametine kaldı!" deyişi gözlerinin önüne gelir.

O vakit ne kadar mesut idiler! Her akşam yemekten sonra saatlerce beraber otururlar, babası yazısını yazar; düsturları karıştırır, Ahmet Cemil bir köşeye büzülür, dersine çalışır; validesi oğluna bir gömlek, yahut kızına esvap dikmekle meşguldür; İkbâl –kız çocuklarını daima validelerin eteklerine sevk eden bir hisle– annesinin yanında mesela babasının eskimiş para kesesine kaim olmak üzere yeni bir kese örür; ara sıra bu dört kişiden birinin ağzından çıkıvermiş bir serseri kelime musahabeye vesile olur, Ahmet Cemil

başını kaldırır, İkbal güler, babası bir hikâye söyler. Bazen işigalin nevi tebdil olunur. Babası yazılarını bitirmiştir, Ahmet Cemil dersini yapmıştır, daha yatağa gitmek için bir hayli zaman vardır. O vakit ortaya başka bir iş çıkar. Babasının *Mesnevi*'ye pek merakı vardır; gelişigüzel bir yeri açılır, her yeri cazip olan bu kitabın bir hikâyesi okunur, Ahmet Cemil'in küçük yaşından beri tahsil zemininde bütün adımlarına rehber olan bu baba o vakit oğluna ders verir: Bir nükteyi anlatmak, bir mazmunu tefsir etmek için saatlerce yorulur; bu genç dimağı bir gonca gibi nazik parmaklarla açmaya çalışır...

Kendi evlerine geldikten sonra bu müsamere haftada bir defaya münhasır kaldı. Ahmet Cemil mektepte leyli olduktan sonra bu aile heyetinin mühim bir rüknü haftada altı gece hazır bulunmaz oldu. Babasının tabirince iskemle üç ayaklı kaldı. Fakat ne yapalım? Her şeyden evvel çocuğu hayata hazırlanmalı. Hatta kabil olsaydı da İkbal'i de verselerdi. O vakit iskemle iki ayağı üzerinde durmaya çalışırdı...

Heyhat şimdi iskemle yine üç ayak üstünde; fakat bu defa eksilen ayak o kadar mühim bir ayak ki iskemle duramıyor...

O vakitten sonra bu küçük bahtiyar aile nasıl değişmiş, nagehan bir kaza darbesine uğrayan bu yuvacık nasıl perişan, baş aşağı düşmüş gibiydi. O vakitten beri o pembe odanın içinde o kilim döşemenin üstünde bir şey noksan idi, bu evin bütün havasında hayatın büyük bir unsuru eksilmişti. O noksana kendilerini alıştıramamışlardı. Hele ilk matem günlerinde bir akşamüstü mesela kapı çalınsa İkbal'in, "Babam geldi" diyeceğı tutardı. Yemek sofrasının başında toplandıkları zaman hepsinin dimağında menkuş olan o çehre güya henüz orada karşılarında imişçesine o, yemeğe başlamadan ellerini uzatamazlardı. O vakit bir matem sükûtu başlar, bu sofa başında bir mezarın sakit enini hüküm sürer, ciğerlerinden çıkan bir şehka boğazlarına kadar gelir tıklılır, lokmalar geçmez, bu valide yaşların hücumuyla titreyen gözlerini oğlu ile kızına diker, bir aralık bu üç kişinin gözleri birbirine tesadüf ediverse o hazır duran yaşlar birbirini uyandırır, taşar. Yiyemedikleri lokmalarıyla mahzun duran tabaklara damlar... "Ne oldu? Bu çocukların babaları ne oldu?" suali sofranın havasında uçar gibidir.

Kaç sabah Ahmet Cemil yatağından, göğsünde bir ateş ile kalktıktan sonra, sanki korkunç bir rüyadan uyanmış da sabahleyin o rüyanın altından mesut bir hakikat çıkacakmışçasına odasından

yavaşça yürüyerek, babasının odasına gitmiş; onu henüz yatağın içinde, sakın bir uyku ile uyuyor görecekmış ümidiyle titremişti.

O tarihten sonra hayat mübarezesi ne müthiş başlamış, maişetin yükü bu zayıf omuzlara nasıl çökmüştü. O zamana kadar henüz hayatın ilk faslını bile okumamıştı. Ah! Mektepte geçirdiği zamanlar...

Ahmet Cemil tahsilini herkes gibi takip etmişti. Evvela sıbyan mektebine gider gelirdi; fakat bu zamana ait hâtıraları o kadar müphemdir ki nasıl okumaya başladığını, bu mektepte ne yaptığını pek karışık bir surette tahattur eder. Yalnız büyük bir oda, o odanın içinde sıra sıra kürsüler, ta karşiki duvarda iki büyük siyah tahta, yine karşıdaki köşede yüksekçe bir minder üstünde beyaz sarıklı muallim... Oh! Bu muallim ne güzel bir adamdı! Seyrek sakallı, henüz genç, temiz... Hele mai bir cübbesi vardı ki pek yakıştırdı. Ahmet Cemil bu teferruatı pek iyi zapt etmiştir. Unutamayacağı şeylerden biri de mektep arkadaşlarının arasında biri, galiba yine mektebe devam eden bir kibarzadenin hizmetkarı vardı ki başlıca Ahmet Cemil'e musallat olmuştu. Kaç kereler onu ağlatmış, hoca efendiye müracaata mecbur etmişti. Hatta bir kere, bilmem, bir tokat meselesinden dolayı olmalı, babası bile mektebe gelerek hoca efendiyle oldukça şiddetli bir mülakat yapmıştı.

O gün... Ahmet Cemil'in bir şeyden haberi yoktu, sabahleyin mutad üzere mektebe gelmiş, yerine oturmuştu. Dersler daha başlamamıştı. Çocuklar hep kürsülerin üstünde sallana sallana yarı sesiyle derslerini tekrar ediyorlardı. Odanın içinde bir uğultu vardı. Birdenbire bu uğultu durdu, derin bir sükût... Ahmet Cemil başını kaldırdı. Herkes bir yere bakıyordu. Bir de ne görsün? Babası... Evet, kendi babası... Ahmet Cemil şaşırdı, yanaklarından ateş çıktı, bunaldı. Neden? Babası neden gelmiş olacak? Şimdi hoca efendi ayağa kalkmış, istikbal etmiş, oturmuşlar, görüşmeye başlamışlardı; o vakit bütün mebhut ve mütehayyir duran mektep halkı, bu küçücük halk da hocanın şu meşguliyetinden istifade ederek yerini tebdil etmeksizin harekete başladı. Komşu çocuklardan biri gözüyle diğer birine Ahmet Cemil'i gösterdi. Bu işaret, bu mühim haber bütün odayı dolaştı. Bir dakika içinde herkes vâkıf oldu ki bu gelen Ahmet Cemil'in babasıdır, o dünkü vaka için geliyor. Gözler hep Ahmet Cemil'den hizmetkâra –galiba Bilal– Bilal'den Ahmet Cemil'e gidip geliyordu. Zenci hemen beyazlanmak raddesine gelmişti... Sonra ne oldu? Ahmet Cemil artık ötesini bilmiyor, o kadar

tahattur ediyor. Çocuklukta hep böyle değil midir? Hâtıralar hava ve zaman tesiriyle yıpranmış, delik deşik olmuş bir sahife şeklinde kalır. O zaman en ziyade tesir eden şeyler, hâtırat levhasında en derin kazılır. Hatta Ahmet Cemil gözlerini kapayınca hâtıraları arasında bu vakadan sonra kendisini birden o mektepten çıkmış başka bir mektepte bulur.

Bu defa büyük bir mektep, hatta Ahmet Cemil'in resmi elbisesi bile var, küçücük bir asker ehemmiyetini almıştır. Öyle ya, artık Askerî Rüstiyesi'nde... Evvela ne kadar utanmıştı! O büyük mektebin içinde ilk günleri korkarak yürür, kendi sınıfından başka bir yere giremezdi. Sınıflarında seksenden ziyade çocuk vardı, fakat Ahmet Cemil bu seksen kişiyi iki yüz kişi gibi görürdü, hatta babasına da o yolda tarif ederdi de bir türlü inandıramazdı. Burada her şey başka türlü idi, öteki mektepte sıralar birbirini takiben saatte bir, hocaların önündeki kürsüye gidip oturmak âdet iken burada her iki saatte bir başka hoca geliyordu... Bu ilk senede ne öğrendi? Onu katiyen bilmiyor. Yalnız hesaptan pek sıkılırdı. Hocası da ona musallat olmuştu, daima tahtaya onu çekerdi; biçare kaç kereler o iki yüz kadar ehemmiyetli görünen seksen arkadaşının karşısında, siyah tahtanın başında perişan, mahcup, mahvolmuş, kendisini kaybetmiş, yavaş yavaş ağlamıştı... Bununla beraber bir müddet sonra onu başçavuş yaptılar. Bakınız, bu mühim hadisenin esasını hâlâ anlamamıştır. Ne için başçavuş oldu? Başçavuş olmak için ne yapmıştı? Hesap derslerinde tahta başında ağlamaktan başka bir fazilet göstermiş miydi? Daha da pek küçüktü. Fakat bütün çocuklar onun hatırını saymaya başlamışlardı; mesela sınıfın en gürültülü bir zamanında, bir müzakere esnasında, bir telaş ile dışarıdan içeriye girer, muallimlere mahsus olan kürsüye çıkar, elindeki cetveli mühim bir eda ile vurur; "Efendiler..." diye başlar, ince sesiyle bu nutuk mukaddemesi sınıfın ortasına düşer düşmez, sükût... Herkeste bir dikkat, başçavuş ne diyecek?...

Mini mini başçavuş ne der? Sınıf halkına tebliğ olunacak müdür beyin bir emri... Bu bir oyundur. Ne müdürün bir şey dediği var, ne de tebliğ olunacak bir emir... Maksat bir kere efendilerin dikkatini celb edip düzme bir şey söyledikten sonra; fakat tam bir ciddiyetle, esassızlığını sezdirmeyerek, evet, ondan sonra bir kere hasıl olan sükûtu muhafaza etmek... Ahmet Cemil'i başçavuş olduğu gün görmeliydi. Eve nasıl göğsü şişkin, bu mesut haberi bir an

evvel vermek için sabırsızlıktan nasıl koşarak gelmişti! Kapıyı açan Seher oldu. “Başçavuş oldum” sözünü evvela onun yüzüne attı. Artık babasının geleceği zamana kadar validesine başçavuşluğun ehemmiyetini anlattı: İki yüz kişi! Şaka değil!.. Bunlara nezaret etmek... Sabahleyin, ekseriyet üzere yoklama defterini o okuyacak. Bu yoklama defterinden evde bîzar oldular. Ahmet Cemil mektepten geldi mi, başka bir oyun yoktu. Doğru yukarı sofaya çıkar, babasının başçavuşluğuna mükâfaten aliverdiği siyah tahtanın başına geçer, mektepteki ciddi tavrı takınır, başlar yoklama defterini okumaya, ve daima cevaplarıyla...

Mehmed Efendi, Kırkçeşme... Mevcut! Necmi Efendi, Fatih... Mevcut! Ruhsar Efendi, Zeyrek... Na-mevcut! İlah...

Bu defter bir kere okunur, ondan sonra hoca efendi gelir, mesela hesap hocası –artık hesap hocasıyla arası iyileşmiştir– hoca efendi sanki yoklama defterini açar.

Hüseyin Nazmi Efendi, Saraçhane –bu Nazmi Efendi şimdi *Gencine-i Edeb* muharriri olan gençtir– derse davet olunur. Hoca efendi sorar:

“Efendi darb neye derler?”

“Bir adedi diğer bir adet miktarınca tekrar ederek çoğaltmaya darb derler.”

“Geçin tahta başına!”

Hüseyin Nazmi Efendi tahta başına geçer, tebeşiri eline alır, hoca efendi emreder:

“24605... Yazdınız mı? Ha! Şimdi bunu darb etmeli... 67 ile... Anladınız mı?”

Ahmet Cemil bazen bu taklit ile derste o kadar daldardı ki babası gelmiş, yavaşça yukarıya çıkmış, arkasından annesiyle hemşiresi gelmişler, orada bir tarafa birikerek sessizce tatlı bir tebessümle kendisini seyre koyulurlar da o farkına varamazdı. Sonra gözleri oraya ilişiverince şaşırır, donar kalır, elinden tebeşiri nereye atacağını bilemezdi.

Babası bu mektepten alıp kendisini Mekteb-i Mülkiye’ye götürünceye kadar bu oyun devam etti, fakat orada Ahmet Cemil’e bir ciddiyet geldi. Artık kendisine büyük bir adam nazarıyla bakmaya başladı. Hatta –bu on dört yaşında çocuk– mektebe giderken çanta taşımaya bile tenezzül etmez oldu, kitaplarını bir gazeteye sarar, koltuğunun altına yerleştirir, bir kalem efendisi tavrını takınırdı.

Hayatının bahtiyarlık sahifeleri hep bu mektepte geçen mesut günlere ait latif hâtıralarla doludur.

Hüseyin Nazmi ile asıl muhabbet iplikleri burada bağlanmıştı. İkisi bir sınıfta idiler; ikisi de leyli olmuşlardı, o vakit aile hayatından uzak düşen bu iki genç kalp birbiriyle samimi bir karabet hasıl etti, emel ve fikirde bir iştirak peyda ettiler. Zaten hislerinde, harici tesirleri ahz ve telakkide, efkârın tayin ve nakşı tarzında bir anlayışta idiler. Mesela ikisi de bir şeyi tuhaf yahut garip bulmakta, bir fikri beğenmekte yahut reddetmekte, bir vakadan müteessir olmakta veyahut ona lakayt kalmakta müttefik çıkarlardı. Onun için sevişmek, o insanlar arasında o kadar tatlı olmakla beraber o kadar nadir tahakkuk eden sevişmek, bu iki saf ve temiz kalp için pek kolay bir şey oldu. Hatta o kadar ki bütün diğer sınıf arkadaşlarına yabancı kaldılar, aralarında hususiyet diğer bir kalbin iştirakine tahammül edemeyecek derecede idi. İlk senelerde münasebetleri tahassüslerini teatiden ibaret kalırdı; fakat sonraları... Taze dimağları inkişafa başlayıp okuduklarını anladıkları zaman, işte o zaman ikisinde de mütalaa cinneti başladı. İlk mütalaa heveslilerine mahsus doymak bilmez bir aklıkla her ellerine geçeni okumak istediler. Evvela hikâyeler, kitapçılardan kira ile alınmış yahut arkadaşlarından bin rica ile istenilmiş tercüme telif bir alay hikâyeye okudular. Ekseriya beraber okurlardı, sınıfın bir tarafında tenhaca bir yere çekilirler, kitabı çekmecenin içine yerleştirirler, Ahmet Cemil yavaş sesle okur, Hüseyin Nazmi dinler ve işitemediklerini göz ucu ile süzerek itmam ederdi. İki refik fikirlerini, kalplerini bir kitabın bir sahifesinde böylece teşrik ederlerdi.

Bir aralık hikâyeden nefret ettiler; o ilk önce duydukları lezzet, hasıl ettikleri tecessüs kayboldu; fakat okumak ihtiyacı olanca şiddetiyle devam etti. Tarih okumak istediler, ellerine geçen bir eski tarihi yarım bıraktılar. Mektepte zaten dersleri değil mi? O kifayet etmez miydi? Hülyaya –Ahmet Cemil’in Fransızcadan tercüme ile kullandığı bir tabiriyle– mâfevkalarza o kadar meyelanı olan fikirlerini, geçmiş zamanların mezarı demek olan tarihe sevk etmekten lezzet duymadılar fakat utanarak bunu kimseye de itiraf etmek istemezlerdi. O kadar hayal arayan gençler olmaktan değil fakat görünmekten korkuyorlardı. Edebiyat sınıfına geçtikleri zaman hülyaya müsait bir saha aramakla meşgul olan fikirlerine yeni bir pervaz seması açıldı: Şiir...

O vakit şiir namına vücuda getirilen bütün yeni mahsulatı okudular. Okumak tabiri sahih olamaz: Onların arasından koştular. Sonra serin bir menbada ayrılmayan çöl yolcuları gibi yine o ciğerlerine taze bir hayat veren menbalara ricat ettiler. Okuduklarını bir daha okudular, bazı parçaları ezberlediler; sonra buldukları şeyler kifayet etmedi. Daha bulmak istediler fakat artık onları tatmin edecek neviden şeyler bulamıyorlardı...

Ruhlarını latif bir uyusukluk içinde ihata eden bu ufuk, bu şiir ve hülya sahası o kadar dar idi ki... O zaman aradıklarını bulmak için eski divanları okumak istediler: Fuzulî'leri, Baki'leri, Nefî'leri, Nabi'leri, Nedim'leri araştırdılar, bir aralık bunların bazısında hele Nefî'de buldukları lisan haşmeti fikirlerini örttü, hislerini bunalttı. Elfazın tantanası altında şaşırdılar, güftesiz bir beste mırıldanmak kabilinden yalnız bu lisan musikisine aldanarak okudular, sonra o musikinin esas ruhuna dikkat etmek istediler. Fakat onlar, o kadar sâmit yahut o kadar tarraka arasında o derece candan mahrum göründü ki ruhlarını istedikleri gibi titretmekten uzak kaldı.

Bir zaman geldi ki aradıklarını bulmaktan meysus oldular, mütalaaya küstüler, okumaz oldular. Birkaç ay fikirleri atıl kaldı, fakat bu atalet müddeti bir gün geldi ki o senelerce mütalaanın tohumlarından filizler çıktığını göstererek geçti, sanki bir kıştan sonra bir bahar... Bu genç fikirlerin baharı inkişafa başlamıştı. Bir gün Hüseyin Nazmi utanarak Ahmet Cemil'e gece yatakta söylenmiş bir mehtap tasvirinin ilk dört beyitini okudu. Ahmet Cemil itiraz etti: "Yatakta mehtap tasvir etmek olur mu?" diyordu; fakat biraz da kızarmış idi. Ne için? Ertesi sabah o da bu mehtap tasvirinin diğer dört beyitini yapmış bulundu. Artık iştigal vesilesi bulunmuş oldu. Ya mektep kitapları? Oh! Onlarla iştigal olunmayalı zaten pek çok zaman olmuştu. Mektebe girdikleri tarihten başlayarak sınıfın bir türlü yüksek derecelerine heves edememişlerdi. Sınıfın orta mıntıkasında yaşamayı müreccah görürlerdi. Evvelce mütalaadan şimdi müşaareden çalabildikleri saatlerle ders kitaplarına hasrettikleri iştigal kendilerini şu orta mıntakada tutmaya kifayet ediyordu.

Bir tatil günü beraber geziyorlardı. Genç çocuklara mahsus bir şiir hevesiyle her gezdikleri yerde, her gördükleri şeyi buna bir vesile addederlerdi. Mesela o gün köprüden geçerken bacadan çıkan dumanlar için teşbih yapmak yahut Beyoğlu'na çıkarken tesadüf ettikleri kürklü bir başlık giymiş mini mini sarı bir Al-

man kızı için bir manzume söylemeye yeltenmek gibi çocukça şeyleri olurdu. Fakat artık teşaurdan kendileri de nefret duymaya, bunları kendileri de gülünç bulmaya başlamışlar; dimağlarının içinde büyük fikirler bulup da onların büyüklerine nispeten küçük kalanların kendilerinden duydukları nefrete müşabih bir şey hisseder olmuşlardı.

O gün Beyoğlu'ndan geçerken bir kitabet dükkânının önünde durdular, camekânda duran kitaplara bakıyorlardı, ikisi de hususi mütalaaları sayesinde Fransızcaya mekteplerde kabil olan dereceden çok daha fazla aşına idiler.

Birden Ahmet Cemil dedi ki: “Ah! Bak serlevhaya... Mutlaka bir şiir mecmuası olacak.”

Hüseyin Nazmi baktı, Ahmet Cemil'in gösterdiği kitap Edmond Haraucourt'un *L'Âme nue* şiir mecmuası idi. Ahmet Cemil bunu hemen kendine mahsus lisan ile “Ruh-i Üryan” diye tercüme etti. İkisinde de bu kitabı satın almak için ani bir heves uyandı. Mahcubiyetle içeri girdiler, Fransızca sormaya cesaret edemeyerek kitabı istediler. Hüseyin Nazmi parasını verdi. Ahmet Cemil'in tabirince Hüseyin Nazmi maliye işleri müdürüdür, zira Ahmet Cemil'in daima boş yahut boşa benzeyen cebine mukabil Hüseyin Nazmi'nin çantası daima dolu, yahut doluya yakındır. Kitabı aldıktan sonra bir yere gitmek istediler, hava güzel fakat soğuktu. Hüseyin Nazmi dedi ki:

“Ne zararı var? Bak güneşe! Bu güneşin altında, bunu denize karşı, Taksim Bahçesi'nde, ta o tepede, Üsküdar'ın denize akan levhasının karşısında okuruz.”

Oraya kadar gittiler, şimdiye kadar Fransızca bir müntehabat mecmuasında görebildikleri köhne birkaç manzumeden başka bir şey okumamışlardı. Bu, ellerine aldıkları ilk şiir kitabı oldu. Taksim Bahçesi'ne girdikleri zaman ellerinde tuttukları kitabın peşin lezzetiyle kalpleri güya bir esrarhanenin acip letafetlerine vusul için ilk adımı atıyormuşçasına tuhaf bir suretle mütehassis idi. Ta bahçenin sonuna kadar geldiler, orada yeşil tahta sedirlerden birine ters olarak, yüzlerini deniz cihetine çevirerek, kış güneşinin hafif hararetiyle yarı kızgın taşlara ayaklarını dayayarak oturdular. Kitabın neresinden başlamak lazım geleceğinde mütehayyir idiler. Anlayıp anlayamamak meselesinden de korkuyorlardı.

“Bir taraftan aç! Bakalım, tâliimize ne çıkar?”

Tâlilerine “Makber” unvanlı manzume çıktı. Evvela Ahmet Cemil cehren, biraz müptedilere mahsus tereddütle okudu. Birden anlayamadılar. Şiirin ötesinde berisinde zihinleri ilişti, yabancı kelimelerin üzerinde bir müddet durdular; sonra anladıklarını anlayamadıklarına hal vasıtası ittihaz ederek manzumenin kıraati bitince gözleriyle, susarak, ikisi de müştereken uzun uzun süzdüler.

Birden Hüseyin Nazmi:

“Of! Ne yeis ile dolu bir şiir!.. Ne derin bir melal!..” dedi. Ahmet Cemil gözlerini ayıramıyordu, sanki bütün maneviyeti bu mağmum şiirin matemi altında eriyip gitmişti...

Hüseyin Nazmi ilave etti:

“İyice anlamak için zihnimde tercüme ettikçe sanki bu güzel yeis levhasının renkleri hep sisleniyor. Kaçıyor. Dikkat ediyor musun? Şu şiirin tavrındaki ahenk meyus ruhuna nasıl yaklaşıyor? Bak nasıl hafif başlıyor, evvela en hafif seslerden, kelimelerden mürekkep bir mukaddeme... Bir inilti nağmesi gibi yavaş yavaş, sanki sürüklenerek sürüklenerek gidiyor... Tercüme edince o hazin musiki, o matem edası kayboluyor... Tercüme sanki bestesi kaybolmuş bir güfte gibi soğuk...

Hüseyin Nazmi müddeasını ispat etmek istiyormuş gibi kırık kırık tercümeye başladı:

“Sanki âfâk bir memmat amaçgâhı olmuş... Kalbim, mezarlarının beyazlıklarıyla zulmetler altında yatıyor. Eski mermerlerin arasında mezarımın levhası perişan bir raks ile sallanıyor.”

Ahmet Cemil gülerek Hüseyin Nazmi’ye baktı:

“Berbat oluyor, saçma mı söylüyorsun?”

“Arz, sema, her şey mevsimini kaybetmiş; bu sonu olmayan çöl üzerinde hiçbir lem’a ışıltısı yok! Yalnız bir kenarı bulutların kemirmesiyle kırılan hilâl ölülerimi mahbeslerinde lerzişdar ediyor.”

Ahmet Cemil ilave etti:

“Sanki niçin ‘titretiyor’ demiyorsun? Yahut Türkçede mutlaka bir şey ilave etmek lazımsa ‘lerzişdar-ı haşyet ediyor’ demeli ki kelimenin son medid hecesi birden inkıta edivermesin. Bak, şu üçüncü kıtayı ‘hepsi uyuyor’ diye tercüme fena düşecek zannediyorum. Bana kalırsa yine o tarzı muhafaza ederek tercüme etmeli, fakat biraz başlangıcı süsleyerek:

‘Hepsi hâbide-i sükûn... Sürur, ümit, aşk, fazilet, cesaret... Mezaristanım başka bir hayat hengâmesinin mahvolmuş kuvvet-

leriyle dolu... Halbuki henüz kefenlerimin kâffesini sayıp bitirmedim...”

Hüseyin Nazmi atıldı:

“Of! Bu halbuki!.. Hem yanlış tercüme ediyorsun. Tâdat etmek kelimesinin buradaki kuvveti başka olacak, tercüme şöyle olmak lazım gelir, zannederim:

“Henüz ölülerimin silsilesi bir hatimeye vasil olmadı... Lakin bazen, bu azap cehenneminde kıvrananlar o zulmetlerin arasından feryat ederek, sanki elemelerimle istihza için kalkarlar; ve karşımda müstehzi heyulaları rakseder...”

Bu tercüme bitince birbirine bakıştılar, sonra yaptıkları tercümeden kendileri de utanarak gülüştüler.

Hüseyin Nazmi, “Aman, bu ne saçma şeymiş!” dedi.

İkisi de bir müddet tercümenin soğukluğundan üşüyerek sustular, sonra Ahmet Cemil aslını bir daha okumak istedi; açık sesle, şiirin mütehammil olduğu bütün meyus edayı inşad tarzında takip ederek, yavaş yavaş, düşünce düşünce tekrar etti.

Sedasının ahengi samimi bir teessürle veznin ağır cereyanı üzerinden mariz bir seylan ile akıyor, kelimeler uzun bir matem nalesi tarzında hafif îvicaclarla uzanıp gidiyordu. Bu kıraat tarzı şiirin yeis ve melalini büsbütün tefsir etti. Bu suretle manzume bittiği zaman her ikisi de sükût ettiler, bu bir nevi sekir veren şiir şarabı beyinlerini okşayarak uyuşturmuştu. Öyle sakit, gaşy olmuşçasına karşılarında güneşin şaşaasıyla parıldayan levhaya; ta uzakta denizin aguşuna süzülen Üsküdar’a, beride bir müddet devam edip sonra birdenbire inkıta eden Boğaziçi’nin menazırına, Üsküdar iskelesinden kalkan bir vapura, Beşiktaş’tan karşıya aheste aheste geçen bir kayığa, uzun uzun baktılar.

Birkaç gün evvelden beri devam eden yağmurlar yalnız o sabah dinerek, sema açılmış, güneş hafif bir hararet neşreden ziyasını mebzul bir atıfetle saçmıştı. Bahçenin çok yağmur yemiş otlarından, ağaçlarından, topraklarından bir buğ kalkıyor; güneşin altında titriyordu. Ta karşılarında Çamlıca tepelerinin üstünde, hava ihtizaz ediyor; ratıp topraklardan yükselen sisli bir nefes, sanki askıda, hafif hafif sallanıyordu. Bahçenin toprak kokusu, demin ellerindeki kitaptan fışkıran şiir zülali, karşılarında titrek havanın altında buğulanan güneşli manzara, denizin üstünde birbirini kovalıyormuş gibi uçuşup kaçışan ziya parçaları beyinlerine latif bir uyusukluk

veriyordu, öylece düşündüler, düşündüler. Sonra birdenbire Ahmet Cemil dedi ki:

“Ah, neler hissediyorum da tahlil edemiyorum. Bir şey yazmak, o duyguların içinden bir şey çıkarmak istiyorum amma bir kere ne yazmak istediğimi tayin edebilsem. Şurada –beynini gösteriyordu– bir şey var, bir şey duyuyorum amma rüyalarda tutulamayan şekiller gibi parmaklarımın arasından kaçıyor. Bilir misin, nasıl bir şey? Bak şu semaya, ne görüyorsun, mailiklerden mürekkep bir derya... Gözlerinle onun içine girmeye çalış; o mailikleri yırtmak için uğraş, ne görüyorsun? Mai... Daima mai... Değil mi? Sonra, bak ayağımızın altındaki toprağa, ne buluyorsun? Donmuş, siyah bir renk... Of!.. O siyah tabakaları parçalayarak içeriye bak; in, in, in, ne kadar inebilmek mümkünse o kadar in; ne buluyorsun? O siyahlıklar içinde ne buluyorsun? Siyah... Daima siyah değil mi? İşte öyle bir şey yazmak istiyorum ki yukarı bakılsa mai ve daima mai; aşağı bakılsa siyah daima siyah... Bir şey ki mai ve siyah olsun. Hasta mıyım, bilemiyorum; fakat ah! O ne yazmak istediğimi bilsem; onu şöyle karşımda resmi çıkarılmış, tasvir edilmiş görmek mümkün olsa; işte o vakit, zannediyorum ki artık ölebilirim; hayatta nisabını tamamıyla almış bir adam hükmünde gözlerimi kapayabilirim...”

Bugünden sonra bütün müsveddeler yakıldı. Bir harf bile bırakmadılar. Bütün o tulû tasvirleri, verem kızlar ağzından söylenme neşideler, pejmürde çiçeklere hitabeler, çocuğunun mezarında ağlayan anneler, Fuzuli'ye, Baki'ye, Nedim'e nazirelerle beraber yakıldı; tahmisler, tesdisler parçalandı; her şeyden evvel okumak, duygularını terbiye etmek lazım olacağını anladılar. Yalnız yazmakla, daima işleyen amele gibi sanatın aynı mertebesinde kalacaklarını, eğer hakikaten sanat sahibi olmak isterlerse asıl sanat ehliyle ülfet etmek, onların hünerini, sırlarını tahlil eylemek lazım geleceğinde ittifak ettiler. Evvela makul bir tertip ile başlamak hevesinde idiler. Bir edebiyat tarihi silsilesi buldular. Sıra ile mütalaaya karar verdiler; evvela *İlyad*'ları *Odise*'leri okuyacak oldular; bunları yarım bıraktılar. Hüseyin Nazmi'nin celbettiği bütün eski edebiyata ait kitapların ötesinden berisinden beşer onar sahife kesilmekle kaldı;

daha yakın zamanlara inmekte acele ediyorlardı. Yunan ve Roma edebiyatında teahhur edemediler, hatta orta çağlardan sonra iki üç asırlık edebiyatı iki üç ayda esneye esneye, uyuya uyuya geçtiler; tekrar yeis duymaya başladılar, biraz daha yakın zamanlara gelmek istediler; Goethe'ye, Schiller'e, Milton'a, Young'a, Byron'a, Hugo'ya, Musset'ye, Lamartine'e kadar geldiler; o vakit bu âlemin lezaiziyle mest olarak uzun, pek uzun bir müddet kalmak lazım geleceği nazarlarında taayyün etti. O şiir ummanı içine daldılar. Derslerini artık kâmilten ihmal eder olmuşlardı, mektepte bütün kurtarabildikleri vakitler bunlara sarf edilmiş oluyordu. Lisanda kuvvet aldıkça şiir lezzetine kanamaz olmuşlardı. O sene imtihanlarını pek zor verdiler, fakat bunun onlarca ne ehemmiyeti var?.. Asıl imtihandan sonra iki ay tatile muntazır idiler, bu iki ay zarfında istedikleri gibi okuyacaklardı. Fakat, heyhat musibet insanları en ziyade ümide sarıldıkları hengâmlarda zedelemekten haz alır. Ahmet Cemil o iki ayı Hüseyin Nazmi'nin her yaz ailesiyle gittikleri Erenköyü'ndeki köşkünde geçirmeye hazırlanırken tâlii kendisi için diğer bir şey hazırlamakla meşgul idi: Babası bu sırada vefat etmişti.

Ahmet Cemil için bu musibet öyle bir beklenilmeyen darbe idi ki bir müddet bütün beyni donmuş gibi beht içinde kaldı.

Onda şiir ile uzun iştigal mariz bir hassasiyet husule getirmişti. Öyle bir hassasiyet ki onunla malûl olanları başkaları için, anlaşılmaz, makuliyetine kati hüküm verilemez; hareketlerinde, fikirlerinde, duygularında bir büyüklük olduğuna kanaat edilir de isabetini teslime cesaret edilemez muammalar haline getirir. Öyle bir hassasiyet ki bir gün hayatı bütün çirkinlikleriyle, aç kalmış ailelerden, gözsüz genç kızlardan, beynini bir kurşun parçasıyla dağıtan meyuslardan, avuç açan beyaz saçlı adamlardan, çocuklarını kilise kapılarına bırakan validelerden, bir şarap şişesinin yanında insanlıktan çıkmaya çalışan bedbahtlardan, bütün o çirkinliklerden mürekkep gösterir; insana “Kaç! Bu hayattan kaç!..” der; diğer bir gün gözlerinin önüne bütün güzelliklerini döker; bulutların arasında nazlı nazlı yüzen bir ay, türlü renklerin yangınları içinde ufuklardan çekilip giden bir güneş, etekleri denizlere dökülmüş yeşil dağlar gösterir; “Sev! Bu tabiatı sev!..” der; bir gün bahtiyar diğer bir gün bedbaht; bu dakikada şâd, biraz sonra hazin yapar, yahut bir anda kalbi hem neşve, hem gam ile doldurur; öyle bir hassasiyet ki bir hastalığa benzer de değildir. Ah! Böyle hasta olanlar: Onlara kendilerini sorunuz, marazlarını teşrih etsinler. Emin olunuz ki bu mümkün olamayacaktır, o müphem ve müşevveş ruh, bir lisanın şerhine giremez, o öyle bir şiirdir ki mahiyeti belki kıymeti zaten vâzih olmamasından ibarettir. Ona bir lisan bulmak, bir suret vermek mümkün olabildiği anda o asıl şiirlikten çıkmış olur. O hasta ruh, bir billur parçasıdır ki üzerine şiirin ziyası isabet etsin, tahlil etmek mümkün olmayan renkler gösterir ve gözleri kamaştırır. Onların ne olduğunu anlamak için onu parlatan ziya ile kendisinin arasına elinizi koymaktan hazer ediniz; yoksa gözünüzün önünde kalacak olan sönük, donuk bir cam parçasından başka bir şey değildir.

Ahmet Cemil o musibete uğradıktan sonra bütün duygu kabiliyetleri mahvolmuşçasına câmid bir nefis hükmüne girdi. Artık leyli devam edemediği mektebe yalnız gider gelirdi, okumazdı, hatta sevgili şairlerini, o ruhunun en samimi nedimlerini bile ülfete şâyan bulmadı, Hüseyin Nazmî'den de eskisi kadar haz almıyordu.

Yalnız bir şeyden haz ederdi: Sükût. Evde de bu sükût hazzına hürmet olunurdu. Babasının vefatından beri beyinlerinde hemen hiç ciddi bir bahis vaki olmamıştı; fakat bir gün geldi ki bu sükûtu, bir müthiş vazifeyi ihtar etmek için validesi ihlal etmek lazım geldi. Bir akşam ona, "Oğlum seninle biraz ciddi konuşmak lazım geliyor," dedi.

O vakit bu ana ağzından çıkan her kelimeyi müteakip ağlamak arzusuna mağlubiyetinden korkarak; bazen köşede büzülmüş, siyah mağmum gözlerini annesine dikmiş bakan İkbâl'e; bazen göğsü kabara kabara duran Ahmet Cemil'e bakarak, baktıkça tıkanarak, bazen de hiçbirisine bakmaya kuvvet bulmayarak, perişan, bir tertibe uymaz, birbirini tutmaz, yarım yarım cümlelerle babalarından bir şey kalmadığını, kalan ufak tefeğin biraz sonra bitmek üzere olduğunu söyleyebildi. Sonra yine sustular, bir aralık o sükûtun içinde muhtasar fakat kısalığında müthiş bir belagat gizlenen şu sual irad olundu:

"Ne vakit şahadetname alacaksın?"

Ahmet Cemil artık gözlerini kapadı, sanki dün sütüyle beslediği çocuktan bugün ekmek isteyen bu ananın perişan halini görmek istemiyordu, İkbâl'in -üzerinden bir bulut geçen siyah gözleri- indi.

Bu akşam ancak bu kadar lakırdı olmuş idi, fakat birinci defa olarak ciddi bir zemin üzerinde söylenen şu birkaç söz Ahmet Cemil'i tamamen kendisine iade etmiş idi.

Bir matem kahrı altında ezilip kalan kalplere metanet vermek için hayat vazifelerinin hakim sedası kadar müessir şey olamaz. O geceyi Ahmet Cemil kâbuslar içinde geçirdi, ertesi gün Hüseyin Nazmî'yi bulmaya karar verdi. Erenköyü'ne kadar gitmek, o her esrarına vâkıf olan dostu bol bol derdini dökmek istedi.

İnsan, keder ve sevinç zamanlarında kalbinin tahammülünden fazlasını diğer hassas bir kalp ile taksim etmek ister. Bu öyle bir ihtiyaçtır ki hiçbir maddi fayda beklemeksizin Ahmet Cemil'i Hüseyin Nazmî'ye sevk ediyordu.

Sabahleyin erken kalktı, bütün beynini ezen muammaların halli çaresi Hüseyin Nazmi'nin elinde imiş gibi gidip onu bulmakta istical gösteriyordu. Sanki oturursa geç kalacakmış gibi vapurda bir yerde duramadı, zihninde bütün hâtıralar, fikirler donmuş, yalnız bir nokta yaşıyordu: Validesiyle kardeşini yaşatmak... Fakat nasıl?... Daha mektepten çıkmak için bir sene var, üç yüz bu kadar gün ki her birini geçirebilmek için ekmek lazım... Bu ekmek sözü kalbinden soğuk bir iz bırakarak geçerdi. O ihtiyar anne... O henüz çocukluktan tamamıyla çıkmamış genç kız... Onlar daha neler isterler? Ah! Onlara neler vermek isterdi, amma nerede o vasıtalar ki bütün o istenilecek şeyleri alsın da götürsün, o iki sevgilinin önlerine döksün, "Bakınız, bunlar sizin için, evet, bunları sizin için, size, ben aldım!" desin.

Ah! O da zengin olsaydı. Hüseyin Nazmi ne kadar mesuttu! Servet ve haysiyet sahibi bir babanın oğlu, bugün düşünmeye mecbur olmadığı gibi yarın da maişet endişesi henüz saadet revnakıyla parlayan alnını elem çizgileriyle bozmayacak. Fakat ne beis var! Ahmet Cemil çalışmaktan kaçan o cebinlerden mi idi ki henüz hayat mübarezesine ilk hatvesini atmadan fütura mağlup olup kalsın. Hayat ile uğraşmak, bu maişet mücadelesinde o da yumruğunu sıkarak hissesini almaya çalışmak icap ediyor. Öyle mi? Ne için çalışmasın? Bu suallere zihnen cevap verdikçe sanki dövüşmeye hazırlanıyormuşçasına ayaklarının üstünde biraz daha metin duruyordu.

Haydarpaşa'dan katara atlamak, Erenköyü'ne çıkmak; mevkiften epeyce uzakta olan Hüseyin Nazmi'nin havai boyalı, bahçesi demir parmaklıklı zarif köşküne kadar gelmek için geçen zaman bütün zihninin bu meşgalesine masruf oldu; fakat köşkün parmaklık kapısının yanındaki zili çekeceği sırada eli mutad hilafında titredi. Ara sıra buraya geldikçe cesaretle içeriye girmek âdeti iken bugün bir fütüvvet kapısının karşısında dermande bir müstedi gibi cesareti kırıldı. Birden, arkadaşına yüreğinin acılarını döktükten sonra onun bir nazarla, "Ne demek istiyorsun? Para mı lazım?.." demek isteyeceğine şüphelendi.

Şu dakikada duyduğu cesaretsizlik bir türlü elindeki zili çekmeye iktidar bırakmamıştı. Geri dönmek, buradan, bu güzel köşkün, gözlerinin önünde servetin bir timsali gibi yükselen bu binanın kapısından kaçmak, avdet etmek ta o Süleymaniye'deki evceğizin

kucağına atılmak, babasının henüz hayalini gördüğü o köşeciğe kadar giderek, “Baba! Sen bizi bırakmamalıydın!..” demek istedi. Sonra bütün şu mütalaat silsilesini bir metanet hamlesi altüst etti. Oraya para istemek için mi gelmişti? Onun istediği şey kendisini dinleyecek bir adamdan başka bir şey miydi?..

Zili çaktı. Ta köşkün ikinci katından tarraka ile bir pencerenin yeşil panjurları açıldı, Ahmet Cemil başını kaldırdı; tatlı bir çocuk sesi sordu:

“Siz misiniz, Cemil Bey?... Durun, durun, kapıyı ben açayım, ağabeyim hâlâ uyuyor...”

Bu Hüseyin Nazmî'nin küçük kız kardeşi Lamia idi, Ahmet Cemil'in şu kadarcıktan dostu... On beş yaşını aşan çocuklarda mukaddemesi görülen bir takayyüd ve tekellüf endişesini henüz Ahmet Cemil hakkında takınmaz, ona karşı hâlâ Lamia çocuk kalmıştır; perişan haliyle, henüz taranmamış saçları koştukça savrularak, açık pembe kısa esvabının etekleri uçuşarak bahçeyi geçti, selamlık kapısından henüz başı görünen uşağa meydan bırakmayarak yetiştii, parmaklığı açtı:

“Geldiğinize ne kadar iyi ettiniz... Ağabeyim sizi görünce şaşıracaktır. Bu sene hiç gelmediniz, İkbâl'i niçin getirmediniz?...”

Lamia, çocukların teklifsiz görüştükleriyle bitmek tükenmek bilmeyen lakırdıcılığına serbest cereyan vermiş, köşke gelinceye kadar lakırdısının ötesine berisine serptiği suallerin cevaplarını beklemeksizin bir dakikada on meseleye temasa vakit bulmuştu.

Ahmet Cemil köşke girerken dedi ki:

“Rica ederim, benim geldiğimi haber verir misiniz?”

Lamia, “Şimdi!...” dedi, ve koşarak Ahmet Cemil'i yalnız bıraktı. Hüseyin Nazmî'nin odasına girince düşünmekten, yürümekten mütevellit bir taab ile hemen sandalyelerden birine oturdu. Ah! Her geldikçe lakaydane oturduğu bu odanın bugün üzerindeki tesiri gayr-ı kabil-i tahlil bir şeydi...

Odanın bahçeye nazır yeşil panjurları henüz açılmamış, aralıklarından güneşin ziyası belli belirsiz süzölmüş, pencerelerin uzun, koyu perdeleri yerlere dökölmüş... Sanki bu zulmetin ortasından fıskırarak dikilmiş korkunç heyulalar... Odanın ötesine berisine perişan konuluvermiş sandalyeler, ta karşıda duvarın üzerinde renkleri karanlıkta dalgalanarak duran bir harita, oda kapısının iki cenahını işgal eden yüksek, Hüseyin Nazmî'nin bir nev-heves israf ile dol-

durduğu kütüphaneler... Ah! O da böyle bir odaya, şöyle bir kütüphaneye, böyle kitaplara malik olabilseydi!... Hüseyin Nazmi'nin evinde bu his birinci defa olarak onun temiz dimağına düştü. Bir kar tabakasının saf beyazlığı üzerine düşmüş bir katre leke gibi... Kendi kendisine utandı. Bugün ihtiyaç ile, maişet derdiyle ilk cerihayı almış olan bu taze kalp şu havai boyalı köşkün şu bahçeye nazır loş odasında mevcut olmak lazım gelen fikir sükûnuna; gönül rahatına, derin hayat zevkine karşı acı bir hüsrân hissi duydu.

Şurada oturmak, bu etrafı muhit olan eşyaya tasarruftan doğacak bir kanaat ve itminan ile oturmak, panjurlardan birini hafifçe oynatmak, öyle ki bu uyuşukluk getiren loşluğa hâlel gelsin; odanın müphem manzarasıyla bahçenin güneşli parıltısı arasında, işte şuracıkta pencerenin şu asude kenarında okumak...

Okumak!... Ahmet Cemil bunun üzerine neler bina etmiş, ne ümitler kurmuştu! Sanki onu kitaplarıyla rahat bırakacaklardı. Zavallı çocuk! Edip olacaksın, iştihar edeceksin, değil mi? Ne uzak!... Annesinin hazin sedası henüz kulaklarında idi: “Ne vakit şahadetname alacaksın?”

Demek, şahadetnameyi aldıktan sonra bütün o ümitleri bırakmak, evin ekmeğini aramak için kim bilir nerelere gitmek lazım gelecek... Biçare validesi! Ya İkbal!.. Ahmet Cemil'in bu hâtıra ile birden kalbi sızlayarak buruldu. Bak, Lamia ne kadar şetaretle dolu, gülmek için yaratılmış bir çocuk! İkbal'in dün akşamki hazin nazarı, ah, o çocuğun gülmemeye mahkûm gözlerinde bir bulut altında duran yaş katreleri...

Ayağa kalktı. Sabırsızca, bütün varlığına sirayet eden bu zulmetten artık kurtulmak istiyormuşçasına pencereyi açtı, panjurları itti, güneşin coşkun ziyasıyla beraber yazın baygın havası odaya hücum etti. Boğuluyormuş gibi bu havayı olanca kuvvetiyle tenefüs etti! Oh!..

“Vay! Bu ne harika!.. Nereden aklına geldi?..”

Döndü, Hüseyin Nazmi'ye elini uzattı:

“Sana ihtiyacım var. Bilsen, bugün ne için geldim? Beni ciddi dinleyecek misin?..”

“Ooo..! Ne oluyoruz?.. Neyin var? Otur bakalım.”

Oturdular; o vakit başka mukaddemeye lüzum görmeyerek, her türlü takayyüdden azade, lisanını efkârının perişanlığına bırakarak, babasının vefatının haiz olduğu ehemmiyeti, çaresizliğini, muin-

sizliğini, annesini, kardeşini, bütün emellerinin aksine zuhur eden bu acı hayat hakikatlerini, dün geceki o kısa muhavereyi, bütün ciğerlerini yakan ıztırapları; şu mai köşkün bu bahtiyar odasında Hüseyin Nazmi'nin önüne döktü.

O, yalnız dinliyordu, o da onun kadardı, derin kırkılmış siyah ve sert saçlarının altında küçük başı, nahif çehresinde parlayan gözleri, henüz terlemeye başlayan bıyıklarının altında ince donukça dudaklarıyla güzel, ve zeki olduğu için sevimli bir genç idi.

Büyük bir alaka ile dinliyordu. Onun susarak dikkatle dinleyişi Ahmet Cemil'in üzerinde en iyi tesiri yapmış oldu. Biraz evvel Hüseyin Nazmi'ye müracaattan korkan bu genç, şimdi onun karşısında artık ihtiyata lüzum görmemiş idi.

Bitirip de sandalyesinin arkasına yaslanınca; yalnız o vakit Hüseyin Nazmi bayağı sözlere tenezzül etmeyerek, hastayı hasta sıfatıyla muhatap ederek, "Ne yapacaksın?.." dedi.

"Evet, ne yapacağım?.."

"Yapacağın şeyi pek sade buluyorum. Evvela bütün çocukluklara, bütün şair düşüncelerine, 'Siz şimdilik biraz durunuz!' demek; hayatı olanca hakikat ve maddiyatıyla kabul etmek, mademki yaşamak için çalışmak lazım geliyor, çalışmak. Bana böyle geliyor ki seni bu kadar perişan eden şey çalışmaktan korku değildir, hayatın henüz bilmediğin bir şeye biraz vaktinden evvel vukuf hasıl ettiğindir. Yalnız bundan ibaret..."

Hüseyin Nazmi sert elli bir cerrah gibiydi, fakat tam yaranın neştere muhtaç olan yerine dokunmuş oldu. Ahmet Cemil de buna muhtaç idi. Çalışmak, evet, zaten demin de öyle düşünmüyor muydu? Ne için çalışmasın? Amma tâlii onu hayata zahmete girmeden tasarruf edenlerden biri etmemiş, bundan ne çıkar? Bilakis... "Ben hayatımı kendim kazandım! Ben yine kendi işimle yaşıyorum!" diyebilmek. Ah o vicdan itminanı, o, acaba acıkmadan yiyenler gibi çalışmadan yaşayanlar da var mıdır?

Birden azim bir tesliyet duydu, "Elbette çalışacağım!.." dedi.

"Hem ne için emellerine bitmiş nazarıyla bakıyorsun? Seni meslek ihtiyarından men edecek bir sebep görmüyorum... Mektepte yalnız bir senen daha var, onun için mektebi bırakmak bir deliliktir. Geçinmek için de geceler var, sabahlar var, akşamlar var... Senin gibi bir adam her iş yapabilir. Sanki ne için mütercimlik etmeyesin, hatta hocalık..."

“Hocalık mı? Çıldırdın mı?..”

Hüseyin Nazmi sözünü geri almak istemedi, “Kim bilir?..” dedi. Mütercimlik Ahmet Cemil’in fikrine daha mülayim gelmişti. Kitapçıların on altı sahifelik hikâye tercümesine iki mecidiye kadar para verdiklerini işitmişti. On altı sahife iki mecidiye... İki mecidiye! Bu parayı kazanabilmek ümidi onu adeta mesut etti.

“Acaba on altı sahifeyi kaç günde tercüme edebilirim?”

“Kaç gecede demek istersin. Bilmem; belki alışınca kadar üç gecede...”

O vakit iki arkadaş bu fikrin peşini bırakmadılar. Tercüme olunabilecek şeyleri düşündüler. Kütüphaneler karıştırıldı, uzun uzun mübahaseler cereyan etti. Fikirleri hep yüksekte uçuyordu, en mühim eserlerden ayrılmıyorlardı; Hüseyin Nazmi Lamartine’den *Raphael*, Ahmet Cemil Musset’den *Bir Asır Çocuğunun Sergüzeşti* için ısrar ediyorlardı. Nihayet biraz okumaya karar verdiler, her ikisinin ötesinden berisinden karıştırmaya başladılar, okudukça kitapları ne için aldıklarını unutuyorlardı. Hele Ahmet Cemil artık Lamartine’in, Musset’nin on altı sahifesini iki mecidiyeye satarak yaşamaya çalışmak lazım geleceğini aklına getirmiyordu. Sanki o mühim bahis demin teati olunan dört lakırdı ile halledilmiş; bitmiş gitmişti.

Bu iki nefis eserden birinin, belki her ikisinin tercümesine karar verdikten sonra Ahmet Cemil duramadı. Şimdi tercüme işi artık bir maişet bedeli olmak acılığını kaybederek senelerden beri tek emeli olan muharrirlik mesleğine tatlı bir mukaddeme hükmünü almıştı. Bunun hülyası, lezzeti Hüseyin Nazmi’nin ısrarlarına mağlup olmayarak onu eve kadar sevk etti.

Validesine, İkbal’e –gece zuhur eden mühim meselenin halli işte şu elinde kenarlarının yaldızı parıldayan kitapların arasında saklı imişçesine– mutmain bir nazarla bakarak “Ben biraz çalışacağım” dedi, hemen odasına çıktı. Her karar verdiğini hemen icra etmek isteyenlerdendi. Hatta tamamen soyunmaya vakit bulamadı. Fesini, ceketini fırlatmakla kanaat etti. Odasının bir kenarında cılası uçmuş eski ceviz yazıhanesinin önüne oturdu. Evvela *Raphael*’i açtı.

Tercüme hakkında kendine göre efkârı vardı: Aslına tamamen mutabık kalarak cümleleri aynı terkip silsilesile, aynı rabıtalılarla tercüme etmek lazım geleceğinde musir idi. İlk cümleyi okudu. Henüz tercüme ile itilafı yoktu. Okuduğu hemen kolayca tercüme edileverecekmiş gibi kalemi kâğıdın üzerine koydu, başlamak istedi.

Neresinden başlayacağına tereddüt etti, bir daha okudu, kelimelerin sırasına riayet ederek cümlenin her cüzünü birer birer tercümeye başladı. Bazen kelimeler için sadık bir muadil arayarak, bazen bulduğu lügatlerin ahengini altında üstünde bulunan kelimelerle iyi bir mücaveret de bulamadığı için bir müradif düşünerek, aslında tabii ahenkle imtizaç eden küçük muterizeleri tercümenin neresine sokuşturmak lazım geleceğinde tahayyür ederek, bir dakika evvel yazdığı iki kelimeyi dört satır aşağıya koymayı daha münasip bularak, önündeki kâğıtta yazdığından ziyadesini çizerek, bir âsi kelimenin arkasından uzun müddetlerle koşarak devam etti; belki bir sahife tercüme etti, fakat ne harab edici bir yorgunluk.

O, bir hayli tercüme etmiş zannediyordu. Sonra bir aslına bir de önündeki müsveddeye baktı. Ancak bir sahife!.. Böyle giderse on altı sahife için ne kadar çalışmak lazım gelecekti?

Sonra tercüme ettiğini okudu. İnanamıyordu; yaptığı tercüme bu kadar çalışmanın neticesi; şu ruhsuz, renksiz şeyden mi ibaretti? Bu dakikada hissettiği azim keselanı, cesaretini birden kıran yeisi yalnız duymuş olmak için mutlaka hissiyatına bir suret vermek maksadıyla uğraştıktan sonra memnun edebilecek bir neticeye varamamış ve bunun acısını duymuş olmak lazım gelir.

Ahmet Cemil ayağa kalktı. Odasında gezindi, bir aralık kitabı tekrar aldı, ortasından bir parça okudu, buna verilebilecek tercüme şeklini düşünerek süzüyordu, hiddet etti, belki diğeri tercümeye daha müsaittir dedi. Onu da okumak istedi... Artık iyice sıkılmış idi. Muvaffak olamamaktan, iktidarını kâfi görememekten gelen bir sıkıntı...

Odasının penceresini açmak, hava almak istedi: Evlerinin bahçesine –mini mini bir bahçe ki İkbâl kendine göre onun bir bahçevanı idi– nazır bir pencere... Ah! Hüseyin Nazmî'nin kütüphanesinin penceresi, o güneşle dolu bahçe, o ziya telatumu, o sahra kokusu, orada duyulan fikir hazzı... Bu, kafesinin boyası solmuş pencere, şu güneşin kifayetsizliğinden toprağı yosunlanmış bahçe...

Şu dakikada bütün geçmiş saadetinin güzel yuvası olan bu evce-
giz sanki bir işkence zindanı gibi Ahmet Cemil'i eziyordu. Burada
yaşamaya mecbur olmak; burada, şu basma perdeli, tek pencere-
li odacıkta yazın şu bunaltan sıcaklarıyla çalışmak... Ah! Ahmet
Cemil zengin olaydı, evet zengin olaydı. Onun da Erenköyü'nde bir
köşkü, köşte müzeyyen bir kütüphanesi, kütüphanenin önünde
latif bahçesi olaydı; Lamartine'i, Musset'i orada okuyaydı, fakat on
altı sahifesini kırk kuruşa tercüme etmek için değil, yalnız kendi
zevki, kendi saadeti için...

Duramadı, tekrar çıkmak için fesini giydi, sanki sokağa çıkarsa
aradığını bulacaktı.

Yürürken muntazam düşünmek, ne yapacağına bir karar vermek
istiyordu. Bu kabil olamadı. Zihni o kadar dağınıktı ki düşüncele-
rine bir intizam veremiyordu. Zannetti ki yürümekte devam ederse
sinirlerini teskine muvaffak olabilecek.

Babiâli Caddesi'ne kadar geldi. Bir yere gitmek için muayyen
fikri olmadığı zamanlar daima ayakları onu oraya, kitaphanelerin,
matbaaların sıralandığı şu caddeye getirirdi.

Matbaa-i Osmaniye Kütüphanesi'nin önüne gelince bir aralık
durdu, uzun uzun camlıkta duran kitaplara baktı. Kapların üzerini
okudu, bir müddet gözleri kûfi yazılmış, bir serlevhaya tesadûf
etti. Bunu okumak için çalıştı. Bir aralık aklında yer tutan suale
şu cevabı verdi:

“Ne olacak? Kitapçılardan birine müracaat ederim: ‘Tercüme
etmek istiyorum, ne tercüme edeyim?’ derim...”

Buna karar verdikten sonra caddeye indi, ara sıra uğradığı ki-
tapçılardan birinin dükkânına girdi, öteberiden, yeni kitaplardan,
son haftanın risalelerinden bahsetti, sonra birden fikrini söyledi,
kitapçı düşündü, pek gevşek bir eda ile:

“Olsa olsa hikâyeye tercüme ediniz. Başka kitaplar pek az satılıyor.
Zaten hikâyeler de satılmıyor ya...” dedi.

Sonra birden kitapçı tavrını tebdil etti, aklına bir şey gelmiş
gibi:

“Sahih; ‘Hırsızın Kızı’ hikâyesine devam etseniz ya!” dedi.

“Hırsızın Kızı” bir hikâyeye idi ki dört cüzü neşrolunduktan sonra
mütercimi vazgeçmiş, tab'ı da arkasını aramamıştı. Derhal kabul
etti. “Çıkan cüzlerle aslını veriniz” dedi; sonra biraz düşünerek
ilave etti: “Fakat bir şart ile: İsmimi koymayacağım...”

Lamartine'den, Musset'den sonra “Hırsızın Kızı”! İşte hülyaların sonu!

O akşam tercüme dedikleri şeyin bu kadar kolay olduğuna şaşıtı, iki saatte on sahife tercüme etmiş idi, bu gidişle milyon kazanacak.

Kâğıtları annesinin önüne döktü, “İşte!..” dedi..

Bugünden itibaren Ahmet Cemil için mütemadi bir çalışma başladı; mektebin tatil zamanından istifade ederek gecelerini, gündüzlerini garip vakalardan mürekkep bir dolaşık yumak icadında mahir bir muharririn fikrinden çıkan ve kim bilir kaç kişinin kış uykularına türlü korkunç rüyalar karıştıracak olan bu hikâyeyi; bu cinayetler ve acip vakalar silsilesini nefret ede ede tercümeyle hasretti. İlk dört cüzün tercüme tarzından cesaret alarak zaten hiçbir ifade meziyetine yahut fikir zarafetine malik olmayan bu kitabı hemen bir hamlede tercüme ediyordu. Fakat bu meşguliyetten duyduğu nefret çalıştığı müddeti azap haline getirirdi... Damarlarının içinde bir bestekâr kanının cvelanını duyduğu halde ekmek yemek için gecesinin sekiz saatini murdar çalgılı kahvehanelerde müstekreh muganniyelere demkârlık etmekle geçiren bir kemancı gibi ruhu türlü bedialar yaratmaya kabiliyet gösteren bu genç batakhanelerde bitmez tükenmez hırsız muhaverelerini tercüme ettikçe kalbi nefretinden şişerdi.

Fakat asıl on beş gün içinde sekiz on cüzlük müsvedde hazırlayarak on beş yirmi meci diye alabilmek ümidiyle kitapçının dükkânına gidip tab'ın para meselesine katiyen yanaşmadığını gördüğü ve nihayet kızıra kızıra tercüme hakkını istemeye cesaret aldığı zaman herifin “Durun bakalım, bir kere okutturayım. Daha ruhsat alınacak... Hem basılsın, kaç cüz tutacağını ne bileyim?” dediğini işitince dondu kaldı... Demek, evde günlerce kapanıp; havadan, o güzel güneşten, halkı bütün İstanbul'un en güzel yerlerine sevk eden bu latife mevsimden nefsinin mahrum ederek husule getirdiği bu çalışma mahsulünü satabilmek için kitapçı dükkânına günlerce devam etmek; şu mülevves müsveddelerin arkasından koşmak, bugün ruhsat alınacak, yarın basılacak, şimdi elime para geçecek diye elim intizarlar içinde bulunmak lazım gelecek...

Ahmet Cemil bir şey söylemeden çıkmıştı. Artık o gün eve gidip çalışmadı, fakat akşam soğukkanla düşündüğü zaman devam etmek lazım geleceğine karar verdi. “İş bir kere nizamına girinceye kadar...” diyordu.

Devam etti. Halbuki zaman geçiyor, eline para geçemiyordu. Bir aralık biraz mahcubane ısrar neticesiyle kitapçıdan yüz kuruş alabildi. Hikâyenin ruhsatı alındı, haftada bir cüz neşrine başlandı, tab'ın züğürtlüğü daha çabuk neşrine müsait değildi, demek haftada iki mecidiye... O da çekişe çekişe alınacak, kitapçı size sadaka veriyormuş gibi burun kıvıra kıvıra sekiz on talepten sonra verecek. Elinize şöyle kümeliye para geçmeyecek, hatta alabildiklerinizden türlü akçe farkları kaybedeceksiniz, size en ummadığınız neviden muhtelif paralar verilecek. Bunlar nerelerden toplanmış diye şaşacaksınız? Elli altı kuruşa aldığınızı elli üç kuruşa bozduracaksınız, tediyaat daima sizin zararınıza olarak, kesirler kaldırılarak yapılacak, bunun mukabilinde de ne kadar zahmet, ne kadar intizar!.. Yalnız tercüme kâfi değil, ruhsat peşinde koşmalı, matbaada başmürettibe yaltaklık etmeli, tashihiye bakmalı. Bunları düşünürken içinden kabaran geniş bir nefesle, “Of!” derdi.

Bu suretle yaşayabilmek mümkün olamadığına kanaat hasıl etti. Başka bir şey daha lazım, bir çalışma vesilesi daha icat etmeli, amma ne?..

Kitapçının dükkânına devam ettikçe bazı şeyler öğrendi ki bunlardan istifade tariklerine müracaat kabil idi.

Kitapçılar neşrettikleri risaleler için makale yazanlara ehemmiyetine göre para veriyorlardı. Birkaçına yazı yazsa? Neye dair olursa olsun; Fransızca eski yeni risalelerde, ceridelerde tercüme olunabilecek ne olursa olsun. Hüseyin Nazmî'nin müşteri olduğu risalelerin eskilerinden, bayat nüshalarından istedi. Bunlardan en yabancı olduğu esaslara, en lakayt kaldığı bahislere dair tercümeler yaptı. Bunları kitapçılara götürdü, bazısını kabul ettirebildi, kabul ettirebildiklerinden bazısı için para alabildi. Fakat ne zillet mukabilinde!... Daima kalabalık olan kitapçı dükkânlarında daima meşgul görünen kitapçılardan daima ayıp olan para taleplerine katlanmak... “Şimdi yok...”; “Ha! O makale mi? Yakında icabına bakarız”; “Üç gün sonra...” tarzında bir müşteriye kitap gösterilirken, meşguliyet arasında, yahut kuru fasulye pilakisi yerken iri lokmaların müsademesi esnasında verilmiş cevaplarla, mahrum, avdet etmek...

Edebiyat âlemi, matbuat mesleği bu muydu? Hiç olmazsa bu kadar zahmetine, zilletine katlanmaya başladığı şu meslekte altına imzasını gurur ile, iftihar ile koyabileceği şeyler yazabilse...

Bir gün yine bir makale götürdüğü bir risalenin tab'ı –Faiz Efendi isminde munsif bir adam ki onun ihtiyaç derdini anlamıştı– dedi ki:

“*Mir'at-ı Şuun* için tefrikalık bir hikâyeye lüzum varmış, başkası kapmadan imtiyaz sahibine müracaat etseniz... İyi bir adamdır, ihtiraz etmeyin.”

İhtiraz etmek!.. Pek iyi anlamıştı ki ihtiraz eden aç kalır. Haydi kendisi aç kalsın, fakat evdekiler?

Hemen o dakikada cesaretle *Mir'at-ı Şuun* matbaasına girdi, imtiyaz sahibinin odasına kadar çıktı. O vakte kadar bir ceride idaresine girmemişti; zihninde matbaa âlemlerini, evrakı havadis idarehanelerini büyültüyor; yeşil örtülü azim yazıhanelerin yanlarında iri sakallı, altın gözlüklü, yüksek söyler, yüksekte bakar adamlar tasavvur ederdi. Şu bir iki aydan beri kitapçı dükkânlarında gördüğü numuneler henüz bu hayalleri büsbütün silmemişti.

Hüseyin Baha Efendi'yi müdüriyet odasında kanepeye lakaydane yaslanmış, başmuharrir Ali Şekip'in parmaklarıyla hemahenk olarak pest perdeden okuduğu bir şarkının ninnisiyle uyumaya hazırlanmış görünce şaşırdı, yerinden kalkmaksızın yüzüne istifsarkârane bakan Hüseyin Baha Efendi'ye nasıl hitap etmek lazım geleceğinde tereddüt etti.

Fakat Hüseyin Baha Efendi iri sakallı, altın gözlüklü bir sahib-i imtiyaz olmamakla beraber pek iyi bir adam tesirini yapıyordu. “Ne istiyorsunuz, oğlum?” dedi. Bu hitap Ahmet Cemil'e cesaret verdi, ne istediğini anlattı, Hüseyin Baha Efendi doğrularak dinledi, sonra Ali Şekip'i göstererek: “Soralım da hakikaten ihtiyaç varsa...”

Ali Şekip döndü, o bu gence birkaç kere tesadüf etmiş idi. Bir hafta sonra, devam eden hikâye bitecekti. “İşte, Ahmet Cemil Bey tercüme etsin” dedi.

“Aman okudunuz mu, bilmem?”

Ali Şekip o iyi yürekli adamlardan idi ki beş dakikada dost olur, hasbîhale girer, her görüşüğünü sever, dünyada her şeyi sevmek için yaratılmıştır.

Bir hikâye okumuştı, onu tavsiye ediyordu. “Durun, bakayım? Burada mı?” Kitap bulundu, Ahmet Cemil'in eline tutuşturuldu, “Hemen başlayın!” denildi, o, sıkılmasa Ali Şekip'le Hüseyin Baha Efendi'nin boyunlarına sarılacaktı. Utana utana girdiği bu yere beş dakikada ısınıvermiş, beş dakikada bu adamlar hakkında derin bir sevgi duymuştu.

İşte *Mir'at-ı Şuun* ceridesine ilk intisabı böyle oldu. Şu ilk mülakatın şevkiyle Ahmet Cemil bir hafta içinde –tatilin son haftası– cerideye bir ay kifayet edecek kadar tercüme hazırladı. Ali Şekip'in tavsiye ettiği bu hikâye de “Hırsızın Kızı” tarzında bir şeydi, fakat artık Ahmet Cemil müşkülpesentliğe lüzum görmüyordu, mademki imza koymuyor... O imzayı asıl yazmak istediği eser için saklamak istiyordu.

Para meselesi için ikinci mülakatta Ali Şekip'e açıldı. Artık teklifsiz bile olmuşlardı. Ali Şekip hemen:

“Oh, bak, o nazik meseledir... Hele başlayalım, ben sana para aliveririm. Elbette Hüseyin Baha Efendi'nin kara gözleri için çalışacak değilsin a... İdarenin sandığı daima boştur amma... Sen bana biraz kendini tanıtmana bakayım.”

Başka birisinin ağzında terbiyeye mugayir telakki edilecek bu sual onun ağzında öyle saf bir kalpten sadır olmuş görülüyordu ki Ahmet Cemil garabetini fark bile etmedi. Dört lakırdı ile kendini tanıttı; o zaman Ali Şekip hiçbir kelime söylemeyerek elini uzattı, kendisine bir muavenet eli arayan bu genç eli samimiyetle sıktı.

Bundan sonra Ahmet Cemil'in hayatı hemen takarrür etti: Daima çalışmak, öteden beriden müteferrik olarak ayda üç dört yüz kuruş kadar bir para kazanmak...

Mektep açılmıştı. Hüseyin Nazmi ile beraber artık son sınıfta idiler. Fakat beyinlerinde eski sıkı refakat mümkün olmuyordu. Biri leyli diğeri nehari idi. Hüseyin Nazmi okuyor, Ahmet Cemil yazıyor, birinde fikir melekeleri servet kesbediyor, diğerinde kabiliyetler yıpranıyordu. Bu hayat farkı eski münasebet samimiyetini biraz izale etmiş gibiydi.

Bu son sene Ahmet Cemil derslerini büsbütün ihmal eder olmuştu. Sabahleyin mektebe gidinceye kadar, akşam mektepten çıktıktan sonra, gece yatıncaya kadar işleyen, daima işleyen bir fikrin mektep derslerine tahammül derecesi neden ibaret olabilirdi?

Zayıflıyor, sararıyordu; buna annesi lakayt kalamadı.

Sabiha Hanım çocuklarının hiçbir halini ve hissini tetkikten hali kalmayan annelerdendi.

Bir gün annesinin önüne *Mir'at-ı Şuun*'un idare memuru Ahmet Şevki Efendi'den aldığı beş mecdidiyeyi koyduğu zaman Sabiha Hanım dedi ki:

“Daha paramız bitmedi, oğlum, sen beni israfa alıştıracaksın. Bizim idaremizden ne olacak? Biraz da kendine baksana... Hem ben bu kadar yorulduğuna da razı değilim, sonra hasta oluverirsen...”

O güldü, analık şefkatinden doğan bu rikkat sözleri Ahmet Cemil'i birden beş yaşındaki çocukluğuna iade etti, kumral uzun saçlı başını annesinin dizine koydu:

“Ben çalışmayacak olursam nasıl olur, anneciğim? Ben çalışmalıyım ki bir şey olabileyim, ben şimdi yorulursam sonra rahat edeceğim, hele bir mektepten çıkayım, bak ne olacağım? Oğlunu bir matbaa sahibi, bir ceride müdürü görürsen iftihar edersin, değil mi, anneciğim?”

Şimdi Ahmet Cemil'in kalbine bu taze ümit düşmüştü. Bu ümidin üzerine ne hayaller nakşetmiş, zihninde neler tertip etmişti!

Kitapçı Faiz Efendi'ye bir ceride imtiyazı aldırıyor, kendisi başmuharrir oluyor, Hüseyin Nazmi'yi beraberine alıyor, beheri beş liralık hisse senetleri çıkarıyor, bir matbaa açıyor, hisseler hasıl olacak temettülerle yavaş yavaş imha ediliyor, matbaa Ahmet Cemil'e münhasır kalıyor. Babıâli Caddesi'nin bir münasip yerinde, mesela Sirkeci'de dört yol ağzında köşelerden birine zarif –zihninde resmi bile çizili idi– bir daire; küçük bir araba, tek atlı, ziyade tantanaya ne lüzum var? O vakit gözlük de takacak. Gözlüğe bilhassa ehemmiyet veriyordu. Sabahleyin Süleymaniye'den... –Yok, yok, o evi satıyorlar, başka bir yerde, daha nerede olacağı takarrür etmemiştir, bir ev...– sabahleyin arabasına bindiği gibi askerce bir sesle emir verecek: “Matbaaya!”

Bu hayali daima süslerdi, yegâne tesliyet ve saadet medarı bundan ibaretti. Bunu, gece yatağında rahat rahat düşünebilmek için hatta yatmakta acele ederdi.

Daha neler düşünmemiş, bu ümidin etrafında neler neler icat etmemiştir? Bütün bu mütebessim hülyaların arasına bir hayal de girerdi, fakat bu hayal pek seyyal idi, belli belirsiz bir şey...

Müphem bir çocuk çehresi, kim bilir kimdir? Ahmet Cemil bu çehrenin ismini bilmekle beraber sarahatle tayine bile cesaret edemezdi.

Mektebin tedris müddeti bitmek üzere idi ki bir gün akşamüstü *Mir'at-ı Şuun* matbaasına uğradığı zaman Ali Şekip kendisini görür görmez, “Ben de seni bekliyordum” dedi, sonra söyleyeceği şey yanında tashihlere bakmakla meşgul olan Raci'den, Saip'ten saklı imiş gibi Ahmet Cemil'i tuttu; Hüseyin Baha Efendi'nin odasına kadar çekti götürdü, “Sana bir iş buldum” dedi.

Ali Şekip'in bulduğu iş bir hocalıktan ibaretti.

Ayda iki lira vereceklerdi. Haftada üç gece, akşam yemeğinden sonra gider, zaten onun evine de yakın, çocuk pek küçük amma ne olur, bir saat kadar ders, sonra yanına bir uşak terfik ederler, yine evine avdet eder. Sanki haftada o üç saat zarfında daha mı ziyade kazanıyor?

Ahmet Cemil'in aylık muvazenesinde iki liranın pek büyük bir ehemmiyeti vardı. Ali Şekip'ten bu haberi aldıktan sonra güya demiryolu kurasında büyük ikramiyeyi kazanmış gibi bir an evvel eve müjde vermek üzere Süleymaniye yolunu her vakitten daha erken tuttu.

Bu akşam mühim bir para müzakeresi açıldı, Sabiha Hanım'ın, İkbâl'in arasında rey vermek üzere hatta Seher bile meclise davet edildi. Ahmet Cemil'in elinde kurşun kalem diyordu ki:

“Şöyle böyle eve dört beş yüz kuruş giriyor, iki lira daha zam olunca mademki ev kirası yok... Başka ne masraf kaldı?...”

Seher mutbak sarfiyatı hakkında fikirlerini söyledi; Ahmet Cemil kâh annesine, kâh Seher'e gözlerini tevcih ederek muvazeneyi tanzime çalışıyordu.

“Daha? Daha?...”

Masraflar kalem kalem ilerliyordu; cetvelin her noktasında uzun bahisler oluyor, itirazlar serdediliyordu.

“Daha? Daha?”

Hep arıyorlardı: “Daha ne var?”, “Şu yazıldı mı?”, “Şeyi unuttun, galiba?”, “Daha? Daha?...”

Nihayet Ahmet Cemil sütunun altını çizdi, toplamaya başladı, cemin neticelerini birer rakamla işaret ederek hattın altına indir-
dikçe kalbinde bir halecan duyuyordu. Yekûn ne olacak?.. Cem
bitince hayret etti. Herkes tam bir sükût ile neticeyi bekliyordu, o,
cemin sıhhatine inanmadı, bir daha yapmaya başladı.

“Aman, anne zengin oluyoruz. Bir hayli para artıyor.”

Hiçbiri inanmadı, Ahmet Cemil’in yanına yaklaştılar, cetvelin
her rakkamı tekrar tekrar okundu, noksan bir şey olmasın diye
dikkat edildi; Seher bir aralık, “Şey unutulmuş” dedi, “Ne?” dediler,
“Şey” dedi, şeyin ismini bulamadı, kahkahayı salıverdiler, Seher
utandı kaçtı, cem bir daha yapıldı.

Ahmet Cemil elinde kâğıdı sallıyor, “Zengin oluyoruz!” diye
bağırıyordu, sonra gözlerini İkbâl’in gözlerine dikti, “Artan para
da lazım, değil mi anne? Gelin edecek kızımız var” dedi.

“Aman ağabey, sen de hep insanla alay edersin...”

Ali Şekip’in bulduğu ders Vezneciler civarında idi. Büyük eski bir
konak, iyi terbiye almış altı yaşlarında zarif bir çocuk, biraz oku-
mak biliyor. Çocuğun babası –nazik bir efendi– Ahmet Cemil’e
takip olunacak hareketi tayin etti: Çocuğu idadi sınıflara ihzar
etmek lazım. Artık ne yolda tedris tarzı intihabı icap edeceğinde
kendisini muhtar bırakıyor. En ziyade dikkat olunacak şey çocukta
tahsil hevesi uyandırmak. Çalışmasından memnun olmadığı zaman
kendisini haberdar eder, elbette... İhtarların bu kısmında çocuğa
hem tehdit, hem latife ifade eden bir surette bakıldı, çocuk gözle-
rini indirdi, ders saatlerine gelince: “Şimdi kış girmek üzere, tabii
geceleri tercih edersiniz, değil mi?” Avdet için kendisine bir uşak
terfik olunur, haftada üç defa olsa kâfi...

Bu akşamdan itibaren derse başladı; fakat hocalığın maddi güç-
lükleri hakkında henüz bir fikir hasıl etmemişti. Çocuğa biraz kı-
raat yaptırdıktan sonra ne yapmak lazım geleceğinde tahayyür etti,
beş dakikada iş bitti. Şimdi ne yapılacak? Çocuk bekliyordu, Ahmet
Cemil adeta sıkıntısından terledi. İmla yazdırmak istedi, söyleyecek

bir şey bulamadı, sonra okuttuğu yeri yazdırdı, yanlışları tashih etti, bazı kaideye taalluk eden hataları izah etmek istedi. Çocuk yüzüne bakıyordu, bir şey anlamadığından emin idi, büsbütün sıkıldı, “Bu defa bu kadar kalsın, gelecek ders için kitap getireyim de...”

Konaktan çıktıktan sonra adeta geniş bir nefes aldı, dün akşam muvazene cetvelini şenlendiren iki liranın kolay kazanılmayacağını şu ilk tecrübe ile anlamıştı...

Mektebin son imtihanları yaklaştı. Bu sene dersleri büsbütün ihmal etmişti; imtihan zamanı yaklaştıkça içine bir korku giriyordu.

“Ya sınıfta kalırsa!” Bu korku zihnine iliştiğiçe –korkulu fikirlerden kaçmaya sevk eden bir hisle– bunu hemen silip çıkarmakta istical gösterdi.

Senenin son ayında artık çalışmaya lüzum gördü. Bir yandan bir tab’a tercüme ediverdiği “Çocuklara Malumat” silsilesi, bir taraftan *Mir’at-ı Şuun* için ikinci defa olarak başladığı bir hikâye, haftada üç gecesini mahveden Vezneciler seferi derslere vakit bırakmıyordu. Uykusundan tasarruf etti; küçük odasında, herkes yazın sicağıyla erkence yataklarında uyuduğu bir sırada o kitaplarının üstüne eğilmiş, mütemadiyen işlemekten yorulmaya başlayan zavallı başını iki ellerinin arasına almış, dirseklerinin üzerine dayanmış, artık hariçten gelen tesirleri kabul etmek istemeyen fikrine bir senedir mühmel kalan dersleri sindirmeye çalışırdı.

Korktuğuna uğramadı, şahadetnameyi alabildi, fakat bir şahadetname ki... Ahmet Cemil bundan bahsedilmesine rıza vermez, zekâsına adeta bir dünüyet veren bu hüccetten utanır.

Şahadetname aldıktan sonra hiç sevinmedi, ondan zaten büyük bir şey ümidinde değildi. Artık maişet tarzını bulmuştu; bu şahadetnamenin temini için çalışması, başladığı bir şeyi bitirmiş olmak azminden başka bir şeyden ileri gelmemişti.

Mektep bittikten sonra Hüseyin Nazmi ile hayat iştiraki hemen büsbütün bitti. O Hariciye Nezaretî’ne intisap edecek, ara sıra da

bazı risalelerde yazı yazacak... Ahmet Cemil hiçbir yere intisap etmeyecek, büsbütün matbuat âlemine atılacak, bir iki ders daha bulacak, para kazanacak, *Mir'at-ı Şuun*, heyet-i tahririyesi arasında zaten yeri hazır... Hüseyin Baha Efendi bir gün gözlüğünü zapta çalışarak hizmetinden hiç memnun olmadığı Osman Tayyar'ı göstermiş, kulağına, "Sen mektepten çıktuktan sonra buradasın" demişti.

Onu bu matbaada hemen herkes severdi. Başmuharrir Ali Şekip, sahib-i imtiyaz Hüseyin Baha, idare memuru Ahmet Şevki Efendi; bunlar o saf yürekli adamlardandı ki mülakatlarından bir inşirah-ı derun hisseder, acılıklarından birçoğunun zail olduğunu duyardı. Bir de matbaa müdürü Tefik Efendi vardı ki matbaaya her gün herkesten evvel gelir, küçük odasına girerdi. Daima küskün, daima sakit bir adam ki matbaada bir gölge gibidir, kimse ile konuşmaz, hiçbir şeye karışmaz, yalnız Ahmet Şevki Efendi ile idare işlerine bakar. Matbaada öksürüğünden başka sesi duyulmaz; mariz, yazın kürk giyer, odasından mangal mayıs ortasında kalkar bir ihtiyar... Bu adamla bir çift lakırdı etmemiştir, mahiyetini bile bilmez. Matbaa müdürü?... Ne demek olacak, matbaa müdürü ise kendisini gösterson, odasında kül eşelemekten başka bir şey yapmayacaksa müdüriyetten vazgeçsin, Hüseyin Baha Efendi'nin buna –hatta bazı çarpık işlerine– tahammül edişine bakılırsa bu adamın matbaada müdürüyet sıfatını takınmak için bir hususi hakkı olmalıydı. Bazen kulağına çarpan sözlerden yavaş yavaş anlamış idi ki Tefik Efendi, Hüseyin Baha Efendi'nin şeriki imiş, galiba asıl sermaye de onun imiş.

Buna hiç ehemmiyet vermezdi, zaten bu üç kişiden başkaları daima seyyar idiler. Altı ayda altı kere matbaa değiştirir adamlar... Bugün *Mir'at-ı Şuun* matbaasında, yarın başka bir yerde, bazen iki yerde birden. Mesela Osman Tayyar dördüncü defa olarak *Mir'at-ı Şuun*'a intisap etmişti.

Şahadetname aldıktan sonra bu dördüncü defaya da hatime verildi. Hatta bu defa Hüseyin Baha Efendi, Osman Tayyar'ın matbaadan çıktığına dair ceridede iki satırlık bir ilan neşrine bile lüzum gördü.

Ahmet Şevki Efendi o gün bir aralık Ahmet Cemil'e, "Oh! Hele şu çapkından kurtulduk! Şimdi gitsin de başka bir *Mir'at-ı Şuun* namına para alsın" demiş idi.

Mir'at-ı Şuun'a kati surette intisabından sonra hayatı bir intizama girmiş oldu. Kitapçılar için çalışmak, mevkut risalelere makale yetiştirmek, *Mir'at-ı Şuun* için her gün havadis ve mütenevvia sütunlarını doldurmak, sabahdan akşama kadar idarehanenin havı uçmuş, muhtelif renklerde lekeleri, mütenevvi şekillerde yırtıklarıyla bir garibe halini almış soluk yeşil çuha örtülü yazıhanesinin kenarına ilişerek –Ali Şekip bir tarafta icmal-i ahval yazarken, Raci ötede bir risale-i mevkutede güzel bir manzumeyi tezyife çalışırken, Hüseyin Baha Efendi bir hesap meselesi için Ahmet Şevki Efendi'ye çıkışırken, başmürettip mürekkepli elini kapının kenarına dayamış “mütenevviaya bir buçuk sütun daha lazım!” derken– çalışmak; yazı imal eder bir alet kabilinden uzunluğuna kesilmiş kâğıtları tekrar okumaya vakit bulamayarak doldurup bir yenisine başlamak; mütemadiyen işleyen zavallı başını dumanla uyuşturabilmek için birbirini müteakip yaktığı sigaraların dumanı gözlerini doldurdukça durmaya, sulanan bu biçare gözleri dinlendirmeye vakit bulamayarak yazmak; sonra yorgun zihninin bir kelimeyi bulabilmekten, yahut bir cümleyi rapt edebilmekten irkilişi üzerine ileriye gitmek istemeyen kalemi kâğıdın üzerinden ayıramayak durmak; bir müddet zihninin ataleti içinde gözler pencerenin rengi uçmuş, eğri takılmış yeşil astar perdesinin kenarından şurada zihinlerini öldürmekle meşgul olan bu zavallılara bir istihza nazarı yollayan güneşin iltimaina hasretle dalıp kalmak...

Bu meşgale içinde yemek için vakit bulamazdı. Ekseriyet üzere peynir ekmek üzümünden teşkil ettiği öğle yemeğini güneşsizlikten, havasızlıktan daima iştihasız kalan midesine zorla indirdikçe gözleri bir ecnebi risalede tercümeyle elverişli fıkra arar, yahut demin doldurduğu kâğıtların birinde yeri boş bırakılmış bir kelime için lügat kitabını araştırırdı. Bazen uyuşmuş bacaklarına, muttasıl oturmaktan yorulmuş vücuduna bir taze hayat vermek için kalkıp biraz dolaşır, yahut pencerenin kenarında ayakta durarak karşıkı kaldırımdan geçenleri seyrederek, bir aralık merdivenleri iner, so-kağa çıkar, kitapçısına kadar gider, yeni çıkmış kitap varsa şöyle bir bakar, yahut tab'ın hatırı için tashihlerine bakıverir, ve böyle işin nevini değiştirmiş olmakla kendisini dinlenmiş sayarak yine matbaaya avdet eder...

Bu hayat tarzı daima böyledir. Cuma yok, pazar yok, her gün çalışacak, her gün matbaaya esir olacak, bazen geceleri nöbet bek-

leyecek, sahib-i imtiyazın odasında sedirin üzerine ilişip yatacak, nadiren matbaada kendisine ihtiyaç olmayacak da biraz nefes alabilmek için Tepebaşı'na kadar gidecek, yahut gidip gelme bir Boğaziçi seferi yapacak...

Fakat bu hayattan müşteki değildi. Çalışmak şimdi onun için adeta asabi bir illet olmuştu, duramıyordu. Yalnız akşamları evine gittiği zaman yemek vaktine kadar minderin üzerine boylu boyuna uzanır, dinlenirdi.

Eve gelince validesiyle İkbal o günün vukuat silsilesini naklederlerdi. O, yalnız dinler, ara sıra bir sual irad eder, onlar söyler, bin türlü hiçlerden mürekkep sözlerle yorgun zihnine biraz istirahat havası verirlerdi. Bu meşguliyet hayatı başladıktan sonra sükûtu sever olmuş, eski şen halini, gevezeliğini kaybetmiş idi; fakat isterdi ki kendisine öteden beriden bahsolunsun. Bugün komşu Sabire Hanım gelmiş, oğlu Ahmet Efendi geliniyle kavga etmiş de o aralarına girmiş, barıştırmış, yine kıymeti bilinmezmiş, ne olsa gelin değil mi?..

Buna uzun uzun, dudaklarında geciken bir tebessümle gülümserdi.

Dün İkbal, Seher'le beraber sekiz arşın basma almak için Kalpakçılarbaşı'na gitmiş, yolda Seher'in ayak kabının ökçesi kopmuş, deli kız "Aman! Küçük hanım! Ökçem koptu" diye kalabalığın içinde bir çılgılık basmış ki...

Bu hiçleri derin bir zevk ile dinler, dinledikçe sıcak bir günden sonra düşen yaz yağmurlarının latif serinliğine benzeyen bir haz duyardı.

Matbuat için çalıştığına hiç müteessif değildi. Zira bütün ümitlerinin mütemadi çalışma neticesiyle zuhur edeceğine kâni idi. Fakat o Vezneciler'deki ders Ahmet Cemil'e o kadar ağır geliyordu ki eğer başka türlü telafisine imkân olsa o iki lirayı çoktan terk ederdi.

Hiç olmazsa gecelerine tamamen tasarruf edebilse kendisini bahtiyar addedecekti. Evde kaldığı akşamlar bir müddet annesiyle konuşur, Seher'le alay eder, bilhassa İkbal'i herhangi bir sebeple kızdırarak eğlenir, sonra odasına çıkarak ya sevdiği bir şairi okur, yahut tercümeleriyle iştigal eder, yahut -iki gün sonra fena bularak atmak üzere- bir manzumecik karalardı.

Odasında seccadelerin üzerinde yuvarlanarak, minderlerde uzanarak çalışmaya sarf ettiği bu zamanlar gündüzleri idarehanenin

hasır iskemlesinde geçen saatlerin meşakkat mükâfatı kabilinden bir istirahat devresiydi; fakat ihtiyaç derdi bu zamanları da tamamen kendisine bırakmıyordu.

Haftada üç gece yemekten sonra evden çıkarak, bu sükûn köşesini bırakarak Vezneciler'e kadar gider; orada saatlerce uğraştıktan sonra maiyetine verdikleri bir uşağın refakatiyle evine gelir, o zamana kadar herkes yatmış olduğundan üzerine aldığı anahtarla kapıyı açarak hafifçe ayaklarının ucuna basa basa odasına girer, nihayet on altı saatlik bir sa'yin ızdırabı pahasına kazanılmış olan yatağına sokulurdu.

Asıl bu Vezneciler seferinden kış esnasında zahmet çekmişti. Öyle ki ders günleri yemeğini yedikten sonra mangalın başında ısınmak mümkün iken buna muvaffak olamayıp soğukta, karların, çamurların içinde tekrar sokağa çıkmak lazım geleceğini düşündükçe eve gitmekten korkar olmuş idi.

Dersi olduğu akşamlar sofrada matemi andıran bir sükût ile yemek yedikten sonra küçücük kırmızı bakır mangalla ısınan bu yuvacıkta annesini, kardeşini yalnız bırakarak, hatta geç kalmak korkusuyla mangalın kenarına sürülen parlak sarı cezveden hissesini almayarak bu gece seferleri için aldığı muşamba paltosunu giyer, "Anne ben gidiyorum, uykunuz gelirse beni beklemeyiniz!" der, kalbinde bu eve, şu muhtasar aile ocağına bir hasret hissiyle sokağa çıkardı.

Soğuk!... Kışın tipilerle esen rüzgârı paltosunun başlığından hücum ederek yüzünü tırmalar, bütün vücudunu kaplayan ürpermelerle titretir. Hasır iskemle üzerinde yazı ile geçen bir günden sonra o küçük fakat şirin sarı mangalın kenarından mehur olmak, meşkül işlerle geçinen sefiller gibi geceleri karanlıklar içinde etmek parasına koşmak takat kıran bir dert idi.

Her dakika bir çamur birikintisine batmamak için durmaya mecbur olur, iki ellerini ceplerine sokarak eteklerini dizlerinin üstünde zapta çalışa çalışa taşların üzerinden sekerek yürür, bazen duvarın kenarından bir gölge şeklinde süzülerek geçer, güzergâhına tesadüf eden küme küme büzülmüş köpeklerden korkarak yolunu değiştirir; bazen bir viranenin boşluğundan geçerken şimdi bir el uzanıverecekmiş, yakasından tutuverecekmiş gibi kalbinde bir hiras titremesi duyardı.

Sonra bir aralık yağmur başlar, omuzlarında, başında muşamba paltosunu döverek sırtından süzülüp ayaklarına doğru akar, ne kadar

kıvırsa bir türlü çamurdan muhafaza edemediği zavallı tek pantolonunu ıslatır... Bu yarına kadar kuruyacak, sabahleyin mangalın kenarında tüterek geceden kalan nemi alınacak, İkbâl bir yandan ütüyü hazırlarken o matbaaya geç kalmak korkusuyla üzülecek. Tenha karanlık sokaklar, soğuk rüzgârlarla karışık sıkı bir yağmur...

O sokaklardan, o yağmurun altından geçer, ta Vezneciler'e kadar gelir. Kapının önünde zile dokunmadan evvel bir nefes alır, sonra kapı açılınca henüz yemeğini bitirememiş, yağlı elini silmemiş uşağın tuttuğu mumun ziyasıyla dar bir merdiveni çıkar, selamlık odasına girer, orada bekler, ta ki küçük bey kitaplarını alıp haremnden çıksın... “Hoca Efendi, bugün hiç çalışmadım, affınızı rica ederim” mukaddemesiyle küçük bey girer. Ahmet Cemil'in her şeyden ziyade bu hoca efendi tabiri canını sıkar. Ne için? Can sıkılmaya hakkı var mıydı?

Çocuk küçük bir yaramazdır, fakat yaramazlıkları bir terbiye süsü altında saklıdır. Şakirdinin hiçbir zarafete mugayir haline tesadüf etmemiş olmakla beraber ufak bir serzeniş yapsa çocuğun câli bir mahcubiyet edası ile gözlerini indirerek içinden, “Budala! Sen de... Sana ne oluyor? İster çalışırım ister çalışmam. Keyfimin kâhyası değilsin ya!..” diyeceğinden emindir. Onun için daima affeder, zaten çocuğun kendisiyle beraber bulunduğu müddetten başka çalışmadığını da bilir.

Derse başlanır; mesela hesaptan taksim anlatılacak, arzın küreviyeti izah edilecek, bir küçük efsane okunacak, ele geçen bir kitaptan imla yazdırılacak... Bunlara bedel o küçücük sıcak odada minderlerin üzerine boylu boyuna uzanarak Musset'in *Geceler*'ini, Hugo'nun temâşalarını, Lamartine'in *Tefekkürat*'ını okumak için nasıl bir iştihak duyardı...

Bir vakit gelirdi ki her ikisi de yorulur; çocuk küçücük eliyle ağzını saklayarak yalandan esnemeye başlar, Ahmet Cemil'in yorgun gözleri süzülürdü. Bir aralık uşak görünür, “Hanımefendi haber göndermiş, küçük bey artık yorulmuştur, diyor” sözü üzerine derse nihayet verilir. Çocuk bir an evvel hareme gitmek, uşak da Ahmet Cemil'i bir an evvel evine götürüp avdet etmek için sabırsızlandıklarından bunun çocukla uşak arasında bir sanîa olması da pek ziyade ihtimal altında olmakla beraber, o, aldanmayı tercih ederdi.

Avdet ederken başka bir fasıl başlardı. Uşak yavaş yavaş teklifsizleşmiş idi. O, buna sükûttan başka bir şeyle mukabele gösterme-

diğinden uşak evde konuşmak vesilesi bulamadan geçen hayatının öcünü kendisinden çıkarırdı.

Elinde muşamba feneri sallayarak, ilk önce önden gitmek âdet iken her defasında bir iki parmak geri kala kala nihayet yanında gitmeye başladığı Ahmet Cemil'e, bu geveze uşak bütün dertlerini döktü, memleketinde kendisini bekleyen nişanlısından bile bahsetti... O, yalnız dinler, yahut dinlemeksizin susardı. Nihayet sokağın başına gelince uşak, "Eh!.. Artık buradan gidersiniz" derdi. Ahmet Cemil hafif bir selamla ayrılır, titreyerek anahtarı sokar, çamurlu lastiklerini paltosunu hemen taşığa atar, odasına çıkar, ıslak esvaplarını öteye beriye iştirir, hayatta kendisine mukadder tek dinlenecek yeri olan yatağına girer.

Kendi kendisine, "Uyu, zavallı çocuk, yeşil eski çuhalı yazıhanenin kenarında, karanlık çamurlu sokaklarda, küçük nazlı çocuğun daima esneyen çehresi karşısında geçen o meşakkat ve mihnet saatlerinden sonra şu sıcak temiz yatağın içinde, münevver mai bir semanın bârân-ı elması altında, tulûunu beklediğin ümit güneşini görmeye çalışarak; derin, uzun bir tesliyet uykusuyla uyu..." diye içinden bir ninni söyler gibidir.

Tepebaşı ziyafetini takip eden günün sabahı Ahmet Cemil matbaaya mutaddan biraz geç, gecenin humar-ı bakıyyesiyle biraz sersemce olarak geldiği zaman Ahmet Şevki Efendi'den başka kimseyi bulamamış idi. Sabahları intişar eden ceride idarehaneleri en ziyade sabahleyin asudedir; gece ceride basılmış, sabahleyin şafağı müteakip müvezzilere dağılmıştır; yalnız postaya tevdi edilecek olanlar kuşaklanmakta, tertiphanede müretteplerin telaşa lüzum görmeyerek kasalara dağıttıkları dökme harflerin seri darbeciklerle muttarit ahengi işitilmektedir. Muharrirler henüz gelmemiş, tütün kokusu henüz matbaanın mürekkep ve ıslak kâğıt kokusuyla meşbu havasını doldurmamış, Ahmet Şevki Efendi henüz hücreğine girip kâğıdının üstünde daima çıtırdayan kalemini eline almamıştır. İdare memurunun kalem çıkırtısıyla müdürün öksürüğü matbaa makinesinin demkârlarıdır. Ahmet Şevki Efendi'ye ne vakit kaleminden, o bitmez tükenmez nâlişiyle kâğıdın üzerinde ağır ağır yürüyen bir öküz arabası gibi çıtırdayan kaleminden bahsolsunsa “yok ona ilişmeyiniz, o benim ninnimdir; ben hem yazarım hem o ninni ile uyurum” derdi.

Ahmet Cemil idare memurunu en samimi temennasıyla selamladı. Her sabah böyle buluşurlar, dertleşirler, öteden beriden bahse derlerdi. Ali Şekip bu iki dosta yazıhanenin bir tarafında hasbıhal esnasında tesadüf ettikçe nükte sarf etmek için iptilasına uyarak Ahmet Cemil ile Ahmet Şevki'nin mahlaslarındaki müşabehetten “Ahmet Efendiler yine birleşmişler” derdi.

Ahmet Şevki Efendi musahebe refikini görünce –söylemek istediği şeyi söyleyecek bir adam bulamayıp da ilk tesadüf edenin üzerine atılanlara mahsus bir telaş ile– onun selamına mukabele etmeye vakit bulmadan “Gördün mü bir kere çapkını? Bu akşam yine evine gitmemiş!...” dedi. Ahmet Cemil, Raci'den bahsolundugunu derhal anladı.

Ahmet Şevki Efendi'nin başlıca müntehabı olan lügatlerden biri de “çapkın” kelimesidir. Bu kelimeyi hiç sevmedikleriyle pek

ziyade sevdiklerine hasreder; hatta bir kere sevgi hissine lüzumundan ziyade kapılarak kendisini kaybetmiş, sahib-i imtiyaz Hüseyin Baha Efendi'nin dizine elini vurarak "Hay! Çapkın hay!" demiş idi de sonra da bu gaflet hatasından dolayı zaten kırmızı olan çehresi birkaç gömlek daha kırmızılaşarak üç dört gün kadar sahib-i imtiyazın yüzüne bakamamış idi.

Ahmet Şevki Efendi bu sabah şu cümleyi pek hiddetle, beyaz keten yeleşinin altında zorca zapt olunan göbeği yerinden sarsı-larak söylemişti.

Ahmet Cemil telaş etmeyerek sordu:

"Nereden anladınız?"

"Nereden anlayacağım? Zavallı kadın yine öksüzler gibi boynu bükük çocuğuyla gelmiş, matbaanın aşağı katında ağlayıp duruyor. Görsen, ne de güzel kadıncağız! Taze, mahzun edalı bir biçare. Bedbahtlığı her halinden belli. Karısını evde kimsesiz, yapılmız, ihtimal ekmeksiz bırakıp da kim bilir hangi kahpenin yanında vakit geçirmekte mana var mı? İkide birde 'Babam nerede?' diye gelen bu çocukla, matbaa halkının kaba kaba manalı gülüşleri arasında ağlayan o kadıncağızı gördükçe içim içime sığmıyor. Allah bilir!.. Bir gün o çapkını tuttuğum gibi idarenin penceresinden aşağıya atacağım. Amma neye yarar? İş bu biçarelerin derdine deva bulmakta..."

Ahmet Şevki Efendi devam etti; kendisini tecrübe etmeden, aile babalığı ne demek olduğunu anlamadan, yahut o mukaddes vazifenin ehemmiyetini her türlü takayyüdden vareste addedecek kadar kendilerinde duygusuzluk gördükleri halde evlenenlerden bahsetti. Kim bilir, şu genç kadın kimin, hangi baba ile hangi ananın nazlı bir kızıdır? Pek küçük iken evlenmiş olacak, çocuğundan öyle anlaşılıyor. Belki on beş on altı yaşında... Tutmuşlar bilmediği bir adama verivermişler, "Senin her şeyin işte bu adamdır" demişler. Sonra ana baba ortadan kalkmış, dünyada bu adamdan başka kimse kalmamış. Bir ay ya mesut olmuş ya olmamış, kocası içmeye başlamış, nihayet bir akşam evde küçücük bir çocukla yalnız kalmış. Bu genç kadın ne yapar? Kocasını nerede kalmış?.. Bu gaybubet tekerrür eder olmuş. Nereye gidiyor? Nerede kalıyor? Türlü faraziyyat silsilesi ki her biri ciğerlerinde bir başka yara açıyor, meram anlatamıyor, ağlasa kıyametler kopuyor, hatta...

Ahmet Şevki Efendi diyordu ki, "Evet, böyle bir herif bilirim ki karısı ağladıkça onu döverdi. İnsan ilk önce karısını döven er-

keklerden bahsolunduğunu işitince, ‘Kim bilir? Karı nasıl dayağa müstahaktır’ demek ister... Evet, efendi içsin içsin, sonra, ‘Evde bak-kaldan veresiye peynir ekmek alırlar’ diye gitsin cebindeki parayı bir murdar aşüfteye versin. Sonra eve gelince karısının ağlamasına tahammül etmesin. O kadın ağlarsa, bağırırsa câris denecek; dayağa müstahak addedilecek. Buna, bir de, kadının kocasına âşık olmasını ilave ediniz. İşte Raci’nin karısı! Dünyada kendisinden kaçan şu heriften başka bir şey düşünmediği bu sabah şafak atar atmaz gelip şurada ağlamasıyla sabit değil mi?.. Amma kocasını aramak için sabahleyin, başını aldığı gibi matbaaya geliveren kadının muamelesini de süslü bir muamele addetmeyecekmişiz. Bir de ona sormalı. Bu dereceye kadar düşmüş olmak için kim bilir ne mecburiyetler görmüştür, ne gözyaşları dökmüştür...”

Ahmet Cemil derin bir teessürle dinliyordu. Ahmet Şevki Efendi’nin sade bir talakatle söylediği bu sözler gözlerinin önünde bir fecia âlemi açmış, kadınlık hayatı içinde gözyaşlarından mürekkep bir ıztırap sahifesi teşkil eden acı bir bahsi bütün müziç ve elim tafsilatıyla meydana dökmüştü. Utanmasa aşağıda ağlayan Raci’nin karısına değil, bütün gözü yaşlı kadıncıklar için şurada uzun uzun, sızlaya sızlaya ağlayacaktı.

Bu aralık Ahmet Cemil’in gözüne bir şey ilişti. Ahmet Şevki Efendi’ye göstererek dedi ki:

“Baksanıza, merdivenin başında duran Raci’nin çocuğu değil mi?.. Bir şey söyleyecek de galiba cesaret edemiyor.”

Ahmet Şevki Efendi, “Gel bakayım, oğlum, gel! Bir şey mi söyleyeceksin?” diye çocuğa seslendi.

Çocuk –kırılmamış lepiska saçlı, dünyada vaktinden evvel dertle, mihnetle ağlamaya başladığı için hazin bir hayret manasıyla örtülmüş zannedilecek kadar baygın gözlü; bir iki sene evvelden alındığı paçaları dizlerine yaklaşan pantolonundan, bileklerini örtemeyen yenlerinden anlaşılan soluk elbisesi içinde, pejmürde yapraklar arasında yeni açmış bir gül kadar cana yakın bir çocuk– tereddüt ederek yaklaştı, “İzin verirseniz, annem size bir şey söyleyecek” dedi.

Ahmet Şevki Efendi refikine baktı, bir nazar teatisiyle kadıncağızı dinlemeye karar verdiler. Ahmet Şevki Efendi çocuğun elinden tutarak dedi ki:

“Senin ismin ne bakayım?..”

“Nedim!..”

“Bak bir kere! İlk babalık hevesiyle çocuğa şair ismi vermiş de sonra...”

Ahmet Şevki Efendi mütalaasını çocuğun yanında ikmal etmek istemedi. Ahmet Cemil'i de bir işaretle davet ederek sofaya çıktı. Kadıncağz merdivenin kenarına dayanmış müsaade bekliyordu. Ahmet Şevki Efendi kendisine biraz vakar vererek, ve merasime mahsus sesini takınarak, “Ne istiyorsunuz, hemşire hanım?..” dedi. Ahmet Şevki Efendi'nin şu suali üzerine genç kadın bütün hayatının zulmeti içine sinmiş zannedilen gözlerini kaldırdı, şu müşfik çehrelere doğrudan doğruya bir istimdad nazarı tevcihine bile cesaret edemeyerek titrek bir sesle, “Deminden beri size müracaat edip etmeyeceğimi düşünüyordum,” dedi; “nihayet müracaata karar verdim de şimdi ne diyeceğimi bilmiyorum. Zaten benim ne demek istediğimi siz pek iyi bilirsiniz, değil mi efendim? Zevcimi siz de benim kadar tanırırsınız... İkide birde boynu bükük bir çocuğun gelip babasını sorduğunu da görüyorsunuz. Bugün o çocuğun elinden tutarak gelen annesini görünce bu zavallı kadının ne demek istediği de anlaşılmıştır, elbette...”

Kadın artık ilk ihtiraza şu üç dört sözle galebe çaldıktan sonra, o, senelerden beri katre katre ciğerlerine damlayıp her isabet noktasında bir ateş tutuşturan zehirin bütün acılıkları feveran etti. Söyleyeceğine, ne demek istediğine dikkat etmeyerek; orada şu mürekkep lekeleriyle simsiyah kesilen matbaa merdiveninin kenarına dayanarak, karşısında yüzüne bakamaksızın teessürle ve sükûtle dinleyen bu iki şefkat çehresine, yanı başında bu facianın henüz esasını idrak edebilecek bir sinne gelmemiş fakat bütün elem ve ıztırabına gafil bir şerik olmuş çocuğun mahzun edasına bakmaya cesaret edemeyerek perişan bir lisanla şimdiye kadar kimseye faş olunamayıp da teraküm ede ede artık havsalasının istiabına muktedir olamadığı acılıklarını hatırına geldiği gibi salıverdi...

“Fakat ben kocamı aramak için de gelmiyorum. O beni aramaya lüzum görmezse benim onu aramaya mecburiyetim kalır mı?... Geceleri evine gelmeyen erkeğin elbette gideceği bir yeri olmalı. Karısından elbette bir sebeple kaçıyor. Biz, zavallı kadınlar, kocalarımızın bizden kaçtıklarını görürüz de ekseriyet üzere kimin için bizi terk ettiklerini de bilmeyiz. Kaç kere niyet ettim, şu babasının bir güler yüzünü görmeye muvaffak olamayan çocuğu elinden

tutup o kadın her kim ise ona kadar götürmek, ‘Hanım, bakınız, bu çocuk babasına muhtaç bir çocuk, eğer o eve gelmeyecek olursa bu çocuk genç anasının daima ağlayan gözlerinin önünde yavaş yavaş ölecek. Buna acıyınız. Babasını bırakınız!’ demek istedim... Fakat bilir miyim, o kadın kimdir? Kocam kimin için karısını, çocuğunu bırakıp da gidiyor?.. İşte efendim, ben bugün kocam için değil çocuğum için geliyorum...”

Genç kadın burada çocuğuna uzun bir nazarla baktı. Ah bu nazar! Dünyada bedbaht bir kadın olmaya katlanmak mecburiyetinden başka bedbaht bir çocuk yetiştirmiş olmaktan mütevellit bir yeisin bütün şerhi bu nazarda mündemiç idi. Bir nazar ki çocuğu sanki ağlayan bir buse ile ihata etti. Sanki şefkatten, rikkatten mürekkep bir deraguşun mıknaatısı cezbese içine aldı...

O vakit bu genç kadın, her derdini yüzüne baka baka düşündüğü, sanki onun masum simasına elemelerinin mersiyesini yazdığı bu çocuktan artık gözlerini ayıramayarak bütün hissiyatını döktü: Henüz çocuk denecek bir sinde iken bu adamın zevcesi olduğunu, çocukluğa mahsus tam bir itimat ile olanca hissini ve fikrini ona hasrettiğini, sonra yavaş yavaş kocasının kendisinden uzaklaştığına vukuf hasıl ettikçe kalbinin nasıl yırtıldığını, muhabbet devresinin ilk semeresi daha “Baba” demeye başlamadan babasının onunla beraber annesini de unutup haftada dört beş gece evin semtine uğramamaya başladığını, eve geldikçe titizliğinden, sarhoşluğundan başka bir şeyle gaybubetini unutturmadığını birer birer döktü, bugüne kadar sabrettiğini, tesellisini ağlamakta aradığını söyledi; fakat artık...

“Evet, artık tahammüle imkân kalmadı. Bakınız, yalnız son vakayı anlatayım; bugün arsız bir kadın gibi beni size müracaata mecbur eden de bu... Babamdan, annemden bana bir şey kalmamıştı, zaten gelin ederlerken de pek az şey vermişlerdi. Kocam daha onların hayatında iken on liralık bir küpemi aldı, mahvetti; güya beni emniyet sandığına terhin olunmuş diye aldatmak istiyordu. Pederimle validem ortadan kalkınca yalana da lüzum kalmadı, küpenin satıldığı meydana çıktı. Bir yüzüğüm, iki altın bileziğim vardı. Onlar da birer birer gitti. Tabii ses çıkaramıyordum. Eğer kazandığı para bir oğlu ile bir karısından ibaret olan evini geçindirmeye kifayet etmeseydi hatta müteessir de olmazdım; fakat bu paranın kazandıkları ile beraber başka birisine sarf

olunduğunu hissediyordum... Nihayet her şey bitti, satılacak artık bir şey kalmadı. Birkaç günden beri galiba parasızlıktan olmalı her vakitten ziyade hiddeti vardı. Evin içinde sanki bir şey arıyormuş gibi bir hayli dolaştı, dolaştı, sonra bir aralık önüme dikilerek, ‘Nedim’in kâğıtları nerede?’ dedi... Zavallı babam, ne olur ne olmaz diye dışından tırnağından artırarak üç tane Demiryolu hisse senedi almış, ölürken bunları Nedim’e bırakmış idi. Kocamın kâğıtlar dediği bu idi... Küpemin, yüzüğümün filan gitmiş olmasına ehemmiyet vermediğim halde çocuğun dünyada yalnız şu kâğıtlardan ibaret olan servetini, ben ölürsem elinde kalacak olan şu tek kuvveti artık bu adamın eline vermek bir hıyanet, affolunamayacak bir kabahat olduğunu anladım. ‘O kâğıtları veremem!’ dedim, o vakit üzerime hücum etti, ‘Ya! Öyle ise ben sana gösteririm...’ dedi; ve...”

Genç kadın ikmal edemedi, kadın hicabı ikmale mani oldu; bundan sonra gözyaşlarını da zapt edemedi, bir müddet öyle hıçkırı hıçkırı ağladı...

Ahmet Şevki Efendi ile Ahmet Cemil bu facianın karşısında bir hürmet ve merhametle sükût ediyorlardı.

Ahmet Cemil –bir ceridede sefaletten intihara mecbur olmuş bir aile pederine, sokakta kolu kırık bir çocuğa, mezaristanda on beş yaşında verem bir kızın kabrine tesadüf etse dünyaya küsmek hassasiyetinde yaratılmış olan bu rakik şair– şu feryat eden şiirin hüznüne karşı mebhut olmuş, sanki donmuş kalmıştı.

Nihayet genç kadın başını kaldırdı:

“Kâğıtlar henüz bende, fakat o vakitten beri eve gelmiyor ve gelmeyecek, yahut gelse bile bundan sonra hayat büsbütün cehennem olacak. Ben nasıl olsa geçinirim; elimden her şey gelir: Dikiş dikmek, bir evde yemek pişirmek, çocuğum için bunların hepsine katlanırım, ona haftada beş on kuruş verebilmek için, ne olur, hizmetçilik de ederim... Fakat, çocuk ne yapsın, efendim, çocuk?.. İşte size bunun için geliyorum, çocuğu böyle bırakmaya babası razı olabilir, fakat ben nasıl razı olurum? Okumak lazım, ben hizmetçilik etmeye mecbur olayım, fakat onu ileride uşaklığa mecbur olmaktan kurtarmak lazım değil mi?... ”

Ahmet Şevki Efendi zihninde bir müşkilin halliyle meşgul imiş gibi iki parmağının arasında çenesini sıkıp duruyordu; sonra biraz tereddütle, biraz hicap ile ve söyleyeceği şeyin refikince de tasvi-

be mazhar olup olmayacağını anlamak istiyormuşçasına Ahmet Cemil'in yüzüne bakarak dedi ki:

“Eğer merakınız yalnız çocuktan ibaretse onun elbette bir kolayını buluruz. Mesela buraya gelebilir... Matbaa da bir mektep değil midir? Burada muharrir efendilerin her birinden iki söz öğrense âlim olur gider. Çapkının –Ahmet Şevki Efendi mümkün değil bu kelimeden vazgeçemezdi– zekâsı gözlerinden belli, zevcinize gelince: O mühim bir mesele, erkeklerin bazı gaflet zamanları olur ki bir müddet vazifelerini terk etmelerine sebebiyet verir, fakat...

Kadın atıldı:

“Rica ederim, o bahsi kapayınız, ne lüzumu var?... Çocuğum hakkındaki merhametinize teşekkür ederim. Bu yaşta bir çocuğu hususıyla anası babası hayatta iken hangi mektebe gönderebilirim? Mahalle mekteplerinden birine göndermekle maksat hasıl olsa! Kocam, o, ne isterse yapsın, ben, çocuğumun zamanı boş geçmediğine emniyet hasıl ettikten sonra her şey yapabilirim. Bir küçük dikiş makinesi bir kadınla bir küçük çocuğun yaşamasına kâfi değil midir?”

Matbaanın şu تنها saatinde merdiven başında cereyan eden bu muhavere artık bitmeye yaklaşmıştı. Kadın Nedim'in elinden çekti. “Tekrar teşekkür ederim, efendim, elbette bir kere babasına da söylersiniz, değil mi?” dedi; Ahmet Cemil ile Ahmet Şevki Efendi uzun bir merhamet nazarıyla bu kadın şekline girmiş feciayı takip ederken bu bedbaht genç ana, bıçare çocuğunu yavaş yavaş çeke çeke matbaanın merdivenlerinden indi:

Ahmet Şevki, “İşte!...” dedi.

Sanki şu kelime ağzından biraz evvel söylediği sözlerin hülasası gibi düşmüştü.

Ahmet Cemil yazıhaneye teveccüh etmek üzere iken merdivenden birisi çıkmakta idi. Başını çevirdi. Hüseyin Nazmi'nin uşağını gördü.

Hüseyin Nazmi kendisine bir tezkere göndermişti. Diyordu ki:

“Bir haftadan beri inmiyorum. Ufak bir nezle, yahut daha doğrusu büyük bir tembellik beni evden çıkarmıyor. Ben çıkmazsam *Gencine-i Edeb* de çıkmayacak, onun için bugün matbaaca işi bi-

tirdikten sonra –gece derslerin varsa tâlik ederek– bizim idareye uğrarsın; ne kadar müsvedde filan bulursan toplar, bu akşam bana gelirsin: Şu işi başka birisine de havale edebilirdim, fakat yalnızlıktan patlıyorum, gel de biraz gevezelik edelim...”

Kurşun kalemden bir buruşuk kâğıda atılıvermiş olan şu perişan sözlerle bir de küçük zeyl vardı:

“Lamia’ya bir şey vaat etmişsin, başımın ucunda ‘unutmasın’ deyip duruyor.”

Uşağa “Peki!” dedi. Lamia’ya da vaat etmiş? Katiyen hatırına gelmiyor. Son defa olarak ne vakit görmüştü? Bir ay kadar oluyor. Bir ay evvelki günün bütün teferruatını zihninden tekrar geçirmek istedi. O Hüseyin Nazmi ile bahçede geziyordu. Bir şeye dair konuşuyorlardı. Dalgın dalgın yürürken arkalarından bir şey çarpmış idi. Bu Lamia idi, çember çevirirken üzerlerine gelmiş idi. Hüseyin Nazmi o vakit kızmış, “Senin yaşında çocuklar çember çevirirler mi?” demiş idi de Lamia istihzalı latif bir göz kırpmasıyla “Pencerede oturup da şiir mi söylerler?” demiş, bir de muhteriz kakhahacıkla istihzanın rengini takviye etmiş idi. İşte Ahmet Cemil o vakit bir şey vaat etmiş idi amma ne idi?

Başmürettip bu düşünceye fasıla verdi:

“Beyefendi, tefrikaya iki sütun lazım...”

“Şimdi!..” dedi. “Hay şeytan hay! Bunu unutmakta mana var mı? Ne idi, yarabbi, ne idi?..”

Yazıhanenin kenarına oturdu, istedikleri iki sütunu tercümeyle başladı, fakat bu tercüme mihaniki bir iş kabilinden fikrini işgal etmeksizin yürüyordu, fikrinde yalnız bir sual bütün örtülü hâtıraları tırmalaya tırmalaya tekerrür ediyordu: “Ne idi, acaba?”

Pencereden sokağa bakmakla meşgul olan Ahmet Şevki Efendi birden döndü:

“İşte Sait’le Saip geliyor, akşamı beraber geçirmişler olmalı, Raci’den haber alırız...”

Saip’le Sait –Saip havadis vermek için, Sait de Saip’i taklit etmiş olmak için– merdivenleri yıkarcasına atlaya atlaya çıktılar.

Saip, Ahmet Şevki Efendi’ye sordu: “Raci gelmedi mi?”

Ahmet Şevki Efendi burnundan cevap verdi. Saip’ten o kadar nefret ederdi ki ne vakit ona lakırdı söylemek lazım gelse ağızıyla söz söylemeyi tenezzül addederek burnunu konuşma vasıtası ittihaz ederdi: “Size sormalı.”

“Ooo! Biz onu mahud yerde bıraktık. İçti sızdı; orada murdar, kart bir kariya tutulmuş...”

Ahmet Şevki ile Ahmet Cemil bakiştılar.

“Görülecek şey, kari Raci’ye ne nazlar, ne cilveler yapıyor... Ya Raci’nin hâli! Karının yüzüne baygın baygın bakıp gazel söyleyişini görseniz. Dur bakayım, dün akşam karının gözlerine bakıp bakıp da bir beyit söylüyordu:

“Şu’le-i hande-rîz-i Zühre midir?”

Saip aşağısını tahattur edemiyordu, Sait ikmal etti:

“O Siyeh-nûr-ı çeşm-i berk-efşân”

Ahmet Cemil gülerek, “Aferin Raci! Epeyce taze renk göstermeye başlamış!” dedi.

“Hele kariyı görseniz, iri bir Alman, yarım yamalak Türkçesiyle Raci’nin gazelleri için: ‘Ne diyuğ?.. Ne diyuğ?..’ dedikçe biz Sait’le kırıştık. Sonra baktık ki oradan kaldırmak mümkün değil, bizi de salıvermek istemiyor. Öyle bir asılıyor ki!.. Sıvışıncaya kadar...”

Saip’in hikâye bakiyesi gürültüye karıştı, Ali Şekip başmürettibi çağırarak merdiveni çıkıyordu, Ahmet Şevki Efendi Ahmet Cemil’in kulağına eğildi:

“Bu akşam oraya gidelim” dedi.

Ahmet Cemil refikinin fikrini anladı:

“Bu akşam kabil değil, ben Erenköyü’ndeyim, isterseniz yarın akşam...”

Lamia’ya vaat ettiği şeyi tahattur edemeyecek olursa... Hep zihninin içinde bu vardı: Acaba ne idi?

İşini isticlal ile bitirdikten sonra *Gencine-i Edeb* idarehanesine uğramış, bütün müsveddatı toplamış, Lamia'ya vaat ettiği şeyi tahatturdan ümidini keserek vapura binmişti.

Hüseyin Nazmi ile uzun çocukluk arkadaşlığı neticesiyle beynerlerine ne kadar fasıla gelse yine zeval bulmaz bir yakınlığı vardı ki buna hiçbir sebeple sekte gelemeydi. Mektep hayatından bir sene geçtiği halde birbirini aramaktan, buluşmak ihtiyacına uymaktan hâli kalmamışlardı. Hüseyin Nazmi hemen her gün sabahleyin *Mir'at-ı Şuun* idaresine uğrar, Ahmet Cemil refikini iki gün görmese Umur-ı Şehbenderî kalemine yahut *Gencine-i Edeb* idarehanesine başvurur, hiç olmazsa ayda bir gecesini Erenköy'ünde geçirirdi. İki arkadaş küçüklükten beri hissiyat ve efkâr teşrikiyle o kadar alışmışlardı ki yekdiğerinden birkaç gün iftirak etseler manevi tamamiyetlerine nakise gelmiş zannederlerdi.

Köşkün yanına gelince parmaklığın arasından Lamia'nın yine çemberi önüne katarak bahçenin dar yollarında koştuğunu gördü. Kendi kendisine, "İş fena!" dedi.

Zili çekti, Lamia'nın elinden çember kaçtı, değnek bir yana fırladı, kapıya koştu.

"Haniya benim şey?..."

"Ne?"

Lamia derhal darıldı, kıpkırmızı oldu, şatır küçük çocuk simasını bir dargınlık bulutu kapladı, örtülü bir sesle:

"Hem vaat ediniz hem sonra unutup sorunuz?.."

Bu hiddetin latife ile önü alınabileceğine hüküm vererek:

"Şimdi o şey alınmadı diye kapı açılmayacak mı?"

Lamia kapının düğmesini çekti, bir kelime bile ilave etmeyerek koştu, çemberiyle değneğini aldı, Ahmet Cemil'in önünden bakmayarak geçti.

Hüseyin Nazmi kütüphanesinin penceresinde idi:

"Bu vakitte mi geliriz? Sabahtan beri seni bekliyorum."

"Tamam, bir de sen darılırsan! Bari geri döneyim."

“Başka kim darıldı?..”

“Lamia’nın hiddetini görme. Az kaldı kapıyı açmıyordu.”

Hüseyin Nazmi dudaklarının arasından:

“Şımarık!” dedi. Sonra ilave etti:

“Dur, içeri girme de bahçede oturalım...”

Ta bahçenin bir köşesinde sarmaşıklarla loş küçük bir kameriye vardı; oraya gittiler, Ahmet Cemil fesini bir iskemleye attı, müsveddeleri Hüseyin Nazmi’nin önüne döktü, oturdular. Evvela hariçten gelmiş mektupları, eserleri gözden geçirmek istediler.

Hüseyin Nazmi zarfları birer birer boşaltmaya başladı:

“Al sana arzın küreviyetine dair bir makale. İmza okunmuyor. Risaleler mektep kitaplarıyla mektep çocuklarından kurtulamayacaklar. Bir gün a’mal-i erbaaya dair bir makale gelse taaccüp etmeyeceğim. Tarsuslu Zaraifzade Abdullah imzasıyla bir gazel: *Nâr-ı aşkın içre ey mâhım senin...*”

Ahmet Cemil, “Ateşe!” dedi.

“Vay!.. Şimdi de başımıza ‘Bir fıkra-i muhayyele’ çıktı: Bin üç yüz dokuz sene-i hicriyesinin şehr-i şabanının on yedinci gecesi saat altı buçuk raddelerinde Edirne kasabasının cihet-i şimaliyesinde kâin...”

“Sen böyle hepsini okumaya kalkışırsan işimiz var.”

Hüseyin Nazmi ihtisara başladı, sepete atılacak müsveddeler teraküm ediyordu, bilahare tetkik olunmak üzere bir iki müsvedde ayırdı. Bir aralık bir kâğıt için “Koca şair!.. Sakiname’si derc olunmamış diye küplere binmiş!” dedi. Ahmet Cemil “Fıçıya binsin de Sakiname’sini orada okusun” diye mırıldandı. Hüseyin Nazmi birdenbire “Vay! Burada da sana taarruz var,” dedi; “senin o geçen nüshadaki ‘Ezhar-ı Şebab’ manzumesine bir alay söğüntü...”

Ahmet Cemil yerinden kalktı, “Bakayım!” dedi; ikisi beraber okudular; Ahmet Cemil için sarf olunmamış tahkir, ibzal edilmemiş tezyif kalmamış idi. Saçlarına, gözlerine, yürüyüşüne bile taarruz olunmuştu. Mektup sahibi manzumeyi kelime kelime muterize içine alarak her birisine söyleyecek bir söz, o münasebetle şaire hediye edilecek bir hakaret bulmuş idi. Ahmet Cemil okudukça “Aman ne kariha bolluğu! Ne vicdan genişliği!...” diyor, “Ben miyim? Bu mîr-i belâhat-semir, bu şair-i zülûfdar-ı garaib-nisar, bu herze-vekil pozuna misil... Bunlar ben miyim? Ne için?... Çünkü ‘tâbiş-i lerezende...’ demişim, çünkü ‘kisve-i müşemmes...’ demişim,

       ‘pervaz-ı nigâh-ı emelin...’ demişim...   yle şeyler demişim ki görülmüyor, g  sterilm  yor, şu halde ben bütün bu sayılan şeyler imi  im.”

Birden Ahmet Cemil, “A!..” dedi, “Bu yazı bizim Raci’nin... O vakit iki arkada   birbirine baktılar.   u insafsızlı  a, hususiyle daima beraberinde yaşadığı bir adamın bu suretle aleyhine kalem yürütmek için bir insanın muaşeret zarafetinden bu derece mahrumiyetine taaccüp ettiler.

Ahmet Cemil diyordu ki:

“Lakin ne sebep var, bu adamın   u muannit ısrar ile senin ve benim aleyhime bu kadar musallat oluşuna ne sebep var? Kendisine bunun için para mı veriyorlar, yahut bizim iyi şiir s  ylemedi  imize halkı ikna etmekle kendisinin şair meziyeti iki kat mı oluyor?.. Bizi anlamıyor, haz etmiyormuş; o başka bir mesele, bunu mutlaka söylemeyi bir vazife addediyorsa tahkire neden lüzum görüyor?.. Ben   iir söyleyecek olursam onu susmaya mecbur mu etmiş oluyorum? Ondan te  sauru selbedecek bir kuvvetim mi var? O da söylesin. Ben onun söyledikleri için bir şey diyor muyum? Ben onu tahkire benzer bir şey yapıyor muyum? Beni bir l  gat kitabından ne kadar   etme, tahkire delalet eder kelime varsa toplayıp da Raci’nin yüzüne fırlatmaktan men eden bir şey var mı?...”

“Elbette...   şte asıl farkınız da o değil mi? O tahkirlere müracaattan seni men eden bir şey var ki onda yok. Çok safderunsun! Hiç mahalle çocuklarının oynadıkları bir viranelikten süslü bebek gibi küçük bir kız geçerken tesadüf ettin mi? Bütün o kaldırım çocukları o küçük nazlı kızın zarafetine kar  şı duydukları bir kıskan  ılıkla birden nasıl tutuşurlar, nasıl arkasına d    erler, bağırırlar.     lerinde ta   atan, s  ven, hatta güzel esvaplarının eteklerine sarılan azgınlar olur. Bu, insanlarda tabii bir histir.   şte senin yazıların matbuat sahasından geçerken bu yolda haset yaygaralarına tesadüf ediyor, o kadar... O küçük bebek gibi ağlayarak eve mi kaçacak sın? Emin ol ki pencerelerden seyredenler için o çocuklar arsız, hayasız çocuklardan başka şeyler değildir.”

Ahmet Cemil, “Acaba?” dedi, sonra Hüseyin Nazmi’nin kar  şısına oturarak bu kelimenin ihtiva ettiği şüpheyi tefsir etti:

“Biz kendimizi böyle tesliye ediyoruz. Amma zannetmem ki hakikat senin dediğin gibi olsun. Bence halk nerede gürültü olursa oraya teveccüh eder, bu tabii meyelana, insanlarda istihzalara,

tezyiflere uğrayanların haline acımdan ziyade gülmek hissini ilave edersen bugün bizim etrafımızda bağırانların ne yolda bir aksiseda hasıl ettiğini anlarsın. Bak, her gün sütunlarından birçoğunu ötekinin berikinin yazdıklarına tarizlerle, tezyiflerle dolduran *Mâkes-i Zaman* ne kadar satılıyor. Sabahleyin kapışan kapışana... Çünkü herkes gülmek ister. Hakkın kimde olduğunu aramakla iştigal edenler çok mudur zannedersin? Matbuatta taarruz erbabının eline geçenler tıpkı sokakta çamura düşmüş bir adama benzer, etrafına toplananların onda dokuzu güler...”

Hüseyin Nazmi arkadaşının teessürle söylediği sözleri dinlerken gülüyordu. “Ne kadar hassassın!” dedi. “Mütalaanın bir kısmı doğru, fakat meselenin esasını yanlış telakki ediyorsun... Halk güler ve gülmekten haz eder, fakat halkı güldürmeye çalışanlar işte o bir alay soytarı olmaktan başka bir ehemmiyet alamazlar... O istihzalar aynıyla mudhik resimlere benzer ki insanı bir müddet güldürür, fakat istihzaya hedef olanın kıymetini tenkis etmez. Bugün takdir ettiğimiz bir adamın o yolda tuhaf bir resmini görsek hangimiz gülmeyiz? Fakat o resme gülmüş olmaktan dolayı o adam hakkında fikrimize hiçbir tebeddül gelmez.”

Ahmet Cemil dudaklarını büktü, cevap vermek istemedi. Hüseyin Nazmi'nin her şeyi soğukkanla tetkik etmekten ibaret olan felsefesine iştirak edemiyordu; bahis burada bitmiş gibi göründü, Hüseyin Nazmi mai kurşun kalemiyle risalenin matbaa müsveddelerini tashih ederken onun gözleri kameriyyenin sarmaşıkları arasından yer yer açılmış aralıklardan birer zümrüt pencere buldu, biraz iskemlesine yaslanarak gurubun bir esmer ve şeffaf tül gibi semanın ipek sathına gerilen gölgelerine daldı, son ziya bakiyeleri bir tarafta küçük bir bulut parçasının kenarına oyalar tâlik ediyor, güneşin son demlerinden çıkan bir nefes gibi serin, hafif bir hava bu uzun sıcak günden sonra sahralardan kalkın akşam buğları üzerinden hafif darbeciklerle kanatlarını silkerek geçiyor, sabahdan beri güneşin bu sahranın üzerinden çektiği ılık kokuları şimdi tekrar arza serpiyordu.

Bir aralık Hüseyin Nazmi, “Karanlık oluyor, artık gözlerim bulandı” dedi.

Ahmet Cemil'in gözleri o küçük pencerecikten ayrıldı, arkadaşına baktı, ne dediğini anlamamış gibi dalgın bir nazarla baktı, sonra dedi ki:

“Ah! Bu anlaşılamamak, takdir edilmemek endişesi olmasa. Ya benim o mahut eseri bitirsem de çıkarsam ne olacak?.. Bugün üç dört tane ufak tefek manzumecikler için feryat edenler o vakit o koca bir cilt dolusu yeniliği görünce ne yapacaklar?”

O mahut eser dediği, senelerden beri yazmak istediği, beyninin içinde bir çocuk kabilinden yaşatıp büyüttüğü, her dakika işleyip süslediği eser idi ki bunda çocukluktan beri okuduklarından aşılarmış şiir zevkini tatbik etmek isterdi. Bu eseri öyle bir şey yapmak isterdi ki o vakte kadar görülmüş olan şeylerin hiçbirine benzemesin, bir şey ki... O şeye zihninde mümkün değil bir şekil, bir suret veremiyordu...

Zihnen tertip ettiği esas pek sade idi: Bir taze ruh ki hayata bir ümit incilâsıyla açılıyor, gûya semanın bakir sinesine güneşin busesinden, onun sevda dudaklarının temasından tutuşmuş bir bahar sabahı... Fakat sonra yavaş yavaş ufuk yanmaya, etrafa bir ateş havasının baygınlıkları yayılmaya başlıyor, o saf ve taze ruha hayatın ilk mihnetleri yavaş yavaş sokuluyor. Hayat mübarezesi... Daha sonra ümit güneşi o kırılmış kalbin emel enkazına hazin bir veda nazarı ile süzölüp gidiyor: O vakit neticenin kara bulutları...

İşte eser bu idi, bu eserle Ahmet Cemil beşer hayatını yazmak istiyordu; başından sonuna kadar bir şiir ki bir tebessümle başlasın, bir katre girye ile netice bulsun...

Ne vakit buluşsalar Hüseyin Nazmî'ye bundan bahsederdi. Birçok parçalarını yazmış, arkadaşına okumuştı. Fakat istediğini yapamamaktan, düşündüğünü kalemine tersim ettirememekten mütevellit bir yeis ile her yazdığı parçadan sonra o parçaya veremediği ruhun matemini tutardı. Bu eserin adeta hastası olmuştu. Kendi kendisine küser, iktidarını hissini dününde bulduğu için kızar, bazen aczini lisana atfetmek ister, zihninin içinde müşevveş hayaller gibi uçuşan müphem renkleri zapt edebilecek bir alete malik olmamaktan münbais bir fütur ile adeta hayattan bezir. Ah! Bir kere o esere bir vücut verebilse!.. Bütün hayatta ümidi onun üzerine mübteni idi, onu yazarsa –bir gün Taksim Bahçesi'nde arkadaşına itiraf ettiği gibi– artık hayatta vazifesini ikmal etmiş kıyas edecekti.

Bugün Hüseyin Nazmî'ye diyordu ki:

“O yeniliklere çıldıracaklar... Hele vezin için kim bilir ne kadar tezyiflere uğrayacağım, fakat bunu, ne için anlamamalı?... Bizim veznimizin musikisine, akışının ifadesine, edasının hissine

ne için vâkıf olmamalı; yahut vukuf iddia edip de bundan ne için istifade etmemeli?... Beş yüz beyitlik bir manzumeyi muttarit bir vezin üzerine söylemekten tevellüt edecek ruh yorgunluğunu, o ahengin temadisinden husul bulacak ezayı ne için anlamamalı? Garbın manzumelerinde evzanın değişmesinden hasıl olan ahengi görüyoruz. O ahengi husule getirmek için bizim elimizde haddizatında bir musikiden ibaret bir veznin tarabı varken ne için nazmımızın eczasına dikkat ettiğimiz gibi mişvarında da veznin şiir ile hemdem olmasına dikkat etmeyelim?... Hece veznine de bu hizmeti ifa ettirmek mümkün olabilirdi, eğer Türkçe kendi halinde kalsaydı. Fakat lisan Türkçelikten çıkınca, Arabinin Farisînin istilasına maruz kalınca. Şimdi bir şiir söyleyiniz ki...”

Sözünün bu noktasına gelince kendisini kaybeder, vezin hakkında bitmez tükenmez nazariyelerini anlatırdı.

“Buna mukabil,” derdi; “veznin musikisinde hüküm sürmek lazım gelen ahengin manası... Fakat o manayı hissetmek, hissettikten sonra tatbik etmek lazım... Bizde bu cihete dikkat edilmiş mi? Bir şatır vezin ile mersiye söylemek, yahut hafif bir esası ağır bir veznin sakil seylanına terk etmek veznin musikisine karşı nasıl bir duygusuzluk ise muhtelif esaslardan mürekkep uzun bir manzumeyi yalnız bir vezin ile söylemeye kalkışmak yine musikeye karşı öyle bir anlamamazlıktır. Türkçemizde de böyle şeyler mesela Fransızcadan daha güzel yapılırken yazık ki yapmıyoruz. Şimdi benim eserime vermek istediğim musikeyi düşün, bundan hasıl olacak tesirin ruh üzerinde ne kadar kuvveti olmak lazım gelir. Eğer bu yenilik herkeste bir iltifat meyli hasıl etmezse... Mesela hazin bir parça ‘faulün, faulün, faulün’ vezniyle melûl bir edada sürüklene sürüklene gidip dururken sonra ‘mefailün, failatün, mefailün, failün’ vezniyle bir hissiyat tuğyanı, bir ifade hiddeti, bir nazım feveranı, daha sonra ‘müstef’ilün, müstef’ilün’ ile bir sükûn; sonra mesela ara yere girivermiş bir ıztırap şehkası, sanki mızrabın bir hiddet çimdiği kabilinden tek bir ‘ulün’...”

Ahmet Cemil tarif ettikçe vezinlerin musiki ifadesini anlatabilmek için elleriyle usul vuruyordu. Hüseyin Nazmi bu bahsi açtıkça söyleyecek şeylerini bir türlü bitiremeyen arkadaşını bir lütufkâr sâmi sıfatıyla mütebessim, dinliyordu. Ahmet Cemil devam etti:

“Musikide yapamadığımızı bari nazmımızda yapalım. Yirmi tane aksak suzinak şarkıyı okumaktan, dinlemekten duyduğumuz

yorgunluğu hiç olmazsa nazmımızdan kaldıralım. Hüner musikiyi yeknesaklıktan değil muhtelif makamat ve usulün insicamından istihsal etmektedir. Bu yolda yazılmış bir manzumeyi tasavvur et ki vezinlerin taşkın dalgaları üzerinden atlaya atlaya akıp giderken birden yorgun düşmüşçesine ağır ağır sürüklensin. Sonra tekrar bir feveran ile taşsın, veznin kasırgasıyla yükselsin, yükselsin, şiddetin en yüksek tabakasına kadar çıksın, yine yavaş yavaş, ine ine son nefes bir musiki inlemesiyle bitsin.”

Hüseyin Nazmı'nın tebessümü biraz daha genişledi. Ahmet Cemil bu gidişle bu akşam bütün edebi mecellesini birkaç yüzüncü defa olarak arkadaşının önüne tekrar dökecekti.

“Hele kafiye... Gariptir, bizde en dikkat edilecek şeyler ihmal edilmiş de edebiyatımızda çocukça oyunlar için hayatlar sarf olunmuş. ‘Jenk, ferhenk, renk’ kafiyesiyle kaside söylemek için efkârı tasavvur edilemeyecek tazyiklere ve îvicalara uğratarak, o kafiye de bir kelimeyi kasideden mahrum etmemek için türlü mana garibelerine mecbur olarak müşkilatı hayret verecek bir külfete katlanmışlar da kafiyenin ahenk manasını düşünmek akıllarına gelmemiş. Hatta bugün yeni şiirin ruhunu anlamayanlarda kafiye de bir tasavvut manası olabileceğini düşünebilecek var mıdır? Hele kafiyelerin mutad tertibine hiç aklım ermiyor. ‘An’ ve ‘in’ kafiye li seksen beyti birbirinin arkasına sıralamaktan kulak için lütuf mu hasıl olur kelâl mi, bilemem? Hele gazellerde matladan sonra gelen müfretlerde mademki nazmın arasına kafiye dar olmayan kelimeler sokarak samiyayı tahriş etmek tecviz olunuyor, o halde kafiyesiz nazım söylensin. Kafiyenin tertip tarzını sırf zevke fakat bir ittırat içinde zevke tevfi kan icra etmek bize ait bir muvaffakiyet. O muvaffakiyete bir de kafiyenin tasavvut manasını ilave et, sonra vezinlerin musikisine de o tebeddül den gelen ahengin manasını ver, işte yarının nazmı! Bence kelimelerin mevzu manasından başka bir de –nasıl tabir edeyim– seda manası vardır. Bilmem herkes hisseder mi? Fakat ben mesela nâliş kelimesinin mahzun edasını, pervaz kelimesinin tayarana meylini, feryat kelimesinin yırtıcı ahengini pek iyi duyuyorum. İnsanda bu duyuş zevki olduktan sonra mesela ‘bahr-i sükûnperver’ diyemez, bahr kelimesinin o bir harekete toplanan üç kuvvetli harfinden hususuyla sonundaki r'nin tesadümünden hasıl olan tasavvut şiddeti ister ki bu kelime bir sert mana tasvirinde kullanılsın: Mesela bahr-i huruşan, yahut

bahr-i pür-huruş... Sanki bahr kelimesi de o sıfatla beraber taşıyor, şişiyor, değil mi? Buna mukabil 'derya-yı sakın' derim, çünkü derya kelimesi de sakın; onda da bir sükûn var ki sıfatı sıfatın manasından ziyade izah ediyor..."

Artık mütemadiyen söylüyordu; zavallı Hüseyin Nazmî'ye, bu müsait muhataba bütün şahsi fikirlerini dinletti, sonra netice vermek istedi:

"Şimdi düşün! Melûl bir beyit hazin bir kelimenin üzerinde sakın bir vakf ile bitsin, sonra mutantan bir kafiye diğer bir beytin mana haşmetine müdebdet bir karar versin; bütün şiir bir yandan veznin ahengine nefsinin teslim ederek dalgalanırken kafiye öteye beriye müterennim zemzemeler, nağmeler serpsin; sonra o şiirden bütün hayide teşbihleri, bütün o köhne cinasları çıkar; fikri o maruf zeminlerde bocalamaktan kurtar; işte benim eser... Ah, o eser yazılıp da intişar ettiği zaman ben büsbütün başka bir adam olacağım! Öyle zannediyorum ki iştihar perisi gelip makhur, mağlup ayaklarımın altına atılacak; kendimi birden yükselmiş göreceğim, o zaman 'Ben bugün şu toprak parçasının üzerinde birisiyim!' diyebileceğim..."

Şimdi büsbütün karanlık olmuştu. İki arkadaş birbirini birer müttekâsif gölge şeklinde görüyorlardı. O, sükût edince Hüseyin Nazmî cevap vermedi...

Arkadaşını dinledikçe kalbinde bir merhamet hissi duyuyordu. Ne için? Bu merhametin mahiyetini pek iyi takdir edemiyordu, belki Ahmet Cemil bu kadar hülyalara esir olduğu için... Hakikatin daima hülyanın dününde kaldığını bilirdi, onun için o söyledikçe vicdanından hafi bir sesin "Zavallı çocuk!" dediğini işitiyordu.

İkisi de sustular. Hüseyin Nazmî kameriyenin sarmaşıkları içinde daha kesif duran karanlığın arasında gözleri dalgın, endişe ile dolu bir vaziyette arkadaşına bakıyor; Ahmet Cemil bahçenin, bütün sahranın, semaların üzerinde dalgalanan sislere dalmış düşünüyordu...

Birden, köşkten bir ses işitildi:

"Ağabey! Yemeğinizi göndersinler mi?"

"Göndersinler!..."

Ahmet Cemil birden kalktı:

"Buldum" dedi.

"Neyi buldun?"

Cevap vermedi, Lamia'nın birden sesini işitince hiç düşünmediği halde birdenbire aklına gelivermişti. Müsterih bir nefes aldı. Tamamen tahattur ediyordu: O vaat ettiği şeyi bir gün şakirdi Muzaffer Bey'de görmüştü. Bir kutu ki içinde tavla zarları şeklinde fakat oldukça büyük mükâablar var, bu mükâabların altışar tarafına altı levhanın kesilmiş parçaları yapıştırılmış, mükâabları altı suretle tanzim etmeli ki o altı levha hasıl olsun. Ahmet Cemil şu güzel oynucağı zihnen kendi kendisine tasvir ediyordu. Fakat bunu nerede bulacak? Muzaffer Bey'e Paris'ten gelmiş. Her uğradığı dükkâna böyle üç satırlık tarif ile mi soracak?..

Yemek yediler, artık öteden beriden bahsediyorlardı, bir aralık Hüseyin Nazmi dedi ki:

“Eserini bitirirsen sana burada bir ziyafet vereyim; istediğin adamları davet et, neşretmeden evvel bir kere kendin okursun...”

Ahmet Cemil, “Teşekkür ederim” dedi. Sonra kameriyenin ortasından sarkan fenerlerin delikli kaidesinden yemek tepsisinin beyaz örtüsüne dökülen oynak ziyaya dalarak, “Kim bilir, ne zaman?” dedi.

Ahmet Cemil'in güya bu sualine cevap veriyormuş gibi köşkün yukarıdan, panjurları açık bir odasından bir gürültü koptu.

Hüseyin Nazmi dedi ki:

“Lamia sana gösteriş yapıyor. Güya piyano çalacak, haydi yanına çıkalım da seni barıştırayım...”

Merdivenlerden yavaş yavaş çıktılar, odaya evvela Hüseyin Nazmi girdi. Lamia dadısıyla beraberdi, Hüseyin Nazmi'nin bir işareti üzerine dadı çekildi:

“Nereye gidiyorsun, dadı?”

“Biz geleceğiz. Sen o gürültüyü bırak da bize bildiğin parçalardan çal.”

Lamia hırçın çocuklara mahsus bir hareketle döndü, “Mümkün değil!” dedi.

Sonra yuvarlak iskemlesinden atladı, siyah saçlarla dalgalanan küçücük başını uzattı, piyanosunun iki tarafındaki mumları söndürdü, kapağı çekip kapıyordu, Ahmet Cemil yetiştii. O vakit Lamia'ya yalvardılar:

“Bu kadar naz neye idi?.. Zaten onlar ne kadar çalabileceğini bilmiyorlar mı?.. Utanmakta ne mana var?.. Ağabeyinin yanında her vakit çalmıyor mu? Yabancı olarak bir Ahmet Cemil var. O da

şöyle bir tarafa çekilir. Odanın en uzak bir tarafına gitsin. İşte şurada pencerenin kenarına otursun, hatta gözünü çevirip bakmasın. İstîğnanın bu derecesi de fazla. Haydi bakalım, büyük sanatkâr iskemlesine geçsin. İşte mumları yakıyoruz... Öğrendiğin parçalar bunlar değil mi? Kendin istediğini çal. Ben de senin yanında yaprakları çevireyim. Haydi, işte gönlün oluyor, öyle somurtmaya çalışma, bak bak, gülüyorsun..."

Lamia evvela Hüseyin Nazmî ile Ahmet Cemil'in arasında, ince kaşları çatılmış, soluk kırmızı dudakları bükülmüş, gözleri yere dikilmiş; omuzlarının küçücük hareketleriyle, başının hafif silkintileriyle reddediyor; mütemediyen "Utanırım, utanırım!" di-yordu; sonra yavaş yavaş kaşlarının gerginliğine gevşeklik, dudaklarına hafif bir tebessüm, gözlerine bir teslimiyet gelmeye başladı. Omuzları, başı bir dakika evvelki ret ifadesinin şiddetini kaybetti; nihayet dudakları deminden beri açılmak isteyen tebessümle tez-zehhür etti. Artık Hüseyin Nazmî'nin kendisini çekip iskemleye doğru götüren koluna hiç mukavemet etmedi, oturdu, sonra gü-lerek Ahmet Cemil'e baktı, "Siz ta oraya, şu açık pencerenin ya-nına oturacaksınız. Bu tarafa hiç bakmayacaksınız, anladınız mı? Hiç..." dedi, küçücük parmağıyla şu mütehakkim emri teyit etti. Pencereyi gösterdi.

Ahmet Cemil, "İşte gidiyorum," dedi, "Ben oradan gökleri seyr-ederim olmaz mı?.. Beni dışarıda farz et..."

Cümlesinin sonunu tashihen tekrar etti:

"Farzediniz..."

Düşünmeksizin yarın bir genç kız sıfatına girecek, hatta bugün girmiş bile denecek olan şu çocuğa artık müfred hitabını ayıp bul-muş, senelerden beri devam eden tekellüften ârî bir itiyada hati-me vermek lazım geleceğine şu dakikada hüküm vermişti. Lamia dudaklarının arasından hafif bir istihza ile, "Farz ediniz!.." diye mırıldanıyordu.

Lamia'nın musiki mecmuası piyanoya her yeni başlayan çocuk-lara muallimlerin tertip ettikleri hemen daima az çok yekdiğerine benzeyen neşaiden ibaretti:

"Bir Genç Kızın Duası", "Aşk Serzenişleri", "Carnavale di Venezia"dan sade bir *ariette*.

Lamia evvela piyanosunun başına mütereddit oturdu; yapama-mak korkusundan mütevellit bir heyecan kalbini sıkıyor, gözlerini

bulandırıyor. Kardeşinin açırverdiği bir yaprağı görmeyerek fakat ezber çalmıyormuş gibi gözlerini de ayırmak istemeyerek sekizliklere yetiştirmeyen ellerini fildişilerin üzerine bıraktı; parmakları titriyor, dişlere korkak bir temas ile dokunuyordu. Karşısında, işaretler gözlerinin önünden iki taraftan titreyen mumların ziyasıyla bir alay acayip gölgeler gibi bulutlanarak geçiyor; sanki şu küçük titreşim parmaklar dişlere dokundukça bir musiki nefhası kalkarak o siyah işaretleri üfürüyor, kâğıdın üzerinden püskürterek uçuruyordu...

Lamia şimdi ellerini hâtırasına teslim ederek bırakıvermişti. Ahmet Cemil'in orada bulunmasından gelen bir mahcubiyet hatta düşünmeye müsaade etmiyordu. Denebilirdi ki yalnız parmakları düşünüyor, tahattur eyliyor ve mihaniki bir hareketle hâtıralarını dişlere naklediyordu...

Fakat çaldıkça metanet gelmeye başladı; Ahmet Cemil orada pencerenin yanında, gecenin hafif rüzgârıyla başlarını sallayan korkunç heyulalar gibi yer yer zulmetler içinde hareket eden ağaçlara dalmış, sakit duruyordu. Sanki orada değildi. Lamia artık onun mevcut olduğunu yavaş yavaş unutmaya başladı. Yapraklar döndükçe gözlerinden o bulut kalkıyor, fikri bulanıklıktan sıyrılıyor; parmakları kuvvet buluyor, şimdi tuşlara daha emniyetle dokunuyordu...

Ahmet Cemil?.. O da Lamia'yı unutmuş idi, şimdi nerede bulunduğundan bile haberi yoktu. Şimdi, gözlerinin önünde, ötede beride bacaları, çatıları yükselen köşklerin, bahçelerin, duvarların parmaklıkları arasında irili ufaklı, küme küme, şurada burada karanlıklar içinde birbirine sarılan, öpüşen, yahut uzaktan uzağa başlarıyla kollarıyla birbirine selamlar gönderen ağaçların, sanki karanlıkları yerinden oynatarak bir beşik içinde sallayan rüzgâr ile canlanarak, harekete gelerek şu siyah gece zemini içinde titreyen bu siyah levhanın, bütün bu titreşim gölgelerin şiirini temaşaya mevkuf olmuş duruyordu. Bu temaşada derin müphem bir şiir hissediyordu ki sakit... Bir şiir ki lisanı yok, belagati yalnız işte şu siyah titremeden ibaret...

Sema; bu siyah levhanın üzerinde, ötesinde berisinde beyaz münevver pullar serpilmiş, ara sıra muhtelif noktalarında uçan beyaz tüller harekete gelmiş, sırma işlenmiş bir örtü gibi eteklerini görülmez ufuklara salıvermiş, zulmetlerin sevda dolu göğsüne döküvermiş idi.

Şurada mai ve siyah, yukarıda ve aşağıda birer levhanın, bir garam visaliyle kucaklaştığını gördü. Lamia'nın musikisi, o müptedi tereddütleriyle piyanonun dişlerinden koparılmış nağmeler, kulaklarını tırmalıyordu. O olmasa belki şu levhanın ruhunu daha iyi anlayacak...

Başını çevirdi, Hüseyin Nazmi ayakta bir eli yaprakların yanında, çevirmeye müheyya bir vaziyetle duruyor. Lamia, parçanın hareketine tebaiyetle küçük başı hafif hareketlerle sallanarak, henüz vüs'at bulmamış omuzları dirseklerinin inip çıkmasıyla hemahenk olarak; yüksek iskemlesinden yere zor yetişen ayakları, uzun konçlu düğmeli zarif potincikler içinde mini mini ayakçıkları birbiri üstüne konmuş, öyle, yarı muallakta, yarı açık bacaklarının ucunda hafif hafif, küçük bir rüzgârın isabetiyle kendi kendisine belli belirsiz hareket eden bir salıncak nazlılığıyla sallanıyordu...

Şimdi Lamia'nın ihtarını unutmuştu. Şimdi bu mücessem şiire bakıyordu; şu çocuk, yarın bir genç kız olacak; inkişafa müheyya bir gonca ki büsbütün tezehhürüne yalnız bir bahar sabahı kifayet edecek.

Büyük lambanın kırmızı kalpağından yakut renginde bir ziya intişar ederek bütün bu odayı alevden bir renge boyamıştı. Bu kırmızı ziya odanın ortasında masanın etrafında ateşten bir hâle teşkil ettikten sonra yavaş yavaş hafifleşerek bütün diyarlardan, eşyadan, perdelerden kayarak burada bir pembe gül uyandırıyor; sonra ta piyanonun kenarına kadar gelerek Lamia'nın sırtını, omuzlarını, başından arkasına dökülen kıvrıkcık saçların dalgalarını münevver bir ihtizaz içinde sarıyor, mumların sarımtırak ziyasıyla titreşe titreşe öpüştükten sonra sönüyordu.

Bu gül ziyası içinde şimdi Lamia onun gözünde sihirli bir inkişaf ile sanki büyüyor, o dar omuzlar genişliyor, şu küçük başa bir vüs'at geliyor, bu küçük çocuk yükseliyor, şu nahif mahluktan o pembe renk içinde, bu rakik nağmeler arasında silkinerek, saçlarından ziya köpükleri serperek bir genç kız çıkıyordu.

Onu sarhoş eden bu hayali kaybetmek istemeyerek gözlerini süzüyor; kirpiklerinin gölgesiyle karşısındaki levhanın ziya oyunlarını itmama çalışarak; hayalin eksiklerini gözlerinin, hül-yasının ianesiyle ikmal ederek görüyor; şimdi şu çocuktan, şu incecik vücuttan uçan bir esir gibi sanki tebahhur ederek, sonra yavaş yavaş tekasüf eyleyerek mahsus bir şekil kesbeden o on beş

yaşındaki genç kızı görüyordu. Gözleri Lamia'yı değil, fakat işte şu gözlerinin önünde garip ve sersemlik veren bir sevda nefesiyle teneffüs ediyormuşçasına titreyen nazenin hayali, o Lamia'nın vücudunu saran mütekâsif esiri, uzun, bütün hedeften mehcür kalan genç hülyalarının hüsrânı kadar uzun, ciğerleri koparan bir aşk busesiyle öpüyordu...

Ah! Bugün kim bilir nerede sevda hülyaları ile mest olan o genç kız –eğer kendisi için öyle bir genç kız yaratılmış ise– ne zaman yolunun üstüne tesadüf edecek?...

“Bana bakıyorsunuz, Cemil Bey? Haniya dışarıya bakacaktınız?”

Önündeki mecmuanın son yaprağını çevirmiş olan Hüseyin Nazmi ilave etti:

“Tenbihi bozmaya gelmez, küçük hanımı kızdırırız. Şimdi bize yeni öğrendiği İspanyol havasını da çalacak, ondan sonra beybasının yanına gidecek...”

Ahmet Cemil başını çevirdi. Şimdi gözleri kamaşmıştı. Bir müddet geceye bakamadı, sonra yavaş yavaş gözleri alışınca hayret etti. Deminki manzarada bir tebeddül vardı. Şimdi sema lacivert bir şışeden süzülen ziyaya benzeyen hafifçe bir su halinde yarı şeffaf, ötede beride yıldızlar hemen hemen beyaz idi; bacalar, çatılar, ağaçlar, demin birer siyah kütle olan bütün bu eşya şimdi parıltılı bir su ile yıkıyor gibiydi. Ahmet Cemil'in önünde yüksek bir kayısı ağacı var idi ki ta köşkün saçaklarını öpmeye çalışıyordu, ağacın bir kısmı gölge içinde kalmış iken mütekabil kısmı beyaz bir ateşle tutuşmuşçasına parıltıyor, yaprakların üzerinde sanki bir fırçadan serpilmiş parça parça sütlü lem'alar titreyişiyordu. Şimdi güya bu ağacın usaresinden bir mütefesfir su fışkırtıyormuşçasına yapraktan yaprağa koşuşarak birbirini tutuşturuyor, o yeşilliklere birer beyaz fenercik asılıyordu. Sonra birden ağacın bütün üst tarafı beyaz bir yangın içinde kaldı.

Ahmet Cemil başını kaldırdı, işte şu karşıkı köşkün çatısının arkasında, geceler ilahesi, şimdi oradan görünecek.

Köşkün kırmızı kiremitlerinin arkasında güya bir bürkân menfezi açılmış, bir nur tufanının şelaleleri taşmış idi. Başını pence-renin kenarına dayadı, buracıkta kımıldanmadan temaşa etmek istedi...

İspanyol havasının şarka mahsus aksak vezni Cemil'in hayalhanesinde İspanyol rakkaseleri icat ediyor, bunlar işte o çatının

üzerinden baygın şaşaasını dökerek yükselen ayın karşısında parmaklarında zillerle, serpuşlarının pullarıyla, ayaklarının halhalla-ryla, kollarının zincirli bilezikleriyle raks ediyorlardı...

Hafif bir rüzgâr uçuyor, bütün bu levhanın şekillerine hafif bir hareket veriyordu; şimdi gözlerini nasb ettiği sema noktasından küçük beyaz bulutlar peyda oluyor, rüzgârın önüne düşmüş, çılgın bir seyirle uçuşuyordu.

Kırmızı kiremitlerin üzerinden bir nur çizgisi göründü, çıkıyor; üzerinden, altından, etrafından nazenin hırâmanına döşenen beyaz bulut kümeleri arasından bütün müdebdeb şaşaasıyla çıkıyordu. Ahmet Cemil'e, şuracıktan, pencerenin şu kenarından; görülmeyen birtakım kollar zincirlerle şu ateşten kütleyi derin bir uçurumdan yavaş yavaş, uğraşa uğraşa çekiyorlarmış, yükseltiyorlarmış gibi geliyordu. Çektiler, çektiler, fakat tam köşkün üstüne gelince artık birden tevakkuf etmişler zannolundu; o vakit Ahmet Cemil kendisine, sırtarak, geniş bir istihza handesiyle bakan bu simanın muammasına uzun bir nazarla baktı.

Şimdi, rüzgâr, sanki onu nazarlardan kıskanarak saklamak istiyormuşçasına şiddetini arttırmış idi. Bitmez tükenmez beyaz bulut parçalarını küçük küçük şamarlarla oraya sevk ediyor, sanki bir kamçı ile bütün ufuklardan bütün bulut kırıntılarını püskürterek oraya gönderiyordu. Bunlar hep beyaz idiler; bazen koşa koşa, bazen ağır ağır akarak, kâh gergin kanatlı güvercinler gibi süzülerek, kâh çılgınca savrulan bir kar fırtınası gibi yuvarlanarak geçiyorlar, hiç arkası gelmeyecekmişçesine geçiyorlardı. Sanki semanın lacivert ipeğine gerilmiş bir beyaz atlas ki –birdenbire tahrip edici bir nefesle parçalanıvermiş, kopuvermiş, ensicesi çözülüvermiş– havanın keyfi rakısıyla dağılıyor, serpiliyordu...

O; ay, metin, müteazzım, mühib, hâkim ve âmir bir nazarla bütün şu dağınık enkaza bakıyor; sanki altında parçalanan bu bulut kırıntılarını tezyif handesiyle temaşa ediyordu.

Şimdi nazarında bu ay başka bir mahiyet alıyordu. Kendi kendisine “Hayır, öyle değil,” diyordu; “Bu bir pencere ki semanın şu lacivert kubbesinde açılmış; bir pencere ki içi bir nur deryası, bir ateş hazinesi; bir pencere ki semaların öte tarafından intırak ederek peyda oluvermiş, sonra bu bulutlar, bunlar şu lacivert mermer kubbenin zeveban etmiş parçaları, bunlar o ateşin buharları ki meçhul bir ufkun derinliklerine dalıp gidiyor, şimdi bütün bu gök

duvarları çözülmeye başlayan buz safhaları gibi çatırdaya çatırdaya kırılıp dökülecek...”

Lamia'nın parmakları son karar darbesini verdi, çocuk çalacak şeyi kalmadığını anlatacak bir eda ile kardeşine baktı, puf... puf... mumlar söndü.

Hüseyin Nazmi Ahmet Cemil'e dedi ki:

“Bizim küçük musikişinasa alkış yok mu?” Ahmet Cemil ayağa kalktı; gülerek, alay ederek Lamia'nın karşısında eğildi, frenkvari selamladı. “Matmazel!” diye başladı. Lamia bir kahkaha ile, “Matmazel uykuya kaçıyor...” dedi, ve kaçtı.

Ahmet Cemil Hüseyin Nazmi'ye dedi ki:

“Artık sen de uyu... Benim için yine kütüphaneye yer hazırlamışsındır, değil mi?.. Bana izin ver, biraz çıkıp şöyle yalnız تنها yollarda gezeceğim. Yarın sabah konuşuruz.”

Hüseyin Nazmi, “Mutlaka mehtaba karşı manzume söylenecek!” dedi. Gülüştüler, Ahmet Cemil çekildi, bahçeye indi, parmaklığın kapısını açtı, dışarıya çıktı...

Düşünmeye ihtiyacı vardı. Onun için arkadaşından kaçmak, sahrayı tutuşmuş bir derya içine alan mehtaba karşı hülya enginlerinde dolaşmak istiyordu. Ayaklarının altında cıtırdayan kumların üzerinden yavaş yavaş, gecenin uyku sükûnunu ihlalden korkarak ilerledi. Köşkün önünden geçen geniş caddeye çıktı, şimdi ay bütün tabiata münevver bir aşk sibasını hazırlamak istiyormuşçasına altın bir fanus şeklinde duruyordu, ona karşı yürüdü...

Ah o genç kız! Ona ne vakit tesadüf edecek?.. Kimindir o küçük seyyal sima ki hülyasının âyinesi üzerinden zapt edilemeyen bir renkle güya bir bulut parçası altında mütemevvic, akıp gidiyor?

O genç kız ki tanımıyor, bilmiyor, görmemiş, vücudundan vuzuh ile haberi yok; fakat seviyor, bütün gençliğin sevdadan mahrum geçen ihtiyacıyla, bütün aşk kabiliyetinin hasretiyle seviyor. Onun ayaklarına atılmak, başını dizlerine koymak, gözlerini bir rüyanın

şiiirinde kaybolarak gözlerine dikmek, ellerini bütün hayatının bir teslimiyet hücceti gibi ellerine terk etmek, sonra hazin fakat bahtiyar, gönü kırık fakat mesut, yavaş yavaş, katre katre sıcak yaşlarla ağlamak isterdi.

Şimdi ay küçük beyaz bulutların, öbür tarafında yığılmış küme küme beyaz atlasların arasında, sanki yatağında gecikerek baygın bir sevdâ niğâhıyla, “Evet, şair efendi, o genç kız...” diyordu; sonra çirkin, hain bir tebessüm açılıyor, açılıyor, bu bir muammayı andıran simayı bir yandan bir yana kaplıyordu, “Evet, şair efendi, o genç kız...” Bu çehre sırtıyor, acı bir istihza ile daima sırtıyordu...

Artık ona bakmamak, hülyalarının şaşaasına o hazin sarı ziyasını serpen bu müstehzi simadan gözlerini ayırmak istiyordu.

Bulutlara, o saatlerden beri semanın bilinmeyen uçurumlarından uçuşarak, canlanarak, ayın önünden, altından, üstünden oynayan, kaçışan küme küme beyaz güvercin alaylarına daldı.

Bunlar nereden, âfâkın hangi meçhul köşelerinden nasıl bir hayat nefesiyle kanatlanarak şu baş döndüren seyran ile geçip gidiyorlardı? Ara sıra bir rüzgâr darbesine tesadüf etmiş dumanlar gibi dağınık, bazen yüksele yüksele birdenbire patlamış bir dalga gibi serpintili, şurada beyaz bir ipek kumaş silsilesi şeklinde dalgalı, biraz ötede azim bir kuş gibi kanatları gergin, daha sonra yine bir rüzgâr darbesiyle birden değişerek –kuşlar garip canavarlara, ipek tufanları mermer sütun enkazına, dalgalar korkunç kasırgalara, dumanlar beyaz gül yığınlarına tebeddül ederek– her an bir başka şekle giren, her dakika bir tenasüh silsilesinden geçen bu garip alay raks ederek, baygın baygın süzülerek, mestane atılarak, nazeninane sallanarak fevç fevç geçiyorlar, bitmez tükenmez bir alay ile geçiyorlardı.

O, ay, bunların arasında bazen bir kırmızı kâğıt fener gibi donuk, bazen bir bakır safha şeklinde bir ateş, vakit vakit bir tarafına isabet eden bir parça bulutla melûl ve hazin, bir dakika beyazlıklar arasında kaybolmuş, sonra birden o tüller içinden sırtıkan çehresi çıkıvermiş, şimdi, gözlerinin önünde, o yürüdükçe sallanıyor, yerinden oynuyor, sanki kollarına atılverecek zannolunuyordu...

Ta uzaklarda bir köşkün havuzunda mehtabı selamlayan kurbağaların çığlıkları, sahranın bir tarafında bulutlara karşı haykıran bir köpeğin uluması, sonra gecenin sükûnuna bir ok fırlatıyor zannedilen bir horozun semayı şişleyen sesi; etraftan, her kümeden,

sahranın her köşesinden yekdiğerine cevap veren horoz sesleri bütün bu perişan gece zemzemesi “Evet, şair efendi,” diyordu, “evet, o genç kız...”

Bu gece Ahmet Cemil’in uykusunun semasında da dönen bulutlar arasında kırmızı bir müstehzi ay çehresi, –daha ileride kaybolmuş bir ufukta; bulutlar, köpükler içinde, müphem, güya bir haset eliyle silinmiş bir sima– sonra bir ses ki derinlerden, sanki yerin sinesinde bir burkanın uğultuları içinden müşevveş bir örtülükle çıkıyor, “Evet, şair efendi, o genç kız...” diyordu.

Ahmet Şevki Efendi akşamüstü bir aralık sahib-i imtiyazın odasına girdi, aynanın karşısına geçti, arkasından takip eden Ahmet Cemil'e aynanın içinden lakırdı söyleyerek, "On beş sene oluyor, evet tam on beş sene ki geceyi Beyoğlu'nda geçirdiğim vaki olmadı" diyordu. "Biraz boyun bağırma, fesime, endamıma çeki düzen vereyim..."

Ahmet Şevki Efendi, kendi kendisine aynanın içinde sırtıyordu. Dolgun yanaklarına henüz giremeyen kırk şu kadar senenin tahrip çizgilerinden azade çehresini pek beğeniyordu. O akşam Beyoğlu'nda yaşlanmış bir adam halinde kendisini göstermeye lüzum yok ya! Biraz şu ince siyah boyun bağını çekerek, fesini azıcık şöyle öne doğru eğerek, şişkin karnını biraz basmak için keten yeğin arkadan tokasını biraz daha sıkarak, -şu seyrek bıyıklara da biraz genç bir eda verebilse- yok, işte şöyle fena değil...

Sırıtarak Ahmet Cemil'e:

"Fena değil a, Ahmet Şevki Efendi iyice şıklaştı; Allah vere de Raci'nin maşukası..."

Ahmet Şevki Efendi lakırdısını bitiremedi, birdenbire camları döverek düşen bir sağanak şu mütalaasına fasıla verdi:

"Ay! Yağmur yağıyor, bence hava hoş! Senin şemsiyen var mı?"

Ahmet Cemil başıyla işaret etti.

"Öyle ise ikimiz bir şemsiye ile idare ederiz, benim şemsiyeme kendim zor sığıyorum amma varsın sol tarafım ıslanıversin..."

Ahmet Şevki Efendi'nin koyu nefti alpakadan, küçük bir çadır kadar bir şemsiyesi vardı ki Saip dört senelik olduğuna yemin ederdi. Bu şemsiye ile Ahmet Şevki Efendi o derece bir vücut olmuşlardı ki şemsiye nerede görülse Ahmet Şevki Efendi de mutlaka orada bulunurdu. Ahmet Şevki Efendi'nin şemsiyesi o derece mâruftur ki mutlaka bir latife edebilmek için vesile arayan Ali Şekip, "Ahmet Şevki Efendi'nin şemsiyesi yalnız başına kalksa da salına salına Sirkeci'den ağır ağır yukarı doğru çıksa bütün cadde ahali 'Mir'at-ı Şuun idare memurunun şemsiyesi gidiyor' diye gösterirler" derdi.

"Saat on bir buçuğa geliyor, gidelim mi?"

Heyet-i tahririye odasına uğrayarak henüz icmalini bitiremeyen Ali Şekip'i, Saip'le mukabele ederek tashihlere bakan Sait'i selamladıktan sonra merdivenleri indiler, Ahmet Cemil, Ahmet Şevki Efendi'nin sağına geçti, şemsiye açıldı.

Şu yaz yağmurunun altında şemsiyenin tozları yıkanarak iki refik böyle yan yana, kol kola yürüdüler.

Köprü başına geldikleri vakit etraftan akıp gelen halkın, akşamüstlerine mahsus heyecanının henüz bakiyesi vardı. Son vapura yetişecek olanlar koşuyorlar, ara sıra tek tük arabalar halkı yarıp yağmurun altında ıslanan arabacıların şakırdattıkları kamçı tarra-kalarıyla geçiyorlardı.

Ahmet Cemil hem refikinin nefti şemsiyesi altında her iki adımda bir serdettiği mütalaayı dinliyor gibi sükût ederek yürüyor; hem de köprüyü bir yandan bir yana istila eden siyah, lacivert, nefti bir alay canlı müthiş mantarlar gibi havalanarak, sallanarak yürüyen şemsiyeleri seyrediyordu. Galata'ya geldikleri vakit buraya mahsus gece hayatının uyanmaya başladığını gördüler. Geçerken Doğruyol'a baktılar; sokağın çamurlarında kahvehanelerin, meyhanelerin camlarından sızan ziyalar sokaktan geçen arabaların, tramvayların tekerlekleri, yolcuların ayakları altında kaçışarak oynayıyordu. Ahmet Cemil o hayatı bir iki kere yakından görmüş, o maişetin sefaletinden titremiş idi.

Ufak bir cevelandan sonra Tünel'e kadar geldiler; Ahmet Şevki Efendi cebine davranarak dedi ki:

“Şimdi bu pis havada nerede vakit geçireceğiz?”

Ahmet Cemil, “Kahve kahve dolaşırız, herkesin eğlenmek için can attığı Beyoğlu'nu bir kere de şu yaşınızda, on beş sene sonra dolaşınız. Bakalım can atılacak bir yerini bulabilir misiniz?” dedi.

Tünel'in içinde arabaların sarsıntısı arasında Ahmet Şevki Efendi, “Biz bu akşam çıkıyoruz amma ne yapacağımızı ben de bilmiyorum” diyordu.

Tünel'den çıktıkları vakit yağmuru kesilmiş buldular, yalnız ince bir serpinti vardı, Ahmet Şevki Efendi artık şemsiyesini açmaya lüzum görmedi. “Ne olacağını ben şimdiden keşfediyorum” diyordu. “Ona orada tesadüf edeceğiz. Bize şöyle bir ufak aşinalık edecek, karıdan yüz bulabildiği kadar etrafında dolaşacak, biz karşıdan bu hâli seyrettikçe geçen gün matbaada ağlayan kadın gözümüzün önüne gelecek, nihayet kalkıp gideceğiz, o kadar... Netice?”

Ahmet Cemil gülerek, “Hiç!..” dedi.

Ahmet Şevki Efendi sükût etti, fakat zihni hep bu mesele ile meşgul idi, bir aralık şu mütalaayı ilave etti:

“Karı koca arasına böyle bir muhabbet fasılası girince bir daha iyi bir muaşeret kabil değil, tesis edilemez. Kadın ölünceye kadar boşa çıkan hayatına ağlar, yahut gözyaşları deva olmazsa başka bir yerde eğlence aramak ister. Erkek de hep kendi hareketine karısını sebep bulmaya çalışarak sonuna kadar devam edip gidecektir. İnsanlar tuhaftır! Fena bir şey yapmakta olduklarını hissedecek olurlarsa mutlaka en evvel vicdanlarını susturacak bir sebep bulurlar. Kötü işler sahibi olanlara sorunuz, hepsinde kendi kendilerine icat edilip itina ile takviye edilmiş sebeplere tesadüf edersiniz. Hiç olmazsa sanki birçok sırların mevcut olduğunu farz ettirerek güler, size ‘Anlatamam ki, bilseniz beni mazur görürsünüz...’ demek ister. Onun için öyle sebepler vardır ki henüz kendisi bile tahlil edip bir surete bağlayamamıştır, yahut birtakım sebepler mevcut olduğuna inanmamıştır amma tetkik edilmek lazım gelse hiçbir şey yoktur... İşte Raci! Kim bilir, karısına hıyanet etmek için kendisini ne kadar mazur bulmaktadır.”

Ahmet Cemil refikinin felsefesini, şu adi fakat doğru mütalaayı dinledikçe zihnen o esası tevsî ve tezyin ediyordu. Mahkemelerden, hapishanelerden geçenlerin hissiyatının tahlil vasıtası hep Ahmet Şevki’nin şu kaba sözlerinde saklıdır diye düşünüyordu.

“Nerede oturacağız?”

Ahmet Cemil, “Luxembourg’da” dedi.

Beyoğlu’nda en ziyade hazzettiği yer burası idi; orada ön tarafta bir yere oturur, önünden aşağıya yukarıya geçen halkı seyreder, bu binlerce yolculardan intihap ettiği bazı çehreleri oturduğu yerin mahdud nezareti dairesinin müsaade ettiği kadar takip eder; o çehrelerin kimisinin paltosundan, kimisinin eski elbisesinden, birisinin elindeki paketten, bir kadının yanındaki çocuktan manalar anlar; zihnen birer dakikalık zaman içinde bu çehreler için birer mufassal hikâye yazardı. Buraya gele gele, birtakım çehrelere birçok defalar tesadüf ede ede şu halkın içinde kendisine mahsus aşınalar bulmuş, mesela birisinin evinde hastası olduğunu daima taşıdığı ecza şişelerinden anlamıştı. Acaba nesidir? Çocuğu yahut karısı... Sonra bir gün onu büsbütün çökmüş, rengi uçmuş gördü. Elinde artık ilaç şişesi yok, üzerinde siyah elbise vardı. Buna güya tanıdığı, sevdiği bir adam kabilinden acımişti.

Yine bu aşınalar içinde bir genç kız tanıyordu ki ilk gördüğünde bütün vücudundan neşeler, şetaretler, saadetler saçılıyordu; birkaç ay sonra ona yine tesadüf etmişti, fakat bu defa çehresinde saadet rengi sanki bir alevle kavrulmuş gibiydi. Bundan sonra her tesadüf edişinde genç kızın simasına başka bir yeis, gözlerine yeni bir melal düştüğünü gördü. Bir aşk faciası olacak... Sonra bir gün ta kendisinin önünde genç kızın birisine –bıyıkları Macar tarzında kalkmış, tek gözlüklü, İspanyol şapkalı, paçaları kıvrık pantolonlu, düğmeli sarı potinli birisine– baktığını gördü; delikanlı kayıtsız, fütursuz bir eda ile şapkasını kaldırdı, o kadar; fakat o nazar... Ahmet Cemil genç kızın bütün yeis kitabını bu nazarda okudu...

Böyle gözlerinin önünden yüzlerce, binlerce beşer hayatı geçirdi; burası, şu kahvenin şu kısa kadife iskemlesi onun için zengin bir kütüphane idi ki muhteviyatı, mücelledatı okunmaz, hissedilir; görülmez, anlaşılır. Hikâye yazmak isteseydi bunların her birinde bir mevzu bulmuş olurdu.

Ahmet Şevki Efendi ile buraya oturdular, iyice gece olmuştu. Ahmet Şevki Efendi “Ben bir tek parlatayım!” dedi. Ahmet Cemil resimli gazeteleri istedi; Ahmet Şevki Efendi kendisini şu âlemde garip bulmuş gibi etrafına yabancı yabancı bakmakla, Ahmet Cemil resimleri seyretmekle bir müddet vakit geçirdiler. Sonra Ahmet Şevki Efendi geniş bir nefes aldı, küçük kadife sandalyeden taşan vücudunu birkaç kere nasıl yerleştirebilmek lazım geleceğini tayin için kımıldandı, ve sonra refikine doğru eğilerek “Ben burada sıkıldım,” dedi; “ruhuma kasvet geldi. Burada şu suratlarını gazetelere sokmuş, yahut gözlerini sokağa dikmiş bir alay halk arasına gelip nefsimi hapsetmekten bir lezzet alamadım” dedi.

Ahmet Cemil tebessüm etti:

“Nereye gitsen böyle değil mi? Burası Beyoğlu kahvelerinin en eğlencelisidir. Canınız daha kapanç yer istiyor ise Couronne var, Gambrinus var, Central var... Lambalı duvarların, tavanların arasındadır mermer masalar... Bu masaların etrafında birçok adamlar ya bira içiyor, ya gazete okuyor, ya yavaş sesle konuşuyor. Şu halin bir aynı! Bir fark varsa o da biraz daha kapalı, kasavetli olmasından ibaret. Kahve kahve dolaşırız, demiştim, isterseniz Palais de Cristal’in, Concordia’nın yanlarında cam kapılı, içi daima gürültülü, kapısı açıldıkça sokağa dumanla karışık bir karık kadın sesiyle bir çatlak

keman ahengi fişkırان kahvelerden birine gidelim. İşte Beyoğlu, işte Beyoğlu'nun zevki!...”

Ahmet Şevki Efendi güya Beyoğlu'nun şu derece zevkten mahrumiyetine rağmen mazhar olduğu rağbete hiddet etmiş gibi, “Öyle ise ne için geliyorsunuz?” dedi.

“Oh!... Muhtelif sebepler var! Beni sormayınız, ben her yerde eğlenirim, hatta bir mahalle kahvesinde bile... Beni tetkikat icrasına müsait bir yere götürünüz, kâfidir, saatlerce oturayım, beni düşündürcek şeyler bulurum. Beyoğlu'ndan zevk alanlar içinde benim nokta-i nazarıma nefisini koyanlar belki çoktur, varsa ekalliyeti teşkil ederler. Ekseriyet?... Siz on beş sene evvel niçin gelirdiniz?”

Ahmet Cemil'in bir gülümseme ile refakat eden bu sualine Ahmet Şevki Efendi bir sırtıtmakla cevap verdi. O devam etti:

“Ekseriyet sebep olmadan gelir, herkes geldiği için yahut başka gidecek bir yer olmadığı için, daha doğrusu bir itiyat eseri olarak... Ne dersenez deyiniz, her gece şu demin saydığım kahvelere bir bakınız, buralarda mahza iki kadeh bira içmek bahanesiyle ta Aksaray'dan, Şehzadebaşı'ndan, öteden beriden gelmiş yüzlerce adam görürsünüz. Ta gecenin yedisinde sekizinde avdet etmek zahmetine katlanacaklardır... Sebep? ‘Ben bu akşam Beyoğlu'nda idim!’ diyebilmekten ibaret bir itminan, yahut ertesi gün kalemde ‘Aman dün akşam ne kadar eğlendik!’ tarzında bir yalan...”

Ahmet Şevki Efendi evvelkinden daha geniş bir nefes aldı:

“Aman sıkıldım. Seninle ne yapalım bilir misin? Yağmur dindi, hafif bir serinlik var, şuradan açık bir tramvaya bineriz, Şişli'ye kadar gider geliriz, biraz ciğerlerimiz sahra havasıyla tazelenir, ondan sonra gider, yemeğimizi yeriz. Daha sonra...”

Ahmet Cemil refikinin Şişli'ye kadar sahra havasını bulamayacağına güldü, fakat muhalefet etmek de istemedi, oraya kadar azimet ve avdet seferini ettiler, yolda Ahmet Şevki Efendi ikide birde sahra havası arayan ciğerlerini şişirmeye çalışarak, “Şu Raci'yi ne yapacağız? Bilmem, nasıl etmeli?” diyordu.

Ucuz olsun maksadıyla Ahmet Cemil refikini Glavani Sokağı'nda La Bella Venezia lokantasına sevk etti. Ev yemeğinden başka yemeklere alışmamış adamlara mahsus bir tiksinti ile yemek yediler, kahvelerini, bir de nargile içmek üzere Tepebaşı Bahçesi'nin karışındaki kahvelerden birine gittiler. Bir kere İzmir'e kadar gitmiş olan Ali Şekip bu kahvelerin umumuna birden İzmir kahveleri

namını vermişti. Ahmet Şevki Efendi buradan pek ziyade hazzetti. Karşılarında bahçenin, yemek fasılasına müsadif olan şu saatte, fenerleri söndürülmüştü. Bahçe gözlerinin önünde bir sahra gibi görünüyordu. Burada yağmur yemiş ağaçlardan münteşir latif bir kır kokusu vardı. Ahmet Şevki Efendi, “Aman ne güzel! Ne güzel!” diyordu, sonra birdenbire Ahmet Cemil’in kolunu çekti:

“Baksana, baksana, Raci değil mi?..”

Raci bahçenin kenarından ayaklarına, bacaklarına emin olamayarak yavaş yavaş yürüyordu.

Ahmet Cemil, “Oraya gidiyor olmalı, biraz sonra biz de gideriz, değil mi?” dedi.

Palais de Cristal’in merdiveninden çıkarken Ahmet Cemil refikine dedi ki:

“İşte İstanbul’un en yüksek eğlence yeri.” Ve kendi şivesine uydurarak tercüme etti: “Kasr-ı billur!..”

“Kadri itibariyle mi irtifai itibariyle mi?”

“Her iki suretle...”

Dar, pis, kademeleri aşınmış, sıvaları, duvarları kirlenmiş merdivenden yavaş yavaş çıktılar; kendilerini müskirat kokusuyla dolmuş, kapalı kalmış ağır bir hava karşıladı. Henüz kalabalık yoktu, bir iki masanın başında vapurunun limanda bir gecelik meksinden istifade ederek Beyoğlu’nda şu zevk âlemine düşmüş siyah turnaklı, ateşin karşısında kavrulmuş simalı bir ateşçi, iki genç, galiba dükkânları erkence kapanmış civar tuhafiyecilere mensup iki satıcı, bir kenarda hizmetçi kızla –kırklık şişman bir karı, fakat hizmetçi kızlar herhangi yaşta olursa olsun daima hizmetçi kızdır– tenhalıktan cesaret alarak şakalaşan, pervasız, teklifsiz tavrına, kahve sahibinin gözü önünde mülâtafadan çekinmeyişine, iri iri kahkahasına, hatta masaların arasında kızı kovalayışına bakılırsa kahvenin alışık müşterilerinden biri olduğu anlaşılan kır saçlı bir adam!... Ötede beride başlamak saatini bekleyerek dinlenen çalgıcı kızlar, o kadar...

İki arkadaş şu tenhalık içinde nereye oturacaklarını birden tayin edemediler, Ahmet Cemil biraz tereddütten sonra, “Şuraya!” dedi.

Sahnenin yanında bir kanepeye oturdular.

“Daha pek erken, Raci gelmemiş, fakat şimdi müdavimler sökün ederler...”

Şişman karı bir aralık musallat âşiğından kurtuldu, geldi, ellerini masaya dayayarak durdu, emir bekledi, Ahmet Cemil, “İki limonata!” dedi. Şişman karı masaya sekiz on tane kibrit bırakarak gitti.

“Beş kuruşa gece yarısından iki saat sonraya kadar şu kanepe ile masayı satın alıyoruz.”

Ahmet Şevki Efendi limonatayı içemedi, Ahmet Cemil güldü:

“Buranın en nefis içkisi! İsterseniz kahvesinden ziyade nohut unuyla pişmiş bir kahve, elli kere cezveye atılmış, çamurlaşmış bir çay içebilirsiniz...”

Kısa boylu, omuzları kabarık, başı dik, bıyıklarının ucu kıvrılmış Chef d’orchestre; Ahmet Cemil bunu zihnen “serdar-ı zümre-i musikiye” diye tercüme ediyordu –kemanın yayıyla nota sehпасının üzerine vurdu– Ahmet Cemil, “Gürültü başlıyor...” dedi. Ötede beride yorgun bir tavır ile her gün aynı ıttırat ile tekerrür eden maişet külfetinin iptida saatine intizar ederek dinlenen, kapalı yerlerde yaşamaktan, her vakit sofrayı yarı aç yarı tok terk etmekten, gündüz uyuyup gece pis hava teneffüs etmeye mahkûm olmaktan sararmış, simasında renk uçmuş, gençlik nazarını şimdiden fütur bürümüş, güzel çirkin, yahut hem güzel hem çirkin, hem genç hem ihtiyar, sekiz on Lehli kız pinekledikleri yerlerden yorgun tavırlarla kalktılar; kimisi kemanını aldı, kimisi davulunun başına geçti; reis bir ciddi tavır ile yayını bir daha vurdu: Tık, tık, tık...

O vakit bütün o iyi ahenk edilmemiş kemanlar şüpheli bir muvazene ile, en histen mahrum kulakları isyan ettirecek bir tenafür ile her gece çalına çalına sanki yıpranmış bir galopla kim bilir kaç yüzüncü defa tekrar başladılar.

Ahmet Cemil bir aralık, “Zavallı mahluklar!” dedi; sonra bu biçareler hakkında düşüncelerini, merhamet hislerini refikine tefsir etti:

“Kim bilir; şu bedbaht kızcağızlar bu kemanlardan, davullardan şu perişan nağmeleri kopardıkça neler düşünürler! Hepsinin ta uzaklarda, Almanya’nın, Avusturya’nın, Bohemya’nın kaybolmuş bir köyünde bir aile ocağı vardır; ihtiyar bir baba ki artık kendisi için gittikçe hisset gösteren topraktan ailenin ekmeğini çıkaramıyor, çökmüş bir valide, gözlerinde gözlük, kulübenin bir tarafında çorap örüyor, daima... Çünkü çocuk bir değil, onların hepsine ayaklarını

sıcak tutacak birer çorap lazım. Fakat yetiştirmek mümkün değil; ne çorap yetiştiriyor, ne ekmek! Çocuklar o kadar çok ki... Bunları ayıklamak lazım, her birini bir tarafa sevk etmek, ekmek bulacak bir yere göndermek icap ediyor. Çocukların en büyüğü, kız, evlenecek, cihaz ister, nişanlısı var. Fakat para nereden bulmalı?... O vakit ailece düşünülür. Her gece bütün erkân hazır olduğu halde yorgun baba –çorabını birkaç dakika bırakarak gözlüğünü alınının üstüne kaldırarak dinleyen– anneye tasavvurunu izah eder, geçen gün müracaat eden herifin teklifini kabul etmekten başka çare olmayacağını anlatır, nihayet iki katre yaş ile bu bahse hatime verilir, evin kızı gidiyor... Nereye? Kaza rüzgârı nereye sevk ederse... Gidecek, bir köşede senelerce keman çalacak; cihazını habbe habbe toplayacak, istikbalinin ekmeğini buralarda kan kusarak, aç yaşayarak tane tane tedarik edecek; sonra senelerce mütehassiri olduğu aile ocağına avdet edince ya babasını ölmüş bulacak, ya komşunun kızını almış olan nişanlısını görüp oraya yığılıverecek, yahut hiç olmazsa kollarına atılmak için hayatının en zengin parçasını feda ettiği âşğından ‘Zavallı sevgilim! Ne kadar bozulmuşsun!’ tarzında bir serzeniş işitecek ve sonra mesut olmaya çalışacak...

Bir gece hiç unutmam, yine burada idim. Şu davulcuğu gördünüz mü? Bir aralık gözüm ilişti, önündeki notaya değil biraz aşağı bakıyordu, dikkat ettim, süzgül gözlerle biraz mütebessim, reise ve halka göstermekten korkarak gizlice bir mektup okuyordu. Bu mektup... Acaba kimden?... O vakit gözlerimi çehresinden ayırmadım, ara sıra nöbetini kaçırmaktan korkarak notaya bir göz atıyor, sonra hemen yine mektubuna bakıyordu. Gözlerinin şu mektuptan notaya, notadan mektuba seferi esnasında ne büyük fark vardı! Notaya geldikçe ciddi bir nazar, mektuba döndükçe tatlı bir tebessüm... Acaba şu pis kahvenin şu murdar sahnesi karşısında şu gülünç musikinin arasında o mektuba gözü iliştiğinde ne görüyor, hâtrâtının arasından neler geçiyordu?... Galiba nişanlısından gelmişti. Şüphesiz o, askerliğe gitmiş, bu, cihaz toplamaya çıkmıştı. Her ikisi de günleri sayıyorlar, ara sıra o, kışlanın bir tarafında acele karalanmış, bu, murdar karanlık bir odanın penceresi kenarında arkadaşlarının istihzalarına rağmen yazılmış mektuplarla dudaklarını yakan buse ihtiyacına bir tesliyet kevseri serpiyorlar. İnanır mısınız? Bunların hemen hepsi namusludur. Fuhşun çirkâbı içinde yüzdükleri halde hemen hepsi memleketlerine avdet ettikleri za-

man nişanlılarına izdivaç elini pâk ve saf olarak uzatırlar... Birisini tanırdım, bunlardan birine taaşşuk etmişti. Zavallı çocuğun bütün meyus aşkına karşı kızdan bir ümit cevabı çıkmadı; fakat gariptir ki kız da meyus âşığıyla beraber ağlardı. Ne için? Kim bilir. Belki o nasipsiz sevdaya karşı samimi bir merhamet hissettiği için...”

Bu gece dinlemek nöbeti Ahmet Şevki Efendi'ye gelmişti. Refiki-nin bazı esaslara müteallik bahis açtıkça mukaddemeden uzaklaştığı kadar hatime vermek maksadından da ayrıldığı bilirdi. Fakat şimdi Ahmet Cemil'in devamına diğer bir mani vardı. Kahvenin içi dehşetli bir gürültü ile doluyordu; ayak vuranlar, bastonlarını iskemlelerine çarpanlar, bis... bis... feryadıyla bağırانlar, devamına mani oldular.

“Bunlar hep şu karık sesli, boyalı kadın için!” dedi. Sonra dir-seklerini masaya dayadı, çenesini avuçlarının içine aldı, bu halka baktı...

Şimdi iyice kalabalık vardı; dükkânını kapadıktan sonra eğlen-meye çıkmış berberler, tüccar yazıcıları, esnaf çırakları, bir İngiliz yük vapuruna mensup beş altı gemici, tiyatroya izin alıp da lalasıyla gizlice anlaşılarak şuraya gelivermiş bir çocuk, her gece mahalle kahvesinde iskambil oynamaktan bıkip da bir akşamı Beyoğlu'nda geçirmek isteyen bir bey, bütün bu halk şurada bulunduklarından memnun gibi görünüyorlar, gördüklerinden, işittiklerinden pek ziyade eğleniyorlarmış gibi gülüyorlardı. Pervasız kahkahalar... Geniş tebessümler... Baygın nazarlar... Sonra bir sürü alkış! Sebep? Türlü emraz ile karılmış sesiyle, türlü sefahatlerde yıpranmış boyalı suratıyla şu duman dolu kahvenin pis havasına karşı söylediği, daha doğrusu bağırıldığı müstekreh bir Alman şarkısının anlamadıkları letafetine mi? “Senin için ölüyorum” derken bacağına kaldıran, “Mehtaba karşı gezelim” derken polka oynayan, şurada bir biftikle bir tabak makaronya dilenmek için kim bilir nerede işitip ne yolda indi değişikliklere uğrattığı bir parçayı her gece şurada iştira pazarına çıkaran bu karının gülünç vaziyetlerine mi?

Ahmet Cemil bunların hiçbirisinden haz almazdı, bu âlemde bir letafet olmak lazım gelse onun bir başka tarzda olması lazım geleceğini düşünürdü. Onda bir illet vardı, her şeyde hatta sefa-lette, fuhuşta bile bir ziynet, bir zarafet olmasını isterdi. Esasen çirkin olan bu şeylerin hiç olmazsa aldatıcı gösterileri olması lazım geleceğine kâni idi. Onun için şu yaşına kadar birçok refiklerinin

eğlencelerinden ayrılarak bütün bu âlemlerden uzak kalmış, hele iki kere ne olduklarını anlamak için tesadüfle girdiği bazı muaşaka pazarlarından bir daha oralara avdet etmemek ahdiyle çıkmış idi.

Burada ne var? Bu halk bunun nesine aldanıyor? Bunu bir türlü anlayamazdı. Sahnedeki karıyı üçüncü defasında alkışlamadılar, artık bundan bıkmış göründüler, bir başkasının gelmesi için herkes sükût ediyordu. O zavallı da sahnenin kenarında tekrar davet olunmaya intizar ederek duruyordu, sükûtu görünce kayboldu, Ahmet Cemil bunu da fark etti, o vakit demin nefret ettiği bu karı hakkında adeta bir merhamet duydu:

“Ah! Bu hayattaki feciayı hissetseler, acaba bu kayıtsızlar güruhu şu sefaletin karşısında böyle gülerler mi? Şu zavallı kadın için bu sanatı da yavaş yavaş elden çıkmaya başlamış; mahza eğlenmek için iki kere lütfen kendini tekrar sahneye çağırınlar üçüncüsünde bıktılar, yarın iki kere de çağırılmayacak, o bir gün bir defa bile görünmesine müsaade olunmayacak, nihayet kahvenin müsteciri mukaveleyi tecditten imtina edecek, o zaman? Haydi daha aşağı bir yere... Bir kadın bir kere uçurumlardan yuvarlanmaya başladı mı artık sukutuna hatime verecek nokta yoktur, ne kadar aşağı düşerse düşecek yerler o kadar çoğalır. Nihayet düşe düşe bu zavallı mahluk nerelere kadar düşecek? Halbuki bu biçare bu kahvenin şu köhne sahnesine düşmek için kim bilir nerelerden geçmiştir? Şimdi bir meyus nazarla kaybolduğu şu sahneden on sene evvel mesela Viyana Operası'nda *figurante*, *choriste*, velhasıl bir şey imiştir; o vakit bir operanın arasında söylediği topu topu iki mısralık bir parça yahut bir balette giydiği tüllü, tüylü bir elbise için yüzlerce adamlardan iltifatlar dinlemiş, demetler almış, demetlerin içinde mücevherler bulmuştur. Sonra yavaş yavaş sukut, yorgunluktan mütevellit bir ihtiyarlık, her gün çehresinde tamir olunacak bir fazla harabî... Dişler bozulmuş, sesi karılmış, yanaklar çökmeye başlamış, nihayet işte şu müstekreh karı... Acaba henüz saf bir genç kız iken; ya bir mağazada satıcı ya bir çiçek imalgâhında işçi iken, henüz hayatından bir aşk hiyaneti geçmeden bu neticeyi göstereydiler: “İşte, annenin dizinden kaçacak olursan buraya geleceksin!” diye idiler, bugün şurada şüphesiz bedbahtlığın bütün acılığını hissettiği halde gülerek bağırmaya çalışan bu mahluk mesut bir aile annesi olmaz mıydı?

Ahmet Cemil yine sükûta mecbur oldu, şimdi sahneye diğer biri çıkmıştı: Bir Fransız *romanciere*'i, düdük bir sesle İspanyol bestekârı

Iradier'in meşhur *Paloma'sını* öttürmeye başladı. Hemen herkesin bildiği bu parçaya birçoğu pest sesle iştirak ettiler. Artık Ahmet Cemil dinliyordu, havalar muganniyeler birbirini takip ediyordu. Romanyalı bir kız Rumca, Yunanlı bir karı İngilizce parçalar okudular, muhtelif lisanlardan şu sahnede türlü beşer nesilleri arasında garip izdivaçlar icra ettiler... Nihayet biri, bir İskoçya dağlısı kadar iri bir Alman karısı sahnenin tahtalarını çatırdatarak göründü, Ahmet Cemil bu mühib şekle bakmakla meşgul idi, birden Ahmet Şevki Efendi kolunu dürttü: "Baksana, bizimkine baksana..." Ahmet Cemil başını çevirdi, salonun kapısında ayakta gözleri sahneye merkur Raci'yi gördü, yavaş sesle, "Biz şaşkınlık etmişiz, o içeride imiş, anlaşılan bu karıyı seviyor. Bitirsin de yanlarına gidelim" dedi.

Artık her ikisi de sahneyi unuttular, dikkatleri hep Raci'nin hayran âşık vaz'ına mevkuf idi; Raci orada kapının kenarına dayanarak güya şu âlemi görmüyormuş, önünden geçen garsonların çarpmasını hissetmiyormuş gibi gözlerini sahneden ayırmayarak, yalnız her parça bittikçe halkın alkışlarına iştirak ederek duruyordu. Nihayet alkışlar bitti, iri Alman karısı büsbütün kayboldu; o vakit Raci de etrafına bir göz gezdirmeyi bile fazla bularak çekildi.

İki refik nazarlarıyla Raci'yi takip ettiler. Ahmet Cemil'in tahmini doğru çıktı. Raci muganniyelerin dinlenme yeri, yahut safderunların mezbahası olan hususi daireye girdi. Burası o kadar hususi bir dairedir ki kırk paralık şeye kırk kuruş vermek fedakârlığına katlanabilen herkes buraya girebilir. Ahmet Şevki Efendi arkadaşını kaldırdı. Yavaş yavaş, biraz mahcup, ilk defa girilen yerlerin iras ettiği tereddütle buraya girdiler. Şimdi gözlerinin önünde garip bir manzara vardı: Bulundukları yer küçük denmeyecek kadar iki odanın birleştirilmesiyle hasıl olmuş genişçe bir yerdi. Üzerleri keten örtülü kanepelerin, kadife iskemlelerin, mermer masaların, olanca kuvvetiyle açılmış çiğ ziyalı lambaların, soluk aynaların miskin ahenginden tereküb eden bu manzara tek gözlüklü birisinin gözlüğünü sürmeli gözüne uydurmaya çalışarak şu tuhaflığına sahte kahkahalarla gülen bir Fransız karısı, kanepelerin birinde yanındaki yaşlıca efendinin müsait nazarı altında karşısında esneyen Türkçe bilmez galiba Romanyalı bir kızın güya parmaklarındaki yüzüklerini muayene etmekle meşgul, mahcup, muhteriz henüz çocuk denecek kadar genç bir bey; birkaç safderunun daha vüruduna intizar en ipekli esvaplarını sallaya sallaya piyasaya eden, etrafta bulunanlara

pek mühim ve tuhaf bir şeyden bahsediyorlarmış zannını vermek için bir dakikada beş kere gülen iki karı; ötede beride daha bazı zümrelerle tekemmül ediyordu. İki arkadaş bir kenara oturdular. Raci ta ileride, aynanın içinde sahnenin yorgunluğundan bozulan simasını tamir ile meşgul maşukasının arkasında, aynanın içindeki suratına gülerek duruyordu. O, hiç tebessüm etmiyor, Raci'nin orada bulunmasından dolayı sıkılıyormuş gibi duruyordu. Nihayet karı Raci'nin musir istirham tebessümüne karşı isyan ederek sert bir çehre ile döndü, bağırarak “Ben istemez, git buradan!” dedi. O vakit Ahmet Cemil zavallı Raci'nin perişan halini, etrafına gezdirdiği melûl nigâhı görmemek için gözlerini çevirdi; Raci bir kelime bile söyleyemedi, iskemlelerden birine yıkılmak nevinden düştü.

Ahmet Şevki Efendi dudakları arasından “İşte biçare karısının intikamı!” dedi.

Ahmet Cemil başını silkerek, “Zannetmem,” dedi, “Bu gece başka bir müşteri bulmaktan meymus oluncaya kadar tertip edilmiş bir desise...”

Ahmet Cemil yanılmamıştı. Raci oturduktan sonra karı iri vücudunun üstünde küçücük duran başını sallayarak, indi bir opera parçasını ıslıkla çalarak, kısa fistanının altında beliren kalın bacaklarını ıslığın tarabıyla uygun askerce atarak, yürüdü, yürüdü, ta odanın ortasına gelince etrafına baktı, boş olarak yalnız iki refiki gördü, yanlarına geldi, sırtarak eğildi, “Bir bira?” dedi, Ahmet Şevki Efendi gözlerinin beyazına kadar kızardı, birbirine bakiştılar, karı cevapsız kaldı, sonra hiçbir lisana mensup olmayan bir istihfaf sayhasıyla “Puah” dedi, askerce yürüyüşüne devam ederek sağdan geri yaptı. Raci bütün bu hareketleri uzaktan takip ediyor, arkadaşlarına bakıyordu; karı gittikten sonra ayağa kalktı, yanlarına kadar geldi, gülmeye çalışarak, “Buraya siz de gelir misiniz?” dedi. Ahmet Cemil sudan bir cevap verdi. Ahmet Şevki Efendi “Otursana...” dedi; o vakit üç arkadaş arasında kesik kesik bir muhavere başladı. Öteden beriden bahsettiler, hiçbir bahsi hepsinin beyrinde yer tutan meseleye irca edemiyordu. Ahmet Cemil gözlerini bütün bu muganniye alayından; türlü milliyetlere, türlü memleketlere mensup, her biri başka bir fuhuş zemininde yetişmiş, bir başka âlemden düşmüş şu garip mahluk sürüsünden ayırmıyor; bellisiz yaşları saklamak için kutusuyla boşaltılmış pirinç tozlarıyla, solgun dudaklara taravet vermek için yavaş yavaş miyarını kaybederek ibzal ile sürülmüş

kırmızı boyalar altında bu çehrelerin sırlarını görmeye çalışıyordu. Hiçbir zevkle tevfik olunamayan kıyafetler: Eski ipek kumaşlardan, vaktiyle yapılmış esvap bozuntularından, karnaval esnasında kiralanarak iade edilmemiş kostümlerden kesilerek birbiriyle uydurularak icat olunma türlü kılıklar... Birisi bir Normandiya köylüsü kostümünü andırır bir esvaba mesela bir Pombadour baş yapmış, diğer biri Marie Antoinette yakalığı altına *Vaudeville Soubrette*'i gibi kısa fistan giymiş, dar işlemeli bir Arnavut yeleşinin içinde buram buram terleyen şişman bir kadın şu yeleşin altına pîşleri yırtmaçlı bir Çinli entarisini münasip görmüştü. Ahmet Cemil bütün bu iğrenç tuhafliklardan, şu şakalaşan budalalardan, ötede hâlâ yanı başında “Beyim! Haydi...” diye teşvik eden sulu efendinin bir türlü teşviklerine uyamayan sarışın güzel genç beyden nefrete benzer bir şey duydu; burada bulundukça Raci'nin serbestçe muaşakasına mani olacaklarını düşündü. Ahmet Şevki Efendi'ye “Yine yerimize gidelim mi?” dedi. Raci'yi selamladılar, yerlerine gittiler. Ahmet Şevki Efendi oturduktan sonra, “Sanki neye geldik? Bu hali görmüş olmaktan başka bir şey kazandık mı?..” dedi, sonra, bir müddet düşünerek, “Ne olursa olsun, ben yarın açılırım, hiç olmazsa çocuk meselesini söylerim” dedi.

Artık burada yapacak bir şeyleri kalmamıştı. Borçlarını tesviye ettiler, alkış gürültüleri arasında geçtiler, son defa olarak Raci'nin halini bir daha görmek istediler. Hususi tarafa şöyle bir baktılar. Şimdi Raci'nin maşukası iki alaycı gencin arasında bacaklarını uzatmış kollarıyla gerinerek delikanlıları kanepenin üzerine devirmeye çalışıyor; Raci de bir kenarda mermer masanın üzerine kapanmış Ahmet Şevki Efendi'nin iddiasına göre uyukluyor, Ahmet Cemil'in itikadına nazaran ağlıyordu...

Ahmet Cemil'in Hüseyin Nazmi ile geçirdiği gece eseri hakkında bir taze şevk uyandırmış idi. O günden itibaren tasarruf edebildiği bütün zamanlarını onu düşünüp beslemeye, kendisinde kudret görebildikçe yazmaya sarf etti. Bir senelik hayalinin maişet derdine mevkuf olmayan bütün saatlerini bu eserin fikrini yakan icadı derdine vakfetti. Ona tasavvur ettiği incelikleri, sanat şeklini, hayat felsefesini verebilmek için ancak kendi tahassüslerini rehber ittihaz etmekle dar bir daire içinde fikrini hapsedmiş olacağını, levhasının nezahetini, mükemmeliyetini temin için meşherlerde dolaşan, üstatların halk ettikleri simalar karşısında günlerce temaşaya mevkuf kalan ressamlar gibi şairlerin de hislerini şiir bedialarıyla tenbih etmeleri lazım olduğunu bilirdi. Onun için Hüseyin Nazmi'nin kitaphanesini hemen boşalttı: Lamartine'den, Hugo'dan, Musset'den sonra gelenleri; bütün *parnasien*'leri, *synboslite*'leri, *decadent*'ları Süleymaniye'de küçücük mesai hücrelerine taşıdı; Heredia ile, Theodore de Banville ile başlayan zümre-i şuara, sonra Prudhomme'lar, Coppe'ler, Haraucourt'lar, Sylvestre'ler, Mendes'ler; daha sonra Paul Verlaine'in tohum-ı dehasıyla yetişenler, velhasıl gençler tab'i Lemerre'in kitap fihristini dolduran yüzlerce ciltler takım takım elinden geçti. Bunları okudukça yarım asırlık bir zaman içinde Verlaine'e kadar şiir fikrinin kesbettiği inceliklere, tasvir ve ifade sanatının vasıl olduğu rikkate hayret etti; bir vakitler mini mini penceresinin kenarında cehren fakat komşulara işittirmekten ihtirazen okuyarak mest olduğu temaşaları, "Bir Feriştinin Sukutu"nu, "Geceler"i, şimdi birer kelime ile hiçiye mahkûm ediyor, Hugo'yu, "Gözlerinde eşya ve hakayıkı büyüten bir cam varmış" hükmüyle hakikatin fevkinde buluyor, Lamartine için "O kadar şiir ile yüklenmiş ki ezilmiş", Musset için "Âşık, şair, fakat çocuk!" diyordu. Bunlardan sonra sanat erbabının kelimeye, üslûba, şekle, sanata verdikleri ehemmiyeti gördükçe; o her biri birer elmas gibi işlenmiş, iki mısraı için günlerce çalışılmış bedialarla ülfet ettikçe yapmak istediği şeyin ne müşkil olduğunu anlıyordu. Eser pek ağır ilerli-

yordu. Haftalarca mütalaadan, tetkikten, tefekkürden sonra ancak yirmi kadar mısra vücuda getirebiliyordu... Ah! İşi gazel yazmaya dökmüş olsa, şiiri herkes gibi telakki etse bu yirmi mısradan yirmi gazel icat ederdi! Bir aralık lehçeyi dar buldu. Yeni fikirler için yeni kelimeler lazım olduğunda musir idi. “Eski kelime altında fikirlerin tazeliği görülemez. Dikkat nazarından kaçır” derdi, lügat kitaplarına sarıldı, sahifeleri çevirdikçe öyle şeyler buldu ki hayret etti. Bunlar ne için kamus köşelerinde unutulmuş? Ne güzel şeyler keşfetti! Kimisinin bir fikriyle tetabukuna, bazısının mevcutlara rüçhanına, bir kısmının da yeniliğine kapılarak bunlara temellük etmek istedi. Kendi kendisine, “Beni lügat uydurmakla itham edeceklermiş. Anlamayanlar etsin. Kamusun havsalasına sığamayacak kadar garip lügatları bir yere toplayan eski zaman münşileriyle benim yapacağım şey arasındaki sanat farkını elbette anlayanlar olur” derdi. Şu bir senelik zaman içinde yazmak istediğinin, henüz kendisince türlü nakiselerle dolu olarak, ancak nısfını vücuda getirebilmişti. Bunları Hüseyin Nazmî’den başka kimseye okumazdı. Bu esere çalıştığını başka bilen de yoktu, hatta artık o zamandan beri *Gencine-i Edeb*’de de manzumeleri görünmemesinin sebebini kendi yazdığı tarizin tesirinde bulmakla memnun olan Raci bir gün Ahmet Cemil *Mir’at-ı Şuun* tefrikası için yine imza koymayarak tercümede devam ettiği bir hikâyenin tashihlerine bakmakla meşgul iken birdenbire, “Cemil! Artık işi mütercimliğe döküyorsun, şairlik sıfırı tüketti mi?” demişti.

Raci’nin ısrar ve inat ile devam eden tecavüzlerine karşı ya bir sille gibi bir tahkir fırlatarak mukabele eder, yahut bu adamın haline acıyarak yalnız bir boş kelime ile geçiştirirdi.

O vakit omuzlarını silkerek “belki!” demekle kanaat etmişti. Gariptir ki bu kadar adavet hissine mağlubiyetine mukabil Raci’ye en ziyade acıyan yine Ahmet Cemil idi. Bir seneden beri matbaaya devam eden, bazen muharrirlerin arasında “Rehber-i sübyan” defterlerini doldurmakla, bazen mürettiplerin yanında harf dağıtmakla vakit geçiren Nedim’e en ziyade rıfk ile muamele gösteren, vakit buldukça bir sahife okutturarak bu biçare çocuğun bir şey öğrenmesine çalışan yine o idi. Matbaada çocuğa babasından başka herkes iltifat ederdi, yalnız Raci güya onun orada vücuduna vâkif değilmiş gibi dururdu. O vakitten beri Raci düştükçe düşmüş, iri Alman karısının tahkirleri altında sanki şu mülevves aşkına daldıkça

onun çirkâbıyla kirlenerek simasında beliren sefahet tahriplerinden artık iğrenç bir hale gelmişti. Matbaada acınarak alıkonuluyor, hemen hiçbir şeye müfit olmadığı halde aylığından bir parçasını tevki ederek o zamandan beri dikişçilikle yaşayan karısına yardım edebilmek için maaş verilmekte devam olunuyordu. Mayıs ihtidalarında bir cuma idi; matbaa halkı öteye beriye dağılmışlar, Sait'le Saip, Ali Şekip'in himayesine sığınarak açık bir araba ile Kâğıthane seyranına gitmişler, matbaada idare memuruyla Ahmet Cemil'i yalnız bırakmışlardı.

Ahmet Şevki Efendi yeşil çuha kenarlı dar uzun defterine son kalem darbesini müteakip pembe rıhını döküp kapadıktan sonra hücrelerinden çıktı, Ahmet Cemil'in yanına geldi, "Beyler gezmeye gittiler" dedi.

"İsabet! Ben de seni şöyle, yalnızca bulmak isterdim..."

Eğildi, pek gizli ve mühim bir meseleden bahse hazırlanmış gibi kaşlarını kaldırarak, duvarlara işittirmekten çekinerek ilave etti:

"Bir izdivaç meselesi..."

Ahmet Cemil hayret etti:

"Benim için mi?"

"Hayır fakat sana yakın birisi için..."

Ahmet Cemil kimden bahsedildiğini cezmetti, bu meselenin bu kadar erken uyanacağına hiç ihtimal vermemişti. Kendi kendisine, "Nasıl? Demek vakit geldi?" diyordu. Ahmet Şevki Efendi'ye intizaren sükût etti, fakat meseleye bu kadar cesaretle başlayan idare memuru bahsi takip için kâfi cesaret bulamadı. Biraz nefes almış olmak için sözü çevirdi:

"Beyler Kâğıthane'de sevda peşinde dolaşacaklar. Sahranın hiç bu türlüünü anlayamam. O güzel derenin sükûn zamanında oradan kaçıp da toz deryası içinde arabaların izdihamı arasında güneşten yanarak saatlerce dolaşmak elbette sahra hevesinden başka bir şeyden gelir. Hele saz dinlemek için sulara kadar gidip alçak bir iskemenin üstünde kahve tâbillerinin naraları altında bir Yahudi hokkabazının yaveleri arasına sıkışmış bir Hicaz faslını esneye esneye, gerine gerine okuyan takımın karşısında ağzı açık dinlemek için yarı günümü feda edemem. Beykoz Çayırı, Yuşa Tepesi, Bentler, Adalar, İstanbul'un gidilecek yerleri hemen bundan ibaret, fakat bir adi günde gitmek, şafakta yola çıkıp mehtapta dönmek şartıyla..."

Ahmet Cemil refikini meseleye döndürmek istedi:

“İzdivacın kime ait olduğunu söylemediniz.”

O vakit Ahmet Şevki Efendi arkadaşının yanına oturdu, tam bir ciddi eda ile sesini tabii perdesinden indirerek:

“Geçen gün Müdür Efendi –Ahmet Şevki Efendi öksürüklü herifi kastediyordu– bana oğlunu evlendirmek istediğinden bahsediyordu. Anlaşılan zavallı delikanlı titiz ihtiyarla geçinemez olmuşlar, bir hafta evvel...”

Ahmet Şevki Efendi baba ile oğul arasında hiç yoktan zuhur etmiş uzun bir münazaanın tarihini yaptı.

“Sen çocuğu görmedin, bir kere görsen zannederim ki hoşuna gider. Evkaf nezaretinde epeyce bir memuriyeti var, beş altı yüz kuruş para alıyor, ihtiyar da zengin, kayınvalide yok, galiba iç güveylik arıyorlar...”

Şimdi Ahmet Şevki Efendi hep kesik kesik söylüyordu:

“Tabii arkadaşlarından tahkik olunur. Zannettiğim gibi namuslu bir genç çıkarsa ne için muhalefet etmeli?”

Biraz durdu, sonra Ahmet Cemil’in gözlerine bakarak ilave etti:

“Matbaa da münhasıran herifindir biliyorsun ya...”

Ahmet Cemil sarardı, idare memurunun anlatmak istediği manaya karşı bütün namusu, vakarı isyan etti, bir kelime ile red cevabı veriyordu, nefsini zapt etti.

“Geçen gün bu meseleyi bana açmaktan maksadı tanıdıklarım içinde tavsiyeye değer aileleri tahkik etmek imiş. Benim hemen aklıma sen geldin. Kardeşin artık evlenecek bir yaşa gelmiştir, değil mi?..”

Ahmet Cemil zihninden hesap ediyordu, İkbal şimdi on yedisine basmıştı. Bu memlekette kızların tam izdivaç zamanı. Zavallı İkbal’i... Acaba her vakit tâlii kısmetine bir müsait çehre arz edecek mi?

Bu sual Ahmet Cemil’in zihnini bu izdivaç meselesine ait hâtıralara sevk etti, birkaç kere annesinden görücüler geldiğini işitimişti, fakat hiçbirinin heves edilebilecek bir şey olduğunu tahattur etmiyor, hatta bir kere bir karısından ayrılmış iki çocuklu kırklık bir komşunun annesi gelmişti de Ahmet Cemil’in bütün vakar ve gururu mecruh olarak günlerce İkbal’e baktıkça ağlamak istemişti.

Ahmet Şevki Efendi’nin şu dostça takayyüdüne karşı ne için İkbal’in tâliini tehlikeye koymalı? Kim bilir, belki kardeşinin saadeti buradadır. Bir dakika içinde fikri tebeddül etti. “Lakin bizim hiçbir şeyimiz yok,” dedi, “bir kız ne ile evlenir?”

“Orası benim işim. Muvafakat edecek olursan ben işi tesviye ederim, hele bir kere görsünler de...”

Ahmet Şevki Efendi artık vazifesini ikmal etmişçesine şüphelessiz kendi kendisine, “Beş dakikada bir mühim meselenin altından çıkmak bana mahsus bir muvaffakiyettir!” diyerek mütebessim bir çehre ile ayağa kalktı, keten yeleşini düzelitti, odada şöyle bir dolaştı, havayı kokluyormuş gibi pencereden bir semaya baktı, “Kimse kalmadı, işim de yok, şöyle ben de bir seyran yapayım” dedi.

Bir gün iki arkadaş matbaada yine herkesten evvel buluştular, Ahmet Şevki Efendi'nin ilk sözü şu oldu:

“Dün akşam beni görmeden kaçtın. Sana verilecek havadisim vardı, bu gece sabırsızlığımdan patladım.”

Sonra ellerini Ahmet Cemil'in omuzlarına dayadı, gözlerini gözlerine dikti, sırtarak ilave etti:

“Beğenmişler...”

İlk muhavereden sonra unuttuğu izdivaç meselesini bu kelime Ahmet Cemil'e tekrar ihtar etti. Mahiyetini bir vuzuh lem'ası ile tenvir edemediği, tesirini duyup da menşeyini bulamadığı garip bir his İkbal'in izdivacı meselesinde Ahmet Cemil için bir saklı haşyet uyandırırıldı.

Bu hissi tahlil etmek istedikçe sebebi, esası daima tetkikinden musir bir firar ile kaçardı. Soğukkanla düşünürdü. İkbal'in izdivacı, izdivaçta saadetini bütün emellerin gayesi bulurdu; o halde o garip his nedir ki izdivaç meselesi çıktıkça kalbinde hiddete benzer bir şey uyandırır, istememezliği andırır bir tesir hasıl ederdi? Belki bir hodkâm hissi!.. Diğer bir adamın başka bir samimi münasebet ile mahremiyet ve muhabbetine dâhil olduktan sonra kardeşi kendisi için daha az yakın olacak, bir yabancıya herkesten ziyade harim olduktan sonra ona –kardeşine– yabancı kalacak idi...

Bu hissin ismini vermek istemezdi. Zihninde bulmak istediği tevilin altında saklanan tesiri görmemeye çalışır, İkbal'in izdivacına ait düşüncelerinin bundan tesir almasını men ederdi. Fakat Ahmet Şevki Efendi'nin bu sabah şu bir kelime ile yeniden uyandırdığı mesele akşama kadar zihnini kurcaladı.

Enişte!.. İkide birde zihninin içinde bir tırmalayan cereyan ile geçen bu kelime idi: Enişte!...

Demek şimdi hayatında bir enişte olacak, bir adam ki bugüne kadar tanımamış, görmemiş, hiçbir hissini fikrini öğrenmemiş. Bu adam birden, bir gün içinde hayatına karışacak, o Süleymaniye'deki küçük evin kapısını çalacak, bu aile sofrasına aynı iştirak hakkı ile oturacak, validesine aynı meşru salahiyetle anne diyecek, sonra evin içinde bir ses, başka bir ses aşağıdan yukarı bağırarak: İkbal!..

Hayatında bu tebeddülün ne kadar ehemmiyeti olduğunu bir karartı arasında hissediyordu: Mesela kendisini, merdivenlerden biraz muhteriz çıkıyor, yemekte hususi bir ihtiyat ile duruyor, görüyordu. Bu adamla, her kim olursa olsun, mümkün değil lekesiz bir muhabbetin, tekellüfsüz bir münasebetin hasıl olamayacağını, kendisinden kardeşinin mahremiyetini çalmış bir adamla müziç bir rekabet hissini sönmeyeceğini hissediyordu. Onun yanında geceleri minderler üzerine boylu boyuna uzanamayacak, Seher'i kızdıramayacak, İkbal ile –hele İkbal ile– şakalaşamayacak... Enişte!... Enişte!.. Sebep? Ne için sevmediği, sevemeyeceği bu adama enişte demeye mahkûm olsun? Şimdi bu kelime adeta onu tazip ediyor, birisi ile kavga etmek arzusunu veriyordu. Hiddetini o sırada Ali Şekip'in budalalığından bahsederek Raci'ye yaranmaya çalışan Saip'ten çıkarmak istedi, “Keşke insanlar hep Ali Şekip gibi budala, fakat onun gibi saf olsalar...” dedi. Sonra kalemini attı, kâğıtlarını topladı, mürettiphaneye girdi. “Ben yazılarımı bitirdim, gidiyorum, başka bir şey lazım olursa beyler yazarlar” dedi.

Eve gitmeye ihtiyacı vardı. Kapıyı açan Seher'e, “Annem nerede?” dedi. “Küçük hanımla çarşıya gittiler” cevabını alınca hiddet etti, onlar gelinceye kadar sabırsızlığından duramadı, evin içinde dolaştı. Nihayet kapı çalınıp geldiklerini yukarıdan işitince bağırarak: “Anne, yukarıya gelsene...”

Sabiha Hanım'a çocuklar gibi daima anne derdi; valide hitabında bir sahtelik, bir külfetperdazlık hissedirdi. Sabiha Hanım çarşafını çıkarmadan yukarıya çıkınca ilk sözü şu oldu:

“Anne!.. İkbal'e görücü gelmiş de ne için bana haber vermediniz?”

Sabiha Hanım oğlunun hayretle yüzüne baktı:

“Her gelen görücüye ehemmiyet vermediğim için...”

“Beğenmişler.”

Ahmet Cemil yalnız bu kelimeyi kâfi görmedi. İlave etti:

“İsteyeceklermiş...”

“Allah hayırlısını kısmet etsin, oğlum, istesinler bakalım da düşünürüz...”

Ahmet Cemil sabahtan beri beynini işgal eden bu meseleye karşı annesinin sükûnuna hayret etti, birden bu ananın mukadderata teslimiyeti karşısında sükût etti.

Bu akşam Muzaffer Bey’in ders gecesiydi, Ahmet Cemil gitmeye karar verdi. Yemekten sonra okumaya da meyelan duymadı; aşağıda küçük odada inmiş muşamba perdelerin arkasında açık pencereden süzülen gecenin râtib havasını duymak için başını duvara dayadı. Ne lakırdı, ne latife istiyordu; yalnız küçük odanın –şu bir saf kalp kadar ruhaniyet ile dolu aile odacığın– ruhunu doya doya istişmam etmek istiyordu.

Kar gibi beyaz kenarı gerile gerile iğnelenmiş hassa örtülü sedir, yerde üstüne pembe satrançlı dokuma çekilmiş şilte, annesinin en sevdiği yer; küçük dört ayaklı iskemle, İkbal’in yeşil gaz boyamalarından yaptığı sade fakat belki onun için zarif hoş kalpağı altında lamba, diyarlarda babasından yadigâr olarak kalmış biri küfî, biri tâlik iki güzel levha, pencerelerde muşamba perdelerin üzerinde yaza mahsus beyaz, ince sarı kornişlere küçük küçük kıvrıklarla iliştilen perdeler, o kadar... Burada kadife kanepeler, koltuklar, atlas perdeler, ne de mutantan hücrelerde nefis avâni vardı; hiçbir şey yok, fakat buna mukabil derin bir muhabbet, her türlü mihnetlerin, meşakkatlerin zedeleyemeyeceği kadar kavi bir saadet, üç kalbin irtibatından mütehassıl latif, ruhu ısındırır bir hararet vardı.

Demek şimdi bu hususiyete, bu samimiyete, bu aile mahremiyetine yabancı bir unsur daha iştirak edecek? Demek bu sıcak mesut havanın üzerinden bârid bir nefha uçacak?

Gözleri sık sık küçük iskemlenin yanında diz çökmüş, o gün çarşıdan alınan yedi arşın gömleklik kumaşın yanlarını çatmakla meşgul olan İkbal’e çevriliyordu.

“Kızım, makası alıversene.”

“Sizin yanınızda değil mi, anne?”

Sonra sükût. Ara sıra kumaşı kesen makasın sinirleri ürperten sesi, bazen rüzgârla şişen muşamba perdelerin hışıltısı, ta mutbaktan Seher’in bulaşık gürültüsü, o kadar...

Bu gece İkbâl, Ahmet Cemil'in gözlerine güzel görünüyordu, kardeşinin bu kadar cazibesi olduğuna dikkat etmemiştir. Zavallı çocuk, bari bahtiyar olsa!.. Açık kestane gür saçları altında zarif başı, kulaklarının etrafından, altından asi, perişan, çılgın saç kümeleri arasında biraz küçük söbü görünen siması, bu yaşta genç kızların çehrelerine mahsus bir süzgülük altında hafif bir donukluk ile mümtazi pembe rengi, biraz vücuduna erkekçe bir yüksek vaz'ı veren geniş omuzlar, uzunca bir boy, henüz tekemmül etmemiş bir kız vücudu ki noksanları içinde cazibe ile ve onun için şiir ile dolu... Büsbütün tevessü etmesi, mukaddemeleri görünen kadınlık meziyetleri kemal bulmak için yalnız kadın olmayı bekliyor...

Merhametten, şefkatten mürekkep bir nazarla onu ihata ettikçe; gözleri bir katre muhabbet giryesi gibi –fakat kim bilir nasıl– bir kadın olmaya müheyya duran bu zayıf kızın üzerine düştükçe kalbinden “bari mesut olsa” diyordu. Onun saadetinden emin olabilse, değil ufak tefek istirahat esbabını, demin sekteye uğrayacağından korktuğu hayat sükûnunu belki bütün istikbal emellerini feda ederdi.

İkbâl'in izdivacı Ahmet Cemil'in hayatında bir rüya gibi geçti. Eniştesini ilk önce matbaada pederi Tevfik Efendi'nin yanında gösterdiler; geçkin bir yaşta mariz bir babanın zayıf doğmuş bir çocuğu, herkes gibi bir genç, kalem hayatında terbiye almış, hoppa değil, hatta biraz ciddi... Ahmet Cemil ilk hasıl ettiği fikri zihninde şu birkaç kelime ile icmal etmiş idi. Bu ziyaretten sonra Ahmet Şevki Efendi'nin faaliyetiyle, hele Tevfik Efendi'nin anlaşılamayacak bir heves ve tehâlükle bütün şerait on beş gün içinde kararlaştırmış idi. Ahmet Cemil'in her türlü hayat hususiyetini bilen Ahmet Şevki Efendi damat beyden ağırlık namıyla bir para kopardı ki hemen bütün düğün masrafını temin etti. Ahmet Cemil bu izdivaç meselesine ne tarafgir ne de aleyhtar idi. Meselede bir itiraz vesilesi bulunamaması aleyhtar olmasına mümanaat ettiği gibi enişte olacak adamın herkesten başka bir şey olmayışı tarafgir olmasına da mani olmamış idi. Vehbi Bey'i tanıdıklarından, kalem arkadaşlarından sormuşlardı, herkesten pek iyi teminat alındı. En son defa olarak bir

gün Ahmet Cemil kardeşinin reyine müracaat etti: İkbâl gözlerini indirdi, sükût etti, demek razı oluyordu.

Düğün!...

O gün Ahmet Cemil kaçmış idi; koltuk resmini görmek için Süleymaniye'nin o daracık sokağını baştan başa doldurarak ve kapının umuma açılmasını bekleyerek yeldirmeleriyle, çarşaflarıyla üşüşen; orasını beraberlerinde getirdikleri çocukları ile küçük bir mahşer –garip bir renk ve kılık mahşeri– haline getiren kadınları, kanarya sarısı hırkasının altında al basmadan entarisini giyerek, başına oyalı gaz boyamasından yapma çiçekli hotozunu koyarak, bir paçavra kenarıyla iyi bağlanmamış uzun çorabı güllü pembe iskarpinin üzerine düşmüş, beyazlı kırmızılı Tire kuşağının saçakları sarı hırkasının altından eteklerine dökülmüş, beline işlemeli ipek mendili iğne ile tutturulmuş, düğünün şerefine ta sabahleyin sokağa fırlayan komşu kızlarını kâğıt helvacı Arnavut'un yanında içi fındıklı sert helvayı kemiriyor görmemek; akşama kadar bu sokak içinde kestanecilerin, susam helvacılarının, leblebicilerin etrafında bağrışacak, ağlaşacak olan bütün o belinden donu düşmüş, çorabının içine paçası tıklanmış, düğün evindeki annesine sokaktan “Anne!” diye bağırarak, köşe köşe birbirini kovalayarak çılgık koparan çocuk alayından uzak olmak için, bekçi baba gelip de elinde sopasıyla yeni tıraştan çıkmış çökük yanaklı, uçları sekiz on kere kıvrılmış iri siyah bıyıklı mühib çehresiyle kapıya küçük bir iskemle atıp hâkimiyet vazifesini takındığını –sopasının ilk tarrakasından– anlar anlamaz, henüz komşu hanımların ellerinde süsü ikmal edilmeyen kardeşini sofaya çağırarak o yarım gelin haliyle öpmüş, sonra ağlamaktan ihtizaz ile bir söz bile söylemeyerek kaçmış idi.

Ahmet Cemil bir hafta eve uğramadı, annesiyle kardeşinden öyle izin almıştı; o bir haftayı Hüseyin Nazmî'nin köşkünde geçirdi...

Ah! O İkbâl'i böyle mi gelin etmek isterdi? Onun için neler düşünmüş; ne süslü evler, ne müdebdeb daireler, ne latif tuvaletler, ne müzeyyen cihazlar tasavvur etmiş idi!.. Demek o istikbalde zuhuruna emniyet ederek aldandığı hayaller yalandı? İkbâl'in gelin olacağını düşündükçe bir vakitler onu beyaz uzun etekli –moda gazetelerinin mülevven ilavelerinde görerek imrendiği şeylere benzer– bir esvap içinde, beyaz ipek duvağı yanlarına dökülmüş, başı mücevherlerin altında biraz eğilmiş olarak görürdü. Sonra saçları püskürmüş yağız Macar atlı zarif parlak bir araba onu alıp götü-

rüyör, daha sonra güzide tuvaletlerle zihayat bir çiçek deryası gibi dalgalı geniş bir mermer sofanın ortasında o çiçek deryasının perisi, köpüklerden teşekkül etmiş bir melike gibi İkbâl... Şark halıları döşenmiş çifte bir merdiven, salonlar, avizeler, levhalar, kadifeler, atlaslar... Demek bunlar hepsi yalan? Hayalinin kendisine bahşettiği bütün bu tantana, kendisini mest eden o müdebbet rüya, demek bütün bu şeyler boş idi?..

İkbâl şimdi o sopası ile kapısının önünde bekçi duran; sokağında alacalı, yaygaralı çocuklar kaynaşan küçücük evde rastıklı, kınalı, ladenli komşu hanımlar arasında damat beyi, matbaa müdürü Tevfik Efendizade Vehbi Bey'i bekliyordu. Kaçtı, Ahmet Cemil rüyalarının şu sefil hakikatinden tam bir hafta kaçtı.

O bir hafta zarfında eniştesini hiç görmemişti. Nihayet bir akşam yemekte birleştiler. Ahmet Cemil hayret etti; o henüz ağır bir külfet yükü altında ezilirken, yüzüne bakamayarak gözlerini indiren İkbâl'e bir kelime tevcihine cesaret edemezken damat bey herkesle teklifsiz oluvermişti. Hatta Seher'le ufak tefek latifeler bile ediyordu. Ahmet Cemil bu akşam kendisini ezen azap altından hiçbir zaman kurtulamayacağını; sofrada, bir vakitler yalnız kendisinin olan şu evin her köşesinde şimdi yabancılıktan asla çıkamayacağını anladı. Bir dakika içinde bütün manevi varlığından bir soğuk rüzgâr geçti, şimdi bu evden adeta üşüyordu. O akşam Muzaffer Bey'e can attı.

Gazeteye bir ilan sıkıştırdı, haftasının diğer dört akşamını da evden uzak geçirmek için ders buldu, Hocapaşa'da demiryolu memurlarından iki Alman'a Türkçe öğretmeye başladı. Artık bütün gecelerini evden uzak geçiriyor, hatta Hocapaşa'da ders olduğu zamanlar akşam yemeğini matbaada kısaca tedarik ederek bir vakitler hayat zevkinin yegâne menbaı olan aile sofrasında bulunmuyordu.

Düğünden sonra Ahmet Cemil ile annesi hemen hiç yalnız bulunmamışlardı. İki ay kadar bir zaman geçmişti, bir gün Sabiha Hanım sabahleyin odasına girdi. O henüz tembellik ediyor, yatağında mahsus gecikiyordu; annesi yatağının kenarına oturdu. "Ne için kalkmadın, oğlum?" dedi. Sonra cevabını beklemeden biraz eğilerek ilave etti:

“Sana bir şey söyleyecektim. Hiç yalnız bulamıyorum ki... Dün Seher İkbal’in odasında yalnızca ağladığını görmüş.”

Ahmet Cemil hayretle annesinin yüzüne baktı:

“Niçin?”

“Bilmiyorum... Zaten kız gelin olalıdan beri neşesiz, dün ağlayışı büsbütün zihnime dokundu, acaba kocasının biraz içkisi olduğundan mı?..”

Vehbi Bey’in akşamcılığı vardı. On beş gün kadar yenilikten ihtiraz ederek itiyadını icra edememişken nihayet bir akşam eve bir şişe fertik rakısı ile gelmişti. Ahmet Cemil’e bundan hiç bahs olunmamıştı; fakat o birkaç gün içinde bu itiyadı keşfetmiş, birkaç kadeh rakının şu saadet yuvasında bir musibet zehiri hükmünü tutacağını anlamıştı. Bir gün annesinin ağzından bu meseleyi işitince yatağında doğruldu. Ana oğul uzun uzun birbirine baktılar. İkisinin de bu nazar çarpışması arasında İkbal’in ağlayan hayali uçuyordu. İkisi de bu hayal için ağlamaya müheyya idiler. Birden şu iki aylık gelinin annesinden, kardeşinden gizlediği gözyaşlarının içinde bir derdin saklandığını duymuşlardı. O vakit Ahmet Cemil yavaş yavaş annesini istintak etti. Eniştesinin nasıl bir adam olduğunu görüyordu. Fakat nasıl bir koca olduğunu anlayabilmek için Sabiha Hanım’ın fikrini istedi.

Annesi Vehbi Bey’e atfolunabilecek bir kusur bulamıyordu. Evine devam ediyor, bir huysuzluğu yok; İkbal’e soğuk bir muamelesi de görülmemiş, İkbal’in ağlayışı biraz içki içinse...

Ahmet Cemil pek iyi hissetmişti ki kardeşi mesut değildir. İzdivacından beri İkbal’in çehresinde dikkate çarpan bir hüznün rengi her türlü şikâyet lisanından daha belli idi.

Sabiha Hanım iki aydan beri birinci defa olarak yalnızca konuşmaya fırsat bulduğu oğluna başka bir bahis zemini daha hazırlamıştı, “Masraf meselesi de sade senin üzerine kalıyor gibi bir şey, Cemil” dedi.

Buna Ahmet Cemil dudaklarını bükerek cevap verdi:

“Ne ehemmiyeti var? Kazandığım yetişmiyor değil ki...”

“Geçen gün İkbal’e aylık olmak üzere on mecdiye vermiş, kız sabahleyin biraz gülerek, sıkılarak parayı bana vermek istedi. Reddettim, o ısrar etti; nihayet yine onun olmak üzere saklamak için aldım, fakat bu kadarla devam edecekse...”

Sabiha Hanım sözünü bitirmedi, gözlerini oğlunun gözlerine dikti. Ahmet Cemil bu nazardan sıkıldı, gözlerini çevirdi, cevap

vermedi. Nefsini her şeyden mahrum etmeye alışmamış mıydı? Onun için birkaç mecidiye tasarruf etmekte bir fayda mı var?

Seneyi iki kravatla geçirmek, bir iskaripini altı ay sürüklemek zaten öyle bir sefalet idi ki onu adeta mütelezziz ederdi. Artık şu mahrumiyet hayatının acı lezzetinden bir hoş teessür bile duyar olmuştu. Matbaada kaldığı akşamlar idarenin penceresi kenarına ilişip de caddenin hüzün veren tenhaliğından mest olarak biraz peynirle francalasını yedikçe kendisinde bir zavallılık bulur, bunda mağmum bir şiir bularak adeta şiir telezüz ederdi.

Bu sabah annesiyle şu muhavere kalbine sanki bir katre yakıcı zehir damlatmış idi. Orada bir şeyin yandığını, sanki bir noktayı kazıyarak kemirdiğini hissediyordu.

Bu sabah İkbâl'e tesadüf etmek emeliyle odasından geç çıktı. Geç kalkmak itiyadında olan eniştesini uyandırmaktan çekinerek merdivenleri yavaş yavaş indi. İkbâl daha evvel kalkmıştı, aşağıda karşılaştılar. İzdivacından beri ona karşı Ahmet Cemil yarı siteme benzeyen bir tavır ittihazına lüzum görmüştü. İkbâl'de de biraderine karşı bir mücrim gibi gözlerini indirmek, yolundan silinmek, mümkün mertebe az fırsatlarla hitabına maruz olmak gibi bir ihtiraz peyda olmuştu. Bu sabah Ahmet Cemil İkbâl'e bir şey söylemek istiyormuşçasına baktı. İkbâl bir aralık bu nazara mukavemet etmek istedi, sonra beriki bir sadmeye tesadüf etmiş gibi nazarı titredii, gözlerini indirdi. Kardeşinin yalnız şu bakışı, "İkbâl! Bahtiyar değilsin, anlıyorum" demiş idi.

Gözlerinin bu teessür ifadesini lisanıyla başka tarzda tercüme etmek istedi:

"İkbâl, artık seni hiç göremiyorum. Hiç olmazsa bazı sabahlar odama uğrasan ne olur?"

Şu serzeniş mufassal bir kitap kadar manayı haiz idi. Bu sade sözle İkbâl'i; gözyaşlarını, sırlarını, kırılmış ümitlerinin matemini tutan yeni gelinlere mahsus bütün gizli elemelerini dökebileceği bir yere davet ediyordu. Demek istiyordu ki, "Evet ne olur? Orada seninle beraber ağlayacak birisini bulurdun... Sen bahtiyar değil misin, kardeşim? Bak, senin bahtiyar olmadığını düşündükçe benim ta şuramdan, ciğerimin ta ortasından bir acı şeyin aktığını hissetmiyor musun? O küçük odada senin bütün gizlenmiş dertlerini istiaba kifayet edecek kadar geniş bir yer bulurdun. Neden gizli ağlıyorsun? Mademki senin ağlanacak şeyin var, ne için beraber ağlamayalım?

Evet ne olur, ara sıra kalbinin üzerinde bir sakil yük hissedip de onu atmaya muhtaç olduğun zamanlar odama uğrasan ne olur?...”

Bugün matbaada Ahmet Cemil, Raci'nin oğlu Nedim'e Saip'in kibrit çöpüyle yazılmış gibi iri iri, bozuk bozuk yazısını okutturup alıştırmakla meşgul iken Ahmet Şevki Efendi telaşla odanın kapısında göründü:

“Cemil Bey! Cemil Bey!”

Başını kaldırdı.

“Gelsene!”

Ahmet Cemil hayretle kalktı, Ahmet Şevki Efendi odadan mümkün mertebe uzak olmak için onu mürettephaneye kadar sürükledi, sonra durdu:

“Sana bir havadis var amma pek şaşılacak bir şey! Biraz kendini topla, bakayım, topladın mı? İnsanı çıldırtacak bir şey... Şöyle yüzüme bak, dinliyor musun? Tevfik Efendi evlenmiş...”

Ahmet Cemil anlamadı:

“Hangi Tevfik Efendi?”

“Sizin kayınpeder, yani eniştenin babası, bizim müdür Tevfik Efendi...”

“Nasıl? O öksürüklü alil herif evlenmiş mi?..”

Ahmet Şevki Efendi'nin göbeği yerinden sarsıldı:

“Evet, o öksürüklü alil herif, on altı yaşında, senin hemşire hanımdan daha küçük bir kızcağızla dün akşam güvey girmiş, bugün de...”

İkisi birden kahkahayı salıverdiler. Ahmet Cemil, “Onun için telaş ediyormuş, oğlunu bir an evvel başından savmaktan maksadı varmış” dedi.

Sonra meselenin gülünç tarafındaki tesir zail olduktan sonra Ahmet Cemil bu hikâyenin asıl mahiyetini duymak istedi. Tevfik Efendi'yi gözünün önüne getirdi, mangalın başında külünü eşelerken gördü, bir an onun hayatıyla yaşadı, bir dakikalık bir zaman zarfında zihni bir efkâr sağnağı altında kaldı, sonra bütün o mülahazaları tefsir edebilecek yalnız tek bir kelime bulabildi, “Hayret!” dedi.

Bu senenin kışı takatini tüketen bir sefalet devresi oldu. Yazın kolayca idare edebildiği derslerine kışın kifayet edemiyordu. Kendisinden ders alan Almanlardan rica ederek ders saatlerini mümkün mertebe tebdil etti. Soğukta geceleri matbaada geçirmek mümkün olamayacağından evine gidebilecek kadar erken bitirmek üzere on birden sonra hemen derslerine başladılar. Fakat yine birden evvel kurtulmak mümkün olamazdı. O vakit henüz tecdit edemediği paltosuna bürünerek mümkün olduğu kadar kalabalık sokaklardan geçmek için Bahçekapısı'na kadar gelir, oradan dönerek Fincancılar Yokuşu'na kadar gider, çamurlu yokuşun bozuk kenar kaldırımlarından tırmanır, Dökmeciler'den kıvrılır; nihayet yorulmuş, ıslanmış, bunalmış, çamurlara bulanmış bir halde eve girer; çocuk gibi hüngür hüngür ağlamak isteyerek üzerinden paltosunu, ayağından galoşlarını atar, aç olmakla beraber yemeğe iştihâ bulmayarak, yetmiş beş dirhemlik şişesinin ikinci defasını bitirip de yemek için sabırsızlanmaya başlayan eniştesinin içeriden, “Hele gelebildin!” nidasına gülmeye çalışarak sofraya otururdu.

Eniştesiyle hemen yalnız şu sofrada buluşurlardı. Vehbi Bey'in musahabesi boş bir dimağdan yüz elli dirhemlik sekir buharı arasında ne doğabilirse ondan teşekkül ederdi. Ahmet Cemil'in tamamıyla cahili olduğu kahve hayatına müteallik hikâyeler, dün sabah Millet Bahçesi'nde bılardoda kazandığı muvaffakiyet, yalnız kendisini eğlendirmek için söz söyleyenlere mahsus kâhkahalarla kesik fıkralar, ara sıra yemeğe müteallik itirazlar, bazen Seher'e karşı kaba latifeler... Bir vakitler Ahmet Cemil de bu sofrada latife ederdi, fakat o zaman bir latife edildikçe sofranın etrafında haneler uçuşurdu. Şimdi Vehbi Bey'in bir latifesine mukabil Sabiha Hanım'ın simasından zorla kopmuş bir tebessümü; İkbal'in üzüntüden, zevcinin tuhafılıktan ziyade gülünçlüğüne karşı halecanından mütevellit perişan nazarı; Seher'in her dakika, “İkide birde bana ne lişiyorsun?” demeye, elindeki sahanı sofranın ortasına atıp kaçmaya meyyal duran dargın vaz'ı görülürdü.

Yemek yedikten sonra Vehbi Bey, İkbâl'le odasına çekilirse Ahmet Cemil annesinin yanında kalırdı, fakat ekseriyet üzere yemekten sonra uyuyan zevcinden kurtulabildikçe bu yalnızlığa küçük bir zaman için İkbâl'in huzuru da hayat bahşederdi. Artık İkbâl ihtiraz tavrını bırakmıştı, kardeşine mümkün mertebe sıkça görünüyordu, fakat henüz aralarında dert tevdiine benzer bir kelime teati olunmamış idi. İkbâl bahtiyar görünmeye çalışıyordu. Fakat bir annenin, bir kardeşin gözünden gizlenemeyen bir hazin renk, "Aldanmayınız, bu nikabın altında ben varım!" derdi.

Bu kış eserine hemen çalışmadı. Derslerinden, yazılarından kurtulabildikçe yegâne işigali şiirlerini okumaktan ibaret kalırdı; fakat bahar gelince bütün vücudunu ihata eden kesel ve rehavet havası sanki güneşin taze hararetiyle tebahhur ederek sıyrıldı, damarlarının içinde bir cevelan hissetti, kışın donuk havaları altında teessürleri safhasına donuk nakışlarla intikal eden, adeta uykuda duyguları, baharın ılık nefesleriyle dirilip uçuşan kelekler gibi canlandı. O vakit Ahmet Cemil'in eseri bol bir yağmurdan sonra topraklardan süzüle süzüle kayacıklar arasında birikmiş küçük bir menba gibi taşıtı, ufak ufak hamlelerle feveran etti. Şimdi bu eser büyüyor, tekemmül ediyordu...

Ahmet Cemil bütün hayatının meşakkatlerini bu eserin tevlit lezzetine karşı unutturdu. O sefalet ve mihnetle dolarak, taşarak geçen kıştan sonra eserinin tesliyet veren hayat nefesiyle bütün yorgunlukları dinlendi, bütün o zahmetler ondan intişar eden ümit havasına temas edince zail oldu.

Bir aralık Ahmet Cemil eserini tasfiye etmek istedi, bir hafta mütemadiyen bununla uğraştı, müsveddelerini ayıkladı, noksan bırakılmış yerlerini doldurdu, zevkini ikna edemeyen parçaları mahvetti, nihayet bu bir haftalık uğraşmanın neticesinde küçük bir defter vücuda getirebildi. Ah bu defter! İşte bütün hayatının mühim bir ümidi şu küçük defterde idi. Ahmet Cemil'in sanki senelerden beri ruhuna çöken bir sıklet şu tasfiyeden sonra mün-defi oldu. Bir mayıs günü matbaada otururken birdenbire defteri Taksim Bahçesi'nde –bir gün henüz mektepte iken Hüseyin Nazmi ile gidip oturdukları yerde– Boğaz'ın şiirine karşı kendi kendisine okumak istedi, hemen doğuveren şu arzuya mukavemet edemedi, matbaada işini istical ile bitirerek çıktı.

Tünel'den çıktıktan sonra Beyoğlu'nda biraz serseri dolaşmak, mağazaların camekânları önünde gecikerek şurada yeni çıkmış kitapları, ötede kravatlardan, yakalıklardan, mendillerden teşkil edilmiş zarif nümunegâhları, bir moda mağazasının kumaşlarını, bütün o gönülleri taltif eden hiçleri seyretmek istedi. Bon Marché'nin önüne gelerek içeriye girdi. Zaten Beyoğlu'ndan işsiz geçtikçe buraya bir kere girip çıkmak adeti idi. Henüz o kadar kalabalık yoktu, ilerledi, çocuk oyuncaklarının yanına kadar geldi. Ellerinde çarpâre, başında maili kırmızılı bir külahla gelip geçenlere gülümseyen bir soyтарыya bakmakla meşgul iken arkasından kendisine yabancı olmayan bir tatlı sesin bir nidayı hayretle, "A!.. Cemil Bey!.." dediğini işitti. Başını çevirdi, o vakit tayin olunamaz bir sebeple, mutad olmayan vukuata tesadüf olununca his edilen raşeye müşabih bir titreyiş vücudunu baştan aşağıya sarstı.

Kendisine hitap etmesini beklercesine Lamia mütebessim bir çehre ile karşısında duruyordu.

Ahmet Cemil Lamia'yı belki bir seneden beri görmemişti ve göremezdi. Hüseyin Nazmi'nin köşküne, yahut kışın evine gittikçe Lamia'nın bazen piyanosunu işiterek, bazen bir kapının aralığından süzülüp geçtiğini duyarak, bazen eteğinin bir hışıltısını hissederek yahut muhteriz bir kahkahasının zapt olunmuş tarrakasını fark ederek onun vücuduna yakın olmaktan, onun muhiti havasında muvakkat bir müddet için yaşamaktan mütevellit bir şey duyardı; meçhul bir şey ki mahiyetini anlamamış, künhünü tahlil etmek istememişti. Fakat bu meçhul şeyin bütün şahsiyeti üzerinde derin bir tesiri vardı.

Henüz on beş yaşlarında iken hâtırasına intikaş eden simasını zihninde itmam ve ikmal etmiş, ondan uzak yaşadığı müddetçe o simayı daima besleyerek arada geçen zamanı sanki telafiye çalışmıştı. "Şimdi tamamen bir genç kız olmuştur!" derdi. Genç kız!.. Ahmet Cemil'in zihninde bu genç kız sıfatının hususi ve müstesna bir ehemmiyeti vardı. O, henüz çocukluktan çıkarak mevcudiyeti garaible memlu bir cihanın esrarına karşı inkişafa müheyya duran, nagehan hissediverdikleri bir hakikatin taaccüp rengi gözlerinde sizi istintak ediyormuşçasına bir istifsar ifadesiyle uçuşan, bazen çocukluktan kalmış bir itiyat bakiyesiyle gülüverirken birdenbire bir genç kız sıfatının henüz itilaf olunamamış ciddiyetiyle gözlerini indiren, dün başka bir şey iken yarın başka bir şey olmaya hazırlanan;

fakat bugün müphem, müşevveş, o müphemiyeti, müşevveşiyeti için şiirle, sevdâ ile dolu olan bu mahluklara, bütün güzergâhına tesadûf eden o genç kızlara Ahmet Cemil perestişe benzer, buseyi andırır bir garam nazarıyla bakardı.

Kalbinde yer tutmuş böyle binlerce çehreler vardı; Köprü'den vapura binerken gördüğü, yahut Şişli'de bir Kâğıthane dönüşünde tesadûf ettiği, yahut Tepebaşı'nda, Taksim'de, Köprü'de hemen her yerde bir dakika için sevdiği binlerce çehreler vardı ki bunlar kendisi için saadet hûlyası olan o genç kızın mevhum şekli etrafında uçuşan birtakım periler, kanatlı şiirler idi. Bunların hepsini severdi, daha doğrusu o genç kıza bunların her birinde ayrı ayrı perestiş ederdi, fakat bütün bu çehrelerin üstünde, bütün bu mütebessim hûyaların arasına bir hayal de girerdi. Bu hayal pek seyyal idi, belli belirsiz bir şey! Müphem bir çocuk çehresi, "Kim bilir kimdir" diye aratacak bir sima?...

Bugün Lamia'yı karşısında siyah çarşafı çenesinin altından tepesi bir incili iğne ile iliştilmiş, peçesi alnının kıvrıcık saçlarını bir yarı örtülülük altında bırakarak başına atılmış, ince parmakları siyah güderi eldivenler içinde uzun saplı zarif şemsiyesinin püskülünü oynatarak; henüz çocukluğunu unutmamış; henüz iki üç sene evvelki sıfatıyla Ahmet Cemil'in karşısında bulunuyormuş gibi saf çehresiyle bakarak görünce, zihninde uçuşan o binlerce çehreler –bir ziya isabetiyle bir bulut parçasında peyda oluverip de birden sönüveren iltimalar gibi– uçtu. Sonra onların arasında genç kız, o gençliği semasının sevdâ güneşi, nurlarını serpererek, cazibesinin ateşlerini saçarak çıktı...

Lamia'nın yanında dadısıyla piyano muallimesi vardı. Bir dakika öyle karşı karşıya, birbirine söz söylemek lazım gelip gelmeyeceğinden tereddüt ederek, mütebessim bakışarak durdular; sonra Lamia biraz gülümsedi, "Birisine oyuncak mı alıyorsunuz?" dedi.

Ahmet Cemil, "Hayır, yalnız bakıyordum" cevabını verdi. Lamia şüphesiz şurada, şu oyuncak destgâhının yanında velev bir çocukluk arkadaşıyla, velev bir dakikalık musahabenin garabetini daha az hissederek daha cesur idi. "Biz haftaya yine köşke gidiyoruz, ufak tefek almak için çıkmış idik" dedi, sonra Ahmet Cemil'in eline bakarak, "Yeni bir kitap mı?" diye sordu.

"Hayır, benim şiirlerim..."

“Ağabeyimin daima söylediği eseriniz mi?.. Bir akşam onu bizde okuyacakmışsınız, öyle mi? Ben de dinlemek, sizi okurken görmek istiyorum, amma...”

Küçük bir kahkahayı zapt etti, sonra Ahmet Cemil’in perişan cevabını dinlemeyerek siyah güderi eldivenler içinde daha ince görünen parmaklarıyla peçesini indirdi, “Efendim!...” dedi. Ahmet Cemil küçük bir hareket bile etmeyerek duruyordu; bütün hayatı, bütün ruhunun emel zübdesi işte şu siyah nazenin heyula, işte şu ipek çarşafın dalgaları içinde vücudunun ihtizazı his edilen seyyale mevvac hayal şeklinde kaybolup giderken, Ahmet Cemil orada, elinde çarpâreler ile başında maili kırmızılı külahıyla gelip geçenleri gülerек seyreden soytarının istihza nazarı altında elinde şiirlerinin defterini kıvrarak duruyordu.

Bugün Ahmet Cemil Taksim Bahçesi’nde bu şiirini değil asıl gençliğinin şiirini –yalnız onu– okudu. Bahçe تنها idi. Henüz yapraklanmış bir ağacın altında mai şemsiyesini açmış, alçak ökçeli potinlerini önüne çektiği bir iskemlenin kenarına dayamış gözlüklü ihtiyar bir İngiliz mürebbiyesi; biraz beride ellerinde küçücük küreklerle bahçeden kum toplayarak mini mini kovalara doldurmak mühim işiyle etrafı görmeye vakitleri olmayan iki çocuk, saçları rüzgârlara savrulurarak, başlarından kaymış hasır şapkaları arkalarında çırpınarak, uzun konçlu düğmeli potinleri kumlara temas etmiyormuşçasına bir çeviklikle koşarak çemberlerini çeviren bir örnek esvaplı iki kız, hayatının uzun yorgunluklarını bir gazetenin tefrikasında dinlendiren bir ihtiyar, ötede beride tek tük zümreler, koşuşan bağrışan çocuklar, daha sonra, Ahmet Cemil’in gözleri, bunlardan ayrılarak, bayırın üstünde uçuyor, mütebessim elvanıyla, manzaralarının îvicaclarıyla, yeşil tepelere doğru tırmanmış yahut mai sulara doğru akıvermiş gibi duran binalarıyla Boğaz’ın sakin levhasına dikiliyordu. Bazen bu levha gözlerinin içinde bulanıyor; tepeler, sular, yalılar, bütün güzel sekiler, manzaralar bir fırça darbesinden kopma renkler imiş de yekdiğerine karışarak bir hamur haline geliyormuş gibi oluyordu. O zaman hayalinin mâkesinde guruba tesadüf etmiş bulut parçası gibi kırmızılara, mailere, yeşillere, sarılara boyanan bu levhaların içinde Lamia’yı –evvela küçük, şu kadarcık, kıvrıcık saçları başının beresinden dışarı taşarak, Hüseyin Nazmi ile gezmeye çıktıkları vakit yanı başında iki elleriyle eline yapışarak, muhaverelerinin

arasına “Bu ne? Ne için? Nasıl? Ne vakit?” sualleriyle her dakika karışarak; bir dakika sonra sekiz on yaşında, bir kış gecesi mesela iki arkadaş cehren bir şiir okurken halının üstünde daima gülümser siyah gözlerini anlamayarak yüzlerine dikmiş, yahut kendine mahsus bir mütalaa ile meşgul oluyor zannını vermek için bir ciddi tavır ile elindeki musavver mecmuaya dalmış- görüyordu. O çehre böyle zihninden bir an içinde yüz tenasüh silsilesinden geçerek, her tebeddülünde bir hâtıra gıcıklayarak bütün hayatını, dimağında, bir dakika içinde tekrar yaşatıyordu. Lamia’dan daima pek sıcak bir his duymuş, onunla beraber bulunmaktan haz almış idi. O da küçüklüğünden beri daima onun etrafında dolaşır, daima güler, birisinden yüz bulmuş çocuklara mahsus sokulganlıkla daima yanına gelirdi. Demek bugün Bon Marche’de uzun bir gaybubetten sonra onu görünce vücudunu sarsan şey... Artık o şeyin tesir-i mahiyetinden kaçmaya, nefsinin onun hükmü dairesinden çıkarmaya lüzum görmüyordu.

Bakınız o siyah peçenin, siyah çarşafın, siyah saçların altında parlayan siyah gözlerden bir şey akıyor, güya siyah bir nur ki baş döndüren ateşli bir sevdâ havası ile vücudunu sarıyor, yakıyor, fakat okşayan bir ateş, bir ateş ki sıcak bir buse gibi...

Artık saklamaya ne lüzum var? İşte bütün hüsrân içinde geçen gençlik sevdasının emel zübdesi, o münevver rüyalarının genç kızı, hayatında birinci ve sonuncu olmak üzere seveceği vücut, işte o biraz evvel gülerek, dudaklarını basarak, hafifçe başıyla selamlayarak, “Efendim!...” diyen Lamia idi.

Şiirlerini dinlemek istiyormuş. Onu Lamia’ya kendisi okumak isterdi. Zihninde bu şiir takriri için mahsus bir hücre tertip ediyor, Lamia’yı orada bir kanepeye oturtuyor, kendisi ta ayaklarının dibine küçük bir ayak iskemlesine oturuyor; sonra titrek bir aşk sedası ile bütün fikirlerinin, hislerinin muhassalası olan bu şiir parçalarını bir sevdâ teranesi gibi onun müteessir gözleri altında inşâd ediyordu. Ah! O sevdâ dakikası! Acaba mahrum hayatında o bahtiyar saat çalacak mı?..

Nâsiyesinde bu soru bir endişe hattı tersim ediyordu. Kendi kendine, “Ne için onun benimle izdivacını istemesinler?” di-yordu. O da kendisini sevmiyor mu? Bir saat evvel o kendisine tebessüm eden gözlerde bir gizli incizab manası hissolunmuyor muydu?

Bu aralık ta yanı başında koşan bir kız kumların üzerine yüzükoyun düştü. Başını çevirdi, çocuk iri mai gözleriyle istimdate-derek ona bakıyordu, yerinden kalktı, çocuğun ellerinden tuttu, kaldırdı...

Bu vaka onu hakikate iade etmiş oldu. Artık tekrar oturmadı; yavaş yavaş, türlü renklerde elbiselerle süslenen iskemlelerin, korucukların arasından süzülüp çıktı; elinde şiir defteri, gözlerinin içinde –şimdi artık tam bir vuzuh ile gülümseyen Lamia– aheste aheste Taksim Caddesi'ni çıkmaya başladı...

Bir gece herkes yatak odasına çekilmek üzere kalkmışlardı, mutad hilafına olarak sokak kapısının kuvvetle çalındığını işittiler. Seher kapıyı açıp açmamak lazım geleceğinde mütehayyir idi, gece şu küçük asude evin kapısı çalınmak o derece müstesna bir vaka idi ki heskeste ufak bir halecan hasıl oldu. Nihayet Ahmet Cemil Seher'e takaddüm etti, kapıyı açtı, karşısında hammal kılıklı birisini gördü.

“Vehbi Bey’in evi burası mı?”

“Burası...”

İsmini işitince Vehbi Bey telaşla kapıya geldi. O vakit Ahmet Cemil çekildi, eniştesiyle kapıdaki adamın arasında cereyan eden muhavereyi herkes taşlıkta gergin bir dikkatle dinliyordu. Vehbi Bey’i öteki evden istiyorlarmış, Sultanahmet’te babasının evinden... Herif sebebini evvela söylemek istemiyordu, sonra gördüğü ısrar üzerine ağzından parça parça izahat alınabildi. Efendi birdenbire hastalanmış, gündüz hiçbir şeyi yok iken hatta akşam yemeğinde pek iyi bir halde iken gece odalarına çekildikten sonra birdenbire düşmüş, şimdi lakırdı söyleyemiyormuş, kımıldanamıyormuş...

Vehbi Bey, “Biraz beni bekle!” dedi.

Sonra içeriye girdi; herkes teessüf beyanına, tesliyet iradına hazırlanıyordu; o bilakis güldü; tuhaf bir vakaya muttali olmuşçasına alay ediyor, herkesin yüzüne bakarak sanki bu vakanın mudhik tesirinden başkalarının da hisse alıp almadığını tetkik ediyordu.

Yegâne mütalaa olarak Ahmet Cemil’in yüzüne baktı:

“Bu yaşta genç bir kızla evlenenin neticesi budur, değil mi?”

Yalnız şu söz ihtiyarın hastalığındaki mahiyeti izah etmiş oldu. Ahmet Cemil dilinin ucuna kadar gelen suali zapt etti, fakat Vehbi Bey o suali anlamış da muhataplarını merakta bırakmamak lütfunu gösteriyormuş gibi pederinin musabiyetini iki hande arasında tayin etti, “Nüzul!..” dedi.

Bu akşam Vehbi Bey gittikten sonra yatak odalarına çekilmekten vazgeçtiler, iki kardeşle anne birçok zamandan beri birinci defa olarak gecenin celsesini o eski samimiyet ile geçirmek istediler. Muhavere bütün bu vaka üzerine cereyan ediyordu. İkbal pek az söze karışıyor, artık herkesin alışmaya başladığı düşünceli tavrıyla, ara sıra iki manasız kelime ile muhavereye iştirak ediyordu. Bir aralık Ahmet Cemil, “İhtiyar giderse matbaa ne olur, bilmem?” dedi. O vakit İkbal kardeşine derin bir nazarla baktı, söyleyeceği sözün söylememek istediği tarafını gözleriyle anlatmaya çalışarak dedi ki, “Bey, zaten, pedere bir şey olursa istifa ederim, kayınbiraderle beraber matbaayı idare ederiz” diyordu.

İkbal bu sözü söyledikten sonra pederinin vefatını bekleyen kocasının utanılacak bir mahiyetini ifşa etmiş gibi gözlerini indirdi; o vakit Ahmet Cemil, onun bütün heyetinden kocası için bir nefret havasının uçtuğunu hisseder, ta izdivacından beri anlamak istedikleri sırrının bir parçasını görür gibi oldu.

İkbal tekrar gözlerini kaldırdı, kardeşine baktı, ağlamaya hazır gibi duran gözleriyle, “Gördünüz mü? Beni verdiğiniz adamı anladınız mı?” demek istiyor gibi baktı.

Ahmet Cemil biraz daha istizah etmek istedi, “Ne vakit söylüyordu?” dedi.

İkbal kuru bir sesle, “Her vakit!” dedi, sonra başka bir suale cevap vermeye mecbur olmaktan korkuyormuşçasına kardeşiyile annesini bıraktı, çekildi.

Seher oda kapısının yanında, odanın hem içinde hem dışarısında eski zamanlardaki hususiyeti ihtar eder bir teklifsizlikle muhavereye iştirak ediyordu.

İkbal’ın son sözü üzerine bir şey mırıldandı, anlayamadılar, yalnız İkbal çıkarken, “Küçük hanımcığım, ben de sizin yanınıza geleyim” dediği işitildi.

Ertesi gün Ahmet Cemil matbaaya gittiği vakit eniştesini Ahmet Şevki Efendi’nin yanında gördü, Ahmet Şevki Efendi’nin çehresi her zamandan biraz daha ziyade kızarmıştı. Yanlarına girdi, Vehbi Bey yalnız “Peder fena!” dedi. Sonra daha ziyade izahat vermeye lüzum görmeyerek ilave etti:

“Bundan sonra matbaa işlerine benim bakmaklığım lazım geliyor. Onun için bir karar verelim; şimdi Şevki Efendi’den bazı şeyler görüyordum, fakat aldığım izahatı pek kâfi bulmuyorum...”

Vehbi Bey adeta yüksekte söylüyordu, Ahmet Şevki Efendi’yle Ahmet Cemil birbirine bakıştılar, o devam ediyordu:

“Şimdi Şevki Efendi bir muhtıra yapmalı; evvela matbaada mevcut olan alât ve edevatın, harflerin bir fihristini isterim. Sonra matbaa ve gazete memurlarının isimleri, maaşları, diğer bir kâğıda matbaanın geliri gideri...”

Ahmet Şevki Efendi bunalıyordu, ah şu dakikada çekmecesinin yanı başında sanki kendisine mahzun mahzun bakıp duran koyu nefti alpaka şemsiyesini şu çapkının kafasına indirdikten sonra matbaayı bırakıp gidebilse... Artık matbaanın zevki kaçacağını anlamıştı, henüz dün gece yatağa serilen babası için sabahleyin şifa çaresi taharrisine koşması lazım gelirken matbaaya can atarak hesap soran bu adamın karşısında bütün yuvarlak vücudu baştan aşağı titreyen bir kütle kesilmişti.

Ahmet Cemil bu muhavereyi yarım bıraktı. Daha ziyadesini dinlemek, görmek istemeyerek heyet-i tahririye odasına girdi. Orada yalnız Saip vardı; telaş içinde, havada kokusunu aldığı havadisın nevine vukuf arzusu kuru vücuduna sığamayarak, ellerini oğuşturarak Ahmet Cemil’i hemen istintak etmek istedi:

“Müdür ölmüş mü?”

“Onun gibi bir şey...”

O vakit Saip sırtıttı, yıldı, Ahmet Cemil’e daha ziyade sokuldu, “Artık enişte beyiniz matbaayı size bırakır...” dedi.

Ahmet Cemil şu dakikada bu kısa, zayıf kuru çocuğu tokatlamak istedi. Ah! Bu insanlar, şu içeride hesap soran oğul, burada lastikten yapma gülünç bir soytarı gibi yaranmak için dizlerine sıçramaya çalışan mahluk!.. Ahmet Cemil’in nefretten göğsü şişiyordu.

İşe başlamayacak olursa rahat edemeyeceğine hükmetti; Avrupa gazetelerini açtı, tercüme edecek havadis aradı, nihayet daima Amerikaya isnat olunan garibelerden bir şey buldu, mütenevvia sütunlarında daima halkın hoşuna giden bir düzme fıkrayı biraz da kendisi süsleyerek serbest tercümeyle başladı.

“Cemil Bey, baksanıza...”

Kendisini eniştesi çağırıyordu, kalktı, yanına gitti.

“Beni bu akşam beklemesinler, yarın yine burada buluşuruz. Şevki Efendi istediğim şeyleri hazırlayacak, yarın sizinle de konuşmak lazım geliyor.”

Vehbi Bey bir âmir sıfatı takınmıştı. Birden kendisini bu adamın karşısında küçülmüş, alçalmış gibi gördü. Enişte demeye ancak razı olabildiği bu adamdan bugün emre benzer şeyler mi alacak?

Vehbi Bey matbaanın tahtalarına güya her vakitten ziyade bir tasarruf kuvvetiyle basarak çıktı, Ahmet Cemil yazı odasına dönmedi, arkadaşının odasında kaldı, Saip’in tecessüslerinden emin olmak için kapıyı da kapadı, gülmeye çalışarak Ahmet Şevki Efendi’ye baktı.

İdare memurunun çehresi boğazı sıkılıyormuş gibi kıpkırmızı idi. Bir şey söylemeden evvel yutkundü, sonra bütün ciğerlerini dolduran hiddet havasını boşaltıyormuşçasına derinden geniş bir soludu, iskemlesine oturarak, “Anlaşıldı!” dedi.

Sonra anladığı şeyi izah etmek istedi:

“Ben sana bir şey söyleyeyim mi? Artık benim için matbaa bitmiştir. Burada Ahmet Şevki Efendi’yi değil kalıbını göreceksiniz. Ben bu azamet tavrını çekemeyeceğim, daha ilk gün gelip de bana bir uşak muamelesi eden herife... Eniştene herif dediğime istersen hiddet et...”

Ahmet Cemil gülümsedi.

“O mütekebbir edaya ben tahammül edemem. Siz, kayın enişte matbaayı istediğiniz gibi idare ediniz, ben kendime bir iş buluncaya kadar gelir giderim. Yarın sen de matbaada mevkiinin ehemmiyetini anlayınca, ‘İdare memurunu çağırırsanız...’ diye beni yanına getirtecek değil misin?”

Ahmet Cemil bir daha gülümsedi:

“Daha ne olacağını anlamadan bu kadar telaşa sebep var mı?”

Ahmet Şevki Efendi artık püskürdü:

“Ne mi olacak? Bak, görürsün...”

Ne olacağını Ahmet Cemil tayin edememişti; fakat matbaada bir şey olacağından, eski çalışma zevkinin zevale uğrayacağından o da emin idi. Bugün Ahmet Şevki Efendi saatlerle kendisinden bahsetti, “Dünyada bir kişi olduktan sonra nasıl olsa geçinirim!” diyordu. Hiddeti biraz sükûn bulduktan sonra yavaş yavaş defterlerini karıştırdı, hokkasını düzeltti, kalemini buldu, turnağının üstünde çıtlattı, çalışmaya hazırlandı; Vehbi Bey’in istediği şeylerin

ne olduğunu düşünerek, nasıl başlamak lazım geleceğini zihnen tertip ederek, “Beyin emrini icra etmeli!” dedi.

Bugün matbaa halkı Tefik Efendi'nin hastalığına muttali olduktan sonra herkesin yüzüne bir endişe sayesi düştü, o zamana kadar vücuduna ehemmiyet verilmeyen bu adamın gaybubetinde bir ehemmiyet olacağı hiss olunuyordu. Sahib-i imtiyaz Hüseyin Baha Efendi'nin burnundan gözlüğü her vakitten ziyade düştü. Raci bu fırsattan istifade ederek matbaadaki tevakkuf zamanını yalnız yarım saate hasretti. Ali Şekip her vakitten ziyade yazdı, Saip muttasıl Ahmet Şevki Efendi'nin etrafında dolaştı, Ahmet Cemil'e nasılsa edindiği birinci nevi sigaradan ikram etti...

Ahmet Cemil bu vaka üzerine düşünmeyi geceye tâlik etmiş idi. Akşam eve gittiği zaman eniştesinin gelmeyeceğini haber verdi. İkbal o gün kayınpederini görmek için gidip gelmişti. İhtiyarın ne olduğunu ondan sordu, İkbal'in verdiği malûmattan meselenin vahametini, mahiyetini tamamen anladı. İhtiyarın bütün sol tarafıyla dili tutulmuştu. Yalnız sağ elini oynatarak meramını ifade etmeye çalışıyormuş...

Yemekten sonra Ahmet Cemil annesine bakarak, “Matbaa altüst oluyor. Bu sabah eniştem geldi, hesapları istedi, zannederim ki bazı tasavvurları var...” dedi.

İkbal kardeşinin ne demek istediğini anladı:

“Dün gece söylemiştim zannederim, tasavvuru istifa ederek matbaayı sizinle beraber idare etmek...”

Ahmet Cemil'in hülya hayatında başlıca ümitlerinden biri bir matbaa sahibi olmak değil mi idi? O halde işte o ümidin bir tahakkuk mukaddemesi gibi başlayan şu vakaya karşı bir itminan duymak lazım gelirken ne için makûs bir tesir duyuyor? Kalbinde hafi fakat vâzih bir his matbaada şu tebeddülü –ümidinin tahakkuku değil– bir inkırazı olduğunu söylüyordu. Bir aralık kendi kendisine, “Vehim! Ne için öyle olsun? Her vakayı fena şümülüyle telakki etmek bana mahsus bir bedbinlik mesleği. Halbuki mesele pek sade: Ben bir matbaada bulunuyorum ki idare heyeti bana tamamiyle yabancı. Bugün bir vaka o idareyi eniştemin eline geçiriyor,

şu halde bana evvelce yabancı olan matbaa ile bugün aramızda bir karabet hasıl oluyor demektir. Matbaanın, gazetenin idaresi bana tevdi edilecek olursa bundan ne için ürkemek lazım gelsin?” demek istedi, vicdanında bir tehaşi ezasıyla hüküm süren hissin muazzib sedasını susturmaya çalıştı.

Ertesi gün matbaada, eniştesi gelip de Ahmet Şevki Efendi'nin hazırladığı hesap icmalleri üzerine sahib-i imtiyaz Hüseyin Baha Efendi'nin müşareketiyle efkâr mübadelesine başlanılınca, Ahmet Cemil eniştesine karşı hep mümaşat eder oldu. Zaten mümaşat olunmayacak bir fikre de tesadüf etmemiş idi. Hatta eniştesi matbaanın ıslahından, gazetenin terakkisini teminden bahsettikçe geceleri sofrada başında bilardo vukuatı nakleden bu adamın içinde bir tedbir sahibi muhtefi olduğunu anlıyordu. Nihayet Vehbi Bey müzakereye bir nazik hatime vermek istedi:

“Matbaa ve gazete Hüseyin Baha Efendi'nin idaresinde oldukça ben memuriyetimden istifaya lüzum görmüyorum. Yalnız bana ait vazifeleri başmuharrirlikle beraber kayınbiraderime bırakacağım.”

Hüseyin Baha Efendi korkulu bir fırtınadan ehven kurtulmuş olmasından mutmain müzakerenin ihtidasından beri birkaç defalar düşen gözlüğünü düzelttikten sonra iltifata teşekkür etmekle meşgul iken Ahmet Cemil'in birden rengi değişti, “Ali Şekip ne olacak?” dedi. Eniştesi biraz gülerek yüzüne baktı:

“Gazete için o kadar muharrir ihtiyaç var mı?”

Saatlerden beri idare ettiği meseleyi şu dakikada tarumar etmek istedi, “Ali Şekip gidecek olursa ben duramam!” demek üzere atılıyordu. Hüseyin Baha Efendi'nin sükût tavsiye eden bir nazarı nefsinin zapt etmesine medar oldu. “Ali Şekip olmayacak olursa gazeteyi idare etmek mümkün olamaz, onun vazifesi benim iktidarımın fevkindedir” dedi.

Vehbi Bey cevap vermeye hazırlanıyordu; odanın yarı açık duran kapısından Saip'in mütecessis çehresi görüldü:

“Cemil Bey! Sizi Hüseyin Nazmi Bey istiyor...”

Ahmet Cemil çıktı. Hüseyin Nazmi geçerken arkadaşını görmek için uğramıştı, bir dakika ayak üzeri görüştüler, Hüseyin Nazmi, “Duramayacağım,” dedi; “biraz idareye uğrayıp da kaleme gideceğim.” Ahmet Cemil, “Sana anlatacak şeylerim vardı” dedi.

“Bu akşam bize gelir misin?.. Geçerken seni alayım, beraber gidelim...”

Ahmet Cemil birden gözlerinin önünde siyah peçesi çenesinin altından iğnelenmiş bir çehrenin siyah parlak gözleriyle kendisine baktığını gördü, içinden bir şey sarsılarak sanki göğsüne çarptı, “Fena fikir değil” dedi.

Bugün matbaaya ait işlere fikrini sevkedemedi, bütün o akşam Erenköyü’ne gideceğini düşünüyordu. Hatta Vehbi Bey’in bugünkü tavrına Hüseyin Baha Efendi vasıtasıyla muttali olarak sükûnet bulan Ahmet Şevki Efendi’nin ikide birde “Odama gelsen de görüşsek!” manasını ifade eden baygın gözlerinin davetine bile icabet etmedi. Bugün bir aralık Ali Şekip yanına gelerek hiçbir vesile yok iken ellerini tutup şiddetle sıktı. Ahmet Cemil “Ne o?” dedi, Ali Şekip gülerek, “Hiç!” cevabını verdi, bu bir müddet zihnini meseleye irca etti. Kendi kendisine, “Saip işitmiş olacak!” dedi, sonra, “Ali Şekip’in gitmesine son dereceye kadar mümanaat ederim” kararını verdi, daha sonra gözleri duvarda asılı olan saate ilişti, kendi kendisine, “Acaba kaçta vapur var?” dedi.

Hüseyin Nazmi akşamüstü matbaaya uğradığı zaman Ahmet Cemil'i yazılarını bitirmiş, fesiyle bastonunu yazıhanenin üstüne koymuş, elleri ceplerinde matbaanın sofasında dolaşıyor gördü.

“Gidiyor muyuz?”

“Hazırım...”

İki arkadaş çıktılar. Çoktan beri böyle beraber gezmeye çıkmamışlardı. İkisi de bugün Babıâli Caddesi'ni yan yana inerken mektep zamanındaki arkadaşlık hâtıralarına rücu etmişlerdi. Birbirinden duydukları samimiyet zevkini, gönül inşirahını hiç kimsenin ül-fetinde bulmazlardı.

Ahmet Cemil bu akşam matbaa vukuatını Hüseyin Nazmî'ye anlatacağını düşünerek memnun oluyordu. Diğer bir şey daha düşünüyordu, kendi kendisine, “Bir tesadüf, küçük, bir dakikalık bir tesadüf” diyordu.

Ona tekrar tesadüf etse ne yapacak? Hiç!... Zaten bir şey yapmak mümkün mü idi? Zihninde bütün saffet muhteremiyetinin nezih bir timsali şeklinde duran Lamia'ya karşı küçük bir meftuniyet kelimesini bile affedilemeyecek bir günah hükmünde telakki ederdi. Bu sakit aşkıta, yalnız nazarların o perestîş busesinde bir şiir ulviyeti vardı ki fazla küçük bir harf onun ruhunu incitebilirdi. İstedîği şey yalnız bir tesadüf etmek, bir dakika daha o siyah gözlerin tesiri altında titreyip kalmaktan ibaretti. Varlığının ta derinliklerinde ruhunu keşfedip de onu kopararak kahir bir kabza içinde sıkın, ezen, öldüren, fakat latif bir azap içinde öldüren o siyah gözlerin karşısında bir dakika daha bulunmak, ona, “Evet, biraz daha sık, biraz daha öldür, oh! Mest oluyorum, öldükçe hayat buluyorum!” demek isterdi.

Ne kadar seviyordu! Küçük yaşından beri mahpus kalan, tazyik altında büyüyen sevdası yalnız bir tesadüfle nasıl büyüyüvermiş, aşk istidadına isabet eden ufak bir kaza parmağı o senelerden beri biriken garamını nasıl taşırılmış idi. Bu kadar mağlup, bu kadar esir seveceğine ihtimal vermemiş idi. Zaten hissiyatını zapta çalışmı-

yor, kalbine “Kimi düşünüyorsun? Hazer! Hata ediyorsun!” demek istemiyordu. Niçin desin? Kendisinde Lamia’ya zeval bulmaz, inkâr edilemez bir malikiyet hakkı buluyordu. Lamia kendisinin, evet, yalnız kendisinin idi, başkasının olamazdı... Bir gün Hüseyin Nazmi’ye gidip de Lamia’nın dest-i izdivacını istediği zaman kendisine, “Tabii değil mi?” cevabı verilecekti. Fakat o gün Lamia’ya kendisini, hayatını lokma lokma kazanmaya mahkûm, günde on dört saat çalışmakla mukayyet biçare bir zevç sıfatıyla takdim etmek istemezdi; Lamia’ya, “İşte size memlûkiyetini vakfedecek bir el!” dediği zaman kendisini onun dest-i izdivacına vasil olabilecek bir dereceye yükseltmiş olmak isterdi.

Matbaa bir intizam altına giriyor; Ahmet Cemil matbaada bir ecir değil bir müdür, bir hak sahibi, velhasıl bir şey oluyor; sonra isminin münevver bir peyki gibi etrafında dolaşan bir şöhret yıldızı!..

Matbaa vukuatını vapurda anlatmaya başladı, Tevfik Efendi’nin izdivaç tarihini yaptı, vukuunda sade gülünç bir hikâye olmak üzere telakki ettiği bu izdivacın netice itibariyle nasıl kendi hayatının esasına karıştığını izah etti. Hüseyin Nazmi dinledi, dinledi, yalnız bir cümle ile cevap verdi:

“Demek eniştenle beyninizde bir şirket-i mudarebe teessüs ediyor.”

Ahmet Cemil anlamayarak yüzüne baktı. Sonra mektep hâtıralarını kurcalayarak arkadaşının ne demek istediğini anlayınca güldü, “Şirket-i mudarebe, evet!” dedi.

Şimdi bu meseleyi büsbütün tuhaf buluyordu. Demek bu gibi şeyler yalnız mekteplerde öğrenilmekle kalmazmış? Mektepte iken hayatına bir de şirket-i mudarebe karışacağını düşünür müydü? Bunlar ona bir cebir muadelesi, kimya terkibi kadar bigâne değil miydi?..

Hüseyin Nazmi’nin yalnız şu mütalaası matbaada sıfat ve mevkiini tayin etmiş oldu.

O zamana kadar matbaada şu tebeddülün neticesiyle hasıl olan mevki müphemiyetinin bir kelime ile vuzuh kesbedivermesi birden kalbinde henüz tamamıyla silinemeyen endişe bakiyesini selbetti. O mevkiin nevini ve namını öğrendikten sonra meselede başka bir tereddüt noktası olmadığına hüküm verdi. Kendi kendisine, “Öyle ya, para onun, iş benim” dedi.

Bundan sonra artık matbaaya bir yabancı gibi değil bir mutasarrıf gibi mütekayyid olmak, onun terakkisi esbabını düşünmek, bugün mukaddemesi hazırlanan istikbalini oradaki mevkiini tahkim ederek temin etmek lazım geleceğine hüküm verdi.

Köşke geldikleri zaman henüz tamamen akşam olmamıştı. Hüseyin Nazmi, “Gazeteleri, kâğıtları bırakayım, biraz gezelim” dedi.

Köşkten tekrar çıktılar, etraf ağır bir yaz gününün akşamına mahsus sükûn içinde idi. İki arkadaş yavaş yavaş yürüyorlardı. Hüseyin Nazmi Avrupa’da sefaretlerden birine tayin olunabilmek için tasavvurlarını, teşebbüslerini anlatıyor; Ahmet Cemil zihni başka bir düşünce ile meşgul, dalgın bir sâmi haliyle dinliyordu...

Yollarının etrafında sahraya dağınık serpilivermiş köşkler, ötede beride bağlar, nadir ağaçlarla mevcudiyetlerini göstermek isteyen bahçeler, ta ileride saman yüklü bir öküz arabasının uzaktan gelen iniltisi, yanlarından geçiveren hafif bir araba içinde örtüleri başlarından toplanıp omuzlarına atılıvermiş iki çehre, yolun üzerinde titreyen hafif bir toz dalgası arasında şimşek gibi akıp giden üç dört *bicyclette*, bir köşkün kapısında tavuklara yem atan bir uşak, ötede bir bahçenin dolabından gelen hafif bir zemzeme, bir parmaklığın arasından yolculara hayran hayran bakan iri zincirli bir köpek; bütün bu manzaranın üzerinde güya uzun bir vuslat devresinden sonra semanın aguşundan yorgun, fakat yine iştiyak ve tahassürle, yavaş yavaş çekilen güneşin “Yarına kadar!” vaadine karşı işve ve naz ile titreyen göğsüne hafif bir sütre çeken afak...

Hüseyin Nazmi daima söylüyor, Ahmet Cemil bir köşkün kandanını çeken muhteriz bir ele, gecenin sükûn ummanına dalmadan evvel iki yaprak arasında bugünün mülâtafa silsilesine perişan bir zemzeme ile hatime vermek isteyen bir çift serçeye, kümesine avdet teşebbüsünde olan bir horozun azametinde gülümseyerek yolunu kesen bir sokak köpeğine baka baka dinliyordu. Birden, güya Hüseyin Nazmi’nin sesini –o aralık birdenbire boğuluvermişçesine– işitmez oldu, sanki kulakları tıkanı... Bütün kanı damarlarının içinde incimad etmiş gibi vücudu donmuş, gözleri bulanmış, kalbi bir an için hareketten kalmıştı. Sonra o hasta kalp bir an için hareketine mani

olan bağları gya parçaladı, ta  nde bir köşeden dönerek yolu ileriye doğru takip eden açık filizi renkli yeldirmenin arkasından çırpındı... Lamia; evet, Lamia idi. O olduğunu çehresini görmeyerek anlamış, duymuş idi. Yanında ustası vardı. Ahmet Cemil şimdi gözlerini otuz kırk adım  nden yavaş yavaş yürüyen Lamia'dan ayırmıyordu. şu dakikada vücudunda g ya bütün hüviyeti eziliyor, zannediyor, iki ellerini göğsüne basarak: "Y r yemeyeceğim, beni buraya bırak; şuraya düşmek, kumlar üstünde ölmek istiyorum" demek için bir ihtiyaç duyuyordu. Aman yarabbi! Sevmek bu muydu?.. İnsanı g ya bir mengene içinde sıkıp sıkıp da birisinin ayakları altına ezik, bitik, can çekişerek atmak isteyen bu öldürücü şey, sevmek bu muydu?..

Gittikçe yaklaşıyorlardı. şimdi daha vâzih görüyordu. Ta belinde küçük küçük kırmalarla büzülerek sırtında dikişsiz bırakılmış kıvrıklar, omuzlarından yanlarına düşen açık yenler, belinden aşağıya yanlarını latif bir yuvarlaklıkla tersim ettikten sonra düşüp ayaklarının her hatvesiyle sağa sola nazenin bir raks ile sallanan etekler altında vücudunun hayatını, o körpe hayatı hissediyor; ipek kumaşın üzerinden akan raşe seyyaleleri içinde o vücudun ihtizazını görüyordu... Lamia başını beyaz bir t l ile örtmüş, boynundan doladıktan sonra ucunu sol omuzundan arkasına atmıştı. Elindeki açık kırmızı, sade şemsiyesini bazen kaldırarak, bazen omuzundan başının arkasına tutarak yürüyordu...

Ah, o küçük kırmızı şemsiye! Ne olurdu, şurada yalnız bulunsalardı, o kadar yalnız ki bütün bu sahra şu akşam baygınlığının şiiriyle onların, ancak onların olsaydı... şuracıkta yolun şu kenarında, bir taş parçasının –fakat küçük, ikisine ancak kâfi bir taş parçasının–  zerine otursaydılar; yan yana, o kadar ki vücutlarının sıcaklığı imtizaç etseydi... Lamia o beyaz t l örtüyü asaydı; Ahmet Cemil'in uzun kumral saçlı başını o kıvrırcık g r siyah saçların yanına çekseydi, o kadar ki saçları birbirine karışarak siyah ve kumral bir memzuca teşkil etseydi, sonra o t l şu bir çift baştan mürekkep sevgi levhasını gizleyip o küçücük kırmızı şemsiyede bu şiiri sahranın yalnızlığından bile esirgeyerek yakuttan bir büyük taş şeklinde  rtseydi...

"şu  nde gidenler Lamia ile ustası değil mi?"

"Bilmem!.."

C rm-i meşhud halinde yakalananlara mahsus bir şaşırma ile Lamia'nın orada bulunduğunu görmek, onu gözleriyle takip etmiş

olmak affedilmeyecek bir töhmet imiş gibi birden sıkılmış, düşünmeden yalan söylemişti. O cevabı verdikten sonra nedamet etti. Bu yalana sebep ne? Ne için hemen şuracıkta saffet ve samimiyetle arkadaşının ellerine yapışarak, “Evet o! Deminden beri onun için titrediğimi görmüyor musun, anlamıyor musun? Ah! Bilsen onu ne kadar seviyorum!...” dememişti? Halbuki bu sırrı birisine tevdi etmek ihtiyacı onu adeta hasta ediyordu.

“Artık dönelim mi?”

Arkadaşının sualine “Daha erken zannederim...” cevabını verdi. Şimdi artık aralarında ancak on adımlık bir mesafe kalmış idi. Şuracıkta bir tesadüf etmeyecek olursa bugün bir daha göremeyeceğini biliyordu. Bu sırada onlar döndüler, öyle ki hemen karşı karşıya gelmiş oldular. Lamia hayret nidasıyla, “Ağabeyim...” dedi, sonra mütebessim gözleriyle Ahmet Cemil’e baktı. Onu selamlıyor, gözleriyle bir aşinalık gönderiyor, güya çocuk iken her defa gelişinde dediği gibi “Ne iyi ettiniz de geldiniz!” diyordu.

Ahmet Cemil’in yine gözleri bulanmıştı. Akşam rüzgârının hafif darbeleriyle çırpınan ipek örtüsünün içinde Lamia’nın çehresini bir bulut altında görüyordu.

Hüseyin Nazmi hemşiresine yalnız “Eve mi?” dedi, Lamia “Evet!” dedi, sonra küçük kırmızı şemsiyesini bir veda selamı gibi savurdu. Geçtiler...

Ahmet Cemil şimdi mesut idi, Lamia’nın o mütebessim nazarı kalbinde bir deste saadet çiçekleri gibi inkişaf etmiş idi. Kendisini bugün şu Erenköyü seferinden artık bahtiyarlık hissesini almış kıyas etti. Bütün hayatında sevda sekriyle mest kalmak için yalnız o nazar kifayet edecekti.

Artık Hüseyin Nazmi’yi döndürmek bile istemedi, bir müddet daha yürüdüler; şimdi sahrayı esmer bir renk yarı şeffaf örtüsüne sarmış, ta ileride âfâkın sinelerinden gecenin sükûn nefesi ufukların yarı şeffaf tüllerini titreterek uçuşmaya başlamıştı. Derinden bellisiz bir inek sesine muhteriz dem tutan hafif kuş cıvıltıları arasında, iki arkadaş döndüler.

Bu gece Hüseyin Nazmi’nin kütüphanesini yine altüst ederken bir aralık arkadaşına sordu:

“Senin eserin inşad resmi ne vakit icra olunacak?”

Ahmet Cemil artık eserin ikmalinde bu kadar tevhür ettiğinden utanır olmuş, bir müddetten beri onun bahsini etmemeye başla-

cek bir tabip imiş gibi ondan kendisine kuvvet verecek bir cevap bekliyordu.

Ahmet Cemil, Raci'nin sızmış olduğunu, bir cevap alamaya-
cağını anladıktan sonra Nedim'e döndü. "Niçin telaş ediyorsun?
Babanın hiçbir şeyi yok" dedi. Çocuk bir türlü oradan ayrılamıyor-
du. Elinden bırakamadığı sürahisiyle gitti, babasının karşısında bir
iskemlenin kenarına ilişti, gözlerini -zavallılığına küçücük kalbinin
kan ağladığı- bu adamın üzerine dikti, öyle oturdu kaldı...

Ahmet Cemil şu vakanın ne olduğunu anlıyor, şu gördüğü
neticeden ona takaddüm etmiş olması lazım gelen vakaları icat
ediyordu. Kendi kendisine, "İri Alman karısının yeni bir tahkiri!
Bu geceyi içmekle geçirmiş, kim bilir, nerelerde düşüp kalktıktan
sonra sabahleyin yine içmiş, şimdi sızıyor" dedi.

Ahmet Şevki Efendi'nin yanına geldi. İdare memuru da küçük
penceresinden onu bekliyordu, refikinin sualine hacet bırakmadan
bildiğini anlattı:

"Ben geldiğim zaman orada uluya uluya ağlıyordu. Karı bırakıp
gitmiş, pek iyi anlayamadım amma ağlarken ağzından dökülen
sözlerden dün akşam katarıyla gittiğini anladım. Bu da Sirkeci'de
ölünceye kadar içmiş. Babası ağlarken Nedim'in halini görseydin.
Bıçare çocuk!..."

Bu sırada içeriden boğuk, ciğerleri sökecek bir öksürük işitildi.
Ahmet Şevki Efendi dedi ki:

"Nasıl öksürüyor, işitiyor musun? Sen gelmeden evvel böyle sa-
atlerle öksürdü, ciğerleri paralanıyor, hâlâ içmekten vazgeçmiyor..."

İdare memuru başını salladı, göğüs geçirdi, "Bilmem amma fena
görüyorum" dedi.

Ahmet Cemil zaten o hayatın şu neticeyi tevhit edeceğini pek
iyi bilirdi. Dudaklarının arasından "Yazık!" dedi. Bugün Raci'ye
her vakitten ziyade acıyor, bu adamın nasıl bir hata ile hayatının
mahvına sebep olduğunu düşündükçe derin bir merhamet hissi
duyuyordu. Mümkün olsaydı, Raci'yi alacak, bir tabibin zeki ve
mütekayyid tedavisiyle onun hissiyatını örten bütün levs ağşiyesini
yavaş yavaş kaldıracak, onların altından saf bir kalp çıkardıktan
sonra, "İşte bu temiz kalbi sefalet içinde dikişçilikle yaşamaya çalı-
şan zevcene, mürettephane hayatı içinde yuvarlanan oğluna götür"
diyecekti. Matbaanın aşağı katında Ali Şekip'in iri sesi işitildi. Biraz
sonra Saip'le göründüler.

Ali Şekip'in her vakitten ziyade neşesi vardı. Dudaklarını açan geniş bir hande ile Saip'i dinliyordu:

“Bir kere duvarlar kâğıtlansın, dolaplar konsun, öne de camekânlar yerleştirilerek aralarında zarif mahun iki kanatlı bir kapı bırakılsın da bakınız dükkân kendisini nasıl gösterir.”

Ahmet Şevki Efendi küçük penceresinden başını uzattı:

“Ne dükkânı?..”

Ali Şekip gülerek cevap verdi:

“Kâğıtçı dükkânı...”

Saip ellerini oğuşturarak Ali Şekip'in bir aksisedası gibi tekrar etti:

“Kâğıtçı dükkânı...”

Ali Şekip o vakit Ahmet Cemil'e baktı:

“Yazıcılıktan usandım, biraz da esnaflık edeyim. Her gün binlerce adamları esnetmekten başka bir şeye hizmet etmeyecek altı sütun yazı yetiştirmek için kafa patlatmaktansa dükkânının köşesinde müşteri bekleyerek biraz da başka yazıcılara kâğıt kalem yetiştirmek istiyorum. Sabahları bana uğrar da birer kahve içerssek sana esnaflığın meziyetlerini izah ederim...”

Ahmet Cemil, Ali Şekip'in bu kararı nasıl esbab ile ittihaz ettiğini anlamakta teahhur etmedi. Arkadaşının ikide birde elinde iki üç lira Emniyet Sandığı'na girdiğini de bilirdi. Şimdi Ali Şekip'e ne diyecek? Şu teşebbüse mümanaat mı edecek? Hakikatte arkadaşı fena bir iş yapmış olmuyor. Onun gibi iştihar emelleri olmayan bir adam için dükkâncılık herhalde yazıcılıktan iyi değil midir?

Ali Şekip'i pek musib bulmakla beraber bu meselede kendisine bir töhmet hissesi tefrik ediyor, eniştesinin sebebine mesleğin tebdiline lüzum gören bu adama karşı kendisi için bir mahcubiyet duyuyordu.

Küçük bir kamus gibi her şeyden behre sahibi olan, siyasi baş makaleyi bitirdikten sonra sıhhate dair bir bend yazmaktan yahut iktisada ait bir meseleyi kurcalamaktan itinab etmeyen bu adam şimdi mektep çocuklarına kurşun kalem beğendirmeye, resim örnekleri göstermeye mi çalışacak?... Gülerek Ali Şekip'e, “Alay ediyorsun!” dedi.

“Alay mı? Hiç öyle değil... Hayatımda birinci defa olarak ciddi bir şey yapmak istiyorum. Artık mürekkep kokusundan tiksinemeye başladım. Sahib-i imtiyazın keyifli zamanını bulacağım da bir lira koparacağım diye düşünerek bir alet gibi yazı yazmaktan usandım!”

Ahmet Şevki Efendi sade dinliyordu, bir aralık Ahmet Cemil'e bakarak, "Hakkı var!" dedi.

Ali Şekip, Ahmet Şevki Efendi'nin reyini kazandıktan sonra büsbütün cesaret buldu:

"Öyle değil mi? Hiç olmazsa dükkânımda satacağım şeyler benim malımdır. Kazanacağım şey yine benimdir. Dükkânım dedikçe duyduğum zevki bilerseniz! Bir dükkâna malik olmak! Gördünüz mü saadeti?... Amma dükkâncılıkta 'Ali Şekip'in dün güzel bir makalesi vardı' denmeyecekmiş, denildiği vakit sanki ne oluyor?... Ona mukabil benim dükkânımda, ne güzel şeyler olacak: Zarif billur hokkalar, türlü renkli mektupluk kâğıtlar, cüzdanlar, kalemler, çeşit çeşit tuhaflıklar... Ben onları çocuklarım gibi seveceğim, sabahleyin dükkânıma girdiğim zaman onları küçük fakat yüreğimden kopan bir tebessümle selamlayacağım, camekânın içinde tozlanmış bir para çantasını elime alıp okşayarak sileceğim, ötede canı sıkılmış gibi duran işlemeli sedef bir kâğıt bıçağının yerini değiştireceğim. Sonra bir alay mini mini müşterilerimi idare edebilmek için bunalacağım, onlarla ufak ufak hesaplar açacağım, benim o süslü yazımla tutulmuş latif defterciklerim olacak. Gördün mü, hayatı?.."

Ahmet Cemil, Ali Şekip'in bu kadar neşatına karşı muhalif davranmak istemedi. Arkadaşını gülerek dinliyordu. Ali Şekip, Ahmet Şevki Efendi'ye döndü, "Artık benim dükkân varken başka yerden alışveriş edilmez, değil mi?" dedi.

"İşe ne vakit başlanıyor?.."

"Dükkân tutuldu bile!.. Hemen..."

Ali Şekip'in birden aklına bir şey geldi, idare memuruna dedi ki:

"Aman Ahmet Şevki Efendi, bana bir iki güne kadar eniştemden taahhütlü bir mektup gelecek, bizim müvezzie tenbih etseniz de onu arasa..."

Ahmet Şevki Efendi taahhütlü mektubun ne için böyle takkayyüde mazhar olduğunu Saip'in karşıdan parmaklarıyla para sayıyormuş gibi işaretinden anladı. Kendi kendisine, "Keşke benim de böyle bir eniştem olaydı!" dedi.

Bu gece yemekten sonra Vehbi Bey Ahmet Cemil'e matbaaya dair görüşmek için hemen yukarıya çıkmasını rica etti. Küçük odada Vehbi Bey musahabe mukaddemesi olarak Ali Şekip'in matbaadan çekilmek üzere olmasından bahsetti. Ahmet Cemil'in gazeteyi hemen yalnızca idare etmekten ziyadece zahmet çekeceğine teessüf ediyor gibi göründü, bir aralık lakırdısının arasında "Eğer pek zahmet çekecekse bana Osman Tayyar isminde bir muharrir müracaat etti, onu alırız" dedi. Bu Osman Tayyar *Mir'at-ı Şuun*'dan istiskale uğrayarak mevkiini Ahmet Cemil'e terk etmiş olan adamdı. Ahmet Cemil ihtiyat ederek "Bir kere böyle tecrübe edelim de..." cevabını verdi. Daha sonra Vehbi Bey, "Bir de o sarhoşun matbaada ne işi var?... Ona beyhude aylık verip duracak mıyız?" dedi.

Ahmet Cemil henüz beş dakika içinde canını sıkmaya başlayan bu müzakerenin bir an evvel bitmesini sabırsızlıkla bekliyordu. "O biçare matbaadan çıkarılacak olursa sokaklarda sürünür," dedi.

Vehbi Bey omuzlarını silkti:

"Eğer her sokakta sürünecek olanı matbaaya almak lazım gelirse... Matbaanın şu halinden hiç de memnun değilim. Peder nasıl olmuş da bütün sermayesini bir gazetenin istifadesine feda etmiş anlamıyorum. Matbaada gazeteden başka bir şey yok, gazetenin başında da bir alay haşerat! O Hüseyin Baha Efendi'nin sahib-i imtiyazlığından başka bir şeyini göremiyorum. Para babamın, matbaa onun, sonra neticede bir istifade olursa yarı yarıya taksim..."

Vehbi Bey söyledikçe hiddetleniyor, Ahmet Cemil, ara sıra kocasına perişan bir mana ile güya istirham ederek bakan İkbâl'in yanında, bir âmir karşısında gibi münkad vaz'ıyla dinliyordu.

Eniştesi fikrini büsbütün izah etti:

"Ben matbaanın idare tarzını büsbütün değiştirmek istiyorum. Hüseyin Baha Efendi gazeteyi bana bırakır, kendisine bir aylık veririz, beğendiği yerde yesin. Matbaada beyhude para alanları, Şekip'leri, Raci'leri süpürürüz, siz Sait'le Saip üç kişi gazeteyi pekâlâ idare edersiniz. Saip müstait, çalışkan bir çocuğa benziyor, değil mi?..

Saip'in takdire mazhar oluşuna Ahmet Cemil gülümseyerek yalnız, "Evet" dedi.

"Matbaaya gelince bir sürü mürettip var; kolu bağlı oturuyorlar, matbaayı ne için yalnız bir gazeteye hasretmeli? Kitap basamaz mıyız?.."

Ahmet Cemil, “Matbaanın harf mevcudu kâfi değil!” dedi.

Vehbi Bey asıl maksud olan noktaya geldiğini göstermek isteyerek, “Tamam!” dedi.

“Sade harf değil, hatta bir de taş makinesi ister, o vakit matbaa hakikaten bir matbaa olur, para kazanmak ne demek olduğunu o zaman anlarız...”

Vehbi Bey canını sıkan bir şeyle meşgul imiş gibi ayağa kalktı:

“Para olsa matbaayı bir altın madeni haline getirmek işten bile değil.”

Daha sonra, “İhtiyardan beş para koparmak mümkün değil ki...” dedi.

Ahmet Cemil İkbal'e bakıyordu. İkbal kardeşinin nazarına tesadüf etmemek için gözlerini indirmişti.

Vehbi Bey, Ahmet Cemil'in önüne geldi, şüphesiz o akşam biraz ziyadece kaçan Fertek dozunun neşesiyle gülererek, “Sen de züğürt herifin birisin. Ne olurdu? Şimdi iki üç yüz liran olaydı da matbaaya atıvereydin” dedi.

İkbal daha ziyade duramadı, bu kaba latifenin kardeşinin üzerindeki acılığına şahit olmamak için kalktı, çıktı...

Vehbi Bey şimdi tasavvurlarını izah ediyor, matbaayı büyütüyor, liralarla oynuyor, makineleri petrole işletiyor, bütün devair evrakını iltizam ediyor, matbaada şubeler açıyor, bir kitaphane, bir mücellit-hane vücuda getiriyordu.

Bütün bu hülyalar Ahmet Cemil'in dimağını uyuşturuyor, bir müddet için tatlı bir mestlik içinde sardıktan sonra birdenbire fena bir iz bırakarak geçiyordu. Mümkün değil eniştesinin hülyalarına iştirak edemiyor, karşısında türlü tafsilat ile icat ettiği o ümit âlemine mutmain bir nazarla bakamıyordu.

Halbuki kendi kendisine, “Bu söylenilen şeyler doğru değil mi? Ben onun dediği gibi züğürt bir herif olmasam da bugün iki üç yüz lirayı matbaaya atabilsem bütün bu şeyler vücuda gelmeyecek mi?” diyordu.

Bu akşam eniştesinin sesi kulaklarında daima tekerrür etti:

“İki üç yüz lira...”

Demek bütün hayatının emelleri hemen tahakkuk edivermek için yalnız şu iki üç yüz lira kifayet ediyor, öyle mi?..

Bir gün Ahmet Cemil, Sait'le tashihlere bakarken Saip yavaşça yanına sokuldu, "Hüseyin Baha Efendi kâğıtlarını topluyor" dedi. Ahmet Cemil dondu kaldı. Önce eniştesinin söylediklerini sadece bir musahabe gibi dinlemişti; demek ondan sonra Hüseyin Baha Efendi ile görüşülmüş, karar verilmişti...

Bir vakit ekmek bulmak için atıfetine müracaat ettiği bu adamın bugün şu matbaadan vedanı görmemek için bir bahane icat etti, matbaadan çıktı. Nereye gideceğini tayin etmeksizin yürürken bir sesin, "Eski arkadaşlara iltifat yok mu?" dediğini işitti.

Ali Şekip henüz bir gün evvelden beri yerleştiği dükkânının önünde mesut bir haz ile tebessüm ediyordu. O vakit Ahmet Cemil daima açık bir tesliyet menbaı olan arkadaşının elini sıktı, tebrik etti; onu yeni mahun camekânların, dolapların, deste deste kâğıt yığınlarının, henüz yerleştirilmemiş paketlerin arasında bahtiyar gördükçe sevinç duyarak oturdu. Ali Şekip hep dükkânından bahsediyor, "Bak ne cici şeyler buldum" diyerek arkadaşına resimli kartlar, tuhaf çakılar, hileli para çantaları, renk renk mektup kâğıtları gösteriyordu.

Bir aralık nahiye müdürü olan eniştesinden bahsetti; "İmdatıma yetişmeseydi bu dükkân zor açılırdı" dedi.

O da kendi eniştesini düşündü; bu adam hakkında henüz hüküm vermemiş, ona fena yahut iyi sıfatlarından birini takamamıştı.

Ali Şekip büyük keman şeklinde jelatin kaplı zarif bir takvimi göstermekle meşgul iken dükkânın kapısından Saip'in başı göründü:

"Cemil Bey! Deminden beri sizi arıyorum, enişteniz geldi, şimdi sizi istiyor..."

Ahmet Cemil eniştesini Hüseyin Baha Efendi'nin henüz tahliye ettiği yazıhanenin başında buldu. Vehbi Bey'in ilk sözü:

"İşi bitirdik!" oldu. "O da zaten gazete gaillesinden kurtulmak için bir fırsat gözetiyormuş, ben teklif eder etmez kabul etti. Şu halde bu yazıhaneyi siz alırsınız, değil mi?"

Ahmet Cemil'in gözleri Hüseyin Baha Efendi'nin kapaklı yüksek yazıhanesine gitti. Kendisini bir matbaanın şöyle bir odasında bir müdürlük yazıhanesinin önünde oturmuş görmek isterdi, fakat şimdi bu yazıhaneye temellük etmek fikrine karşı bir soğukluk hissediyordu. O yazıhanenin başına geçmekle bir vakit kendisine

muavenet elini uzatmış olan bir adamın hakkına taarruz etmiş olacak zannetti.

Eniştesine cevap vermedi. Vehbi Bey şimdi gazetenin, matbaa-
nın idare şekilleri hakkında tasavvurlarını izah ediyordu. Gazeteyi
Ahmet Cemil ile Sait ve Saip pekâlâ idare edebilirlerdi. Bu cihet
zaten geçen akşam karar altına alınmamış mıydı? Matbaaya gelince,
Ahmet Şevki Efendi biraz tuhaf adam amma oldukça becerikli biri-
sine benziyor, Ahmet Cemil'in nezareti altında işin içinden çıkabilir
zannolunur. Matbaanın nevakısını ikmale gelince:

Vehbi Bey birden tahattur ediyormuşçasına, “Ha!.. Sahih!..”
dedi. “Para tedariki için bir çare buldum amma bilmem arzu eder
misin?...”

Ahmet Cemil o geceden beri dimağında darbe vurmaktan hâli
kalmayan para bulmak ihtimalinin tahakkuku ümidini iştirince
kıp kırmızı oldu. Vehbi Bey devam etmek için bir istifsar kelimesine
muntazırdı, “Ne yolda?” dedi.

O zaman eniştesi paranın tedariki çaresini izah etti. Süleyma-
niye'deki evden dem vurdu, istiğlâlden, bey'-i bilvefadan, rehinden
bahsediyor; türlü tarikler ve vasıtalara gösteriyor; bunlar hakkında
tam bir vukuf ile tafsilat veriyordu; “Matbaanın hasılatından ayda
mesela yirmi, yirmi beş lira tefrik edilerek istikraz olunacak para-
nın tesviyesine tahsis olunur” diyordu. Şu halde Ahmet Cemil de
matbaaya kısmen mutasarrıf olarak, kendisine bir meslek temin
etmiş olacaktı.

Öyle değil mi? Eve malik olmaktan ziyade bir mesleğe malik
olmak lazım gelir, o paranın bir ev için nemasını hapsetmekten ise
şu suretle istifade vesilesi ittihaz ederek...

Vehbi Bey'in mantık istidlallerinin sonu yoktu, mütalaalarının
nihayetine şu cümleyi koydu:

“Yine sen bilirsin, bunda bana müteallik hiçbir şey yok...”

Ahmet Cemil'de bu matbaa meselesi yeni bir düşünce silsilesi
tevlit etmiş oldu. Matbaada maddeten, fiilen bir hak sahibi olmak
ümidine karşı içi titriyordu; bu ümide husul bulamayacak naza-
rıyla bakmakta iken işte şimdi gözünün önünde bir çare belirmiş
idi. Şu dakikada bir karar verse matbaaya bir taş makinesi ilave
edebilecek, bir petrol muharrikinin çarhı kayış kolanlara takılınca
ayaklarının altında şu bina bir fabrikanın hayat gulgulesiyle gürle-
yecek... O gürültüyü şimdi kulakları işitiyor, onun hayaliyle mest

oluyordu. Ah! Ayaklarınızın altında bir irfan bürkânı gibi gürleye gürleye dönen o makinelerin çelikten zembemesi ile kulaklarınız uyuşarak şu ceviz yazıhanenin başında yazı yazmak, kaleminizden akıp taşan o şeyleri şuracığa halının üzerine döküvermek, henüz beş dakika evvel sizin dimağınızdan doğan, yerde cihana dağılmak için muntazır serilen kâğıtlarınızı şimdi küçük bir mürettep yamağı gelip toplayacak; fikrinizin uçuşlarını takip edemeyerek garip îvicaclarla sanki ıztırabından kâh kıvranarak, kâh sürünerek uzanıp giden yazılarınız, yanı başınızda ellerinin tarrakası duyulan müretteplere gidecek, bir saat sonra bu uzun kâğıtlar birer madeni sütuna tebeddül edecek, daha sonra makinenin safhasına iki kanatlarını açmış bir yaprak... İşte muharrik bir canavar gibi homurdanmaya başlıyor, işte kayışlar birer uzun yılan gibi matbaayı baştan aşağı sarsıyor; makinenin, o siyah devin karnından, bakınız, beyazlıklar peyda oluyor; çelik dişlerin, üstüvanelerin üzerinden, arasından kayarak, akarak, bükülerek bir alay beyaz kuşlar, kanatlarını gererek, çırpınarak uçuşuyor, bir rüzgâr bütün bu irfan mahluklarını dünyanın her tarafına atacak, parça parça öteye beriye serpecek, bunlar sizin işte şu iki parmağınızın arasında sıkarak fikir doğurmaya mecbur ettiğiniz şakaklarınızın içinden fırlamış, canlanmış şeyler...

Kulaklarında makinelerin tarrakası, gözlerinin içinde binlerce, yüz binlerce beyaz kâğıtların delice uçuşu hüküm sürüyordu.

Demek bu rüyayı hemen şimdi hakikate tebdil edebilmek için elinde bir çare var.

Fakat o mini mini ev... Hayatında, cihanın uçsuz, sonsuz genişliği içinde hissesine isabet eden Süleymaniye'deki o bir avuç toprağı... Onu emellerinin bir oyuncağı gibi istimal edebilir miydi?

Terhin! Bu kelimedede bir sogukluk buluyor, ondan ürküyordu. Zavallı babası onu terhin edilmek, oğlunun bir hevesi uğruna tehlikeye konulmak için mi bütün hayatının mesai bahası olarak edinmişti? Haydi kendisine ait olan hisse için onu alet olarak kullansın, İkbâl'in hakkında ne salahiyetle tasarruf edecek, onu ne sebeple tehlikeye atacak?

Hülyasını dolduran makinelerin tarrakası arasında zayıf bir vicdan sedası o tasavvurdan irkilmeye davet ederken diğer bir ses—daha vâzih, daha metin bir ses— başka lisanla kuvvet vermeye çalışıyordu:

“Ne için tehlike olsun?.. Parayı bir kumar masasına mı koyacaksın?.. O para ile alacağın şey her vakit para değil midir?.. Ne zaman istesen eline geçecek bir sermayeyi kullanmaktan ne için korkuyorsun?..”

Evet, ne için korkuyor?.. Bir şeyden daha korkuyordu; annesine, kardeşine bu tasavvuru nasıl açmalı? Bundan beklenen menfaati onlara anlatabilmek için ne yapmalı?

Henüz bu tereddütler içinde bir karar verebilmek için cesaret bulamamakta idi ki ertesi gün akşamüzeri eniştesi matbaaya geldiği vakit iki lakırdı arasında, “Dün İkbâl’e ev meselesini açtım!” dedi. Sonra yine matbaanın günlük işlerine geçti.

Ancak ayrılacakları zaman sormaya cesaret buldu, “İkbâl ne cevap verdi?” dedi. Eniştesi omuzlarını silki! “Onun ne hükmü var?” demek istedi, sonra, “Ben ne karışırım’ diyor. İkimizin reyine havale etti” dedi.

Bugünden sonra bu tasavvura ait vukuatın cereyanını idare edebilmek için Ahmet Cemil imkân bulamadı, belki tatlı bir hülyanın şu tahakkuku vasıtasını reddetmek için mukavemet sarfından kendisini alıkoyan bir sebep vardı.

Eniştesi iki gün sonra matbaaya bir yabancı ile geldi. Üç kişi, daha doğrusu Ahmet Cemil iştirak etmeyerek, ikisinin arasında güya mukarrer bir işin teferruatına dair müzakere cereyan etti, o akşam evde bu bahis tazelendi. Sabiha Hanım’la İkbâl ses çıkarmıyorlardı, hatta oğlunun istikbalini bu tasavvurun tahakkukuyla kaim zanneden bu annenin sükûtunda bir terviç emaresi bile fark olunuyordu. Senetler yapıldı, mahkemelere gidildi, yine o sırada işini tatil eden bir karşı matbaasının mezatından bahsolundu. Şimdi sanki bir dalganın üzerinde düşünmeye meydan bulmayarak yuvarlanıyordu. Eniştesinin bin türlü zorlukları yenen faaliyeti bir hafta içinde Ahmet Cemil’in ayakları altına petrol muharrikiyle litografya makinesini yerleştirdi.

O gün makineler dairesinden çıkmak istemiyordu. Ahmet Şevki Efendi şişkin göbeğiyle, Saip kuru kısa vücuduyla, Sait yüzünü gözünü örten kırkılmış sakalıyla, enişte ve kayının şu küçük bayramına iştirak ettiler; hatta hiç kimseye karşı kin taşımak elinden gelmeyen Ali Şekip bile bir çeyrek kadar dükkânının cam kapılarını kapayarak matbaanın makinelerini temayağa geldi.

Bugünden sonra Ahmet Cemil kendisini bahtiyar bulmaya başladı. Matbaanın idaresi hemen bütün kendisine inhisar etmiş gibiydi. Gazeteyi istediği gibi yazıyor, yazdırıyordu. Eniştesi her gün sabah akşam uğrayarak Ahmet Şevki Efendi ile bir çeyrek içinde işini bitiriyor, Ahmet Cemil'in odasında kanepeye yaslanarak bir sigara tellendirdikten sonra gidiyordu. Yeni makinelerin şerefine matbaa temizlendi, harf ve edevat ikmal ve ıslah edildi, mürettiplerle, müstahdemlere talimat verildi, matbaayı işgal edecek işler bulundu. Ahmet Cemil artık bütün vakitlerini matbaaya hasredebilmek için eniştesinin tavsiyesine uyarak derslerini, hatta yavaş yavaş muhabbet etmeye başladığı Muzaffer Bey'i terk etti. Akşamları evde sofrada başında eniştesiyle bir yeni bahis zemini tedarik edilmiş oldu; artık daima matbaadan bahsolunuyordu.

Şu halde artık tamamıyla bahtiyar idi, yalnız bir endişesi vardı: Eserini bitirmek. Onu bitirdikten sonra asıl hayatının mesut bir devrenin ilk saati çalmış olacaktı.

Geceleri üç arkadaş sıra ile matbaada kalırlardı, o, eserini takip etmek için ekseriyet üzere matbaada kaldığı geceleri intihap ederdi. Hüseyin Nazmî'ye vaat ettiği gibi bir ay zarfında bitirmek mümkün olamamıştı; şimdi matbaa, terk ettiği derslerinden, uykusundan, yemek zamanlarından iktisat olunmuş saatlerini zapt ediyordu. Eseri için her türlü yorgunluktan azade bir fikre muhtaç iken cep-lerinde sürüklene sürüklene yıpranmış müsveddelerini matbaada geceleri yalnızlık haşşetinin kalbinden akıttığı raşeler içinde yazıhanesinin üzerine serince bir müddet yorgun, artık çalışmaktan âciz fikrini düşünmeye sevk edemez; çok işlemekten yorulmuş, hastalanmış başını mariz bir çocuk gibi iki ellerinin içine alarak şişesi iyi silinmemiş lambanın donuk ziyası altında bulanık göz-lerinin önünde sislere boğulan müsveddelerine bakarak düşün-meye, güya incimad etmiş gibi başının içinde bir taş sıkleti duran beyninden bir şey çıkarmaya çalışırdı. Şimdi artık eserini yorulup da bitirmek isteyenlere mahsus bir ihmal ile, evvelce müşkülpesentli-ğinden kurtulamayan müsamahalarla dolduruyor; ona bir an evvel “son” kelimesini çektikten sonra arkadaşlarına okumak, sonra da Lamia'ya, “İster misiniz? Bu eserin sahibini zevciniz olarak kabul etmek ister misiniz?” diyebilmek için acele ediyordu.

Matbaada artık her şey bir itturat içinde cereyan ediyordu. Hatta para bile kazanılıyor, Ahmet Cemil'in akdettiği istikraza karşılık olarak birinci taksit olmak üzere yirmi beş lira tefrik edildikten sonra Vehbi Bey kayınbiraderini para düşüncesinden kurtaracak kadar maharet ve tedbir gösteriyordu. Şimdi Ahmet Cemil ev masrafından büsbütün elini çekmişti, eniştesiyle beyinlerinde mümkün olabil-diği kadar bir samimiyet teessüs ediyor, adeta bu adam hakkında ara sıra muhabbete benzer hisler duyuyordu.

Artık endişe edecek bir sebep göremiyordu, bütün emellerinin husulüne bir iki hatve kalmıştı: eseriyle aşkı...

Nihayet bir gün sabahleyin bir zafer haberiyle *Gencine-i Edeb* idarehanesine gitti, arkadaşını buldu, “Eser bitti, davete muntazırım!” dedi. O vakit iki arkadaş ziyafetin muhtelif cihetlerini düşündüler. Kimleri davet etmek lazım geleceğini müzakere ettiler, Hüseyin Nazmi diyordu ki:

“Ne lüzum var? O kadar kalabalık içinde gürültüden başka bir şey hasıl olmaz. Altı kişi yetişmiyor mu?.. İki de biz, sekiz kişi oluyoruz; işte sana güzel bir sofraya, dolgun bir heyet...”

Hüseyin Nazmi bir yandan arkadaşını ikna ettikçe bir cihetten de önündeki kâğıda kurşun kalemiyle birtakım isimler yazıyordu, sonra bu isimleri elediler, uzun uzun münakaşalardan sonra beş kişi için ittihat hasıl olabildi, Hüseyin Nazmi “Altıncısı?.. Altıncısı?..” diyordu.

Ahmet Cemil, “Raci!” dedi.

“Raci mi? Onu ne yapacaksın?”

Ahmet Cemil kızardı; fakat Raci’nin bütün bedbahtlığıyla, biçareliğiyle beraber kendi dehasının şu muzafferiyetine de şahit olması için mukavemet edilemeyen bir arzusu vardı, yalnız, “O da bulunsun!” dedi.

O gece Erenköyü’nde misafirler toplanıp da Hüseyin Nazmi bir aralık “Efendiler! Sofraya...” dediği zaman Ahmet Cemil’in kalbi bir sahnede ilk defa olarak görünen bir sanatkâr halecanını duydu. Arkadaşıyla eserin inşad resmini yemek nihayetine tâlike karar vermişlerdi. Hüseyin Nazmi bir açış hitabesiyle arkadaşının mesleğini, yeniliğini izah edecekti, “Evelce izahat verilmeksizin eserinin anlaşılmayacağından emin ol” diyordu.

Gencine-i Edeb Hüseyin Nazmi’nin ismini bütün edebiyat erbabına tanıtmış, o isme matbuat âleminde bir ehemmiyet izafe etmiş idi. Hüseyin Nazmi edebiyat-ı garbiye ile işigali neticesi olarak şiirde yepyeni bir tarzın hemen mucidi gibi idi; fakat edasının tazeliğinde, fikrinde ve lisanında o derece itidal ve sükûn gösterir; en büyük cüretleri o kadar nazik ve munis bir kisve altında örter

idi ki gençlerin en güzide pişvalarından mâdudiyeti, nazenin-i şiiri dört asırlık “haftan-berduş” görmedikçe tanımak istemeyenlerin bile takdir-i şerefinden hisse almasına mani olamamış idi.

Ahmet Cemil bütün dehasının inkişaf kabiliyetini hapsede ede bir an içinde iştihar perisini ayakları altına atmak maksadına hizmet ederken, o, meydana çıkmak isteyen teessürat neşidelerini daima serbest bırakmış idi.

Gencine-i Edeb her hafta ilk sahifesinde Hüseyin Nazmi’nin bir manzumesiyle çıktığı için müvezzilerin bilhassa yüzlerini güldüren resail-i mevkute arasında birincilik payesini bulmuş idi.

Onun için bu gece Hüseyin Nazmi’nin edebî sahabeti altında Ahmet Cemil’in eserinin inşadı râsimesine davet edilenler pek muhtelif sınıflara mensup oldukları halde, Erenköy’ündeki köşkün yemek odasında sofra etrafında içtima etmiş idiler.

Üstadlardan birinin “sûbesû” redifli meşhur bir gazeline söylenen yüzlerce nazirelerin içinde ferdaniyet kazanmış olmakla bir şeref kazanmış olan İlhami Efendi –kırmızıya meyyal sarı, cebinde taşıdığı bağadan küçük tarakla daima, hatta lakırdı arasında, tarana tarana yanaklarından gözleri okşayan bir intizam ile inen sakalıyla; galiba mevzun söz söylemeye itiyadının eseri olarak ahenkli, besteli bir suud ve hübut ile teganni edercesine söylediği sözlere refakat eden eliyle– bir genç şair için iştihar teessüsü râsimesine şeref ilave etmekten çekinmemiş idi. Hatta bütün dostları için viladet ve vefat tarihleri dağıtmakla meşhur olan, bilmem hangi sene bir ceride-de neşrolunan “Rebî’iyye”sini Nef’iyane buldukları için “Nef’i-i devran” namıyla tanılan, fesini daima ensesine doğru taşımakla, pantolonunun paçalarını en kuru havalarda bile kıvrımakla melûf Süleyman Vahdet Efendi’den ziyade uysallık duyguları iraesine lütfederek, yanı başında gururunu gıcıklayacak sözlerle hulule çalışan Raci’yi dinlediği kadar *Peyam-ı Cihan* ceridesinde, Fransa’nın en ileri cû’ret sahibi genç şairlerinden daha ziyade terakki gayreti göstermekle aklında hiffete hükmedilmiş olan Mazhar Feridun Bey’in kavga arayan tecavüzlerine yumuşak bir kulak kabartmaktan hâli değildi. Dört sene evvel kırk altı sahifelik bir şiir mecmuası neşredeliden beri Babıâli Caddesi’nden daima telaş ve endişe ile geçen, bütün matbaalara uğrayarak bütün edebiyat cidallarına daima mütefekkir adamlara mahsus musir bir sükût ile iştirak eden; kendisini tanıyanlar arasında Victor Hugo lakabıyla anılan Hasan

Latif Bey –hususiyile Hasan Latif Bey– o muannit sükût ile inşad rasimesine bir başka vakar ilavesi için ziyafetten kaçmaya katlanmamış; kısa boyuyla, dolgun vücuduyla daima koltuğunun altında Fransızca, Almanca gazeteler, risaleler, kitaplar taşıyan; çiçekli resme müşabih, kırmızı mürekkepli, oymalı, işlemeli yazısıyla bütün edebî risalelere mini mini güzel manzumeler yetiştiren, babasının sayesinde, matbuat âlemi müntesibleri arasında içi canfesli palto-larıyla, Herald’da yaptırılmış potinleriyle teferrüt eden Fatin Dilaver Bey de kendisine edebî bir müsamerede bulunmak fırsatını veren şu ziyafeti kaçırmamış idi.

İşte şimdi hepsi orada idiler, Ahmet Cemil’in senelerden beri intizar ettiği iştiharın işte ilk sahnesi şurada gözlerinin önüne serilmiş duruyordu.

Akşamdan beri etrafında cereyan eden muhaverelere nadir kelimelerle iştirak ediyordu. Sinirlerini gevşeten, biraz rengini sarartan kalbinin ufak halecanıyla, bir mümeyyiz heyetinin karşısına çıkmaya müheyya bir çocuk üzüntüsüyle, başlamak zamanına terakkub ediyordu. Edebiyatta zihnini en ziyade işgal eden şeylerden biri de inşad tarzı ve kıraat idi. Garb edebiyatı ile iştigalinde buna dair birçok mütalaalara ve intikadlara tesadüf etmiş, bunlar zihninde tamamen yeni, mensup olduğu edebiyat âleminde meçhul fikirler uyandırmıştı. Edebiyatta inşad ve takririn, irad ve kıraatin başka başka şeyler olduğunu, bazı eserlerin gözle değil kulakla anlaşıl-mak için daha ziyade münasebeti bulunduğunu öğrenmiş; sanatı inşad ve irada çalışmak için birçok zaman sarf etmişti. Bir vakitler Corneille’in, Racine’in hâilelerini tecrübe zemini ittihaz ederek bunları baştan başa cehren, her kelimenin kuvvetini, her cümleye tevafuk eden sedayı, musikiyi düşünerek, tetkik ederek okumuş idi. “Ah! bir kere Mounet Sully’yi, Sarah Bernhardt’ı işitem, bunları daha ziyade anlayacağım” derdi. Daha sonra bu merakı bütün okuduklarına tāmim ederek cehren inşadı bir âdet hükmüne getirmiş, mini mini odasında bütün sevdiği şairlerin ruhunu tehziz etmiş idi. Bu iştigali arasında neler keşfetti! Evvela güzel bir eserin fena okuyan bir adam lisanında en fena bir eser olacağını anladı. Bir kere edebiyat hocasından ders esnasında *Tezer*’in bir parçasını dinlemiş idi. Muallim bu parçayı bütün ruhuyla okumuş idi. O vakit Ahmet Cemil sedirin üzerinde kendisini kaybetmiş, teessüründen o şiirin musikisine mebhut kalarak güya uyuşmuş idi. Sonra kendisi tec-

rûbe edince, o işittiği parçayı okumak için çalışınca bir saat evvel bütün varlığını sarsan parçayı bir küme boş laf gibi tesirden hâli bulmuş idi. O vakitten beri kelimelerin sedasına dikkat ederek okumak, sesini onların hükmüne ve kuvvetine tatbik edebilmek için uğraşmış idi. İrad sanatında en ziyade, gülünç, sahte, müfrit olmaktan korkardı. Bir defa Raci'yi "Hilâli Seher" manzumesini okurken dinlemiş idi. Raci başıyla, kollarıyla, bütün o kaba vücuduyla bu nazik ve rakık şiirin veznini uzatarak, kelimelerin üzerine basarak, kafiyeleri çatlatarak; onun bütün hazin ruhunu incitmiş, kırmış, parçalamış idi. Ahmet Cemil elleriyle, kollarıyla şiir okuyanları, başını eğrilterek, elini yanağına dayayarak, suratını ekşiterek hicazkâr perdelerinde gazel söyleyenler kadar gülünç bulurdu. Raci "Nedir o sürh u sefid? Ah! başlıyor mu nehar?" mısraını okurken yumruklarını sıkıyor, birisine hücum etmek istiyormuşçasına gözlerini açıyordu. Ahmet Cemil bir hayret nidası gibi düşmesi lazım gelen "Nedir o sürh u sefid"ten sonra "Ah! başlıyor mu nehar?" sorusunun ifade ettiği bütün keselanı, füturu, o gece zevaline karşı tazammun ettiği yeisi, hüsrâmı ifade etmek için seste bir sükût, meftur ve mütehasşir bir karar isterdi; sonra ufak bir meks, güya küçük bir tefekkür vakfası... Onu müteakip bir ümit incilâsı, bir tesliyet hatimesi: "Yarın sabaha demek sohbet ey hilâl-i seher..."

Sedanın şiirde bir mûsîkar olduğuna kanaat kesbettiği için eseri yazdıkça daima açık sesle okur, onun ahengini dinlerdi.

Ah! Bu akşam şu heyetin karşısında onu her vakit okuduğu gibi okuyabilse!..

Artık yemek bitmiş, Raci büsbütün serbest kalan çenesini İlhamî Efendi'ye methiyeler dökmeye hasretmiş idi ki Hüseyin Nazmî, "Arkadaşımın eserini tanıtacak bir iki söz söylemek için misafirlerimin müsaadesini talep ederim" dedi. Fatin Dilaver Bey müsamerenin asıl fatıhasını teşkil eden bu söz üzerine çırpındı. Elindeki bıçağıyla bardağına vurdu, "Sükût! Sükûta davet ederim" diyordu. Karşısında Hasan Latif Bey, bir saatten beri devam eden sükûtunu takibe evvelkinden ziyade karar verdiğini ima edercesine yutkundü, Mazhar Feridun Bey fevkalade vukuatta kullandığı tek gözlüğünü sanki daha iyi dinlemek için gözüne yerleştirmeye çalıştı. Hüseyin Nazmî ayakta iki ellerini sofraya dayayarak başladı:

"Arkadaşım için meziyet midir, nakise midir, bilmem, eserin başlıca hassası yeniliği, mümkün olabildiği kadar görülmemiş, tanılmamış edasıdır..."

Mazhar Feridun Bey'in tek gözlüğü eserin şu hassasına bir tazim selamı göndermeye mecbur oluyormuş gibi hürmetle gözünden fırlarken Süleyman Vahdet Efendi'nin eğri fesinin arkasında sallanan püskülünde ufak bir infial titremesi fark olundu.

Ahmet Cemil refikinin şu hitabesine tamamıyla yabancı bir sâmi sıfatıyla biraz çekilerek, biraz lakayt ve laubali durmaya çalışarak dinliyordu.

Hüseyin Nazmi hâlâ susmak istemeyen, yavaş sesle İlhami Efendi'yi işgale çalışan Raci'nin vaziyetinden meftur olmayarak devam etti. Evvela şiirin garpta dört satırlık bir tarihini yaptıktan sonra en yeni nazım tarzını biraz izah etti, "İşte şu dinleyeceğiniz eser oradan toplanmış tohumların şark güneşinde inkişaf etme çiçeklerinden müterekkib bir demettir" dedi. Bizde şiir lisanının fark olunmayarak nasıl garp mahsullerinden müteessir olmaya başladığını İlhami Efendi'nin müsait bakmaya çalışan gözlerinin önünde izah etti. Daha sonra büsbütün Ahmet Cemil'den bahsetti, onu yeni şiirde münferit ve mümtaz bir şahsiyet şeklinde gösterdi, eserin ufak bir esas ve fikir tarihini çizdikten sonra arkadaşının bu eserindeki inşa vasıtalarına intikal etti. İnşa vasıtaları tabirine kaba bir latife ile İlhami Efendi'yi güldürmeye çalışan Raci'yi dinlemeyerek Hüseyin Nazmi eserin vezinlerinden, kafiyelerinden, kelimelerinden velhasıl bütün maddi denilebilecek cihetlerinden bahsetti; daha sonra, "Bilmem, eseri anlatabildim mi? Fakat eseri en iyi anlatacak olan yine kendisidir" cümlesiyle hatime verdi. Hasan Latif Bey'in daima sükût etmek kaidesine mugayir görmeyerek başladığı alkışlar arasında Ahmet Cemil'e, "Şimdi nöbet senin!" manasıyla tebessüm etti.

Fatin Dilaver Bey bıçağını bardağa daha şiddetle vuruyor, İlhami Efendi'nin kulağına eğilerek iki kakhaha arasında bir mütalaa tevdi eden Raci'ye bakarak, "Eseri, eseri dinleyelim" diye bağıırıyordu.

Ahmet Cemil iskemlesini çekti, sofraya yaklaştı, evvela ayağa kalkmaya cesaret edemeyerek küçük bir cep defterine tebyiz ettiği eseri sofranın üzerine koydu, başlamadan evvel heyetin reyini istif sar ediyormuş gibi baktı, Hüseyin Nazmi gözleriyle "Haydi!" diyordu, Ahmet Cemil biraz müteessir, titreyen sesiyle başladı. Henüz ilk beyitlerde boğazı kuruyor, sesi çıkmıyor, elindeki kitap kendisine büsbütün yabancı bir müşevveş metin imişçesine her kelimedede şaşırmaktan korkarak sesini idare edemiyordu. Bir aralık karşısında

Mazhar Feridun Bey pek taze bulduğu bir fikir için “Güzel!” dedi; Ahmet Cemil biraz kuvvet buldu; yavaş yavaş gözlerinden bir sis kalkıyor, sesine bir ifade kabiliyeti geliyordu. Şiir evvela bir bahar bulut parçasından serpilen tebahhura müheyya katrecikler gibi yavaş yavaş, ağır ağır müstağni bir nüzul ile dökölüyor; güya şu heyetin dimağlarına muattar, muanber bir serinlikle, latife eden buselerle temas ediyordu. Ahmet Cemil eserinin başında bir bahar sabahı levhası tasvir etmiş, sonra iki mısrayla o parlak levhayı hülya arkasından koşan gençliğe tatbik edivermiş idi. Şimdi hayatın cidal silsilesi başlıyordu. Fatin Dilaver Bey tombul vücuduyla daha ziyade sokuldu, hazzından, Ahmet Cemil’e sarılacak zannolunuyordu. Ahmet Cemil ayağa kalktı, şimdi nazmın vezni muhtelif esaslardan, lahinlerden geçtikçe değişiyor; Ahmet Cemil artık sesini arzusuna göre idareye başlıyordu. İlk önce dinleyenler bu vezin tebeddülünü fark etmiyor gibiydiler, sonra bir aralık İlhami Efendi eğilerek, kaşlarını çatarak kulak kabarttı; Süleyman Vahdet Efendi’ye dikkati davet eden bir işaretle baktı, sükût arasında bu küçük hareket herkes için dikkat işareti hükmüne geçti. İhtidalarında bu ahenk değişmesinden şaşırtan bir tesir hasıl oluyor gibiydi, fakat Ahmet Cemil’in sesi bazen bulutlarda serinlik arayan şahinler gibi yükselerek, bazen yüzercesine hafif hafif dalgalanarak, ara sıra çemenlerin üzerinden akan gece nefesleri gibi feşafeşle geçerek, kâh bir ıztırap şehiki ile boğazda tıkanarak, kâh matem yaşları şeklinde sürüklenerek, nagehan bir ümit handesiyle neşveli, ara sıra bir dereciğin şırıltısıyla rüyalı, vezinlerin tenevvülerinden, kafiyelerin bir musiki parçasında yer yer tekerrür eden birer münferit savt gibi müteakabil terennümünden geçip gittikçe bu eserden sekir veren bir şiir havası tebahhur ederek küçük bir bulut şeklinde dinleyenleri sardıktan sonra yüksek bir mıntakaya doğru yükseliyordu. Bir zaman geldi ki hepsi bir bahar gecesinin çiçek kokularıyla dolu nefesi altında rüyaya benzeyen bir âleme dalmış gibiydiler. Sakit, mebhut, kaldılar. Ahmet Cemil şimdi kimseyi görmüyor, elinde parmaklarının hafif bir hareketi ile çevirdiği defterine nadir bir bakışla hâtırasına yardım ederek uzun kumral saçları lambalardan dökülen ziyalarla tutuşarak, siması vakit vakit bir teessür sisiyle örtülerek yahut bir neşve ile incilâ ederek devam ediyordu. Şimdi eserin sonuna geliyordu; hayat cidalleriyle dolu bir gün tasvirinden sonra âfaka bulutlar yığıyor, fezanın derinliklerinden rüzgârlar kaldırıyor.

Artık neticeyi istidlale başlayan Mazhar Feridun ile Fatin Dilaver ayağa kalktılar, bir müddetten beri kendisini kaybeden Raci gayretini toplayarak İlhami Efendi'ye bir şey söylemek arzusuyla başını çevirdi, Süleyman Vahdet Efendi, Hüseyin Nazmi'ye eğildi, yavaşça, "Bilmem, hatırıma geliyor mu? Şeyh Galib merhumun *Hüs'n ü Aşk*'ında..." diye bir şey başladı; fakat Hüseyin Nazmi'nin dinlemeye vakti yoktu; arkadaşının bu muzafferiyetine, eserinin şu saniha ulviyetine karşı kendisini zapt edemiyor; rikkatinden, sevincinden ağlamak isteyerek ona sarılmak için bitirmesine terakub ediyordu. Ahmet Cemil şimdi siyah gecesinin levhasını tasvir ederek semaları şimşeklerle tutuşturmakta, bulutları yıldırımlarla parçalamakta iken... Nagehan gözü bir noktaya teveccüh etti: Ta ötede odanın kapısına... GÜYA kapının bir kanadı yavaşça, bellisiz, titiyor, sallanıyor, küçük bir fasıla bırakarak açılıyordu. Bu fasılanın arasından gözleri beyaz bir gölge fark eder gibi oldu. O vakit bütün vücudu titredi: Lamia!... Demek Lamia deminden beri orada, şiirinin şu zaferi karşısında idi. Şimdiye kadar onu düşünmemiş, orada bulunabileceğine ihtimal vermeyerek fikrini yalnız eserine hasretmiş idi.

Oraya daha ziyade bakamadı, şimdiye kadar kendisini dinleyenlerin üzerinde hasıl ettiği tesiri ufak bir inşad sakatıyla izale etmekten korktu. Gözlerini çevirdi, artık eserin sonuna ancak bir sahife kalmış idi, şimdi sesi karar perdesini arayarak pest sedalarda dolaşıyordu. Nihayet bütün bahar sabahının şaşaası, o günlerin ve gecelerin didinişleri, çırpınışları bir enin ile zulmetlere büründü.

Şimdi Hüseyin Nazmi, Fatin Dilaver, Mazhar Feridun, Hasan Latif, Ahmet Cemil'in etrafını almışlar; ellerini sıkıyorlar, yanına sokuluyorlar, sofranın üzerinde kalan defterini karıştırıyorlar, bayrama sevinen çocuklar gibi gürültü ediyorlardı.

Nef'i-i devran şimdi –demin Hüseyin Nazmi'ye başladığı– cümleyi bitirmek için yaklaşmış, Raci'nin yavaşça, "Bu yolda şeyleri anlamak için galiba Frenkçe bilmek lazım imiş!" mütalaasıyla başlayan nutkunun arasına karışmış idi.

İlhami Efendi tebriklere iştirak etmemeyi zarafete mugayir adederek Ahmet Cemil'e deminden beri zihninde tasarladığı bir beyti sarf etmek için ikisinin arasından kurtulmaya çalışıyordu.

Ahmet Cemil gülerek medihlere karşı nefsin silmeye çalışıyor, fırsat bulabildikçe kapiya bakıyordu. Otururken kapı evvelkinden

daha ziyade açılıyor gibi olmuş, sanki o da tebriklere iştirak etmişti. Şimdi kapıda hiçbir hareket yoktu. Ahmet Cemil o beyaz gölgeyi bir daha görmedi. Fakat artık kulaklarını dolduran medihlerden ziyade kalbinde o beyaz gölgenin biraz evvel şu kapının arkasında mevcudiyetinden gelen cavidanî bir haz vardı.

Hüseyin Nazmi bir müddet arkadaşının dehasından taşan şiir ateşinin buharı gibi yemek odasının havasında dalgalanan mübahase parçalarını serbest bıraktı, sonra “Arzu ederseniz bahçeye çıkalım” dedi.

Şimdi Mazhar Feridun Bey, İlhami Efendi’ye Ahmet Cemil’in eserinden bahsediyor, Hasan Latif Bey saatlerden beri devam eden mütefekkir sükûtunun zübdesi olmak üzere Hüseyin Nazmi’ye uzun uzun fasılalarla “Yaman eser!.. Yaman eser!..” nakaratını dinletiyor; Süleyman Vahdet Efendi ber-takrib Fatin Dilaver Bey’e, henüz bir çocuğa benzeyen bu tombul güzel gence sokularak o aralık bilinemez nasıl bir münasebetle hatırına gelen bir beytin kapalıca aşkını açık bir tefsirle anlatmaya çalışıyor, bir şey anlamaksızın dinleyen muhatabından ara sıra alevli nazarlarla cevaba intizar ediyordu.

Yemek odasından çıkmaya başladılar. Raci, Ahmet Cemil’le en sona kaldı, yalnız kaldıklarını görünce takarrüb etti; biraz tutuklukla, biraz nefesine cebr ile deminden beri sarfına lüzum görmediği bir takdir kelimesini fedaya karar verdi. “Eseriniz umumiyet üzere fena değil” dedi, sonra bu esas üzerine muhaverenin uzamasından kaçınarak bahsi değiştirdi, “Enişteniz bu aydan sonra bana aylık vermeyecekmiş; acaba sebebini anlayabilir miyim?” dedi.

Ahmet Cemil eniştesinin Raci’yi süpürülecek haşerat arasında saydığını pek iyi tahattur ediyordu, fakat o kararın henüz tatbik mevkiine konulduğuna vâkıf değildi. Raci’nin soruşundan “Enişte-ne beni kovdurtuyor imişsin” manasını duyar gibi oldu, müstahak olmadığı bu serzenişe velev haksız ve bellisiz bir şekilde maruz olmaktan kızardı. “Öyle bir şeyden katiyen haberim yok” dedi.

Raci kendisine kin ve gayz ile dolu bir nazarla bakıyordu, acı bir tebessümle, “Ben seni bilirim!” demek istiyordu.

Ahmet Cemil bu manayı pek iyi anladı. Bu adam hakkında merhametten başka bir şey hissetmemiş iken onun bu derece adavetine hedef oluşundan bir yeis duydu. Hemen şu anda onun ellerini tutmak, olanca ciddiyetiyle “Yanılıyorsun, seni kovmak istiyorlar da, ben, seni muhafaza ediyorum. Bana ne için öyle husumetle ba-

kıyorsun? Seni kendime düşman etmek için ne yaptım?” diyecekti; fakat Raci durmadı...

Şimdi odada büsbütün yalnız kalmış idi, bu akşam bahtıyarlığına Raci bir katre zehir akıtmış idi. Kendi kendisine, “Bu adam bana adavet etmek için nasıl sebepler buluyor, acaba?.. Benim için kin taşımaya mutlaka ihtiyaç mı hissediyor?..” dedi.

Alman karısının azimetinden sonra Raci büsbütün düşmüştü. Saip’in rivayetine nazaran maşukasının hâtırasını unutmaya her hafta yeni bir maşuka tedarikiyle çare bulmaya çalışmış. Hatta yine Saip’in alay ederek ilave ettiği bir mütalaa olmak üzere Raci’nin artık ciğerlerini yırtan öksürüğü bu maşukalardan hiçbirinin yanında rağbet bulmasına imkân bırakmıyormuş.

Ahmet Cemil arkadaşlarının gülerek, eğlenerek naklettikleri bu hikâyeleri işittikçe kalbi burulur, kendi kendisine, “Şu adam için namus hayatına avdet zamanı henüz belki geçmemiştir. Şimdi gitse karısının dizlerine kapansa, ağlasa, eminim ki kadın bütün geçmiş affedecektir. Ömründe ancak on beş gün süren mesut izdivaç hayatını bundan sonra yeniden tesis etmesine ne mani var?” derdi. Sonra Ahmet Şevki Efendi’nin, “Bilmem amma fena görüyorum” dediğini tahattur ederdi.

Gittikçe Raci bir hatadan sonra yavaş yavaş, sanki katre katre zehir içerek, intihar eden bir meyus hükmünü alıyor; müstesna bir fecaat kesbediyordu.

Bu gece Raci yemek odasını terk edip kendisini yalnız bırakınca evvela onun hakkında kine benzer bir şey duymuştu. Fakat bu ancak bir dakika sürdü, merhamet hissi galebe çaldı, onu yüreğinin bütün saffetiyle affetti.

Yemek odasından çıktı, arkadaşlarına iltihak etmek üzere bahçeye çıkan kapıya teveccüh etti. Burası buzlu karpuzu arasından donuk bir ziya saçan bir kandil ile hafifçe tenvir edilmiş dar bir dehliz idi. Geçerken dehlizin bahçe kapısına yakın bir yerinden mütelaşi bir kumaş hışıltısı işitti, kendisini zapt edemeyerek gözlerini çevirdi; o vakit ufak ve muhteriz bir kahkaha ile beyaz bir gölgenin yanından hemen sürünerek silinip geçtiğini fark etti. Şimdi ilerleyemiyor, dizleri titriyordu. Öyle zannediordu ki o beyaz gölge artık boş kalan yemek odasına iltica etmiş, beklenmeyen bir tesadüften oraya kaçmış idi. Onun orada vücudunu, yalnızlığın şu müsaadesine maruziyetini düşününce birden kalbinde şedid,

mukavemet edilemeyecek bir arzu duydu, bir dakika içinde bu arzu münevver kanatlarla kalbine sanki kıvılcımlar serpti. Oraya gitmek, onun ayaklarına atılmak istedi. Ah! Şimdi aşkını haykırmak ihtiyacı dudaklarını yakıyor, yüreğinden bir şey şişerek bütün duyduklarını onun dizlerinin dibinde can çekişiyormuşçasına sürüne sürüne dökmek istiyordu. Evet, hepsini söylemek, “Sizi seviyorum” demek, “Ah! Bilseniz, ne kadar seviyorum! O demin kapının arasından dinlediğiniz eseri yazmak için, onun her kelimesini bulmak için sizi düşündüğümü; onu sizin ayaklarınızın altına serip yaymak için yazdığımı biliyorsunuz, değil mi? Bütün hayatımda ruhuma hülyanızla daimi bir eş olduğunuzu, bir şey, rüyanıza tesadüf etmiş bir hayal, pencerenizden girmiş bir bahar havası, size hissettirmedimi?... Bırakın, şurada, gözlerinizin altında öleyim...” demek, bütün senelerden beri zapt olunmuş feryatları, kendisini kaybederek, söyledikçe mest olarak, tatlı bir ölümle olanca maneviyeti eriyerek, dökmek istedi.

Bir küçük cesaret hamlesi... Yemek odasına giriyordu, bahçeden gelen bir ses sanki kendisini bir rüyanın vakalarının telatumundan çıkardı. Bir an içinde o cesarete bedel azim bir kesel geldi, şimdi o bir saniye evvel kalbinde peyda olan arzuya bir cinnet şimşegi nazarıyla bakıyordu. Hüsrân ile memlu gözleriyle o yarı münevver dehlizden yemek odasına kadar bir yeis busesi gönderdi, bahçeye çıktı...

Şimdi Raci ile Mazhar Feridun arasında başlamış gürültülü bir mübahaseye Hasan Latif Bey hep mütefekkir sükûtuyla iştirak ediyor, Süleyman Vahdet Efendi karihasının son mahsulü olan tarihleri okumak için İlhami Efendi'yi kameriyede hapsediyordu. Ahmet Cemil Hüseyin Nazmî'ye yaklaştı, Fatin Dilaver Bey dargın bir tavırla kendisini mütebessimane dinleyen Hüseyin Nazmî'ye, “Aman efendim,” diyordu, “hiç bu kadar can sıkıcı bir adama tesadüf etmemiştim. Bunaldım, bana bir düziye ne cins mahluklar için söylendiği anlaşılamayan gazeller okudu. Hele okuduğu şeylerden sonra bir bakışı var ki insanın olanca sinirlerini sarsıyor. Bir zaman geldi ki boğazını sıkmak, ‘Sus! Herif!..’ diye bağırarak istedim...”

Hüseyin Nazmi, Ahmet Cemil'le Fatin Dilaver Bey'i kendi odasında yatırmıştı. Bu gece Ahmet Cemil uyuyamıyordu. Arkadaşlarının müsaadesini alarak bütün geceyi odanın önündeki bahçeye nazır küçük şahnişinde geçirdi. Sabaha karşı ufak bir serinlik çıkınca içeri girdi. Yatağına sokuldu, uyumaya çalıştı, fakat şimdi müthiş bir hummaya tutulmuş gibi şakakları yanıyor, dimağı başının içinde eriyormuş gibi dağılıyordu. Bir aralık dalıyordu, belki bir müddet uyudu; şimdi sanki o ateşle yanan şakaklarının, o içinde bir taş çöken başının üzerine bir şey dökülüyor, bir siyah tufan boşanıyordu. Sonra bu dalganın içinden bir çehre belirdi. Bir aşk cinnetiyle tutuşmuş bir ağız uzanıyor, dudaklarını arıyor, uzun ve yakan bir buse ile dudaklarını çekiyor, massediordu. Silkinerek uyandı...

Henüz sabah olmuş, güneş henüz panjurların arasından sızarak tatlı bir rüya ile gülümseyen Hüseyin Nazmi'nin yatağı kenarında tebessüme başlamıştı.

Ahmet Cemil göya o yakıcı sevda busesiyle ciğerlerini tutuşturmuş bir şarap içmiş gibi yüreği yanarak kalktı; arkadaşlarını uyandırmaktan ihtar ile yavaş yavaş basarak, gürültü etmeyerek yıkandı; giyindi... Ceketini giyiyordu, düşünmeden elini yan cebine götürdü, "Defterim?.. Defterim nerede?.." dedi.

Hüseyin Nazmi uyanmış, arkadaşının, oda içinde muhteriz bir yürüyüşle gezinişini gülererek yatağından mahmur gözleriyle seyrediyordu, telaşını fark etti, "Ne oluyorsun, Cemil?" dedi.

"Defterimi acaba sofranın üzerinde mi bıraktım? Sizin uşak edebiyat meraklısı ise..."

Fatin Dilaver Bey tombalak vücuduyla yatağından atladı, "İyi uyumuşuz!" dedi.

Her şeyden evvel defterinin bulunmasını istiyordu, Hüseyin Nazmi'ye kalkmak, yemek odasına kadar inmek lazım geldi. "İşte defterin! Bereket versin ki uşak meraklı değil!" dedi.

Ahmet Cemil gitmek için acele ediyordu, Fatin Dilaver Bey'i fikrine iştirak ettirdi, arkadaşlarını sabah uykusundan istedikleri kadar istifade serbest bırakarak Hüseyin Nazmi'nin elini sıktılar, çıktılar...

Sabiha Hanım, hem bahtiyar, gülüyor, hem, sedire başını dayayarak elleriyle midesine basan İkbâl'i gösterip henüz bir şey anlamayan Ahmet Cemil'e "Rahatsız, kızcağız, bütün gün kıvrandı" diyordu.

Ahmet Cemil anladı, fakat garip bir his bu vakadan memnuniyete bedel bir üzüntü uyandırdı. Eniştesi hakkında duyup susturmaya muvaffak olamadığı nefretin bu dakikada hiddet sesi her zamankinden daha vâzih, daha kavi işitildi. O adamın kanının şimdi kardeşinin damarlarında cereyana başladığına delalet eden bu hadise güya nazarında onu telvis eden bir vaka hükmüne geçti.

Zavallı ana! O bu histen kim bilir ne kadar uzaktı! Büyükanne olmak lezzetine karşı bütün vakarı çocukça bir meserrete inkılap etmişti; şimdi oğluna bakıyor, onun da şu küçük aile bayramına iştirakini arzu ediyordu.

Ahmet Cemil o neşata ictinab etti.

İkbâl şimdi başını kaldırmış, gülerek Ahmet Cemil'e bakıyordu. Ahmet Camil kalben "Çocuk!.. Bahtiyar değil, bundan eminim, hiç olmazsa mesut bir zevce olmadığını bir anne olmak saadetiyle unutacak!" diyordu.

Ahmet Cemil bugün matbaadan erken kaçmış, bir an evvel odasında yalnız kalarak biraz kalbini dinlemek için tehalük göstermişti. Odasına çıkınca cebinden defterini çıkardı, yazıhanesinin üzerine koydu. Dün akşamki muvaffakiyetinden sonra onu bir daha karıştırmak istiyordu. Odasında âdeti; ceketini yelegini, yakalığını çıkararak, fesini atarak küçük bahçeye nazır mini mini penceresinin yanında oturmak, yarısı görünen bir minareyi, komşu evlerin kiremitlerini, biraz ötede iki yüksek duvar arasındaki kesik bir levha şeklinde duran semayı seyretmek idi. Bu akşam oraya oturup da eline defterini alınca bir müddet onu açamadı, kalbi beyaz gölgenin hayaliyle dolu idi. Şimdi onu düşünmek istiyordu, gözlerini kapadı, o sabahki rüyayı hayalinde bir daha yaşamak istedi, yüzünü örten o siyah dalgayı, o müphem simayı bir daha gördü, ciğerlerini yakan bir busenin cangüzâr raşeleri dudaklarında bir daha titredi. "O

benim olmayacak olursa ölürüm” diyordu... Şimdi şu defteri her vakitten ziyade sevir, onu Lamia’nın dinlemiş olması kıymetini bir kat daha arttırıyordu. Daima hâtırasında bir arada olan eseriyle Lamia artık daha samimi, daha kavi bir münasebetle yekdiğerine bağlanmış gibiydi. Gözlerinin ucuyla sahifeleri süzerek yapırları çevirmeye başladı. Kendi kendisine, “Acaba şurasını okurken orada mı idi?” diyordu. Çevirdi, çevirdi, artık son sahifeye gelmişti, defteri büsbütün kapıyordu, birden gözlerine bir yabancı yazı ilişti. Ta son sahifenin altında bir çocuk yazısı gibi henüz takarrür etmemiş, henüz tam bir şekil almamış bir yazı... Yalnız şu kadar: “Tebrik ederim.” Daha sonra beş sıfır.

Şimdi anlıyordu, demek o bahçe kapısının yanında gidip onun ayaklarına atılmak isterken o, yemek odasında sofranın üzerinde kalan bu defterciğe koşmuş, görölmekten korkarak titreye titreye şu iki kelimeyi oraya yazıvermişti. Demek o sırada her türlü tehlikeyi göze alarak gidip ona, “Seni seviyorum. Müsaade eder misin, seni sevebilir miyim?” deseydi, ondan, “İşte bakın, ben de sizi düşünüyorum” cevabını alacaktı.

Bu iki kelime Ahmet Cemil’e Lamia’nın bütün hissiyatının şerhi kadar tafsilat ile zengin, aşk zemzemesiyle müterennim geldi. O da kendisini seviyor... Bundan emindi; işte yalnız şu iki kelime Lamia’nın ta çocukluktan beri katre katre birikerek, tazyike lüzum görölmeyerek bir aralık taşıveren sevdasının iki açık nişanesi değil miydi? Gözlerini o çocuk yazısından ayırmıyor, onların arasında Lamia’yı görmeye çalışıyordu. Zihnen o dehlizdeki tesadüften sonra beyaz gölgeyi takip ediyor, yemek odasına götürüyordu. Beyaz gölge bir tehlikeden kaçıyormuşçasına kapıyı kapayarak oraya iltica ediyor, sonra o defter gözüne ilişiyor. Beyaz gölgenin küçücük bir kalbi var ki bu defteri görünce çırpınıyor. O defter, demin onun okuduğu defter... O vakit defter ufak bir halecan ile ele alınıyor; yavaş yavaş ötesine berisine göz gezdirilerek süzölüyor, birdenbire bir arzu duyuluyor. Demin herkes onu tebrik etmemiş miydi? O da tebrik edecek. Ne için etmesin? Ne için ondan iki sözü esirgesin?.. Ah! Bir kurşun kalemi olsa! Etrafa göz gezdiriliyor; perdelerden, aynadan, lambadan bütün bu eşyadan istimdad ediliyor, “Ah! Bir kurşun kalemi; bana bir dakika için ödünç verecek bir kurşun kaleminiz yok mu?” deniyor, sonra... Ahmet Cemil’in hayal kuvveti burada tevakkuf ediyordu; o kurşun kaleminin nereden geldiğini

tayin edemiyor, orasını sıfırlarla geçiyordu... Ah! Bu sıfırlar, şu iki kelimenin altındaki sıfırları gördükten sonra onlarda azim bir mana serveti buluyordu. Bu sıfırlar, bunlar Lamia mı demek olacak?.. Şimdi gözleriyle o yazıları, o sıfırları, bütün ifade ettikleri manalarla öpüyor, okşuyordu...

Hafifçe gözleri süzülerek, ta ötede gayr-ı mahsus bir rüzgârla yosunlu kiremitlerin, eski pervazları sallanan çatıların, perdeleri arkasında titrek ziyalar belirmeye başlayan komşu pencerelerinin üzerine döküle döküle tekasüf eden zulmet dalgası arasında titriyor, canlanıyor, gülüyor gibi gördüğü bu yazılara imtisal ederek, akşamın ratıp nefesinden tereşsuh eden bir melal keselanı içinde kaybolarak dalmış idi ki birden odanın dışarısında bir şey sofayı sarstı. Ahmet Cemil bu uyuşukluğun içinden güya bir rüyadan uyanırcasına yerinden fırladı, odasının kapısını açtı. O vakit gördüğü şeyi pek iyi anlayamadı, eniştesini öteki odaya telaşla giriyor gördü. Şimdi merdiven başında yalnız Seher vardı; sofanın yarı zulmeti arasında kızın gözlerinde bir ateş, çehresinde bir dargınlık görüyorum zannetti. “Ne oldu Seher?..” dedi. Kız bir şey söylemek istiyormuş gibi yutkundtu, sonra cesaret edemedi, merdivenden aşağı indi.

Ne oluyor, yine ne oluyor? Ahmet Cemil güya bu küçük evin havasında uçuşan bir musibet kokusunu hissediyordu. İkbâl’in her vakit örtülü çehresi, evin içinde silinmeye müheyya bir heyula şeklinde dolaşan hazin heyeti; daima ağlamak fakat bir şey söylememek için azmetmiş gibi donuk, elim, fakat hakikati hissettirmemekte musir duran gözleri; sonra, bu hüznü etrafında o muammanın yegâne vâkîfı imişçesine adeta hayvani bir merbutiyet ile dargın çehresiyle, kızgın gözleriyle dolaşan Seher... Bunu pek iyi fark ediyordu. Bir müddetten beri –iki kelimeyi yekdiğerine rapt edecek kadar tefekkür iktidarına malik olmayan– bu kaba köylü kızında İkbâl için cinnete benzer bir meclubiyet, derin bir merhamet keşfediyordu. Denebilirdi ki evin içinde yalnız bu ahmak kız bir hayvani cezm ile İkbâl’in sırrını anlamakta herkese tekaddüm etmişti. Seher’in “küçük hanım” deyişleri vardı ki ağlamaya benzerdi, İkbâl’e öyle bakışları vardı ki, “Senin bedbahtlığını yalnız ben biliyorum, sana yalnız ben acıyorum” demek isterdi. Daima onun etrafında dolaşmak için sebepler bulur, mutbaktan çıkınca vaktini küçük hanımın eteği dibinde çorap örmeye hasrederdi... Lakin şu küçük vaka, şu demin odasının dışarısında sofayı sarsan şey... Kim

bilir eniştesinin geçerken bir yere çarpmış olması, yahut Seher'in inerken düşmesi, velhasıl bir hiç ne için fikrini birden İkbâl'e sevk etmiş, ne için kalbinde “Bu hiçbir hemşirene büyük bir taalluku var” diyen bir ses uyandırmıştı?

Ahmet Cemil birden, aklından bir şimşek gibi geçen bir fikir için, “Ah!..” dedi, sonra o fikirden o kadar ürkü ki mahiyetini bulmamak, kühnünü anlamamak için nefesine cebretti. Fakat şimdi o fikir silinmiyor, bir nâfiz zehir gibi silindike daha derinlere giriyor; sokulacak, yakacak mesâmat arıyordu. İkbâl'in bütün hissiyat sırrını bir sözle icmal etti, “Sevilmediğı için bedbaht!” dedi. Daha sonra bir mühlik marazı vaktinde fark etmeyen bir tabip gibi bu hakikati keşifte bu derece geç kaldığı için kendisine bir müttahim nazarıyla baktı. “İkbâl sevilmiyor, bundan şimdi eminim, kardeşim gözümün önünde her dakika bir ölüm geçiriyor, her dakika ciğrelerinden zehir akıyor... Ah! O bir dakika evvel ağlamış gibi bir istimdad nazarıyla bakan gözler, şimdi onları anlıyorum. Halbuki ben bunu keşfedebilmek için bir sene kaybettim” diyordu. O vakte kadar yalnız kendisini düşünmüş; matbaasını, eserini... –ilaveye cesaret edemiyordu, fakat hakikat öyle değil mi?– Lamia'yı düşünmüştü. Kardeşim, gözünün önünde canlı fakat sakit bir facia gibi “Anlamıyorsunuz, yazık!..” serzenişiyile duran o biçareyi anlamamış, anlamak için bir şey yapmamıştı. Şimdi kendisini affetmiyor, bir hata neticesiyile bir musibet ika edenlere mahsus bir vicdan azabı ile duramıyordu...

Kapısını sürmeledi, küçücük odasında geziyor; bazen karanlıkta yazıhanesinin başında durarak, bazen küçük penceresinden gecenin esrarla dolu karanlığını istintak ederek düşünüyor, şimdi bir hiç ders istidlal ettiği bu neticeyi izah edecek geçmiş vakaları ve emareleri tahattura çalışıyordu. Bazen birden, hiç intizar olunmayan bir zamanda zihne arpıvermiş hakikatler vardır ki senelerden beri katre katre, muhtelif zamanlarda döküle döküle birikmiş emarelerin; küçük küçük, başlı başlarına manasız nişanelerin birdenbire doğuveren neticesidir. Bir hiç, fikirden geçen bir rüzgâr, o manasız emareleri, nişaneleri açır; bunlar, aralarından mani cidarlar kal kıvrırmış zerrelere gibi yekdiğerine iltihak eder, birbirini bulur, onlardan bir küme teşekkül eder ki görmemek mümkün olmayan bir hakikat hükmünü alır... Şimdi Ahmet Cemil'in zihninde o deliller toplanıyor, birbirine sokularak güya birer aşına selamıyla buluşu-

yorlardı. İkbâl'in bir sabah herkesten evvel aşağıki odada bulunmuş olması, bir gün Seher'in Vehbi Bey'e şemsiyesini vermekten imtina ederek, "Oradan alıversin!" diye mırıldanmış olması, yüzlerce, binlerce hatırına gelen bu vakalar, tahaddüsleri zamanlarında manasız zannolunan bu küçük şeyler, bütün İkbâl'le Seher arasında inkisam eden bu hâtıralar şimdi birikiyor, birikiyor, fikrinde sarsılmaz bir burhan sütunu şeklinde tereffu ediyordu.

Bu aralık kapısına vuruldu. Seher yemeğe çağırıyordu. Ahmet Cemil bu anda kendisinde yemek için iktidar bulmadı. Fikrinin şu izdihamı arasında sofraya oturmak, düşüncesine yabancı kalan bir musahabeye iştirak etmek; hususiyle o adamın, artık şimdi nefrete bir muhik salahiyet bulduğu o adamın karşısında sahte bir vaziyetle oturmak için kuvveti yoktu. Yalan söyledi. "Ben akşamüstü yedim, sofraya gelmeyeceğim!" dedi. Seher cevap vermeden çekildi, şimdi yanındaki odada bir mırıltı işitiyordu; sonra dikkat etti, mütecessis adamlar gibi gürültü etmekten sakınarak bir şey işitmeye çalıştı. Yanındaki odanın kapısı açıldı, eniştesi çıktı, "İkbâl odada kaldı, zannederim" dedi. Şimdi eniştesinin yavaş yavaş merdivenleri indiğini duydu, "İkbâl yemeğe inebilecek bir halde değil, zaten midesinde muztarıptı" dedi. Birden İkbâl'i gidip odasında bulmak, "Kardeşim, artık anlıyorum, söyle bakayım, bana hepsini söyle..." demek için şedid bir arzu duydu. İkbâl gelin olalıdan beri onlara tahsis olunan odanın kapısına bile dokunmaktan ihtiraz etmişti. Ayaklarının ucuna basarak çıktı, oraya kadar gitti, onu olduğu gibi görmek için, geldiğini işittirmekten sakınıyordu. Yavaşça kapıyı itti, kapı hiçbir ses çıkarmaksızın açıldı, şimdi ilerleyemiyordu...

İkbâl'i, orada, karyolanın yanındaki mindere yüzükoyun kapanmış, uzun örgülü saçları bir kolunun üzerinden kayarak aşağıya sarkmış gördü.

Ağlıyor muydu?..

Ahmet Cemil kardeşinin şüphesiz saklamak istediği şu mahrem manzaranın üzerine varmış olmayı şimdi zarafetten hâli buluyor, kendisinden saklanmak istenen bir şeyi gidip zorla meydana çıkarılmış olmakta bir kabalık buluyordu. Bir saniye daha, avdet edecekti, fakat orada vücudunu bir şey İkbâl'e hissettirdi. Silkinerek başını kaldırdı, o vakit iki kardeş arasında acı, sanki feryat ile dolu, birinde şu elim perişan hali göstermiş olmaktan mahcup, ötekinde görmekten müteallim bir nazar teati olundu. Ahmet Cemil kardeşi-

nin yanına kadar gitti. Şimdi İkbâl minderde doğrulmuş, kalkmaya cesaret edemeyerek duruyordu. Ahmet Cemil yere dizinin dibine, kilimin üzerine oturdu; şimdi tam bir teslimiyetle kendisini terk eden ellerini tuttu. “İkbâl, söyle bakayım, ne oluyorsun?” dedi. İkbâl’in gözleri kapandı; kapaklarının kenarında koşuşan seri raşecikler arasından yaşlar, sıcak, birer katre zehir ile dolu gibi ağır, iri yaşlar, mütevali bir sukut ile uzun kumral kirpiklerinin ucundan süzülerek, ikisinin birleşmiş ellerine düşüyor, bu elleri ıslatıyordu.

O vakit ağlayamayarak, boğazında lakırdı söylemesine zahmet veren bir tıkanıklıkla, İkbâl’i tesliye değil istintak etmek istedi. “Ne oluyorsun, İkbâl?.. Niçin bana söylemiyorsun? Şimdiye kadar niçin söylemedin?... Rahat değil misin, kardeşim, bir ızdırabın mı var?..” diyor, sualler birbirini takip ederek ağzından dökülüyordu. Fakat bu suallerin cevabı yalnız o ellerini ıslatan, sıcak, ağır, iri gözyaşlarıyla bu dakikada gözlerine her vakitten ziyade sarı, zayıf, narin görünen bu vücudun ta ruhunun derinlerinden kopma darbelerle sarsıntılarından ibaret kaldı...

Nihayet İkbâl “Gidiniz, ağabey, şimdi gelir...” dedi. İkbâl güya korkunç bir mahluktan bahsediyormuşçasına kapıya bakıyor, “şimdi gelir, şimdi gelir...” diyordu.

Ahmet Cemil burada duramayacağını anladı, İkbâl’i yalnız bıraktı. Odasında “Ne yapmalı?” diyordu. Evet, ne yapacak? Demin geç kaldığını, zaman kaybettiğini düşünüyordu; şimdi işte hakikat gözyaşlarıyla, ızdıraplarıyla önünde birden meydana çıkmıştı. Şimdi ne yapacak?..

Evvela Ahmet Cemil’de bir hiddet fevranı hasıl olmuştu. İhtilâcat ile yumruklarını sıkıyor, odasında geziyor; bir şeyler yapmak istiyordu. Kardeşini bu bedbahtlıktan kurtarmak için bütün vasıtalara, bütün kuvvetlere malik imişçesine yalnız şimdiye kadar lakayt kalmış olmasına kızıyordu. Fakat bu ilk hiddet hamlesi geçtikten sonra bir acz hissi demin titreyen asabını uyuşturdu. Şimdi bir gevşeklik duyuyor, bu hakikate karşı çaresizlikten azim bir fütür ile şuraya oturmak, biraz evvel aşkının şiirini okuduğu şu köşede içeride ağlayan kardeşi için hazin, sakit, gözyaşlarını akıtmak istedi.

Bir aralık aşağıda sokak kapısının açılıp kapandığını duydu, daha sonra kapısının dışarısında annesinin sesini işitti:

“Cemil, açsana...”

Validesinin bu ziyaretinde İkbâl'den bahsolunacağını derhal anladı, kapısının sürmesini çekti.

“Karanlıkta mı oturuyorsun, Cemil?”

Yazihanesinin üzerinden kibrit kutusunu aldı, mumunu yaktı, hafif bir ziya titreyerek zulmetin içinde dalgalandı, o vakit henüz aydınlığa alışmamış kamasık gözleriyle annesine baktı. İkisi de öyle bir müddet bakıştılar. Sabiha Hanım'ın, biraz evvel büyükanne olmak süruru ile siması parlayan bu kadının, şimdi çehresi gevşemiş, gözlerine bir endişe düşmüştü. Kapıyı tekrar kapadı, tekrar sürmeledi, “Niçin yemeğe gelmedin?” dedi. Sonra asıl düşündüğünü söylemek için söylenmiş bir sözün cevabını beklemeyerek, oğlunda ne tesir hasıl edeceğine dikkat ediyormuşçasına bakarak, “Yine gitti...” dedi.

Ahmet Cemil eniştesinden bahsolunduğunu anladı, demek demin kapı onun için açılıp kapanmıştı. “Yine babasına mı?” dedi.

“Tabii değil mi?..”

“Yok, hiç tabii değil.”

Bu son söz ağzından istemeksizin çıktı. İhtiyara nüzul isabet ettikten sonra Vehbi Bey haftada bir iki geceyi babasının evinde geçiriyor; akşamları yemek yedikten sonra duramayarak, bir bahane icat ederek İkbâl'i yalnız bırakıp gidiyordu.

Sıhhatinde hiç babasına uğramak âdeti değil iken hastalıktan sonra bu mütevali ziyaretler bittabii dikkate çarptı. Bu, babasına muhabbetinden, hastalık üzerine bağteten uyanıyormuş gibi bir merhametten mütevellit değildi; buna şüphe edilmiyordu...

Bu akşam Seher vakasından sonra hatırına gelen fikre benzer bir başka fikir daha Ahmet Cemil'in beynini bir şimşekle yararak geçti. Annesi hâlâ kendisine bakıyordu. Bu düşüncüyü şu sözle tafsir etti:

“Ah, mülevves mahluk!..”

Sabiha Hanım diyordu ki:

“Onu gördükçe ihtiyar memnun olacak yerde o kadar hiddet ediyormuş ki... O halde niçin gidiyor? Bu kıza yazık değil mi?”

Tevfik Efendi, Ahmet Cemil'in gözü önüne geldi. O zayıf fersude vücudu hareketten, nutuktan muattal bir yatağa serilmiş; karşısında gençlik tuğyanı ile taze duran genç karısının yanında, vücudunda hayattan tek eser gösteren gözleriyle onu yiyerek, bu vücuttan istifade edememek hüsrânıyla ona belki kinle, husumetle, yaralı bir canavar nigâhıyla bakarak, gördü. Sonra onu bir an evvel

mezarda görmek isticaliyle tetkike gelen oğlunun karşısında hidde-
tinden o soluk çehre kızarıyor, bir şey söylemek isteyip muvaffak
olamayan dudaklar bir hiddetle titriyor, o gözlerden ateş çıkıyor;
sonra o taze kadın, babasının büsbütün ölmesine muntazır oğul,
bu âciz hiddetin karşısında gülüyorlar, alay ediyorlar, güya “Yine
kudurdu!..” diyorlar... Ahmet Cemil bütün bunları hayalinde tertip
ve icat ettikçe dudaklarına bir nefret nakaratı gibi, “Ah!... Mülevves
mahluk!..” cümlesi geliyordu.

Validesinin yalnız son sözüne cevap verdi:

“Evet, İkbâl'i ne yapacağız?”

O vakit Sabiha Hanım oturdu. Bir şey yapamamaktan, kızın
bedbahtlığına karşı âciz olmaktan mütevellit bir yeis ıztırabı ile
ellerini kavuşturdu; parmakları birbirine giriyor, gözleri medet
bekleyerek Ahmet Cemil'e bakıyordu.

Böyle bir müddet karyolanın yanındaki sandalyede, Ahmet Ce-
mil karşısında minder kenarına oturarak, mumun sarı, titreşen,
hafif ziyası arasında birbirinin donuk, yarı muzlim görünen çehrele-
rine bakışarak, durdular. İnsanların bazı fevran devreleri vardır ki,
küçük bir istihzar dakikasıyla başlar. Bu dakikada gözler birbirini
istifsar ediyor gibi durur, güya “Ağlayalım mı?” sualiyle bakışır. Bu
dakika uzun bir zaman kadar hâtıralarla mâlidir, bu bir dakikada
bütün yaralar –henüz taze kanayarak her biri bir başka hâtıranın
ateşiyle yanarak– inkişaf eder. Kalbin binlerce noktalarından birer
ıztırap enini ile binlerce menfez açılır; türlü kırk ümitler, acı yeisler,
matem hayalleri, bütün hayatın o ağlayan hediyeleri acı –bir kabris-
tanın ervah-ı bezmi gibi– feryatlarıyla, giryeleriyle sürüne sürüne
buluşurlar. Bir gırv ve matem mecmuası! Yalnız küçük bir dakika:
O vakit gözler kapanır, güya şu elem mahşerinin üzerine düşmüş
bulutlarla mahmul bir sema... Artık ağlamak zamanı gelmiştir.

Şimdi bu anne içeride yeisinden kıvranan kızı için şurada artık
nefsini zapt etmiyor, ruhunun bütün tutuşmuş ihtiyacıyla gözyaş-
larını salıveriyordu. Ahmet Cemil dudaklarını sıkıyor, annesini
görmemek için yere bakıyordu. Nihayet Sabiha Hanım söylemeye
başladı; birinci defa olarak yüreğini boşaltmak, bütün hissettiklerini
oraya, ortaya döküvermek istiyordu. O zamana kadar kendisini
aldatmak istemiş, kızını bahtiyar zannetmek için nefesine cebret-
mişti... İnsan emellerini tekzip eden şeyleri istediği şekilde tevile
çalışarak kendisini daima arzuları içinde oyalamakta gecikir. Da-

madının aleyhine şahadet eden vakaları hep böyle müsait tefsirlerle telakki etmiş, fena gördüklerini iyi görmek için uğraşmıştı; fakat artık mümkün değildi.

Şimdi hepsini söylüyordu. Onu ta ilk gününden beri sevmemişti, onda tayin olunamaz bir şey duymuş, “Bu adam kızımı mesut etmeyecek” demişti. O küçüklükler, bayağılıklar, maneviyetinin kisvesi gibi bütün vücudu etrafında tayaran eden hasaset havası; onu ta ilk gününden beri duymuştu. O, yatacak bir yatak, oturacak bir sofa, elbisesini süpürecek bir mahluk bulmak, bunları mümkün merteye ucuz satın almış olmak için evlenmişti. Her gün bir huysuzluğuna, bir kabalığına tesadüf olunuyordu; iyi ütülenmemiş bir yakalık, gömleğinde unutulmuş bir düğme İkbâl’i ağlatmak için kifayet eden sebeplerdi. Daha sonraları evin hizmetinde kusur bulmak, yemek beğenmemek, kahveye itiraz etmek... Bir ay içinde bütün bunlar meydana çıkmıştı. Sonra İkbâl’i doğrudan doğruya tahkir etmeye başlamış, saçının örgüsüne, gömleğinin biçimine, çarşafının rengine itirazı kendisi için bir süs edinmişti. İkide birde “Bilemiyorsun, bari sokakta gördüğün hanımlara dikkat et!” derdi. Öyle gülüşleri, bakışları vardı ki daima “Ben sizin fevkinizdeyim, sizin aranızda düşmekle ne kadar tenezzül etmiş oluyorum!” demek isterdi. Yavaş yavaş İkbâl onun yanında hatasını, dünyetini affettirmek isteyen bir zavallı hükmüne geçmişti. Artık lakırdı söylerken şaşırıyor, yanında bir hareket etmekten sıkılıyor, dayak yemiş kediler gibi büzülüyordu... Bir hikâye nakletmeye gelmezdi; tezyif ve itiraz için o daima kaba kahkahasıyla söze karışır, hikâyeyi yarım bırakırdı. Her şey hakkında hepsinden ziyade malûmat sahibi olduğuna kanaati vardı. Kendisine vahşi bir memlekete düşmüş bir mütemeddin yüksekliğini verirdi. Ahmet Cemil bile onun yanında bir şeyden bahse cesaret edemez olmuştu. Bir kere edebiyattan bahsetmek istemişti, Vehbi Bey kış geceleri Şehzadebaşı kıraathanesinde saz takımında dinleye dinleye ezberlediği gazellerden mürekkep sermayesiyle bahse iştirak etmiş, Ahmet Cemil’i “Zavallı çocuk! Daha akli ermiyor!” demek isteyen, acıyor gibi bakan gözleriyle sükûta mecbur etmişti. Evin içinde yalnız o vardı, ötekiler bütün bir alay züyuf!...

Sabiha Hanım bu kusurlara evvela ehemmiyet vermiyordu:

“Erkeklerin yüzde ellisinde görülen şeyler” diyordu; fakat sonra?..

Şimdi Sabiha Hanım oğluna bakıyor, onun yanında daha sonrasından bahsetmeye cesaret edemiyordu; fakat artık o kadar ilerlemişti ki tevakkuf etmek mümkün olmadı.

“Daha sonra Seher meselesi başladı” diyordu. Bu meselenin ismini verdikten sonra bütün teferruatını nakletmek için kuvvet buldu. Bütün bildiklerini hissettiklerini oğluna söyledi. Ahmet Cemil bir şeyin mevcudiyetini zaten hissediyor, fakat tafsilat ve edille nazar-ı dikkatinden kaçıyor, yalnız şu son tesadüfe kadar...

Sabiha Hanım:

“Oh, daha ona gelinceye kadar” diyordu. Seher evvela “Ben oturmayacağım!” diye başlamıştı; bir gün çarşafını giymiş, ağlayarak, eli kapının zembereğinde, ne dışarıya çıkmaya, ne de çarşafını çıkarmaya cesaret edemeyerek, saatlerle orada durmuş; ağzından bir kelime alınamamıştı. Nihayet bir sabah Sabiha Hanım, Seher’in Vehbi Bey’i mutbaktan iterek çıkardığını, arkasından kapıyı sürmelediğini görmüş, o vakit kızı istintak etmişti. Seher yine bir şey söylemiyor, fakat yalnız ağlıyordu. Sabiha Hanım’a zaten öğrenmek istediği şeyi şu gözyaşları anlatmıyor muydu? Bundan sonra Vehbi Bey utanmak, daha ileriye gitmemek lazım gelirken...

Artık Sabiha Hanım tafsilatı bitiremiyor, “Bir gün...” diye başladığı hâtıralara nihayet veremiyordu. Bütün bu vukuat arasında Seher’in musir sükûtu, İkbal’in hazin tahammülü...

Sabiha Hanım Seher’in kimseye bir şey söylemek istemediği halde İkbal’e hakikati saklamadığından emindi. Bir vakitten beri İkbal’le Seher arasında birbirini herkesten ziyade anlayanlara mahsus bir hususiyet, sır esası üzerine kurulmuş bir münasebet vardı. Halbuki İkbal?.. Ona ne vakit, “İkbal neyin var?” denirse o daima ağlamak üzere gibi duran gözlerini hayretle kaldırır, “Benim mi?” der, sonra yorgun kirpiklerini indirerek dudakları arasından bir inilti gibi boğuk, içten gelen sesiyle ilave ederdi:

“Hiç!..” Bilakis kocasına atfolunabilecek bütün kusurları örtmeye çalışıyor, onu annesine iyi göstermek için yalanlar icat ediyordu. Sabiha Hanım yine, “Bir gün...” diye başladı:

“Bir gün ne olursa olsun onu söyletmek için karar verdim, ‘Seher’in yine nesi var? Bu kıza bir şey oluyor?’ dedim... İkbal’in benzi attı, bu suale birdenbire cevap veremedi, sanki bunun cevabı kendisinin bir töhmetini meydana çıkaracakmış gibi şaşırdı. Demek ki...”

Sabiha Hanım bundan bir netice çıkarıyordu, “Demek ki İkbâl biliyor, fakat saklamak istiyor” diyordu. O günden sonra hastalığını bilmeyen birisinden ismini söylemeyerek hakikati anlamak isteyen ihtiyatkâr bir tabip gibi bu anne bedbaht kızının her halini, her sözünü takip etmiş, ondan hastalığının bir parçasını koparmaya çalışmıştı. Fakat İkbâl daima mahzun, daima sakit, evin içinde bir heyula şeklinde tahtalara basmaktan korkarak, annesiyle kardeşine sokulmaktan ürkerek dolaşıyordu.

Sabiha Hanım:

“Nihayet,” diyordu; “nihayet babasının hastalığıyla matbaa meselesi çıktı. Dikkat ettin mi? O mesele çıkar çıkmaz nasıl değişti, herkese iltifat ziyadeleşti. Bilhassa sana karşı bir muhabbet gösterdi. Eski hissetten eser kalmadı, masrafı üstüne aldı, bütün hareketlerinde bir başkalık göründü... Sebep?”

Şimdi bu son sual ile oğlunun gözlerine bakıyor, onu söyletmek için ısrar ederek “Sebep?” diye tekrar ediyordu.

Ahmet Cemil annesinin karşısında o söyledikçe bazen mumun hafif oynak ziyasıyla titreyerek duvarların üzerinden kaçışıyor, ta orada, türlü münevver rüyalarının incilâsına, o küçük yatağın beyazlıkları arasına sokuluyor görünen gölgelere dalıyor; bazen ta boğazında bir girye ukdesiyle gözlerini süzerek, iskemlenin üzerinde ara sıra dalgalanıyor, mevhum fakat müteneffis bir resim gibi şişiyor, kabarıyor, kâmilan uçuyor görünen; daha sonra birden yine toplanarak küçülen, zayıflaşan; ağlamış gözleriyle, solmuş çehresiyle, bütün meyus heyetiyle duran annesine bakıyordu.

Ta şu muhaverenin bidayetinden beri o annesinin söylediklerini uzaktan, bir komşu evinden gelen matem nevhaları gibi parça parça dinliyor; şekillerin ihtizazına, annesinin vücudundan yükselen gölgelere dalarak güya bir uyku içinde düşünüyordu. “Bir gün...” mukaddemesiyle başlanan o sonsuz hikâyeler kendisinin düşünceleriyle karışıyor, bulanmaya başlayan zihninin içinde bir telatum husule geliyor, ara sıra bulutlarla yüklü bir semada gizli bir güneşten kaçarak koşuşan ziya parçaları gibi zihninin bulutları arasından âvâre bir fikir geçiyor, ta derinlerde bir hâtıra lem’ası uyanıyor, sonra yine bütün bu şeyler güya dimağının güneşi sönüyormuşçasına zulmetlere boğuluyor; o vakit işittiklerini anlamamaya, düşünmek istediklerini toplayamamaya başlıyor; şakaklarının arasında bir kasırğa dönerek bütün bu küçük mahşer içinde bulduklarını çev-

riyor; mukavemet edilemeyen bir deveranın cazibesine mahkûm ederek çekiyor, döndürüyor, kıvırıyor; daha sonra bu mücadeleden kendisi de yorgun kalarak, bu kasırğa içinde bütün o efkâr enkazı kırılmış, parçalanmış, saçılıyor, yerlere seriliveriyordu. “Bir gün...” Ahmet Cemil yine silkinerek dinlemek ister, bir müddet hikâyeyi takibe muvaffak olurdu; fakat bir aralık annesinin bir sözü gider, zihninin içinden bir hâtırayı tırmalayarak uyandırır. “Ah! Evet, bir gün...”, o da tahattur ediyordu...

“Hatırına geliyor mu? Bir gün İkbâl’i ihtiyarın evine göndermiş-tik, o gece orada kalmıştı. İlk önce her gidişinde güzelce avdet ettiği halde o gün hasta gibi gelmişti. İşte o gidiş son gidiş oldu. Ondan sonra İkbâl’i oraya göndermek kabil olamadı, ben ısrar ettikçe ‘İhtiyar memnun olmuyor, gittiğimizi istemiyor, beyin babasıdır, ne isterse yapsın; fakat ben gidemem’ diyor. Sebep?...”

Sabiha Hanım yine cevap isteyen gözleriyle oğluna bakıyor, onu söyletmek için ısrar ederek ilave ediyordu:

“Sebep?...”

Ahmet Cemil, “Ah! Mûlevves mahluk!” diyordu. Ayağa kalktı, annesinin yanına kadar gitti, yanı başında diz çöktü; şimdi Sabiha Hanım’ın gözleri yine bir şedid ihtilaç ile kapanıyor, perişan yaşlar kirpiklerinin ucunda yine dolaşmaya başlıyordu. “Peki, anne, İkbâl’i ne yapacağız?...” dedi.

Bu sual üzerine ikisi de sükût ettiler. Şu noktada bu iki kalp bütün acılarıyla güya birbirine sarılmışlardı, ikisinde de aynı tedbir ihtiyacı “Ne yapacağız?” diyordu.

Sabiha Hanım nihayet gözlerini kaldırdı, ellerini oğlunun omuzlarına koydu, hastadan ümit kesen bir yeis ile baktı, “Hiç!...” dedi...

Hiç!.. Hiç! Sahih mi? İkbâl’i o kahrın pençesinden kurtarmak için hiçbir vasıta mı yok?... Ahmet Cemil buna inanamıyor, kardeşini öldüren o musibetin bir tamiri çaresini bulunamayacağına kanaat edemiyor, şimdi kenarları yanan gözleriyle annesine bakıyordu. Hiç, öyle mi? Demek İkbâl’i kurtarmak için bir şey yapamayacaklar; onu böyle içeride, odaların yalnızlığına iltica ederek ağlamakta, yeisinden kıvrınmakta tek başına bırakacaklar, öyle mi?...

Sabiha Hanım’ın gözleri artık kuru idi. Derin, sabit, meys bir nazarla Ahmet Cemil’e bakıyordu. Şimdi hatırından bir çare, yalnız bir çare geçiyordu. Ahmet Cemil de onu düşünüyordu. O çarenin ismini söylemeksizin mıknaatî bir fikir münakalesiyle ikisi de

aynı düşünce ile meşgul olduklarını anladılar. Sonra Ahmet Cemil dudaklarının arasından “Öldürmekle müsavi!” dedi. Bunun bir necat çaresi olmadığına kanaati vardı. İçinden “Başka bir tedbir, onu büsbütün kurtaracak başka bir deva bulmalı!” diyordu... Odasında yalnız kaldığı vakit ayaklarının altında bir dünya parçalanmış gibi kardeşinin kırık hayatı karşısında çaresizlikten, bir şey yapamamaktan mütevellit bir fütur ile yatağının kenarına oturdu. Orada, hareketten kalmış, kolları sarkmış, gözleri boş bir nazarla odanın müphem bir köşesine dikilmiş durdu. Şimdi bu izdivacı düşünüyor, bütün geçmişin tafsilatını icmal ediyor; bu izdivacın nasıl vücuda geldiğini, bu neticenin ne yolda sebeplerle tevellüt ettiğini tahlil ediyor, bunda bir mesuliyet mevcut ise onun kime aidiyeti lazım geleceğini bulmak istiyordu.

O zaman pek kayıtsızca davranmamış mıydı? Kardeşine intihap olunacak hayat refikini iyice öğrenmek, tanımak için bir ihtiyatta bulunmuş mu idi? Matbaada iki sigara dumanı arasında Ahmet Şevki Efendi’nin fikrinde doğuveren bu izdivacın o bir iki haftalık başlangıç tarihi bütün ihtiyatsızlıklarıyla, kayıtsızlıklarıyla hatırlarına geliyordu. Matbaada bir yazıhanenin kenarında başkasının işitmesinden ihtiraz edilerek iki üç dakika süren muhavereciklerle hemen bitiriverilmiş olan bu izdivaç işte bugün şu neticeyi vermişti. “Ahmet Şevki Efendi, budalanın biri!” diyordu; sonra birden kalbini bir şey, yakıcı bir şey burdu. Ahmet Şevki Efendi’nin zevzekçe bir vaziyetle “Matbaa ihtiyarındır” dediği hatırlarına geldi. Ahmet Cemil bu fikri zihninden defetmek, onu düşünmemek, idare memurunun yuvarlak heyetiyle o sırtkan yüzünü görmemek için nefsine zor etti; fakat şimdi o fikir beynine musallat olmuş, oradan çıkmamak istiyor, “Bu mesuliyet sana ait!” diyordu. Ahmet Cemil mevhum bir hasım ile mücadele edercesine bu fikirle cenkleşiyordu, “Ben o meselede matbaayı düşündüm mü? Bilakis onun için bir soğukluk duymadım mı? Ahmet Şevki Efendi ondan bahsedince hatta içimden hiddet etmedim mi?” diyordu. Fakat o musallat fikir zihninde şimdi idare memurunun sırtkan çehresine temessül ederek bir suret alıyor, geniş bir istihza handesiyle dişlerini göstererek gülüyor, kudurtucu, türlü manalar ifade eden bir nazarla bakarak “Acaba?.. Sahih mi?.. Emin misin?..” diyordu.

Bu musallat fikirle mücadeleden mağlup, makhur çıktı. Bu izdivaçta kendisine büyük bir mesuliyet hissesi terettüb ediyordu,

bu hakikat inkâr edilemezdi. Kendi kendisine verdiği bu hükmün altında eziliyordu. Yarı karanlık içinde müphem şekiller gibi görünen küçük kitap hücrelerine, duvarda melûl, sallanan haritaya, yazıhanesinin üstünde mektep arkadaşlarının –heyhat! O mesut mektep hayatı dostlarının– bir yelpaze teşkil eden resimlerine göya “Beni siz de mesul mu telakki ediyorsunuz? Beni siz de mahkûm mu ediyorsunuz?” yalvarışlarıyla baktı. İfrata, her şeye karıştırdığı hakikat fevkinde şiire şu dakikada her vakitten ziyade mağlup idi. Artık kendisine mahkûm sıfatıyla bakmaya nefsini mecbur ettikten sonra adeta aleyhine hizmet edecek bütün tafsilatı tezyin ve takviyeye özendi. Kendisine karşı meseleyi husumetle tetkik ediyor, mesuliyeti tamamıyla yüklenmek için sebepler buluyor, “Sensin, bütün sebep sensin!” diyor; henüz kalbinde hafif bir müdafaa sedasıyla tebriyeye çalışan hissi içinden tekrar ettiği bu nakarat ile susturmaya uğraşıyordu. Bir aralık bu hükme daha ziyade kuvvet vermek için “Hatta...” dedi.

Kardeşinin bir yabancıya irtibatından hissettiği kıskançlığın, o haftalarca süren ve hiçbir vakit zail olamayan ezanın biraz sönmeye yaklaşmış olmasından sonra bir matbaa sahibi olmak ihtimalini kuvvet kesbetmiş görerek kalbinde inkişaf eden hülyayı tamamıyla hatırına getirdi. Matbaada yalnız kaldığı geceler birdenbire bir müsveddinin ortasında kalıvererek düşüncelerine sakin bir zemzeme kabilinden refik olarak o yalnızlığın arasında şu matbaada bir gün her zamanki mevkiinden başka bir mevki tutacağını düşünmemiş mi idi?... Daha sonra ihtiyarın musabiyeti üzerine evvela en iyi hisleri uyanmıştı: İhtiyara acımış, eniştesi için duymaktan hali kalamadığı nefrete biraz daha vüs’at vermiş, Hüseyin Baha Efendi’nin çekilmesine infial ile bakmış, Ali Şekip’in muharrirliğe veda ederek bir dükkâncılığa geçmesini bir fecia hükmünde telakki etmiş iken ta kalbinin derinliklerinde, hafi köşelerinde bütün bu şeylerin altından bir emel çiçeği çıkacağına itimat eden gizli gizli gülümser bir ümit saklı değil miydi? Demek o güzel hisler, onlar hepsi yalan, hepsi sahte idi... Yavaş yavaş o ümit handesi sönmeye meyyal küçük bir nur şeklinde ışıldarken gittikçe genişlemiş bulutlardan sıyrılan bir sabah güneşi gibi şaşaasıyla bütün o muzlim hissiyat bulutlarını dağıtarak kalbini envarına boğmuş idi. Artık saklayamıyor, kendisine adeta kendi menfaatine birçok güzide hisleri feda etmiş bir kötü mahluk nefretiyle bakıyordu.

Doğruldu; müthiş bir azap boğazını sıkıyor, başını bir mengene içinde parçalıyordu. Biraz hava almak istedi; karanlıkta kalırsa daha iyi düşüneceğini, zulmetten tereşsuh eden bir adem vehmiyle biraz müsterih olacağını tahmin ederek mumu söndürdü, odasının penceresini açtı. Gecenin donuk siyah rengi içinde mütehaşşid birer kütle şeklinde daha siyah, daha kesif görünen komşu evlere, yakın duvarlara baktı. Bu siyahlıkları yutmak, ratib bir makber nefesi gibi simasına bârid, muncemid, ölü dudaklarla raşe verici buseler konduran bu zulmeti kâse kâse, tesliyet veren bir adem kevseri gibi kana kana içmek istedi. Ciğerleri, sanki bir alevle yanan ciğerleri bu kevserden serin bir yağmur hazzı hissediyordu...

“Şimdi ne yapmalı?” diyordu; yarın yine zelil bir ecir sıfatıyla o matbaaya gidecek, o adam için çalışacak, hiçbir şeye vâkıf değil imişçesine ona gülme için kendi kendisine cebredekcek değil mi?...

“Lakin matbaada belki onun kadar benim de hakkım var!” demek istedi, bu fikirle kuvvet bulmaya çalışıyordu. Fakat heyhat! Artık hakikati tezyin edemiyor, gözünün önünde tecelliye başlayan zelil mevkiiinin üzerine münevver bir örtü çekemiyordu.

Burada, pencerenin kenarında, gözlerini bu zulmetlerle doldurarak, birbirinin ardına yığılmış siyah duvarlar şeklinde imtidad eden bu fezanın sinesinden çıkan sükûta benzer uğultuyu dinleyerek ötede beride bu zulmet zemini içinde birer sarı leke şeklinde parıldayan münevver pencerelerden, birkaç muhtecib ziya parçalarından gözlerini ayırmaya çalışarak, artık önünde dehhaş, geniş bir uçurumun azim ve korkunç ağzını açıp kendisini yutmaya müheyya olduğunu görüyordu.

O vakit kâbuslarla mahmul rüyalar arasında bir boşluk içine düşüyormuş; bitmez tükenmez bir sukut ile yetişilmez, bulunmaz bir derinliğe iniyormuş gibi içinde bir şey duydu. Matbaada artık çalışmalarına ruhperver bir emelin iştirak edemeyeceğine, bilakis orada kendisini nefret ettiği bir adamın esiri sıfatında görmekten nefisini menetmek mümkün olamayacağına emin idi. Bu neticeyi ta ilk gününden beri meçhul bir his kendisine haber vermekten hâli kalmadığı halde o gitmiş, ailesinin biricik servetini o mülevves matbaanın dişlerine atıvermişti. Şimdi hatasının ehemmiyeti, ifrat eden bir fikir ile zihninde büyüyor, bir cinayet dehşetini ahyordu.

Bundan sonra ne yapacak? Biraz evvel kardeşinin musibetini defetmek çaresini ararken bir idam hükmü soğukluğu ile inen

bir kelime suya düşen bir taş parçası gibi ağır ağır, suları yararak ricat mümkün olmayan bir sukut ile kalbinin en derin noktalarına kadar, türlü emelleri ezerek, hülyaları parçalayarak iniyordu: hiç!..

Evet, hiç! bundan sonra hepsine veda etmek, bir aralık şiir buharıyla bulanık gözlerinin önünde yükseldiğini gördüğü emel kâşanesinin artık enkazı kenarına oturup uzun bir hırman nazarıyla onun matemini tutmak lazım geliyordu.

Ya Lamia?.. Ya eseri?..

O zaman güya kalbinde bir gizli kuvvet ağır bir uykudan silkinerek uyandı, bu iki hâtıra birden damarlarının içinde bir ateş seyyalesi tutuşturdu. Gözleri ötede beride siyah bir zemin üzerine serpilivermiş mütebessim sarı yakutlar şeklinde ışıldayan yıldızlara bakıyor, bunların arasından hülyasının perisini bir sis içinde gibi görüyordu.

Evet, Lamia ile eseri... O zaman ellerini uzattı; karanlıkta, minlerin üzerinde melûl ve muhtazır bir eda ile serilen o defterciği, o emellerinin enisini araştırdı. Onu yarası bağlanacak, kırık kanadı sarılacak mecruh bir güvercin gibi okşayıcı, öpücü bir el ile tuttu. Karanlıkta yazıları görmeyerek yaprakları çevirdi, son sahife olacağını tahmin ettiği yaprağa kadar geldi, orada o iki kelimeyi, o beş sıfırı bir rüyet vehmi ile tekrar gördü... Lamia!.. Şimdi onun hâtırasıyla bütün fitratının metaneti, bütün mesai azmi canlandı; şurada –elinde bu defter, kalbinde kesif bir zulmet içinde yalnız bir ümit ferî– karşısında sonsuz bir adem fezası şeklinde imtidad edip giden şu siyah semayı istişhad ederek Lamia'ya malik olmak için kendi kendisine yemin etti.

Bu dakikada artık tamamen bir karar ittihaz etmiş idi. Ne olursa olsun, mademki hayatında muvaffakiyet onunla kaim, bu matbaaya temellük etmek için sabredecek! Bütün vehimlerine, hislerine galebe ederek yarın yine matbaaya gidecek, yine çalışacak, uğraşacak, her şeye tehammül edecek, ta ki...

Artık yatağına girmek için acele ediyor, bu son karar üzerine uyumak istiyordu. İki eliyle defteri dudaklarına kadar çekti, gözlerini kapadı, o göremediği kelimeciklerle sıfırları uzun bir buse ile öptü.

Bu muzlim gecenin sinesinde sanki bir nefes çıktı, onun bu aşk busesini bir siyah mevce içinde tesit etti.

Ekseriya çok düşünceli zamanları takip eden derin uykulardan biriyle uyuduktan sonra sabahleyin kendisini tamamen sükûnunu iade etmiş buldu. En evvel İkbâl'i düşündü: "Şüphesiz, geceki asap tuğyanı geçmiş olacak!" diyordu. Akşam kardeşine saadetini iade edebilmek için hiçbir imkân tasavvur edemezken bu sabah belki şu iki kalbi birbirine yaklaştırabilmek mümkün olacağını düşünüyordu. İkbâl'i bu sabah daha sakin bir nazarla tetkik etmek, ihtimal biraz söyletmek için karar vermiş idi. Ona, "Sen şu noktadan mecruhsun!" demeksizin, onun bedbahtlığının nevini tayin etmeksizin tedavi etmek istiyordu. Hastanın nazarında meydana çıkarılıveren manevi emraz kadar tedavisi müşkil şey olmayacağına inanırdı.

Muhitin tesirlerine ne kadar esiriz! Muzlim bir gecenin şu münevver sabahı bütün melalini, bütün yeisini silmiş idi; şimdi perdenin açık kalmış bir kenarından hafif bir güneş dalgası girerek Ahmet Cemil'in karyolasının kenarına kadar mail bir sütun şeklinde düşüyor; hava ve ziyadan mürekkep bir şelale gibi yüz binlerce toz parçalarından, ince kıllardan, o bir odanın donuk havasında görülemeyen, sayılamaz, tayin edilemez zerrelere mürekkep şınaverleriyle, rakkaseleriyle dalgalanıyor; bu odanın sükûnu içinde bir hayat tuğyanı uyandırıyor. Ahmet Cemil yazıhanesinin köşesine, bacakları sallanarak, oturmuş, sigarasının dumanlarıyla bu mütelatım sütunun oyunlarını seyrediyordu.

Bazen ağız dolusu duman püskürerek, bazen küçük hamlelerle halkalar salıvererek, ara sıra bir makaradan iplik boşanır gibi ince rakkas bir hat çıkararak bunları süzgün gözleriyle takip ediyordu. Bu bulutçuklar, halkalar, şeritler evvela odanın rakid görünen havasında fersiz bir beyazlıkla teveccüh noktasını tayin edemeyerek müteredit sallanıyor, sonra o münevver sütunun telatumu cazibesi bir halkanın kenarına iliştiriyor, suya düşmüş bir ince kâğıt gibi o duman tabakasının üzerinden perişan bir dalga geçiyor, güya ensicesi çözülüyor, parça parça dağılıyor, daha sonra üzerine bir bulut gölgesi isabet etmiş bir kar satıhası şeklinde bir donukluk bırakıyor; o vakit o yüz binlerce şınaverlerin, rakkaselerin her an mütebeddil mütemevvic raksında daha seri, daha oynak bir faaliyet, taze bir hayat burhanı uyanıyordu.

Böyle bulutlar halkalara karışarak, uzun bir şeridin içinde ufak

bir ihtizazla bir kasırğa şeklinde süzölüp sarılarak o güneşin bütün havasını boğmak isteyen telatum merkezine doğru çekilip gidiyorlardı.

Bu oyun, sabah güneşinin şu sahnesi, şu münevver zemin, o yüz binlerce zerrelere, mest raksı odasına bir neşve şelalesi, coşkun bir su sütunu şeklinde akan bu güneş çağlayanı Ahmet Cemil’de şimdi her şeyi iyi görmek meyli uyandırıyor, her şeyi tamir ve ihya edebilecek zannettiren bir his peyda ediyordu. İri, suya düşmüş bir taşın sukut noktasından büyüye büyüye açılmış bir daire şeklinde, vâsi bir halkanın ortasından küçük, zarif, sevimli bir çocuk bileziği çırpınarak geçerken Ahmet Cemil bu sabahki asap meyline göre bir felsefe icat ederek kendi kendisine “İnsan bedbahtlığının, bahtıyarlığının mucididir, İkbâl her şeyi iyi tarafından gösteren bir noktayı nefesine vaz etsin, mesut olur” diyor, daha sonra, “Fakat onu o noktaya getirebilmeli” diye bir mütemmim mütalaa ilave ediyordu.

Yazıhanesinin köşesinden atladı, kapısını açtı, laubali bir ses takınarak kapısından bağırdı:

“Anne! İkbâl’e söyle de buraya gelsin.”

Doğrudan doğruya İkbâl’i çağırmaya cesaret edemiyordu. İkbâl henüz kendi odasında idi. Sesini işitince sofaya çıktı. “Beni mi istiyorsun, ağabey?” dedi. İkbâl’in ağzında daima latif bir muhabbet hücceti gibi çocukluğa mahsus saf edasıyla tekerrür eden bu “ağabey” hitabı bu sabah Ahmet Cemil’in kalbini bir rikkat tatlılığıyla ısırdı. “Odama gelir misin, İkbâl? Bu sabah sana iş çıktı” dedi.

Ne kadar zaman geçmişti ki iki kardeş arasında bir gömlek tamiri yahut noksan bir düğme ikmalî kabilinden bir iş çıkmamıştı. Belki izdivacından beri birinci defa olarak kardeşinin bir işini yapmaya vesile bulduğuna sevinerek İkbâl, “Sepetimi alayım, şimdi geliyorum” dedi.

Bir dakika sonra elinde sepetle Ahmet Cemil’in odasına geldi. Onun tamir edilecek birçok şeyleri birikmişti. İkbâl’i mümkün mer-tebe yanında ziyade alıkoymak için ilikleri bozulmuş gömleklerini, astarı sökülmüş ceketini, kenarı ayrılmış mendilini önüne döktü.

Evvela İkbâl bu davet ile gece yarım kalan vaka arasında bir münasebet olacağına hükmetmiş, onun sesini işittiği zaman kalbi çarpmıştı. Fakat bu tamire muhtaç şeyler önüne yığılınca müsterih oldu.

Ahmet Cemil yazıhanesinin üzerinde sürüklenen bir kitabı aldı; ta minderin öteki ucuna, İkbâl'in karşısına oturdu, fakat geliş güzel açiverdiği sahife çevrilmiyor, bitmiyordu... Gözleri kitabın üzerinden kayarak İkbâl'in soluk çehresine çevriliyordu. Bu sabah genç kadının yüzünde musibetlere tahammül için karar vermiş olanlara mahsus bir melûl sükûn vardı. Gece bir tuğyan ile boşanan gözyaşlarından sonra asabı gerilmiş, gevşemiş, gözlerine bir sakin donukluk gelmişti. Üzerinden müthiş bir fırtına geçmiş bir gök parçası gibi çehresinde bir yorgunluk eserinden başka bir şey yoktu. Ahmet Cemil kardeşini şu hazin haliyle pek güzel, bir şiir melaliyle güzel buldu. Eniştesi için, "Nasıl oluyor da buna hıyanet ediyor?" diyordu.

Bir aralık "İkbâl..." dedi, İkbâl gözlerini kaldırdı:

"Ne kadar zaman oluyor ki seninle şöyle karşı karşıya bulunmadık."

Genç kadının dudaklarında hafif bir tebessüm uçtu, gözlerini indirdi. Şimdi Ahmet Cemil'i öyle, yüzüne bakmayarak dinlemek istiyordu.

O kesik kesik, cesaret buldukça ilave ederek, aynı söyleyiş tarzını takip etti:

"Bir kız evlendikten sonra bütün muhabbetinin kocasına inhisar edeceğini zaten bilirdim. Fakat inanır mısın, İkbâl? Enişteme o kadar merbutiyyetine son derece memnun olmakla beraber bize biraz küçük bir muhabbet hissesi tefrik etmiyorsun zannediyordum... Bak, cevap vermiyorsun. İşine gelmiyor, değil mi?..."

İkbâl acı bir hande ile tekrar gözlerini kaldırdı, şu dakikada zihninden geçen şeyi dalgın dalgın yüzüne dikilen bu gözler Ahmet Cemil'e vuzuh ile takrir ediyordu. İkbâl'in bu dakikada zihninden şu sözler geçiyordu:

"Ne demek istediğini anlıyorum, ağabey, bu mudhikeye ne lüzum var? Bana yavaş yavaş bir şey söyletmek istiyorsun. Seni temin ederim ki son nefesimi hiçbir şey söylememekle vermek azmindeyim. Beni bahtiyar edebilmek için elinizde bir vasıta yok. Bugün hakikat olanca dehşetiyle ta kalbimin üzerinde duruyor. Onu koparıp çıkarabilmek için hiçbirinizin elinizde kâfi kuvvet yok..."

Ahmet Cemil sözlerinin mecrasını birden tebdile lüzum gördü, bu nazarın karşısında daha ziyade nikabını muhafaza edemeyeceğini anladı, bu defa ta yanına sokuldu, "Latife ediyorum" dedi, daha

sonra, “İkbal, müsaade edersen seni bir parça muahaze edeceğim” dedi.

İkbal hayretle baktı:

“Evet, muahaze edeceğim. Sen kocanı bir kadının sevmesi lazım geldiği gibi sevmiyorsun. Kinle...”

Biraz tevakkuf ederek, gülererek ilave etti:

“Hatta fazla aşkla seviyorsun...”

İkbal gözlerini kaldırmayarak bu mütalaayı cerh etmek istedi:

“Asıl şimdi latife ediyorsun, ağabey... Ben bilakis enişteni sadık, sakın bir muhabbetten başka bir hisle sevmiyorum.”

Ahmet Cemil güldü:

“Beni aldatmak istiyorsun, yahut kendin aldanıyorsun, kardeşim... Dün akşam niçin ağlıyordun, bakayım? Babasına gittiği için değil mi? Bak, onu babasının evinden bile esirgiyorsun. İstiyorsun ki onun üzerinde hiç kimsenin, hatta babasının bile bir tasarruf hakkı olmasın, o sana, ancak sana ait olsun. Sonra bu hodkâm aşkın tahammül edemeyeceği ufak bir şey gördüğün zaman ona adavet etmeye başlıyorsun, düşman oluyorsun. Zaten aşka kin kadar yakın bir his yoktur... Artık gözyaşlarını salıveriyorsun, kendine bir matem icat ediyorsun. Zaten kadınların hepsinde mevcut bir bedbaht olmak telezzüzü ile kendini zorla mesut görmemeye çalışarak, o acılıktan adeta bir zevk duyarak kendine yazık ediyorsun...”

İkbal şimdi elindeki işini dizlerinin üzerine bırakmış, kardeşini hayretle dinliyor, kendisinin bu suretle telakki edilmesine ağlamak isteyerek bakıyordu. Ahmet Cemil bu nazardan büsbütün sıkıldı, onun önünde kendisini böyle bir ruh müdekkiki sükûnu ile teşrih ediyor görmekten utandı, devam edemedi. O zaman İkbal gözlerini süzdü, acı bir hande ile, “Lakin yanılıyorsun,” dedi, “ben kendimi hiç bedbaht bulmuyorum. Dün gece ağlayışıma yanlış mana vermişsin.”

Ahmet Cemil’in dudaklarının ucuna kadar geldi:

“O halde dün gece ben odanda iken niçin onun gelmesinden korkuyordun?”

Bunu söylemek istemedi, İkbal’in söylememek istediği şeyleri zorla ağzından koparmak müfit olmaktan ziyade muzır olacağına kâni idi.

Zaten İkbal bu bahsin devamına müsaade etmek niyetinde değil gibi idi, zihni yalnız elindeki işiyle meşgul imişçesine eline yeni

aldığı bir gömleğe bakarak, “Aman, ağabey, bu ilikler büsbütün bozulmuş, bunu nasıl giyyordun?.. Ben bunları alayım da akşama kadar yaparım” dedi.

Bu bir nevi, “Bahsi burada bırakalım” demekti. Ahmet Cemil ayağa kalktı, “Fakat bitirmek için kendini çok yorma, zira çalışacak bir halde değilsin!..” dedi.

Sonra alay etmeye başladı, “Kız mı istiyorsun oğlan mı?” diyordu.

Ahmet Cemil bu bahsi bir latife ile bitirmek istemişti, fakat artık sabahleyin kalbinde uyanan her şeyi iyi bulmak hissi muhtel olmuş oldu. Kardeşinin kolayca değil belki hiç tedavi edilemeyeceğini anlıyordu.

Bugün matbaaya geç kaldığı için biraz acele giyindi, çabuk yürüdü, hatta dükkânının önünde duran Ali Şekip'in, "Biraz uğrasana" davetine "Vaktim yok!" cevabını verdi, matbaanın merdivenlerini mutadından ziyade hızla çıktı.

İlk gördüğü manzara matbaanın her vakitki haline müşabih değildi. Yazı odasının iki kanatları açılmış, yazıhanesinin etrafında birçok başlar vardı.

Sait'le Saip'ten, Ahmet Şevki Efendi'den başka Fatin Dilaver ve Mazhar Feridun Beyler de orada idi. Saip ayakta, elinde bir gazete, açık sesle okuyor; ötekiler etrafını almışlar, gülüşerek, kırışarak dinliyorlardı. Onu Saip görmedi, fakat ötekiler gördüler, etraftan bir "Hişt!" ihtarı çıktı, o vakit Saip şaşırarak elinden gazete düştü.

Şimdi hepsine bir durgunluk, bir beceriksizlik gelmiş; bir kabahat esnasında tutulanlara mahsus bir perişanlıkla deminki kahkahalar güya dudaklarına yapışmış kalmıştı.

Ahmet Cemil anlayamadı. Fakat kendisine doğrudan doğruya teveccühe cesaret edemeyerek kuvvet bulmak için yekdiğerini araştıran nazarlardan okunan şeyin kendisine müteallik olduğunu hissetti.

En evvel o cesaret ederek, "Bir şey mi var?" dedi. Hiçbirisi cevap vermeye kuvvet bulamadı, birbirlerine bakışarak güya, "Söylesenize..." diyorlardı. Nihayet elini uzattı, oradan silinmeye bir çare arıyormuş gibi duran Saip'in önündeki gazeteyi aldı, gözleri, sütunları şöyle bir dolaştı, ta üçüncü sahifenin başında müteaddit istifham ve hayret alametleriyle mücehhez bir serlevha gördü: Bir Edebî Müsamere??!!

O vakit kendisini zapt edemedi; şimdi onun üzerinde husule geleceğini anladıkları acı tesiri düşünerek yüzüne merhametle

bakmaya başlayan, belki bir dakika evvel tuhaf bularak güldükleri için nedamet duyan bu arkadaşların karşısında oturmuyarak, kendisinin nasıl tahkir edildiğini görmek isticaliyle, okumaya başladı. Makalede:

“Haniya sabahları Babıâli Caddesi’ndeki dükkânların önünde durmak mutadında olanların görmeye alıştıkları uzun saçlı bir şair vardır...” mukaddemesiyle başlanıyordu. O vakit Ahmet Cemil o kadar vâzıh fakat gülünç bir surette tasvir olunuyor, başıyla, kollarıyla, saçlarıyla, bütün kıyafetiyle, cismaniyetiyle öyle alay ediliyordu ki hiddetinden gözlerinin beyazına kadar kızarak dudaklarının arasından, “Raci!..” dedi.

Bu makalenin Raci’nin eseri olduğunu zaten hepsi anlamışlardı, hatta şimdiye kadar Raci’nin yazdığı şeyler içinde nispeten bunun en muvaffak eseri olmak lazım geleceğine biraz evvel Sait hüküm vermişti.

O vakit Ahmet Cemil’in gözleri bulandı; şimdi etrafında bulunanlardan sıkılıyor, ne gazeteyi bırakabiliyor, ne de bir şey söylemeye kuvvet buluyordu. Okuduklarını bir bulut arkasından görerek, birçok yerlerini anlamayarak devam etti:

Ahmet Cemil tamamen tasvir edildikten sonra bu şairin –Frenk gazetelerinde kapıcılara mahsus romanları tercüme etmekle kudreti malum olan bu şairin– bir gün şiir âleminde bir başkalık vücuda getirmek illetine musab olduğundan bahsediliyor; o “Hırsızın Kızı” filan filan gibi tercümeleri yüzüne vurulduktan, o tercümelerde ihmal yahut tertip hatası neticesiyle kalmış yanlışlar büyük bir takayyüd ve ihtimamla toplanılıp onun edebî iktidarına birer burhan olmak üzere tadat edildikten sonra bütün nazma dair nazariyeleri türlü gülünç tahriflerden geçirilmiş, en lakayt olanları bile edebiyat namına kızdıracak mudhik bir tarzda tarif edilmmişti.

Ahmet Cemil’in şimdi hiddetinden dişleri kilitleniyor, yumrukları sıkılıyordu. Sonra o müsamere... Raci makalesinin bu faslında bütün davetlileri tetkik edilmeye layık bir malûl dimağın garabetlerini temaşa ile eğlenmeye gelmiş olmak üzere tasvir ediyor, sonra Ahmet Cemil’i sofranın üzerine çıkartıyor, ona Galata’da Afrika, Amerika tiyatroları sahnelerinde görülen soytarılara mahsus eda ile eserini okutuyordu.

O vakit eserin güya ötesinden berisinden misal olarak irad edilmiş parçalar geliyordu. Ahmet Cemil bunları okuyamadı, kendisine

mahsus beyan ve nazım tarzının bu zelil tahriflerine tahammül edemedi, makalenin sonlarına bakmak istedi. Nihayet orada kendisini huzzar tarafından bir iskemleye oturtulmuş, yukarıya kaldırılmış, ziyafet odasının etrafında kahkahalarla gezdirilmiş gördü.

Raci bu makaleyi bütün köhne bir lisan tarzının süsleri olan seci'lere, teşbihlere, cinaslara, ibhamlara boğmuş, türlü müstehcen imalarla doldurmuştu.

Ahmet Cemil bunu bitirdikten sonra –bir çamur deryasına düştükten sonra kalabalığın içinde ayağa kalkarak etrafına bakanalara mahsus perişan bir hal ile– bir arkadaşın tahkir edildiğini görmekten gizlice memnun olmakla beraber bir acı karşısında duyulan tesirden hâli kalmayan çehrelere göz gezdirdi. Ah! Şu dakikada Hüseyin Nazmî'ye ne kadar muhtaçtı!.. Kendisini yalnız onun anlayacağından emindi. Eğer o şu dakikada burada olaydı bu dört sütunluk zehirin acısını onun yanında ağlayarak dökmekten ne büyük tesliyet duyacaktı! Kendisine en evvel Fatin Dilaver Bey takarrüb etti, “Bu kadar kıskanıldığınıza memnun olmanız lazım gelir itikadındayım” dedi.

Onun bu sözü hepsine cesaret verdi. Artık Raci'nin bayağılığından, terbiyesizliğinden bahsolundu, kelimelere, tabirlere takayyüd edilmedi; fakat bunlar Ahmet Cemil'i tesliyeeye hizmet edemedi, etrafında ibzal ile saçılan bu muhib sözlerde bir soğukluk, bir sahtelik duyuyor; demin bu adamların şu makaleyi dinlerken eğlenerek güldüklerini düşünüyordu.

Şimdi şurada kendisine yaranmaya lüzum gören bu adamlar o dört sütunluk tahkirden gülmek hevesini duyarlarsa ya kendisine uzak olanlar, bütün gazete okuyanlar ne yapacak? Demek şimdi bütün kiraathanelerde, kahvelerde, sokaklarda kendisi için gülünüyor, bilmeyenler bilenlerden, “Bu şair kim olacak?” diye soruyorlardı.

Ahmet Cemil derin bir keselan duydu. Ta ciğerlerinin ortasında bir şey yırtılıyor zannetti. Demek kendisinin hayatta gaye olarak sevdiği, vücuda getirdiği bu eser şu dakikada herkesi güldürüyor, eğlendiriyordu. Evet, herkesi...

Nagehan, “bu herkesi” tabirinden bir çehre ayrıldı: Lamia!.. Birden nazarından bütün halkın ehemmiyeti düştü, zihninin içinde yalnız Lamia kaldı. “Bunu Lamia da görecektir, o da gülecek” diyordu. Sonra yine kendi kendisini temine çalışıyordu: “Hayır, gülmeyecek. Bunun ne kadar haksız olduğunu anlamaz mı? Hissetmez mi?

Hatta benim için acıyacak, belki hiddetinden bu mülevves kâğıt parçasını yırtacak...”

Bu son ihtimal üzerine insanlarda kendilerine merhamet edildiğini duydukları zaman hasıl olan lezzete şebih bir şey hissediyor, onun tarafından merhamete şâyan görüleceği ümidiyle tatlı bir ağlamak arzusu duyuyordu.

Bir aralık Mazhar Feridun Bey, “Biraz da dostlarınızın yazdıklarını okuyunuz” dedi. Ahmet Cemil hayretle baktı.

Matbuat âleminde dostlar da olur mu imiş? Onlar da bir arkadaşı takdir ederler mi imiş?” demek istiyordu.

Yazıhanenin üzerinde darmadağınık duran gazete yığını arasından *Peyam-ı Cihan* nüshasını buldular. Kendisine uzattılar, fakat artık aldığı yaradan sonra devayı istihfaf eden mecruhlara mahsus bir istiğna nazarıyla gazeteyi almadı. Yalnız Mazhar Feridun’a “Teşekkür ederim!” dedi.

Bugün hiç kimse ile konuşmaya tahammül edebilecek bir halde değildi. Yalnızlığa şedid ihtiyacı vardı. Matbaada kendi odasına kapandı, öğle vaktine kadar orada kapısını sürmeleyerek sedirin üzerine uzandı, düşündü. Raci’ye hiç mukabele etmememeye, hatta kendisine tesadüfünde bir şey vaki olmamışçasına muamele etmeye karar vermiş idi. Raci için en büyük cezanın, onun husumet âsârına karşı lakayt davranmaktan ibaret olduğuna hüküm veriyordu. Fakat hakikatte şu demin kanını kurutan bir sahife dolusu tahkiri lakayt telakki edebilmeye kuvvet bulamıyordu. Nazarında bütün emellerinin muhassalası ehemmiyetini haiz olan eserinin henüz intişar etmeden üzerine dökülen bu tahkir çirkâbı hülya kanatlarında mühlik bir ceriha açmış idi.

Kendi kendisine “Ah! Hülyalarım!...” diyordu. Şimdi İkbal, matbaa, eseri, eniştesi, bütün bu yaralar hepsi birden kanamaya başlamıştı. Bir aralık yine kendi kendisine kuvvet verir, bir muvaffak olmak azmiyle ayağa kalkar, zihninden cesaretini kırarak geçen fikirleri kovmak istiyormuşçasına silkinerek “Ne için fütur getirmeli? Bir hasudun hükmüne bir hayatın esas gayesini feda edecek kadar zaaf sahibi miyim?” derdi.

Bir aralık odasının kapısına vuruldu, bir ses, “Ahmet Şevki Efendi sizi bekliyor!” dedi. Matbaanın son ıslahatı esnasında idare memuruyla karar vermişlerdi, öğle yemeğini beraber onun odasında yerlerdi. Ahmet Şevki Efendi bir nezaret ve intizam takayyüdüyle odasında bir kısmı muattal duran bir dolabın alt katını küçük bir kiler haline getirerek buraya sofrı örtüleri, peşkirler, su kadehleri, tabaklar, çatalar, bıçaklar koymuş; her gün öğle üzeri küçük bir yuvarlak masanın üzerine o beyaz örtülerden birini örterek sofrayı hazırlamayı âdet etmişti. Ahmet Cemil dünden beri aç olduğunu o zaman hissetti, odasından çıktı. İdare memuru küçük sofrasını her vakitki gibi penceresinin yanına kurmuş, arkadaşını beklerken ayakta sokağa bakarak karşıdaki kebabçıya ısmarlanmış altı şişin ateş üzerinde latif biberli, kokulu dumanlar içinde cızladığını seyrediyordu.

İki arkadaş karşı karşıya oturdukları vakit ikisi de bir müddet lakırdı söyleyemediler. İlk söyleyecekleri şeyin sabahki makaleye taalluk etmesi tabii idi. Ahmet Şevki Efendi nihayet, “Ne kadar teessüre meyyal adamsın!” dedi.

“Bilakis kendimi pek metin buluyorum. Bugün benim yerimde başka biri olaydı hiddetinden çıldırırdı.”

İdare memuru bu cevap ile kanaat etmemiş göründü:

“Keşke sen de çıldıracak kadar hiddetlensen de nefsinı böyle meyusiyete teslim etmesen...”

Ahmet Şevki Efendi'ye göre pek ince olan bu mütalaa Ahmet Cemil'e hayret verdi. O vakit şimdiye kadar hakkında derin bir muhabbetinden başka bir şeyini görmediği bu adama uzun uzun baktı, Ahmet Şevki Efendi de kendisini merhametle dolu bir nazarla seyrediyordu. İkisnin arasında birbirini seven adamları bir saniye içinde sıcak bir muhabbet havası içinde saran bir incizab hasıl oldu. Bu bir saniye içinde Ahmet Cemil bütün düşüncelerini, ne zamandan beri bir kalbe tevdi etmek isteyip de muvaffak olmadığı hislerini bu adama, sadeliğiyle, saffetiyle etrafını çevirenlerin hepsine müreccah olan Ahmet Şevki Efendi'ye dökmek ihtiyacını duydu, “Beni meyus eden yalnız o değil, sabrınız varsa dinleyiniz” dedi. Evvela kardeşinden bahsetti. Akşam validesine söylemeye cesaret edemediği korkularını izah etti, eniştesini mümkün olduğu kadar anlattı, sonra “Matbaa...” dedi.

Ahmet Şevki Efendi şimdi önlerinde duran sahanına çatalın ucu ile dokuna dokuna dalgın bir vaziyette dinliyordu; “Matbaa...”

kelimesini işitince eliyle “Kâfi” dedi, “O ciheti ben sana anlatacağım. Başka?..”

Ahmet Şevki Efendi arkadaşının başka dertlerini soruyordu. O zaman Ahmet Cemil kızarak, tereddüt ederek Lamia’yı, eserini anlattı. Bu iki hülyanın yekdiğeriyle irtibatını izah etti. Artık yemeklerini bitirmişlerdi, Ahmet Şevki Efendi bir kadeh suyu süze süze içtikten sonra kırkık bıyıklarını elindeki peşkirle kuruladı, iskemlesini biraz çekerek, keten yeleşini gevşetti, “Bu son dertler bir şey değil!” dedi. “Senin eserine itimadın var mı? Bana ciddi söyle...”

Ahmet Cemil bütün ruhunun kuvvetiyle, “Pek ziyade!..” dedi.

“O halde eserini bastırırsın, Lamia’yı da gidip biraderinden istersin, ona da benim itimadım var...”

Ahmet Cemil utanmasaydı Ahmet Şevki Efendi’nin boynuna atılarak o kırmızı yüzünü şapır şapır öpecekti, fakat idare memurunun son sözleri sevince imkân bırakmadı:

“Lakin kardeşine ait olan dert pek büyük...”

Bu büyük kelimesi Ahmet Şevki Efendi’nin ağzında başka bir ehemmiyet alıyor, daha ziyade büyüyordu. İdare memuru nihayet endişeli zamanlarına mahsus vaziyetiyle, iki parmağının ucu ile burnunu kaşıyarak dedi ki:

“Asıl fenalığı, kardeşin o çapkın herifin nasıl hükmünde ise senin de matbaadan dolayı öyle esaret altına girmiş olmağında görüyorum.”

O bu esareti kabul etmemek istedi:

“Ne için onun esiri olayım? Matbaadan istersem şimdi her alakayı kesemez miyim?”

İdare memuru çok tecrübe görmüş adamların henüz her şeyi mümkün görecektik kadar genç olanlara karşı kullandıkları tebesümle:

“Zavallı çocuk!” dedi. “Evi ne yapacaksın?.. Makineler ne olacak?..”

Ahmet Cemil bir türlü idare memuru kadar işi fena göremiyor, meseleyi o kadar kötü bulamıyordu. O vakit iki arkadaş bütün ihtimalleri tetkik ettiler, Ahmet Şevki Efendi farz ettiği tehlikeleri izaha çalıştı. Nihayet Ahmet Cemil matbaada mevkiinin vahametini daha ziyade anlamaktan korktu, artık bahsi biraz evvel neticesiz bırakılan İkbal’e irca etmek istedi. O zaman Ahmet Şevki Efendi:

“Kardeşine ait olan derdin tesviyesi matbaadaki işin tesviyesiyle mümkün olabilir. Evvela eve, makinelere birer çare bulalım. Sonra kardeşini tatlik ettiririz. Ne için öyle bakıyorsun? Başka bir çare mi var?..”

Ahmet Cemil bahsi daha ziyade takip etmek istemedi. Zavallı hülyaları!.. Onlar bu sefil hakikatlerden ne kadar uzak kalmışlardı!...

Bu gece Ahmet Cemil'in nöbeti idi. Bugün eniştesi matbaaya hiç uğramadı. Ahmet Cemil korkulu bir muvaceheden kurtulduğuna seviniyordu. İdare memuru ile Sait ve Saip gittikten sonra büsbütün yalnız kaldı, matbaada ancak nöbetçi müretteplerle makineciler vardı. Kendi odasına girdi. Bu akşam artık bir karar vermeye azmetmişti. Ne olursa olsun bu karışık işe, şu müphem vaziyete bir netice vermek istiyordu. Eniştesiyle devam edebilmek artık mümkün değildi. O halde evi kurtarmak, makineleri ona bırakmak lazımdı. Yahut makineleri alsa, mesela *Peyam-ı Cihan* matbaasıyla bir mukaveleye girişse... Bir matbaa sahibi olabilmek emelinden mümkün değil hülyasını ayıramıyor, yapabileceği şeyleri zihninde tetkik ettikçe kalbi hep şu son tesviye çaresine temayül ediyordu.

Bir aralık aşağıya makineler dairesine inmek, onları bir kere daha görmek istedi. Merdiveni yarı tenvir eden kırık şişeli bir asma lambanın ziyasıyla tırabzanı tuta tuta indi. Buzlu camı üstünde “İçeriye girmek memnudur” ihtarı görünen kapıyı itti, makineler dairesine girdi.

Litografya makinesi ta dipte üzerine yelken bezinden örtüsü çekilmiş duruyordu. Ahmet Cemil en evvel onu bir muhabbet nazarıyla selamladı. “Dünyada yegâne servetim!” diyordu. İlerledi; buraya ne vakit girse yağ, petrol, kâğıt, mürekkep kokusundan toplanma ekşi havasından garip bir haz duyardı; ciğerinin bu havayı teneffüse muhtaç olduğunu, bu âlemde çıkacak olursa kanının kuruyacağını zannederdi. Ötede başmürettep makinenin üzerine eğilmiş bir arkadaşının tutuverdiği el lambasıyla gazetenin son tashihlerini yapıyor; bir kenarda makineci esneyerek tashihlerin bitmesini bekliyordu. Ahmet Cemil'i görünce hepsi başlarını çevirdiler, sonra

başmürettip, “Şimdi bitecek, efendim!” dedi, yine on yaşından beri parmaklarının ucunda efkârı çözüp bağlamakla yorula yorula harap olan vücudunu makinenin soğuk safhasına eğdi; tahammül edilemeyecek bir vaziyetle, kokulu lambanın pis havasının, donuk ziyasıyla şuradan bir nokta çıkarmak, öteye bir virgöl koymak için; sabırsızlıktan, üzüntüden, yorgunluktan ciğerleri göğsünün içinde darlaşıp; elinde cımbız, cenkleşmeye başladı. Ahmet Cemil bu müşkil sanatın bütün yorucu, üzücü cengine pek vâkıftı, onun için mürettepliği muharrirlikten zor bulur, bu zavallılara derin bir merhametle acırdı. Bütün gün ayak üzere; dört yüz şu kadar hücreye zihnini taksim ederek; efkârı parça parça, harf harf toplayıp dağıtarak, ilerlemez, bitmez bir işte sürat göstermek, parmaklarını zihnine yetiştirmek için içi içine sığmayarak, çabuk yapmak isteyip de yapamamaktan gelen bir sinir buhranı ile hastalanarak, parmaklarının ucunda fikirlerin çözülüp dağılmasından yavaş yavaş zihnine bir perişanlık gelerek işleyen bu sanat adamlarına mahsus bir muhabbeti vardı. Bazı defalar tashih esnasında bulundukça onlara bakamazdı. Satırları gevşetmek; yanlış kelimeleri, harfleri birer birer ayıklamak; yerlerine doğrularını koymak, o binlerce mini mini şeyler içinde cımbızın ucu ile gezmek, bazen bir müşkil yere tesadüf etmek, sıkışmış bir satıra bir fazla kelime ilavesi için yirmi satırı yerinden oynatmak, yekdiğerine aktarmalar yaparak bu madenden mahlukları arzuya itba etmek, bütün bu şeylerin nasıl kan kurutucu bir cenk olduğunu düşündükçe hayatlarını hayatları bahasıyla kazanan bu adamlara acır, onları pek ziyade merhamete şâyan bulduğu için severdi.

Ahmet Cemil bir şey söylemiş olmak için, “Yarım saate kadar biter mi?” dedi. Başmürettip “Şimdi ilk nüshayı gönderirim” cevabını verdi. Son tashihler yapıldıktan sonra gazeteyi basmaya başlamadan evvel bir nüshasını nöbetçi muharrir tashih edilmiş nüsha ile tatbik ederdi. Bu gece onu bekliyordu. Geri döndü, cam kapıyı açtı, merdivenden yukarı çıkıyordu, merdivenin ta ilk kademesinde tırbzana tutunmuş, başını oraya dayamış bir siyah gölge gördü: Raci!.. Kendi kendisine “Sarhoş! Şimdi bunu ne yapmalı?” dedi. Tekrar geriye döndü, makineciyle yamaklardan birini çağırdı. Onlar taaccüp etmediler, matbaada herkes Raci’nin bu haline alışmıştı, onu tutup yukarıya çıkarırken bir aralık makineci, “Bir haftadan beri dört beş keredir böyle geliyor!” dedi.

Ahmet Cemil kendi kendisine, “Benim bulunmadığım geceler demek oluyor” dedi. Bu gece Raci’ye görünmemeyi tensip etti. O da kendisini görebilecek bir halde değildi. Ahmet Cemil’in odasına sedirin üzerine yattırdılar. Ahmet Cemil bu geceyi heyet-i tahririye odasında bir köşeye büzülmekle geçirmeye karar vermişti. Matbaa sabaha kadar Raci’nin ciğerlerini söken öksürüğü ile sarsıldı.

Bu sabah Saip, Ahmet Cemil’i orada görünce, “Galiba gene içeride!..” dedi. Ahmet Cemil başıyla “Evet!” cevabını verdi. Saip odaya girdi... Beş dakika sonra tekrar Ahmet Cemil’in yanına avdet etti, “Raci sarhoş değil, fena halde hasta! Ateşler içinde yaniyor!” dedi.

Ahmet Cemil sarardı. Bu adam hakkında duyduğu nefretle beraber ona acımdan nefsinin alıkoyamamıştı. Saip’in bu sözü üzerine bir gün Ahmet Şevki Efendi’nin haber vermek istediği fena netice aklına geldi, o vakit her türlü kinini unutarak bu hasta adamın yanına gitmeye karar verdi. Saip’le beraber içeriye girdiler, Raci gözlerini açıp baktı, sonra yalnız bir saniye için uyanmış da tekrar derin bir uykuya dalmış gibi tekrar kapadı, Saip yalan söylememişti. Ahmet Cemil, Raci’ye bir şey söylemek istemedi, yavaşça Saip’e, “Bir tabip getirmeli” dedi. O vakit düşündüler, tanıdıklarından birine adam göndermek için hatırlarından geçen isimleri tekrar ettiler, nihayet ittifak hasıl oldu.

Nedim gelmiş, bugün babasına müteallik fena bir şey olacağı hissiyle kapının etrafında dolaşıyordu. Eczahaneye onu saldırdılar.

Ahmet Şevki Efendi gelip Raci’nin hastalığı haberini alınca omuzlarını silkti, “Yalnız bugün hasta değil, çoktan beri hasta, fakat bugün yatağa düşecek demek oluyor” dedi.

Tabibin muayene neticesi idare memurunun hükmünü teyid etti, Ahmet Cemil’e “Şu haliyle benim nazarımda mahkûmdur” dedi. O vakit bütün arkadaşları düşündüler, Ahmet Şevki Efendi’nin riyaseti altında bir çare aradılar. İdare memuru “Hastahaneye?..” diyordu...

Hastahane!.. Bu kelime Ahmet Cemil’de pek ağır bir tesir hasıl ediyordu. Fakat başka bir çare? Zevcesiyle şu halinde barıştırıp bu müşkil hastayı o zayıf âciz kadına tahmil etmek her ikisini de öldürmek demektir. Lakin hastahane?.. Buna bir türlü karar vermek için cesaret edemiyorlardı. Nihayet Saip, “Acaba orada hususi bir odaya yatırtamaz mıyız?..” dedi.

Bu ümit biraz cesaret verdi. Buna çare aradılar, Saip “Siz gazete namına bir tavsiye veriniz, aşağısını ben deruhte ederim” dedi.

O gün Raci, Saip'in refakatiyle Gureba Hastahanesi'nde kendisine mahsus bir odaya yatırıldı. Raci bütün bu müddet zarfında ne muhalefete, ne muvafakate delalet eder bir kelime bile söylememişti; hep sükût ediyordu.

Bugün Ahmet Cemil eniştesine karşı beynlerinde hiçbir şey vaki olmamış gibi davrandı. Hatta o akşam yemekte birleşildiği zaman bile şu üç kişi ile bu yabancı adam arasında doldurulmayacak bir fasıla mevcut olduğuna delalet eder bir şey görülmüyordu. Yalnız Vehbi Bey biraz tutuk, biraz ciddi davranıyordu.

Yemeği müteakip kahvesini kendi odasına göndermelerini rica etti. İkbal'le beraber yukarıya çıktılar.

Bu gece Ahmet Cemil annesine makinelere dair Ahmet Şevki Efendi ile muhaveresi neticesinde büsbütün büyüyen korkularını izah etmek için vesile arıyordu, bir aralık yukarki odada fena bir sesle lakırdı edildiği dikkatlerini celbetti.

Ahmet Cemil'le Sabiha Hanım bakışıyorlardı. Vehbi Bey'in sesi şimdi yavaş yavaş yükseliyor, bir hiddet perdesi peyda ediyor, ara sıra İkbal'in ince muhteriz sesinin bir istirham zemzemesi gibi hafif mırıltısı fark olunuyordu. Sabiha Hanım, “Yine kızı haşlıyor” dedi.

Bir aralık yukarki oda kapısının açılıp kapandığı işitildi, bu bir saniyelik zaman zarfında Ahmet Cemil, Vehbi Bey'in, “Niçin söylemiyorsun?” nidasıyla İkbal'e bağırdığını işitti, sonra yine onun yalvaran sesi... Bir şey birden yukarki muhaverenin kendisine müteallik olacağına ihsas etti, “Niçin söylemiyorsun?..” Demek kendisine söylemek için İkbal'e bir emir veriliyordu.

Oda kapısının tekrar açılıp kapandığı işitildi. Biraz sonra İkbal'in yavaş yavaş, istemeyerek, merdivenleri indiği duyuldu. Ahmet Cemil “Zavallı kız geliyor!” dedi. Fakat İkbal içeriye giremiyordu. Ahmet Cemil cesaret edemediğini anladı, odanın kapısına kadar

gitti, İkbâl merdivenin son kademesinde düşünüyordu... Kardeşini görünce şaşırdı, Ahmet Cemil eliyle işret etti, içeriye çektikten sonra, “Benim için sana bir şey söylüyordu, değil mi? Ne söylüyorduysa çekinme, söyle, temin ederim ki senin rahatını bozmamak için hiçbir mukabelede bulunmayacağım” dedi. Ahmet Cemil’in gözlerinde kardeşine “Seni daha ziyade bedbaht etmemek için bütün haysiyet düşüncelerini fedaya karar verdim” yemini okunuyordu. O vakit İkbâl cesaret etti. “Sizin için bir gazetede bugün bir şeyler varmış, bu bizim gazetenin haysiyetine dokunur” diyor. Aşağısını ikmal edemedi, Ahmet Cemil kıpkırmızı oldu, demek kendisi gazetenin haysiyetine dokunacak kadar rezil olmuş addediliyordu.

İkbâl daha ziyade söylese kendisini zapt etmekte zorluk çekeceğini anladı, omuzuna dokunarak, “Haydi kardeşim, yukarı çık, bana söylediğini tebliğ et” dedi.

Bu vaka Ahmet Cemil’i o günkü kararlarında takviye etti, artık eniştesiyle matbaadan tamamıyla münasebetini kesmek lazım geliyordu. Bunda hiç zorluk görmüyordu; makineleri istirdad edecek, ya bir yere kiraya verecek yahut bir matbaa ile şerik olacak idi. Kendisi de yine mutad hayata avdet ederek ders verecek, yazı yazacak, kitapçılara hizmet edecek, bu eve yalnız yatmak için gelecek; bir aralık tahakkuk ediyor zannettiği ümidin yeniden esasını ihzar için çalışacak.

Bu çalışmak azmiyle babasının vefatından sonra duyduğu bütün kuvvet ve metanetini tekrar buldu. O zaman birinci defa olarak matbaa meselesindeki hatasını Sabiha Hanım’a anlattı, sonra tasavvurlarını izah etmek istedi.

Annesi, dün gece kızına ağlarken bu gece oğlu için ağlanacak şeyler işiten bu ana, cevap vermeyerek dinledi. Şimdi bu kadında da bütün hayat ümidi, saadetinin nuhbesini teşkil eden çocuklarını mesut görmek emeli; tamamen tezelzüle uğramış idi. Ahmet Cemil’in muvaffakiyet ümitleri artık şüphelerle dolu kalbini tatmin edemiyordu.

Ertesi gün sabahleyin eniştesiyle matbaada görüşmek istiyordu. Erken çıktı.

Matbaada Ahmet Şevki Efendi küçük penceresini açmış, birisine müterakkıb görünüyordu. Ahmet Cemil'i görünce eliyle çağırırdı, idare memurunun tavrında mutaddan başka sırlarla dolu bir mana vardı. Ahmet Cemil odasına geldikten sonra kapısını kapadı, hiçbir şey söylemeden yazıhanesinin üstünde serilmiş duran *Mir'at-ı Şuun* nüshasını aldı, ta ilk sahifesinin başında iki satırlık bir yazı gösterdi. O vakit Cemil'in gözleri bulanarak şu ihtarı okudu: "Cemridemizin sermuaharrirliği Osman Tayyar Bey'in uhde-i kifayetine tevdi olunmuştur."

Ahmet Cemil bir tahkir sillesi almışçasına sarsıldı; bütün kanı göya başına hücum ediyormuş gibi kulaklarında, başında bir uğultu işitti, elindeki gazeteyi asabi bir hareketle buruşturarak yere attı. "Ah!" dedi.

Sonra Ahmet Şevki Efendi'nin karşısına oturdu, kendisine acıyarak ve sükût ederek bakan idare memurunu uzun uzun seyretti. "Bu beni matbaadan kovmak demek oluyor... Ah! Bir gün evvel davranmış olaydım, tahkirde ben takaddüm etmiş oluyordum" dedi.

Ahmet Şevki Efendi gülerek, "Bu Tayyar'ı bildin ya" diyordu.

Ahmet Cemil onu işitmiyor, kendi fikrini takip ediyordu: Ah! Bir gün evvel davransaydım! Şimdi makineleri almalı, onlar için bir çare bulmalı –sonra birden zihninden bir şimşek geçti– lakin iki gün sonra taksit zamanı...

Ahmet Cemil bütün kuvvetleri birden sönmüş gibi oturduğu iskemlede kolları sallanıyor, gözleriyle idare memurundan yardım ümit ediyordu.

Ahmet Şevki Efendi, "Makineleri almak için bir çare bulalım, o bahis kolay..." dedi.

Ahmet Cemil'in bu dakikada bütün çaresizliği, parasızlığı gözünün önünde bir müthiş hakikat şeklinde taayyün ediyordu. Ahmet Şevki Efendi'ye, "Lakin ben büsbütün parasızım" dedi. "Kendime iş buluncaya kadar ne yapacağım?" –acı acı gülüyordu– "Şimdi makineleri bir yere naklettirmek lazım gelse hamallar için para yok!.."

Ahmet Şevki Efendi doğrudan doğruya cevap vermedi:

"Bugün eniştenle konuşmak için beni tevkil eder misin?"

O bu müşkil mübahaseden kaçmaya vesile arıyordu. İdare memurunun teklifini tehalükle kabul etti. Yalnız mübahasenin esasını

kararlaştırdılar, Ahmet Cemil neticeyi Ali şekip'in dükkanında bekleyecekti.

İdare memurundan sonra derdini tevdie en ziyade şayan bulduğu adam Ali şekip idi. Gazetede ki ihtarın bütün sebebini, sırrını anlattı. Ve bunu ikisi de tekrar tekrar okudular.

Ali şekip ikide birde, “şu ‘uhde-i kifayetine’ kaydına dikkat ediyor musun? Senin için iyi bir mana tazammun etmiyor” diyor, sonra, “Benden sonra kovulmak şerefi sana teveccüh etmiş olacak!” latifesiyle gülüyordu.

Ali şekip bir aralık Ahmet Cemil’e bir kuvvet daha verdi. “Ne için telaş ediyorsun?” dedi. “Benim küçük bir sermayem var, ya-nımızdaki dükkanı da tutar, makineleri oraya yerleştiririz, yavaş yavaş...”

O vakit yine hülya silsilesi başladı. Bu hülyaların arasında Ahmet şevki Efendi’nin her zamandan ziyade kızarmış olan çehresi göründü. İdare memurunun ilk sözüyle bütün netice anlaşıldı, “Herif seni çok oynatacak!...” dedi. Sonra bütün mübahasenin teferruatını nakletti. Vehbi Bey’in cevabı mantığa tamamıyla muvafık idi.

Borç Ahmet Cemil’in, binaenaleyh matbaada o çalışıp verilecek taksitleri kazanmalı. Matbaadan çekilmek isterse taksitleri vermek için kendisi düşünsün. Yapılamayacak bir şey varsa o da makinelerin matbaadan alınması. İltizam edilmiş birçok işler var, makineler alınacak olursa işlerin kalmasından tevellüt edecek mesuliyeti kim deruhte edecek? Sonra, mukavelelerin müddeti bitince bir çare düşünölür...

Ahmet şevki Efendi bu cevapları tâdat ettikçe Ahmet Cemil sabırsızlıktan “Netice?.. Netice?..” diye bağınyordu. İdare memuruyla Ali şekip ikisi birden cevap verdiler:

“Matbaada kalmak!..”

Ahmet Cemil tuğyan etti:

“Matbaada kalmak mı? Teklif ettiğiniz şeye bakınız. Siz o herifin ufak bir azametine tahammül edemediniz. Biriniz kalkıp gittiniz, diğeri için gitmek için fırsat gözetiyorsunuz. Kendinizin tahammül edemediğiniz bir şeyin en ağırını bana yükletmek istiyorsunuz.

Matbaası başında parçalansın. Her şeyi yaparım, bundan sonra onun ekmeğini yememek için açlıktan ölürüm... Amma yine yırtık pantolonlar, eski potinlerle gezecekmişim, yine kitapçı dükkânlarında peynir ekmekle vakit geçirecekmişim, hiç olmazsa o eski esvaplar altında, o muhtasar sofrâ başında haysiyetimi muhafaza etmiş olmakla mutmain olurum ya...”

Ahmet Şevki Efendi bu hiddet tuğyanını sakın bir çehre ile dinliyordu. Yavaş bir sesle:

“Kardeşini, makineleri, evi ne yapacaksın?..”

Ahmet Cemil her şeyi mahva kadar cesaret alacak bir asap buhranı içinde idi. “Hepsi onun olsun!...” dedi.

İdare memuru omuzlarını silkiyor, “Çocuk!” diyordu. Fikrini izah etti; ona kalırsa kardeşine, eve ait olan meseleleri tesviye için müsait bir zaman buluncaya kadar eniştesiyle münasebet kesilmeliydi. “Hususiyle...” diyordu, başlamak istediği cümlemin şu ilk kelimesinden sonra gözlerini manalıca süzerek muhatabının aklına bir şey getirmek istiyordu.

Cevap vermedi, şimdi kendisi de ne yapacağına tereddüt ediyordu. Artık başının içinde beyni tebâhhur eden bir mayı gibi şişerek sanki patlamak istiyordu. İki elleriyle başını tuttu; orada, bir hasır iskemlenin üstüne oturdu; artık hiçbir şey dinlemeye kuvvet bulmayarak, şurada mahvolup bütün bu hayattan, onun mihnetlerinden kurtulmak ihtiyacını duyarak, derin bir mefturiyet içinde ağlamak istedi.

Bugünden sonra o bir vakitler bir sükûn ve saadet yuvası olan mini mini evinde bir cehennem hayatı başladı. Artık matbaaya gitmiyor; Ali Şekip'in dükkânında, kıraathanelerde, işsizlikten gelen melal ile dolaşıyordu. Akşamları eve gidince herkesten kaçır, odasına kapanır, orada hiçbir şeyle iştigal etmek için heves ve kuvvet bulamayarak yatağına uzanırdı. Eniştesini hemen hiç görmüyordu, iki üç kere tesadüfünde yüzüne bakmadı, evde herkes bu hazırlanan fırtınanın patlaması korkusuyla ikisinin etrafında sükût ediyordu.

Vehbi Bey her zamandan ziyade huysuzluklar icat ediyor, hemen her gece içeride İkbâl'i haşlayan sesi işitiliyordu.

Ahmet Cemil bu kavgalara kendisinin yabancı olmadığını uzaktan uzağı fark ediyordu. Vehbi Bey şüphesiz onun matbaaya gelmediğini vesile ittihaz ederek İkbâl'le kavgaya sebepler buluyordu. Evin içinde herkes hususiyle, Ahmet Cemil bu huysuzluklara tahammül için azmetmiş gibi idiler.

Beynlerinde münasebet kesileliden beri Vehbi Bey akşamları her vakitten ziyade kaçırıyor, evvelce tahammülü mümkün bir çakırkeyiflikten ibaret kalan sarhoşluğu şimdi bedmestliğe dönüyordu.

Nihayet herkesin vukuunu muhakkak olmak üzere hissettiğı fırtına taksit meselesinin zuhuru üzerine patladı.

Bir gün Ahmet Cemil Ali Şekip'in dükkânında otururken kendisine parayı ikraz eden sarraf sırtarak geldi.

Ahmet Cemil herifi hiç söyletmeyerek, "Vehbi Bey'e gidiniz, imza benim, fakat borç onun..." dedi. Bu cevabı kaç günden beri hazırlıyor, bu mukabele suretinin reddedilemeyecek bir kuvveti olduğuna inanıyordu.

Sarraf her türlü cevap almaya alışmış tebessümüyle cebinden çıkarmak üzere olduğu cüzdanını tekrar yerleştirerek gitti. Biraz sonra –bu defa çehresindeki tebessümde fazla bir istihza ile– yine geldi, Vehbi Bey hiçbir şey tanımak istemiyor, "Borç kiminse o versin!" diyordu.

Ahmet Cemil bu intizar etmediği cevaba o kadar hiddet etti ki hemen o dakikada matbaaya koşup Vehbi Bey'i boğazından tutmak, sıkıp öldürmek arzusunu duydu. Ali Şekip'e "Bir cinayet yapmaktan korkuyorum" dedi. Ali Şekip en önce sarrafı bir iki gün sabretmek üzere savdı. Sonra Ahmet Cemil'in yanına geldi, "Sen hiddetle her şeyi berbat edeceksin, bütün ailenin saadeti çılgıncasına bir tehev-vür uğruna mahvolacak. Bana biraz soğukkanla davranacağını vaat et, bir çare düşünelim..." dedi.

Fakat Ahmet Cemil artık nefsinin zapta muktedir olamıyor, damarlarının içine düşen bir ateş katresi o günden beri bütün vücuduna alevler akıtıyordu. Şimdi hiçbir şeyin tamiri tarafında değildi; emellerinin birer birer yıkıldığını gördükten sonra her şeyi parçalamak, kendisi de bu parçalanan şeylerin arasında mahvolmak istiyordu.

"Lakin anlamıyorsunuz," dedi, "bu adamla tekrar münasebet tesis etmek mümkün değil, rabıtayı kesmeye de o vesile arıyor."

"Evet amma eviniz elinizden gidecek; hiç olmazsa ona bir çare bulun; mesela bu akşam annenin, kardeşinin yanında onu tazyik ederek bir şey yapmak mümkündür, zannediyorum."

Ahmet Cemil bu teşebbüsten bir necat ümidi bekleyerek değil fakat bir şey yapmamış olmamak için Ali Şekip'in fikrini kabul etmiş, o akşam İkbâl'i çağırarak vakayı hikâyeden sonra Vehbi Bey'e ev meselesinin muhik bir surete ircasını söyletmek istemişti. İşte fırtına bunun üzerine patlamış idi. Ahmet Cemil annesiyle beraber İkbâl'in getireceği cevabı bekleyerek aşağıda oturuyorlardı. Vehbi Bey verilecek cevap için İkbâl'i tavsitle lüzum görmedi, kapısı açık duran odasından bağırdığı işitildi.

Bu adamın bütün müfrit bayağılığı bugün tamamıyla meydana çıkıyordu, ilk önce "Bir seneden beri üzerime yük oldunuz, yetişmedi de şimdi kardeşinin borcunu bana mı verdirmek istiyorsun?.." mukaddemesiyle başladı, "Ben evlendiysem senin haylaz kardeşini beslemeyi taahhüt etmedim!" cümlesi Ahmet Cemil'in kulaklarını parçalayarak aşağıya kadar yuvarlandı. Şimdi ne yapmak lazım geleceğini bilemeyerek, hiddetinden titreyerek birbirine bakışan ana ile oğul Vehbi Bey'in söylediklerinin bir kısmını işitemiyorlardı. Fakat işitebildikleri parçalar bütün teferruatı anlatıyordu.

Vehbi Bey söylenmekte devam ediyordu, nihayet İkbâl'in muhteriz bir mırıltı gibi sesi işitildi. Korkak edasıyla bir şey söylediği fark

olundu, o zaman Vehbi Bey'in büsbütün tutuğu anlaşıldı. "Makineler mi?" diyordu, "Ben adama makinelerin gölgesini vermem. Haksızlık ediyorsam dava etsin, hem sen böyle şeylere ne karışıyorsun? Her akşam yılan gibi beni sokmaktan zevk mi alıyorsun?"

Ahmet Cemil şimdi ayağa kalkmış idi. Artık İkbâl yılan olmuştu, öyle mi? Dışarıya atılmak istedi. O zaman Sabiha Hanım kollarıyla sarıldı, "Aman, Cemil! Sabret..." diyor, kollarının arasında zangır zangır titreyen bu vücudu zapt edebilmek için parmaklarını kilitliyordu.

Vehbi Bey yukarıda hâlâ devam ediyordu:

"Zaten sizin içinize düşeliden beri ne olduğumu anladım, daha ilk günü bırakıp kaşmalıydım. Çekil, çekil yanımdan diyorum, yoksa fena ederim..."

O vakit bir vücudun yukarıki odada düştüğu duyuldu. Ahmet Cemil şimdi annesini kapıya kadar sürüklüyor, kurtulmak isteyerek hiddetinden boğulan sesle, "Bırak, anne, bırak..." diyordu. O zaman Vehbi Bey'in atlayarak indiği duyuldu, Ahmet Cemil annesinin kollarının arasından silkinerek kurtuldu. Fakat sokak kapısının büyük bir tarraka ile kapandığı işitildi, Vehbi Bey gitmiş idi.

O zaman, yukarıdan bütün bu ailenin üzerine istediği gibi tahkir levsini döken bu adamı tutmaya, kafasını bu taşların üzerine çarpa çarpa sürüklemeye muvaffak olamadığından, annesinin kadınlık zaafına mağlup olarak tehevvrünün bütün taşma meydanını serbest bırakamadığından müthiş bir yeis duydu. şimdi bir şeyler kırmak, bir şeyler parçalamak istiyordu. Annesine koştu, iki ellerini tuttu, bu zayıf vücudu sarstı, "Ah! Beni niçin bırakmadın? Çıldıracam!.." diyordu, güya bir kavi pençe boğazını sıkıyor, onu boğuyordu. Bağırarak istedi, o vakit iki eliyle yakasını tuttu; çekti, kiravatı, yakalığı parçalandı; "Çıldıracam!.." diye bağıırıyordu. Ah! Bir kere ağlayabilse; müteselli olacak, asabına sükün gelecekti. Fakat ağlayamıyor, boğazını tıkayan müziç bir şehik onu ağlamaktan men ediyordu.

O aralık Seher "Küçük hanım! Küçük hanım ne yapıyor?.." dedi. Ah, evet, İkbâl?.. İkbâl'i düşünmemişlerdi, asıl düşünülecek olan o biçareyi unutmışlardı.

O vakit Sabiha Hanım'la Seher yukarıya koştular; İkbâl bir eliyle böğrüne basarak kapının yanında, yerde inliyordu. Sabiha Hanım üzerine atıldı, “İkbâl ne oldun? Bana baksana İkbâl! Ne oldun, yavrum?..” dedi. İkbâl kalkamıyor, yüzünü kaldırıp annesine bakamıyordu. İniltileri arasında yalnız “Hiç!” dediği işitildi.

Hiç!.. Daima hiç!..

O sabah Ahmet Cemil Ali Şekip'in dükkânına girdiği zaman perişan saçlarından, bozulmuş çehresinden, bozuk yakasından eski arkadaşı ürktü. Henüz o bir şey söylemeden, "Ne oluyorsun?" dedi.

Ahmet Cemil acı bir hande ile cevap verdi:

"Ne olduğumu bilmiyorum, fakat iyi bir şey olmuyorum..."

Pantolonunun cebinden buruşuk bir gazete parçası çıkardı, Ali Şekip'in küçük yazıhanesinin üstüne koyarak açtı, "Dükkânını bir iki saat bırakarak beni Emniyet Sandığı'na götürür müsün?" dedi.

Şimdi Ali Şekip donmuştu; cevap veremiyor, bir şu yazıhanenin üstünde melûl serilen küpelerle yüzüğe, bir de bu sarı meyus simaya bakarak duruyordu.

Ahmet Cemil artık hiçbir şey saklayabilecek bir halde değildi. Ali Şekip'in teessürünü anladı, dedi ki:

"Bunlar annemin küpeleriyle yüzüğü! Bir vakitler babam evi tamir için borçlandığı zaman bunları bir türlü terhin etmek istememiş idi. İşte bugün kızını ölümden kurtarmak için oraya gidiyor, ah! Bilsen, Şekip!.. Kardeşimi ben öldürüyorum, zannediyorum..."

Ali Şekip ne söyleyeceğinde mütereddit idi, "Her şeyi ifrat edersin!" dedi, Ahmet Cemil taşmaya vesile arıyordu, bu söz kifayet etti:

"İfrat mı? Kardeşim ölüyor diyorum, onu ben öldürdüm diyorum, sen bana hâlâ ifrattan bahsediyorsun... Siz, hepiniz, ne soğukkanlı adamlarsınız! Karşınızda çıldırmış birisini görüyorsunuz da tam bir sükûnla 'İfrat ediyorsun' diyorsunuz. Ah! Bilsen, bütün hülyalarımın sonra bugün şunları Emniyet Sandığı'na götürmek için mecbur eden sebeplerin acılığını hissetsen... Yok, hissediyorsun, değil mi, Şekip? Bana acıyorsun değil mi? Bak, ağlamamak için kendini tutuyorsun."

O zaman Ahmet Cemil bu dost kalbinin, şu gözlerinden hafif iki katre yaş akan dostun karşısında, dirseklerini üzerinde annesinin küpeleriyle yüzüğü hazin bir eda ile serilen yazıhaneye dayadı, başını iki elleriyle tuttu; bir haftadan beri ağlayamadığı bütün

elemelerini, yeislerini orada yavaş yavaş buruşuk ceride parçasının üzerine salıverdi.

Ali Şekip bu gözyaşlarına bir hürmet ve merhametle sükût ediyordu. Nihayet Ahmet Cemil dün akşamki vakayı, kardeşinin böğrüne tesadüf eden tekmeyi, sıkt tehlikesini, muayenenin endişe veren neticesini kesik kesik Ali Şekip'e anlattı. "İfrat etmiyorum, değil mi?" diyordu. "Şimdi İkbal'i kurtarmak lazım, her şeyden evvel. Bütün dünyadan evvel bana o lazım. Halbuki bende para yok, beş para yok..."

Ali Şekip bir şey söylemek için yutkundu, Ahmet Cemil söyletmedi:

"Bak, yalnız o mümkün değil... Anlıyor musun?"

Eliyle sözünün katietini göstererek ilave etti:

"Senden ve hiç kimseden..."

Bu son sözü söylerken Hüseyin Nazmi'yi düşünüyordu, o ziyafet gecesinden beri Ahmet Cemil ondan firar ediyordu. Bütün bu sefaletleri ondan saklamaya –esasını pek iyi tayin etmeksizin– lüzum görüyordu.

Güya hülyalarının şu inkırazıyla aşkı arasına mâni bir set koymak, kalbinin şu karışık tufanından o emel çiçeğine bir katrenin bile sıçramasına imkân bırakmamak istiyordu.

Ali Şekip'ten Emniyet Sandığı'nın kapısında ayrıldı; bir an evvel eve giderek alabildiği paraları Sabiha Hanım'a vermek, evden çıkarırken pek fena bir halde bıraktığı İkbal'i görmek için acele ediyordu.

Kapıyı açmak için Seher biraz gecikti. İçeriye girince merdiven başına bırakılmış su kovalarıyla Seher'in perişan hali dikkatine çarptı. Onun sualini beklemeden Seher söyledi:

"Siz gideliden beri küçük hanımdan kan boşanıyor! Ne kan! Ne kan!"

Sonra kapıyı iterek kapadıktan sonra iri vücudu ile dargın çehresiyle Ahmet Cemil'in önüne geçti:

"Bu adamın bütün ettiklerini yanına mı bırakacaksınız?" dedi. Ahmet Cemil'in cevap vermeye vakti yoktu. Kendi kendisine, "Çocuk düşmüş olacak, bu bence daha iyi, fakat onu kurtarabilsem..." diyordu. Yukarıya koştu, hafifçe kapıyı itti. İkbal balmumundan yapılmış sarı bir heykel gibi derin bir dalgınlıkla yatağa yatırılmıştı. Validesi karyolanın altına seccadenin üstüne oturmuş, büyük musibetlerin dehşet devresini takip eden sükûn zamanlarına mahsus bir

bitkinlikle ellerini dizlerinin etrafına kilitlemiş, dalgın bir nazarla meçhul bir noktaya bakıyordu.

Ahmet Cemil ayaklarının ucuna basarak ilerledi. En evvel İkbâl'e baktı. O gözleri yarı açık, dudakları solgun bir pembelikle dişlerinin üzerinde gergin, terden ıslanmış saçları fildişi gibi donuk sarı duran sakaklarıyla alnına yapışmış, yorgun, uzun nefeslerle uyuyordu. Onun bu manzarasından elim bir his ile, bu sevgili vücudu bir gün yine böyle –fakat şimdi yorganı hafif hafif kaldıran şu nefesler kesilmiş olarak– görebilmek ihtimalinden titreyerek gözlerini ayırdı. Annesinin yanına çöktü, “Düştü mü?” dedi.

Sabiha Hanım vaziyetini değiştirmeyerek kaşlarını kaldırdı, “Belki!” diyordu, o vakit Ahmet Cemil bu bir hüküm vermeyen cevaba hiddet eder gibi oldu, “O halde yine tabibi getirtmeli!” dedi, tekrar kalktı. Sabahtan beri yorulan bacaklarıyla tekrar koşmak, tabibi aramaya gitmek lazım geldi.

Tabip başını sallıyor, “Ateşe karşı koyabilmeli!” diyordu. Ahmet Cemil şimdi tehlikeyi daha vuzuh ile görüyordu. Bu adamın ağzında şu söz bütün korkularının esassız olmadığını anlatıyordu. Demek ki ateşe karşı konulmayacak olursa...

O zaman bir medet umarak tabibin yüzüne bakıyor, ondan cesaret verecek, tesliye edecek bir söz, bir işaret, bir hiç bekliyordu... Fakat bu adamın aldatmak istemeyen çehresi ciddi, vakur ve endişe ile dolu idi; hepsini söylememek istiyormuşçasına basık duran dudakları “Fena!” diyor gibiydi.

Şimdi onun tenbihlerini zapt edebilmek, ittihaz olunacak tedbirleri anlamak için zorluk çekiyor; zihninin içinden bütün idrak kabiliyetlerini silip süpürerek götüren bir sel akıyor, bir bora geçiyordu.

Sabiha Hanım, o, hiçbir şey anlamıyormuş, bütün hissi ve fikri donmuş gibi boş nazarıyla bir onun, bir oğlunun yüzüne bakıyor; artık ağlamayarak kenarları yanan gözleriyle şu içeride sarı donuk benzi bir ölüye benzeyen kızını elinden alıp almayacaklarını soruyor gibiydi.

Ahmet Cemil'e yine koşmak lazım geldi, eczahanede saatlerle süren üzüntü içinde beklemek, elleri kolları şişelerle, kutularla dolu

bir an evvel şifa götürmek acelesiyle sokaklardan uçarak geçmek icap etti. Ah! Onu kurtarabileceğinden emin olsa böyle hiç durmadan hep koşacaktı...

Bugünden sonra Ahmet Cemil'le, İkbâl'i her dakika bir parça öldüren, kurutup yakan o müthiş ateş arasında bir harp başladı. Artık evden çıkmıyor, uyumuyor, yemek yemiyor, yaşamıyordu. Kendisini yaşamaktan men etmekle hayatının bir kısmını şu hayatının günden güne eksildiği görülen vücuda bahşetmek istiyor gibiydi.

İkbâl ara sıra dalgınlıktan çıkıyor, şükran ile dolu gözlerine bir tebessüm incilâsı gelerek bir vakitler tatlı sesiyle evin içinde daima "Ağabey!" hitabıyla selamladığı bu sevgili kardeşe, kendisi şu evin içinde kayboluverecek olursa ne kadar bedbaht olacağını düşündükçe ağlamak istediği annesine bakıyor; ateşle yanan boğazından, ciğerlerinden kuru gelen sesiyle onlara lakırdılar edivermeye çalışıyordu.

Fakat ateş, o müthiş humma; bütün şu küçük aile halkının bir dakika yorulmayan uğraşmasına, didinmesine hep galip çıkıyor, daima bu vücudun hayatından bir parçasını koparmakta devam ediyordu.

Bir gece Ahmet Cemil İkbâl'i biraz rahat bırakmıştı. Kaç gündür en ufak bir gürültüyü işitebilmek için odasının kapısını açık bırakarak, yorganını açmayarak, yatağın üzerine öyle atılıveriyordu. Bu gece biraz sakin uyuyordu, bir aralık "Cemil! Cemil!.." dediler, yatağından atladı. Dinledi. Sahih bir ses işitmiş miydi? Duramadı, ta uykusunun derinliğinden gelen bu seste bir acılık vardı ki, birden kalbinde bir musibet hissi uyandırmıştı.

Korktuğu şeyi şimdi bir vehimden, esası olmayan bir histen ibaret göreceğini ümide çalışarak odasından çıktı. Kardeşinin kapısı tamamen kapalı değildi, eliyle itti. O zaman İkbâl'i yatağının içinde oturmuş; gözleri müthiş bir şeyin temasıyla korkudan açılarak ta ötede duvara dikilmiş, ayaklarından ve arkasından kendisini

zapta çalışan Sabiha Hanım'la Seher'in arasında elleri ihtilaç ederek bir hayalden müdafaaya hazırlanıyormuş gibi gerilmiş, gördü. Koştı, "Ne oluyor, ne oluyor?" dedi. Sabiha Hanım'la Seher uyukularından henüz bir korku ile uyanmışlara mahsus şaşkınlık ile söyleyemiyorlar, zaten gördüklerini anlayamıyorlardı. Ahmet Cemil kollarıyla İkbâl'i sardı, saçlarının soğuk terleriyle ıslanan çehresine yüzünü yanaştırdı. "İkbâl, kardeşim, ne oluyorsun, kardeşim?.." dedi; o, onu işitmiyor, iri, açık gözleriyle, o korkulu nazarıyla ta oraya, duvardan ayrılarak gelen muhacim hayale bakıyor; nefisini müdafaaya çalışarak zayıf vücudu gerilemek, titreyen kolları bir kuvvet aramak için uğraşıyordu. Sonra bu eller birdenbire Sabiha Hanım'ın orada bir çare araştırıyormuş gibi dolaşan serseri ellerini kavradı; bir feryat; korkunç bir feryat, sık sık nefeslerle çırpınan göğsünü yırttı, artık mağlup ve mecalden mahrum kalan başı Ahmet Cemil'in omuzuna düştü, bu iki kardeşin gözleri şu dakikada son bir muhabbetle bakıştı. Ahmet Cemil şimdi bu zayıf vücudu kollarıyla sıkıyor, onu alıp götürmek isteyen şeyden koparıp kurtarmak istiyordu. Fakat kollarının arasında bu vücuttan uzun bir raşe ile bir şey akıyor, bir şey çekiliyor gibiydi; tekrar gözlerini İkbâl'in gözlerine dikti, "İkbâl!.." dedi. Şimdi bu gözler onun bu feryadına karşı sakit kaldı; hâlâ ona bakıyordu, fakat artık onlarda bir şey noksan idi...

Bu matem'in içinden bir hummanın korkunç kâbusundan uyanmış gibi çıkmış idi. İlk günü kalbinde bir şey şu gözlerinin önünde tahakkuk eden feciaya inanmamakta devam ederek bir ölüye karşı son vazifelerin ifasıyla meşgul olurken o kadar büyük bir acı duymuyor, her günlük bir iş görüyormuşçasına koşuyordu. Fakat her şey bitip de o tabutu kaldırmak, bu eve bir daha avdet etmemek üzere götürmek lazım geldiği zaman bu fecia bütün hakikatiyle gözlerinin önünde tecelli etti. Merdivenlerden sürünerek kızını son bir feryat ile selamlayan annesinin sesi, o insanların artık her şeyi unutup da bütün metaneti bir matem'in kahrına teslim ettikleri dakikaya mahsus feryadı kulaklarını yırttı. O vakit dizleri titreyerek merdiven başına çöktü. Tabut yabancı ellerle kalkarak bu evi, şu ana ile kardeşi hafif bir meyil ile selamlıyor, gidiyordu. O zaman Ahmet Cemil'i, Ali Şekip'le Ahmet Şevki Efendi kollarından tutmuşlar, kaldırmışlar, artık nefsine bir temellük kuvveti duymayan bu vücudu o tabutun arkasından sürüklemişlerdi.

Şimdi bütün o müthiş günün tarihi zihninden, uzak bir vakanın müphem hâtıraları gibi geçiyor, şu henüz on günlük vaka, hayatında, uzak, senelerce uzak bir maziye süzülüp gidiyordu. Fakat kalbinde hep o sönmek bilmeyen ateş yanmakta devam ediyordu.

O gün güzel bir hava altında Ahmet Cemil'in matem'iyle istihza ederek Haliç'in güneşli suları akar bir gümüş su gibi kayıklarının kenarlarından geçip gidiyordu.

O arkadaşlarının hiçbiriyle lakırdı etmiyor, dik nazarıyla sulara bakıyordu. Sonra Eyüp'e geldiler, onu çıkardılar; Ahmet Şevki onun zihnini işgal etmek, düşüncesinden –şu düşünememekten ibaret olan donukluktan– bir dakika olsun ayırabilmek için gençliğine ait eski bir hâtıradan bahsediyordu. Ahmet Cemil tabutun arkasından yürüdükçe yeni bir ölü geldiğine sevinerek koşuşan dilencilere bakıyor, bütün bu ölümler diyarının ölüm ile yaşayan halkını seyrediyor, bu tabuta kendisinden başka şu etrafındakilerin kayıtsızlığından azim bir eza ile üzülmüyordu.

Sonra namaz zamanını beklemek lazım geldi. Onu arkadaşları bir kahvenin önünde alçak bir iskemle üzerinde işgal ediyorlardı. Artık bugünün bitmesi, bir an evvel şu yabancılar arasından çıkarak matemiyile yalnız kalması için sabırsızlanıyordu. Artık ağlamıyordu; namaz kılrken, dua edilirken, sonra dilencilerden mürekkep alay ile kabre gidilirken hep sükût ediyordu. Orada henüz bitmemiş kabrin yanında yine beklemek icap etti. Mezarlıklar yekdiğeriyle konuşarak, kazmanın ucuna tesadüf etmiş gömülü eski bir mezar taşı parçasının çıkarılması için çare düşünerek çalışıyorlar; bir ağacın dibinde mahallenin bekçisi iri gümüş saatini çıkararak geç kaldığına canı sıkılmış gibi bakıyor; mezarlar üzerinde, duvar kenarlarında, ötede beride yirmişer para sadaka alabilmek için duran kadın, ihtiyar, çocuk, sakat ve sağlam dilenci güruhu sabırsızlanarak bekliyor, tabut bir komşu kabrin üzerine ihmal edilerek bırakılmış, son istirahat yerinin hazır olmasını bekliyordu.

O, bunlardan artık tahammül edilmez bir üzüntü duyuyor, bütün bu gördüklerine, kendi matemine karşı bir tahkir gibi ciğerleri yırtılarak bakıyordu. Sonra kabir bitince tabutu iplerle sararak indirdiler. Kapağın baş tarafını testerenin asabı tahriş eden dişleri keserken Ahmet Cemil karnına basıyor, bu sesi işitmekten tevellüt eden azabı tazyik etmek istiyordu.

Fakat sonra kabrin üzerine atılan topraklar şişerek kardeşinin şu ebedî makamı gözlerinin önünde yükseldiği zaman birden bütün acıları taşıtı; o vücudu burada bırakmamak, şu toprakların gasbından almak isteyen bir his ile iki adım attı; Ali Şekip elini tuttu, onu bir taşın üzerine oturmaya mecbur etti. Şimdi herkes sükût ediyordu; bir hafız titreyen ağlayan bir sesle şu taze kabrin üzerine ruhani bir demet vaz' ediyordu. O zaman Ahmet Cemil ruhu okşayan, inşiraha benzeyen tatlı bir his ile şurada hafif hafif ağladı.

Ah! O günün hâtıraları!.. Şimdi hep bunları birer birer tahattura çalışıyor, o müthiş saatlerin hâtıralarını sırasıyla ihya için düşünüyor.

O akşam arkadaşları onu eve göndermemek istemişlerdi. Yalnız kalacak olursa büsbütün fena olacağını söyleyerek kendisini o gece işgal etmekte ısrar ediyorlardı, fakat ona kabul ettirmek mümkün olamamıştı. Bilakis matemine tamamıyla nefsini teslim etmek, kardeşinin, doya doya acısını çekmek istiyordu.

Eve geldiği zaman akşam olmuştu. Bugün Süleymaniye'nin kalbinin enisi olan şu mini mini evi nazarına eskimiş kafesleri, alçak cumbası, sıvaları dökülmüş duvarları, tahta kapısı ile çirkin, bârid göründü.

Kapıyı Seher açtı, kalbinde garip bir his var idi ki o akşam eve girince bütün bugünün vakalarını yalan bulacağını zannettiriyordu. Seher'e bakamadı, bu kızın kızarmış gözlerle kendisine bakan nazarından kaçmak istedi. Annesine görünmeye kuvveti yoktu. Doğru İkbal'in odasına kadar gitti. Onu hâlâ orada görecekmış vehminin mağlubu idi. Örtüleri kaldırılmış, cibinliği indirilmiş karyolasına kadar gitti; bir müddet oraya baktı, sonra hemen oraya, seccadenin üzerine atıldı, birinci defa olarak feryat ihtiyacını zapt etmek istemedi; orada bağırarak, kıvranarak şimdi bu evi tamamen boş bırakan kardeşi için kana kana ağladı.

“Niçin bana öyle bakıyorsun, Cemil?”

“Bilmem, sana bakıyor mu idim?..”

O günden beri hayatından bir yarım asır geçmiş gibi çökmüş, ihtiyar olmuş idi. Öyle dalgınlıkları vardı ki saatlerle sürerdi. Artık düşünmek melekesinden tecerrüt etmiş gibi bir lakırdı söylenirken boş gözlerini diker, öyle dururdu.

Bugün Ali Şekip'in dükkânında yine gözleri arkadaşına tesadüf etmiş duruyor, fakat onu görmüyordu.

Ali Şekip elinden kalemini bırakarak defterini kapadı; artık onu biraz sarımsak, ona biraz kuvvet vermek zamanı geldiğini anlamıştı. Ta yanına kadar geldi, yüzüne bakarak, “Cemil, artık bu düşünceye bir hatime vermelisin!” dedi.

Cevap vermayerek dinliyordu:

“Dünyada hiçbir kimse tasavvur edemezsin ki hayatından hiç olmazsa bir büyük matem geçmiş olmasın. Sana çarpıldığın musibete karşı kayıtsız, fütursuz davran, demiyorum, mümkün olmayacak şeyler tavsiyesinden ne fayda çıkar? Fakat sen her şeyden evvel kendi hayatını düşünmekle mükellefsin. Bak, bugün ne yapacağını bilmiyorsun. Evde bir annen var ki tek ümidi senden ibaret, bir eviniz var ki küçük bir tedbir noksanıyla elinizden gidebilecek,

o herife kaptırdığın makineler var ki kurtarmak lazım, bunlardan sonra fakat hepsinden mühim olarak sen varsın... Bak, yine yüzüne artık yaşamaktan vazgeçmiş bir adam gibi bakıyorsun; biraz kendini silk, biraz damarlarında kanının cevalanımı duy, gerçekten, hayattan vazgeçecek kadar ümitsiz, hülyasız mısın? Artık bu toprak parçasının üzerinde görülecek işin kalmamış olduğuna ciddi bir kanaatle hükmediyor musun?..”

O, arkadaşından gözlerini ayırmış, dalgın bir nazarla müphem bir noktaya bakıyordu. Ah! Hayatının o ümidi, o hülyası!... Şimdi onu kendisinden ne kadar uzak görüyordu.

Ali Şekip devam ediyordu:

“Bence artık bu uyuşukluğa bir fasıla vermek zamanı gelmiştir. Biraz tesviye edilecek şeyleri düşünmek lazım gelir, zannederim...”

Ayağa kalktı, arkadaşının önüne dikilerek:

“Her şeyden evvel tesviye edilecek diğer bir şey var ki onu unuttuyorsunuz.”

Gözlerinde şimdi vahşi bir nazar vardı. Ali Şekip arkadaşının hiç alışılmamış olan bu nazarından ürkerek, “Neyi unutuyoruz?” dedi

“Kardeşimi öldüren adamı! Onu insanların adalet pençesine teslim etmek benim en evvel düşünülecek vazifem değil mi?”

Ali Şekip şimdi arkadaşının hayretle yüzüne bakıyordu. Kendi kendisine, “Zavallı çocuk!” diyordu, “Ne ile ispat edecek? Ondan bu suretle mi intikam almak istiyor?” Arkadaşı için şimdi başka bir tarzda merhamet duyuyor, intikam almak ihtiyacı içinde onun esbabını tedarik imkânından mahrumiyetini düşünerek aczinin bütün acılığını hissediyordu. Şu dakikada bu meseleyi fikir selame-tiyle muhakeme edemeyeceğini anladı, düşündüğünü söylemekten ictinab etti, başını sallayarak, “Pek yapılamayacak bir şey değil, fakat bu mesele yine sırf hissiyata ait bir şey! Ben seni biraz maddi işlere sevk etmek istiyorum” dedi.

Ahmet Cemil cevap vermek üzere idi, Ahmet Şevki Efendi’nin kapıdan giren göbeği göründü; o, vakit buldukça matbaadan sıvışarak buraya gelir, eski arkadaşlarıyla biraz dereden tepeden bah-sederdi.

Bugün Ahmet Cemil idare memurunu görünce bir tesliyet nefesi aldı. Kardeşinin vefatından beri ondan bir şey sormak istemiyor, cesaret edemiyordu. Bugün beş dakika evvel Ali Şekip’in başladığı muhavere anlamak istediğini istifsara kuvvet verdi, hatta mukadde-

me tertibine de lüzum görmeyerek Ahmet Şevki Efendi göbeğinin sıkletini dinlendiren bir nefesle henüz solumakta iken sordu.

“Sizden bir şey anlamak isterdim, fakat bana doğrusunu söylemenizi şiddetle rica ederim. Kardeşimin vefatına dair o herifle elbette bir lakırdı etmişsinizdir. Size ne dedi? Ve onun vefatını ne suretle telakki etti?”

Ahmet Şevki Efendi evvela bu suale taaccüp ediyor göründü, sonra kendisine mutad olan tavrıyla omuzlarını silktili:

“Ne için doğrusunu söylemekliğim için ısrar ettin? Sana hakikati süsleyerek söylemek için bir sebep var mı? Bunu benden sormaya lüzum gördüğüne de şaşarım, onu iyice anlamış isen vakayı ne yolda telakki etmiş olacağını da tasavvur edebilirsin. Benimle uzun uzadıya lakırdı etmedi, ertesi sabah, ‘Dün cenazeye gitmişsiniz. Vah vah! Teessüf ettim, iyi kızdı, isabet oldu ki münasebeti kesmiş bulunduk, yoksa çok muztarip olacaktım!’ dedi, o kadar! Sen daha ziyade bir şey mi bekliyordun?...”

Ahmet Cemil sükût ediyordu. Bir adamın insanlık duygularından bu derece mücerret olabileceğine delalet eden hikâyeler işittikçe mübalağaya hamlederdi. Bir sene zevci sıfatıyla yaşadığı bir vücudun mahvına sebebiyet verdikten sonra bu kadar kayıtsızlık gösterebilmek için bir kalbin ne büyük kuvveti olmak lazım geleceğinde mütehayyir idi.

Ali Şekip’e baktı, şimdi Vehbi Bey’in idare memurunun ağzında başka bir istihza manasıyla mazmunu teeyyüt eden o sözü hepsinde mütalaa beyanına imkân bırakmayan ağır bir nefret uyandırıyor.

Bu sırada dükkânın kapısından içeriye billur gibi çingiraklı bir çocuk sesinin “Havadis!...” dediğini işittiler. Bu sese hep aşına çıkarak başlarını çevirdiler, kapıdan gülümseyerek kendisini göstermek isteyen Nedim’i gördüler. Ahmet Cemil sordu:

“Nedim, sen müvezzi mi oldun?...”

Çocuk sevinçle cevap verdi:

“Bugün başladım, beyim!...”

O vakit Ahmet Şevki Efendi Vehbi Bey’in bir gün evvel Nedim’e izin verdiğini anlattı. Çocuğun haftada aldığı beş on kuruşu çok görmüştü. Ahmet Şevki Efendi ona küçük bir sermaye vermiş, daha ziyadesini yapmaya muktedir olamayarak çocuğu hiç olmazsa müvezziliğe sevk etmişti.

Ahmet Cemil, Nedim'e bir şey sormak istiyordu, evvela tereddüt etti, sonra cesaret gösterdi:

“Baban nasıl, Nedim, haberin var mı?”

O vakit çocuğun bir saniye evvel kendisini serbest bir meslek sahibi görmekten tevellüt eden neşvesi uçarak gözlerini birdenbire hüzün kapladı, “Babam mı?... Bilmem...” dedi, sonra içini çekerek ilave etti: “Dün annem gitmiş, iyi değilmiş!..”

O zaman üç arkadaş hayretle bakiştılar. Nasıl, bu kadın o kadar işkencelerine tahammülden sonra kendisini terk edip sefalet içinde bırakan bu adamı affedecek kuvvet bulmuş mu?

Ahmet Cemil üçünün de birden aklına gelen bu mütalaayı tefsir etmek için, “Zavallı kadınlar!” dedi.

Nedim'in billur sesi Babıâli yokuşundan aşağıya doğru uzakla-narak kayboluyordu: “Havadis!..”

Ahmet Cemil arkadaşlarına sıra ile bakarak dedi ki:

“Bana refakat edebilir misiniz?”

“Ne için?” dediler. Ahmet Cemil hastahaneye gitmek, o da Raci'yi affetmek istiyordu. Teklifini hemen kabul ettiler. Ali Şekip dükkânı kapamaya karar verdi. Ahmet Şevki Efendi matbaadan iki saat gaybubet edeceğini haber verip avdet etmek üzere ayrıldı.

Ahmet Şevki Efendi'nin dar yerlere zor tahammül eden iri göbe-ğiyle soluyarak girişine arabacı gülüyordu. Arabanın sarsıntısından yokuşa fazla bir zorluk ilave edecek bir yük girdiğini fark eden bey-girlerin bile kulaklarında endişeye delalet eden bir hareket oldu. Ahmet Cemil karşıya oturdu, Ali Şekip “Yenibahçe'ye!” emrini verdi, günde on altı saat İstanbul'un inişli yokuşlu sokaklarında şu makasları bozuk sandukayı sürüklemekten bîzar olan hayvanlar yerlerinden oynadılar, yorgunluktan kırılmış bacaklarıyla yokuşu tırmanmaya başladılar.

Ali Şekip solda kütüphanelerden birini göstererek Ahmet Şevki Efendi'ye bir şey anlatıyordu. Ahmet Cemil arabanın gürültüsü arasında işitemiyordu, kulağına yalnız bazı kelimeler geliyordu. “Silik para... Akçe farkı... Kitapçılarla sarraflar...” Dikkat etmedi, bu zaten bilmediği bir mesele değildi. Pencereden sokağa bakmayı

tercih etti; Çemberlitaş'tan, Beyezit'tan geçtiler, Aksaray Yokuşu'nun başına gelince Ahmet Cemil'de çoktan görülmemiş yerlerin tekrar temasından hasıl olan bir tahattur lezzeti uyandı. Şimdi hemen on beş sene oluyordu ki Aksaray'ı görmemişti. Hele daha ötesini hiç bilmezdi, Yenibahçe'nin namını işittikçe burasını İstanbul'un hemen haricinde, sahraların yeşilliklerine sığınmış bir sayfiye gibi tevehhüm ederdi. On beş sene evvel? Kendi kendisine, o zamana ricat ediyordu. O vakitler Aksaray Caddesi henüz Şehzadebaşı'yla Direklerarası'na mağlup olmamıştı. Şimdi Vezneciler'i dolduran ramazan eğlencelerinden bir kısmı o zaman bu sokakta halkı han içlerine toplardı. Zavallı babası!.. Zihninde müphem hâtıra levhaları uyanıyor, kendisini bir ramazan gecesi babasının yanında tiyatroya gitmek için bu sokağı inerken görüyordu. O zaman ne kadar mesut idi! On yaşında çocuklara mahsus daima taşmaya müheyya neşve ile o vakit her sözlerini tuhaf bulduğu o oyunculara, hele uzun fesli İbiş'e ne kadar gülmüştü! Şimdi bunların hepsinden uzak! Hele babasından... Ya onu takip eden ikinci matem darbesi! Demek hayat dedikleri şey böyle sonuna kadar müthiş darbeler toplamakla geçecek. Bir aralık annesi hatırına geldi; bir gün onu da, hayatının şu biricik servetini, münferit tesliyetini de kaybediverecek olursa ne yapacak?..

Şimdi manav, kasap, bakkal, aşçı, helvacı dükkânlarının teselsülû gözlerinin önünden geçerken o, bu korkunç ihtimali düşünüyor, o matem vukuu imkânına titriyordu. Bir aralık Ahmet Şevki Efendi, "Hele yokuş bitti" dedi. Ahmet Şevki Efendi araba ile yokuş inmeyi yayan yokuş çıkmak kadar zor bulurdu. Artık kalabalık azalıyor, Aksaray Caddesi'ne hayat veren hareket burada kesilmiş oluveriyordu.

O zaman araba bir ıssızlık içinde yuvarlanmaya başladı. Ahmet Cemil'in gözleri tek tük dükkânlarla su taşıyan bir uşaktan, bir tarafta ceviz oynayan dört çocuk zümresinden, beride şemsiyesine dayanarak yavaş yavaş yürüyen bir efendiden mürekkep nadir hayat eserleriyle sükûti bir hüznün havasıyla dolu bu sokağın perdeleri inmiş kafesli pencerelerini temaşa ediyor; bu tahta evlerin renk renk cephelerinde okunan tefekkür sükûnuna dalyordu.

Araba, altlarında, kaldırımların taşlarından sekerek, bozuk makasların üzerinde sarsılarak, bir uğultu içinde sürüklenip gittikçe önünde akıp gittiğini gördüğü şu sakit hayat levhalarının gizli kö-

şelerine giriyor; sonra fikri bu sokaktan ayrılarak iki tarafa bükülen sokaklardan daha ilerisine hülyasını sevk ediyordu.

Bütün o sakın mahalleleri, şehir hayatının o sükûn muhitini dimağının içinde görüyordu.

O buralarda duyulan istirahat kokusundan ne kadar uzaktı! Süleymaniye'nin mini mini evi, o da burası gibi saadet sükûnu içinde değil miydi? Halbuki o bütün amellerinin şematet ve tarrakasını getirmiş, o sükûnun içine atarak bu saadet yuvasını bir fırtınanın velvelesine boğmuştu.

Ne olurdu, o da bir dairede mukayyit olsaydı, iştihar emeli arkasında koşmasaydı da kendisine o evin sükûtu ile uygun olacak bir hayat vücuda getirseydi?

Ahmet Şevki Efendi, “Geliyoruz!...” dedi. Araba durdu, Ali Şekip’le Ahmet Cemil atladılar, Ahmet Şevki Efendi inleyerek kapıdan sıyrıldı, basmaya korka korka basarak hopladı.

Onlar kapıcı ile görüşürken Ahmet Cemil bu binanın karşısında bârid bir his duydu, kendi kendisine, “Bir de şu pencerelerin içindeki hayat var!” diyordu. Burası nazarında bütün beşer hayatının mücessem bir sefalet muhassalasası gibi yükseliyordu.

Bütün ekmeksiz kalmış aileler, satıla satıla nihayet son servet olan yorgan da gittikten sonra hastahane yatağına düşen hastalar, memleketinde kendisini bekleyen çocuklarını düşünerek can çekişen babalar, türlü emellere veda ederek burada ellerinden kaçmak isteyen hayatı salıvermemek için cenk eden gençler, bütün beşeriyetin iltiyam bulmaz yaraları bir an içinde aklına geldi, daha sonra Raci’yi düşündü... Acaba onu ne halde görecekler? Şimdi merdivenleri çıkmışlar, dehlizlerden geçiyorlardı. Burada pence-relerin önüne birikmiş ayakta hastaları, koğuşları içinde yatakları görüyordu. Bir koğuşun önünden geçerken bir hastanın iniltisi arasında diğer bir yataktan güftesiz bir nağme işitti, kendi kendisine, “Şüphesiz, bir genç!” dedi.

Dehlizde duranlar hayretle kendilerine bakıyorlar, böyle, bir ziyaret gününün haricinde gelenleri bir resmî adam zannederek selama duranlar oluyordu. Ahmet Cemil bunların içinde neşveli çocuklar, hastalığının vahametini idrak edemeyen zavallılar gördü. Şimdi bütün bu manzaradan, baştan başa insanlığın feci bir levhası şeklinde dehşetini gözlerinin önüne seren bu yerden kaçmak, bir an evvel kurtulmak istiyordu. Bir el çelikten tırnaklarıyla kalbini

sıkıyor, bir ses “Bak, bir de bu hayata; bu sefalet sahnesine bak” diyordu.

Artık hayatın felsefesinden ne kadar uzak olduğunu, kendisinin nasıl yanlış bir emelle hayatın fevkine çıkmak isteyerek bir hülya âlemi aradığını hissediyor, müstehzi bir seda gülerek, “Ah! Senin münevver hülyaların... Parlak semaların...” diyordu.

Artık gelmişlerdi, kendilerine refakat eden adam çekildi, içeriye girdiler, Raci'ye bir küçük oda tahsis etmişlerdi, orada yatağın üzerinde dalgın yatıyordu. Ayak seslerini iştirince gözlerini açtı, arkadaşlarını tanıyınca yatağında doğruldu. Artık yalnız kalmaktan usanmıştı. Onların geldiğine bir çocuk gibi sevindi. Teşekkür edecek kelimeler bulamıyordu, yer gösterebilmek için telaş etti. Yalnız bir sandalye vardı ki Ahmet Şevki Efendi'ye verildi, Ali Şekip yatağın kenarına ilişti, Ahmet Cemil ayakta kaldı. Raci onun bir türlü ayakta kalmasına razı olamıyordu. “Şuraya siz de sıkışsınız...” diyordu. Ahmet Cemil'in ayakta kalmak için ısrarına karşı sükût etti. Şimdi sualler başladı, buraya geleliden beri matbuat âleminin vukuatını öğrenmek istedi. Ahmet Şevki Efendi anlatıyor, bu âlemin kendine mahsus havadisini naklediyordu. Bir aralık Raci Ahmet Cemil'e baktı, “Siz de matbaadan çıkmışsınız, teessüf ettim!” dedi. Ahmet Cemil dikkat ediyordu, Raci'nin yalan söylediğini, teessüf değil bundan bir memnuniyet hissederek vakaya vukufunu ona söylemekten de bir intikam lezzeti duyduğunu fark etti. Fakat o artık Raci'yi tamamıyla affa meyyal idi. Yalnız Raci kendisini affetmiyordu, haset şu ölüm yatağında bile ona kin telkin etmekten hâli değildi.

Onlar Raci'ye kendisinden bahse cesaret etmediler, buna lüzum da yoktu; Raci'nin artık bitmiş olduğuna çökmüş yanakları, simasının ölüme takaddüm eden bu câmid rengi, gözlerin sönmeye müheyya bir kandil ucunda parlayan ziya bakiyesini andırır nigâhı şahadet ediyordu.

Ahmet Şevki Efendi bir aralık saatine baktı. O ısrar ediyor, “Daha oturunuz, daha sorulacak çok şeyler var” diyordu, fakat artık suallerin aşağısı gelmiyordu. Her şeyden bahsetmiş idi, yalnız karısıyla Nedim'i unuttu. En nihayet kendisi hakkında bir rey almak için, müteverrimlere mahsus bir müstantik inceliğiyle, “Ben de artık bir haftaya kadar çıkarım, zannederim, biraz öksürükle dermansızlık var, kuvvet için ilaç alıyorum. Yürüyebilecek bir hale gelirsem hemen dışarıya can atacağım” dedi, sonra onların

“Elbette!” deyişlerine mukabil “Bir daha içmeyeceğim. Beni çok sarsmış!” mütalaasıyla bir cevap daha bekledi. Ahmet Şevki Efendi tekrar saatine bakıyordu, Ahmet Cemil bir cevap vermeye cesaret bulamayarak ilaç şişelerini muayene etmekle meşgul oldu, yalnız Ali Şekip “Ya, hep içkinin seyyiesi değil mi?” diyordu.

Çıkarken tanıdıklarından bir genç tabibe tesadüf ettiler, o “Arkadaşınıza ben bakıyorum” dedi, Ahmet Şevki Efendi, “Ümit var mı?” diyordu, tabip cevap verdi: “Ümit ne vakit kesilir?..”

Ali Şekip’in dükkânına geldikleri vakit cam kapının aralığında bükülmüş bir kâğıt parçası buldular, üzerinde “Ahmet Cemil Bey için” kelimeleri vardı. Ahmet Cemil Hüseyin Nazmi’nin yazısını tanıdı.

Tezkere hemen orada kurşun kalemiyle karalanıvermiş dört satırdan ibaretti.

“Hedefi olduğun müthiş darbeyi haber aldım, matemine iştirak ederim. Seni görmek, elini sıkmak için ihtiyacım var. Seni birçok defalar aradığım halde ele geçirmek mümkün olmadı. Yarın sabah beni gelip idarede gör. Seni ne kadar meşguliyet arasında düşündüğümü tasavvur edebilsen mütehassıs olurdun. Sana verilecek birçok havadis de var.”

Son cümleye Ahmet Cemil hepsinden ziyade ehemmiyet verdi. Hüseyin Nazmi’nin ne havadisi olabilir?

Bir aralık sabırsızlığından gidip kalemdede aramak istedi, arkadaşlarından ayrılarak Babiâliye girdi, odacıdan sordu: “Hüseyin Nazmi Bey?”

O kalemden çıkmalı bir saat olmuştu. Kendi kendisine “Yarına kadar beklemek mümkün değil, merakımdan çatlayacağım... Köşke gitsem ne olur?” dedi. Köşke gitmek çaresi aklına gelince artık duramıyordu. Hüseyin Nazmi’nin vereceği havadisi öğrenmek için sarih bir sebep olmamakla beraber şedid bir arzu, kavi bir ihtiyaç hissediyordu. Eve kadar gitti, o akşam Erenköyü’ne gideceğini haber verdikten sonra bir an evvel yetişmek için yokuşlardan uçarak indi. Köprüde vapuru beklemek lazım geldi, burada geçirdiği yarım saat bir uzun gün kadar sürdü.

Bir aralık kendi kendisine, “Ya henüz köye avdet etmemişse!..” dedi. Fakat burada beklemek mümkün değildi, Hüseyin Nazmi’nin

tezkeresini alır almaz birden inkişaf eden bir his Erenköyü'ne gitmek için onu sürüklüyordu.

Lamia'ya tekrar, bir kere daha, tesadüf etmek ümidi şimdi kalbinde bütün hissiyata galebe etmiş, onları iskât ederek yalnız o sesini yükseltmeye başlamış idi. Onun hakkındaki derin meftuniyeti, geçirdiği ızdırıp devresi arasında biraz şiddetini kaybetmiş, başka hislere yerini terk ederek susmuş idi; fakat Lamia'dan bir haber getirmiş gibi onun kardeşinin şu yazısında, şu kâğıt parçasında, güya bir parça onun sıcaklığını duyarak birdenbire o sevda ateşi bütün kuvvetiyle yeniden alevlenmiş idi.

Köşkün çingırağını çekerken, böyle bir gün kapıyı onun açtığını tahattur ederek onun mütebessim simasını karşısında görecekmış vehmiyle, titriyordu.

Kapıyı bu defa uşak açtı.

“Beyefendi geldi mi?”

Hüseyin Nazmi'nin geldiğini haber aldıktan sonra bir inşirah duydu. Merakını halletmek için burada da beklemek lazım geleydi!

Hüseyin Nazmi'ye ilk sözü bir sitem oldu!

“Verecek havadisın ne olduğunu söyleseydin de buraya kadar yorulmasaydım olmaz mıydı?”

Hüseyin Nazmi gülüyor, haber vermediği için pek iyi etmiş olduğunu söylüyordu. Sonra birden arkadaşının, iki hafta içinde büyük bir hastalıktan çıkmış gibi duran zayıf, çökük çehresini, altlarında birer siyah daire beliren gözlerini, musibetin kahriyle hırpalanarak ihtiyar olmuş görünen bu vücudu görünce Ahmet Cemil'in karşısında gülmek değil ağlamak lazım geleceğini hissederek durdu. O da, şu dakikada büyük matemlerden sonra birbirini seven iki kalbin ilk tesadüfünde hissedilen ağlamak arzusuyla Hüseyin Nazmi'ye bakıyordu. O vakit ikisinin de gözlerinde daha mateme dair bir kelime teati edilmeden seri ihtilaçlar hasıl oldu. Ahmet Cemil kendisini zapt etti. Fesini çıkarıp fırlatmak için arkadaşının gözlerinden gözlerini ayırdı, “Vereceğin havadisi söyle” dedi.

“Havadis!.. Gidiyorum, o kadar..”

Ahmet Cemil hayretle döndü:

“Nereye gidiyorsun?”

“Yalnız orası belli değil. Teşebbüslerimi biliyordun, sefaretlerden birine tayin edilmek için daima uğraşıyordum, nihayet...”

Hüseyin Nazmi ellerini oğuşturuyor, arkadaşından sevincini saklayamıyordu:

“Nihayet tayin edilmek üzereyim. Paris, Londra, Brüksel, Madrid velhasıl bir yere; benim için ilk meslek kademesini teşkil edecek bir yer olsun da...”

Hüseyin Nazmi’nin çocukça sevincine karşı Ahmet Cemil du-
ruyordu. Bu mesut refiki, zengin bir babaya, emin bir hayata malik
olduktan sonra istikbaline parlak bir meslek hazırlayan bu arkadaşı
kıskandığı için değil fakat bunlar hep boşa çıkan emellerini, baht-
sız başlayarak yine bahtsız devam edecek gibi görünen hayatının
mahrumiyetlerini takrir ettiği için ağır bir yeis duydu.

İnsan kendisinin sefaletini bir servetin ihtişamı yanında, bed-
bahtlığının hükmünü bir saadet nümeyişi karşısında daha büyük
bir acı ile anlar; bu bir saniye zarfında ta mukaddemesinden şu âna
kadar ikisinin hayatını teşkil eden tezat silsilesi fikrinin içinden
geçti.

“Ne düşünüyorsun, Cemil?”

Tebrikte teahhur ederek aldığı habere karşı durgun kaldığına
utandı, bu suali başka bir sual ile iptal etmek isteyerek, “Demek
hemen gidiyorsun?” dedi.

Hüseyin Nazmi’nin hemen gitmesi onun için bir başka ehem-
miyeti hâizdi. O gidecek olursa Lamia ne olacak? O bulunmadıkça
mesele birçok zorluklar kesbediyordu, hiç olmazsa ondan bir vaat
alacak olsa...

Hüseyin Nazmi diyordu ki:

“Kim bilir? Zannetmem ki o kadar çabuk gidebilmek mümkün
olsun... Resmi muamele hiç olmazsa bir ay sürer, ondan sonra...
Ha, sana verilecek başka bir haber var, buna da ayrıca memnun
olacaksın...”

Ahmet Cemil bu ikinci şeyi bekleyerek arkadaşının yüzüne
bakıyordu, o gülerek söyledi:

“Senin küçük Lamia’yı veriyoruz...”

Kulaklarında bir şey tıkandı, Hüseyin Nazmi’nin sesini bir uğul-
tu içinde duydu. Gözleri bulandı, durduğu yerde vücudu sallanıyor
zannetti. Veriyoruz, ne demek? Bu kelimenin başka bir manası olup
olamayacağını düşünüyordu, nefesi tıkanarak sordu:

“Ne demek?...”

Hüseyin Nazmi alay ediyordu:

“Ne demek olacak? Ben gidiyorum, eve bir enişte geliyor...”

Şu dakikada Hüseyin Nazmi'ye hücum ederek bağırarak hevesini duydu, şu sözler ağzından taşmak istiyordu:

“Demek, beni aldattınız?.. Demek onu bana vermeyecektiniz?.. Lakin bilmiyor musun ki ben ona malik olamazsam benim için hayat bitmiştir, ölmekten başka bir şey kalmamıştır?”

Boğularak, “Tebrik ederim!” dedi, fakat artık lakırdıya devam edebilmek için kuvveti yoktu, bir iskemleye düşmek nevinden oturdu. Nefsini zapt ederek bir şey ilave etmek istiyor, fakat bir kelime daha söylerse saklamak istediği bu müthiş ızdırabı, şu şimdi kalbini kıvıran vahşi yeisi gizleyememekten korkuyordu.

Kendi kendisine, “Mümkün değil, alay ediyor, şimdi bana, ‘Hayır, Lamia senindir!’ diyecek... Lakin ben, ah ben!... Şimdiye kadar söylemeli değil miydim? Ya beni anlamamış, Lamia'nın benim hayatıma lazım bir şey olduğunu hissetmemiş ise?...” diyordu.

Bir aralık aklına son bir ümit geldi, “Belki henüz bitmiş bir mesele değildir” dedi, aksini haber almaktan ürkerek istizaha hizmet edecek bir şey söylemekten çekiniyordu, fakat sabredemedi:

“Demek izdivaç meselesinin takarrürünü bekleyeceksin?..”

“Hayır, o takarrür etmiş bir mesele, fakat düğün teehhür etse bile hiç olmazsa nikâh resminde hazır bulunmak istiyorum. Ah bilsen, Cemil, şimdiden kendime nasıl bir hayat tayinine başladım...”

O zaman Hüseyin Nazmi tasavvurlarını anlatmaya başladı. Tayin olunacağı memlekete göre bir hayat tarzı ihtiyar edecekti, bir yandan resmi vazifesiyle meşgul olarak; bir yandan da bir mektebe, ya hukuka ya siyasi bilgilere, yahut güzel sanatlara intisap edecekti. Anlatıyor, kendisini kımıldanmadan sabit nazarlı gözleriyle dinleyen arkadaşına uzun uzun emellerinden bahsediyordu.

Ahmet Cemil karşısında anlamadığı, duymadığı şeylerden bahsederek bu adama o boş ve sabit nazarıyla bakarken başka bir âlemde gibiydi. Kendi kendisine, “Ah! Mümkün değil!...” diyordu, “Bütün hülyalarımı kaybettim, fakat bunu, evet, hayatımda yalnız bunu muhafaza etmek isterim... Bu işittiğim şeyler hep yalan olabilir, bunları umulmayan bir vaka altüst edebilir; Lamia'yı başkasına vermek beni öldürmek demek olacağını şu karşımda gülerken hülya kuran adam anlamalı, değil mi?... Ya o, Lamia, kendisi?..”

O vakit Ahmet Cemil, Lamia'nın parlak siyah gözleriyle kendisine tatlı bir tebessüm içinde kavî bir sadakat vaadi yolladığını

görüyordu. Aşkın bütün muhtasar tarihini teferruat ve tafsilatıyla zihninden geçirdi.

Hepsi hâtırasından birer birer geçiyordu: Lamia'nın çocukluğuna ait vakalar, Bon Marche'deki tesadüf, bir akşam burada gezerken gözlerinin selamı, daha sonra o müsamere... Ya o defterin altına yazdığı iki kelime, yalnız Lamia'nın muhabbetine bir senet hükmünde değil miydi? Şimdi zihninde Lamia'yı babasının, annesinin ısrarına karşı nefsinin müdafaa edememiş bir zavallı sıfatıyla görüyor; kendi kendisine, "İhtimal ben burada kalbimin koptuğunu hissederken o da yukarıda ağlıyor!.." diyordu. Ah! Onun kendisi için ağladığını bilse, evet, bunu mümkün olup da görse, yalnız bununla müteselli olacak, yalnız bu mükâfata mukabil onu kaybetmeye muvafakat edecekti...

Bir aralık, "Lakin ben ne kadar cebin bir adamım. Niçin hepsini Hüseyin Nazmi'ye söylemiyorum? Neden şimdi bütün hakikati itiraf ederek, 'Onu bana ver, o benim olmayacak olursa hayat artık taşınamayacak bir yük hükmünde kalacak' demiyorum" dedi. Sonra bütün zavallılığı, fakirliği, mesleksizliği aklına geldi. Lamia'yı ne sıfatla talep edecek? Ona nasıl bir tasarruf hakkı gösterebilecek? Lamia kendisinden ne kadar uzak, ne kadar uzaktı!..

"Lamia'yı bana veriniz" demek, hususıyla bugün onun bu derece biçareliğinde bu talebe cesaret etmek, "Beni evinize kabul ediniz, beni doyurunuz, beni besleyiniz" demek mesabesinde değil miydi? Ah! Lamia'nın beklemesi mümkün olabilse?.. O muvaffak oluncaya kadar beketleseler!..

Şimdi yine Lamia'yı kendisi gibi şu boşa çıkan aşkın matemiyile mahzun görüyordu.

Hüseyin Nazmi, "Cevap vermiyorsun, Cemil?" diyordu, sonra arkadaşının matemini düşünerek bu sualine nedamet etmiş görün- dü, "Canın sıkılıyorsa dışarıya çıkalım" dedi. Ahmet Cemil'in yalnız kalmaya ihtiyacı vardı, artık bunalıyordu. Ah! Bugün buraya niçin gelmişti? Şu dakikada evinde, o hayatının her sırrına munis olan odacıkta olaydı, yatağının üzerinde kıvranarak, yastıkları ısırarak, mecnun bir yeis tuğyanı ile, Lamia'nın da matemini tutacaktı. Burada, Hüseyin Nazmi'nin karşısında bir şey yapamayarak durmak müthiş bir azap idi ki artık metanetini sarsıyor, sabrını tüketiyordu. Biraz dışarıya çıkabilmeyi bir küçük necat vesilesi olmak üzere telakki etti, "Evet, çıkalım" dedi.

“Öyle ise beni biraz bekle, giyineyim.”

Hüseyin Nazmi çıkınca Ahmet Cemil ayağa kalktı; boğuluyordu, havasız kalmış gibi ciğerleri darlaşıyordu. Kütüphanenin penceresine dayandı, bahçeye baktı.

Demek bu hülyasına da veda etmek, bundan da vazgeçmek lazım geliyor. Bir sarmaşığın üstünde iki serçe yekdiğerini kovalıyordu, sonra gözleri kapının önünden bir arabanın toz kasırgalarına bulanarak geçişine daldı. Şimdi ne yapacak? Gözleri arabayı takip ederken o kendi kendisine soruyordu:

“Buna da böyle miskin bir teslimiyet ile mağlup mu olacağım? Bir şeyler yapmayacak mıyım? Bir şeyleri kırıp parçalamayacak mıyım?..”

Heyhat! Artık elinde kırılıp parçalanmış bir hayat kalmıştı. Ah! Onu şöyle avucunun içinde sıkarak ayaklarının altına atsa, büsbütün ezip bir küme çamur yapsa!..

Bir aralık durduğu pencerenin altında kumların çıtırdadığını işitti. Kim olduğunu görmüyordu, sonra yavaş yavaş Lamia'nın mürebbiyesini fark etti, acaba Lamia da beraber mi? Evet, bir ayak sesi daha vardı, eliyle göğsüne bastı, onu görmeye nasıl tahammül edecek?..

O zaman mürebbiyesine yetişmek için Lamia'nın biraz acele yürüdüğünü gördü, ikisini de arkalarından görüyordu. Onlar, şüphesiz akşam seyranını yapmak için bahçe kapısına doğru ilerliyorlardı, kapıya yaklaşıyorlardı. Ahmet Cemil bu çehreyi bir defa daha görmeye muhtaç idi, gözleriyle onu adeta çekiyordu.

Lamia başını çevirdi, köşke baktı, Ahmet Cemil bulunduğu yerde vücudunun eridiğini hissediyordu. “Şimdi beni görecek!..” diyordu. Lamia köşkün ikinci katına bakıyordu. Sonra karşısındaki tuhaf bir işaret etmiş gibi küçük bir kakhaha ile güldü, elini salladı, başını çeviriyordu, gözleri aşağıki pencereye tesadüf etti, yalnız o kadar... Bir nazar ki in'itafıyla beraber ayrıldı; bir nazar ki orada, şu pencerede kimse yokmuş gibi kayıtsız, manasız idi...

Artık onu görmemek için oturdu. Şimdi, şu bir saniyeden sonra Lamia'ya bir husumet hissediyordu. Biraz evvel onu gülüyor görmekten tahammül edilemez bir işkence duymuştu. Eğer Lamia bu küçük nazar içinde ona bir tesliyet manası göndermiş olsaydı hepsini unutacak, yalnız o nazarın hâtırasını bütün kırılan aşkının bir yadigârı kabilinden hayatının sonuna kadar saklayacak, ru-

hunun içine sararak bu yadigârı hayatının biricik saadet nasibesi hükmünde besleyecekti; fakat bu öyle bir nazar idi ki hiçbir şey ifade etmemekle beraber Ahmet Cemil'e bütün hûyasının bir yalan olduğuna şüphe edilmeyecek bir bedahetle şahadet etmişti. Demek Lamia ile onun arasında hatta bir ülfet bakiyesi, bir mazi yâdı bile kalmayacak? Demek aralarında her şey bitmişti?..

Şimdi Lamia'yı kaybetmekten değil fakat bu nazardan müthiş bir ızdırıp duyuyor, hele Lamia'nın o yukarıya bakarken güldüğünü bir cinayet kabilinden affetmiyordu.

Lamia şimdi nazarında ona hıyanet etmiş bir vefasız sıfatında görünüyordu. Evet, yalnız bu nazar bir cinayet hükmünde idi. Biraz evvelki tebessümü ile, bir saniye sonraki nazarıyla Lamia güya yukarıya “Ne kadar bahtiyarım!” derken aşağıya, “Bu kim oluyor?” demişti...

Hüseyin Nazmi içeriye, “Geç mi kaldım?” diyerek girdi, Ahmet Cemil, “Ben zaten çıkmaktan vazgeçtim!” dedi.

Artık ona tekrar tesadûf etmekten korkuyordu, onun için çıkmamaya karar vermişti. Hüseyin Nazmi, “Sen bilirsin! Öyle ise bahçeye çıkalım!” dedi, Ahmet Cemil ona da razı olmadı, orada da Lamia'yı tekrar görmek tehlikesi vardı. Artık onu istemiyordu, yalnız halledilecek bir merakı kalmıştı, “Acaba verdikleri adam nasıl?” diyordu...

Hüseyin Nazmi şimdi arkadaşını garip bularak hayretle yüzüne bakıyordu. Ahmet Cemil'in gözleri ağlamış gibi kızarmış, bütün çehresi hafifçe çökük yanaklarıyla gerilerek daha zayıf bir hal almış, göğsü sık sık nefeslerle şişerek donuk bir nazarla gözlerini ona dikmişti. Hüseyin Nazmi yanına kadar gitti, ellerini tuttu, “Lakin Cemil, sen hastasın!” dedi.

Elleri ateşler içinde yanıyordu.

Ahmet Cemil cevap vermedi. Evet, hasta, bilse ne kadar ne derin bir mühlik marazla hasta idi.

Lamia'nın son kayıtsız, fütursuz nazarı olmasaydı şu dakikada hepsini itiraf edecekti. “Ben fakirim, fakat bekleyiniz!” diyecekti. Lakin bu son nazar ona şimdiye kadar aldandığını, beş dakika evvel kavî bir muhabbet burhanları hükmünde olan bütün o hâtıraların manasız şeyler olduğunu, bu aşkı yalnız kendisi icat ve tezyin ettiğini anlatmıştı. Evet, Lamia kendisini sevmiyor, ve hiçbir vakit sevmemişti. O şimdi mürebbiyesinin yanında belki nişanlısını

görmek emeliyle koşarak yürüyordu. Demin gülerek yukarıya baş sallayışı... Bunda da, Lamia'nın nişanlısına tesadüf ihtimaline ait bir latife keşfediyor. "Mesela hizmetçilerden birinin bir manalı işaretine gülmüştür" diyor... Ah! Zavallı hülya esiri!.. Lamia'yı ağlıyor tevehhüm ediyordun. Oh! Bak, işte Lamia ne kadar bahtiyar! Nasıl gülüyor!..

Elleri kilitleniyor, iskemlesinin üzerinde kıvranmamak için kendisini zor zapt ediyordu. Artık kalbinde ateşten bir pençe ile o nişanlı için tahammülünü aşan bir kıskançlık duyuyordu. Kayıtsız görünmek için ayağa kalktı, kütüphaneye bir göz atmak istemişçesine ilerleyerek Hüseyin Nazmi'nin yüzüne bakmaksızın sordu:

"Lamia Hanım'ı kime veriyorsunuz?"

Lamia Hanım!.. Bu tabir ağzından nasıl sahte bir nağme ile çıkıyordu. Bütün hülyalarını semavi bir beşik içine koyarak, bütün dertlerini uyuşturucu bir zembere ile sallayan o ismi söyleyemiyor, sadece "Lamia!.." diyemiyordu. Bu hanım unvanı şimdi araya büyük bir açıklık koymuş oluyordu.

Hüseyin Nazmi cevap verdi:

"Sana resmini göstereyim..."

Demek resmi de var? Bir resim ki Lamia saatlerce onun temâşasına dalmış olacak! Hüseyin Nazmi kütüphanesinin çekmesinden çıkarak resmi uzattığı zaman bunu bir an evvel görmek tehalüküyle almakta acele etti. Bu resim!.. Şimdi ondan da ayrıca nefret ediyordu. Erkâniharbe mahsus alametle müzeyyen elbisesi içinde ona mağrurane bir istihza ile bakıyor gibi duran bu resme yalnız bir göz attıktan sonra o çehreyi soğuk bulmak istedi. Uzun uzun muayene etmekten, bu tesirin zail olabilmesi korkusuyla daha iyi görmekten çekinerek kütüphanenin kenarına bıraktı; bir mütalaa serdine kuvvet bulamayarak, biraz evvel yarım kalan bahse ricatı tercih ederek, "Demek gidiyorsun?" dedi, sonra istemeksizin ağzından şu cümle döküldü:

"Ah! Ben de gitmek isterdim, ben de bir yerlere... -eliyle işaret ediyordu- uzak bir yerlere gitmek isterdim..."

Arkadaşının bu sözü Hüseyin Nazmi'ye istizah etmek istediği şeylere dair sual iradı için cesaret verdi:

"Evet, sen ne yapacaksın?... Matbaadan çekilmişsin, derslerini de bırakmıştın, şimdi?.."

Dudaklarının arasından cevap verdi:

“Matbaadan çekilmedim, kovuldum, bundan sonra ne yapacağımı da bilmiyorum. Sen beni bırak da kendinden bahset...”

Evet, bundan sonra ne yapacağını bilmiyordu, o yalnız bir şey için çalışmakta devama kuvvet bulabiliyordu; şimdi o şey, Lamia da, elinden gidiyordu. Bundan sonra kimin için çalışacak? Nasıl bir ümide hayatını vakfedecek?

Arkadaşından intişar eden yeis havası artık Hüseyin Nazmi'ye de sirayet etmişti, şimdi o da kendisinden bahse cesaret edemiyor, bu ümitsiz gördüğü arkadaşın yanında kendi ümitlerine dair söz söylemekten sıkılıyordu.

Bu akşam iki arkadaş refakat hayatlarında belki birinci defa olarak yekdiğerinden sıkıldılar. Hüseyin Nazmi onu yalnız bırakmakta, Ahmet Cemil de yalnız kalmakta acele ettiler; Hüseyin Nazmi, “Şayet okumak istersen kütüphanenin anahtarları oradadır” diyerek arkadaşını yalnız bıraktığı vakit o büyük bir azaptan kurtulmuş gibi bir nefes aldı.

Okumak?... Artık bunların hepsinden nefret ediyordu. O şairler, o sevgili kitaplar, bunlar bütün, yaşamamış yahut yaşamaktan yorulmamış adamların sahte şiirleri, sahte felsefeleriydi. Bütün şiir ve felsefe işte şu dakikada onun bu melal ve yeisinde muhtevi idi.

Kapısını sürmeledi, yalnızlığından emin olmak istiyordu, soyunmadı, uyuyamayacağını biliyordu, açık penceresinin yanına oturdu, kendi kendisine, “Şimdi ben burada yeisimle zehirlenirken o yukarıda yine bahtiyarlığından gülüyor” dedi. O zaman onunla aynı çatının altında bulunmaktan elim bir azap hissetti, “Ah! Sabah olsa da buradan kaçsam” diyordu. Ondan uzak bulunacak olursa yeisinin ezasını daha az hissedecekmiş gibi sabah olmasında acele ediyordu.

Bir aralık aklına resim geldi. Onu pek iyi görmemişti, bir daha görmek istedi, kütüphaneye giderek çekmeceyi çekti, Hüseyin Nazmi resmi oraya koymuştu. Alarak utanılacak bir şey yapıyormuş, bir sirkat ika ediyormuş korkusuyla muma yaklaştı ve baktı. “Güzel değil!” diyordu, güzel olmadığını kendisine iknaya çalışıyordu. Sonra birden zihninde bu resmin sahibiyle Lamia'yı yan yana, kol kola gördü. Onların ikisini dudak dudağa tahayyül etti. O zaman vahşi bir kıskançlığın müthiş ateşini duydu. Resmi, açık duran çekmeceye fırlattı; “Ah! Bir gece yine burada nasıl bir ümit ile uyuyamamıştım. Ah! O gecedен ne kadar uzaklarda-

yım!” diyordu, güya içinden bütün hayatı kemiklerini kıran bir ıztırap arasında mengenelerle çekiliyormuş gibi kollarını kıvırdı, başını tuttu, şimdi kalbinde feveran eden canavar kıskançlığıyla kudurgan bir yeis içinde kendisini yatağa attı; orada yüzükoyun, bağdırmamak için yastıkları ezerek, yorganları parçalamak isteyerek kıvrandı!..

Sabahleyin kütüphanenin açık odasından Hüseyin Nazmi baktığı zaman arkadaşını göremedi, o saatte Ahmet Cemil, Eyüp'e gitmek üzere köprünün Haliç iskelesine iniyordu.

Tayin edemediği bir sebeple bugün Eyüp'e, İkbal'in mezarına gitmek için ihtiyaç duymuştu. Şimdi kardeşiyle kendisinin hayatında bir başka türlü mücaneset görüyor, onun için o ölünün hâtırasıyla kendi mahrum hayatının arasında her vakitten ziyade bir rabita keşfediyordu. Gidip güya ona, “Bak! Ben de senin gibiyim, o kadar genç öldüğüne teessüf etmemekliğin için sana kendimi göstermeye geldim” demek istiyordu.

Eyüp'ün تنها sokaklarından geçti, insanlardan eser görülen taraflarından kaçtı, burada yalnız ölümler arasında dolaşmak istiyordu. İki tarafı parmaklıklarla çevrilmiş mezarlardan bakan taşların nigâhı altında yürüdü, İkbal'in mezarına yaklaştıkça bacaklarında bir zaaf hasıl oluyor, oraya mümkün mertebe geç vasıl olmak için yavaş yürüyordu. Nihayet onun taze kabrini kucaklayan mezarlığın önüne gelince durdu, fakat içeriye girmek için cesaret bulamadı, parmaklıktan baktı.

İşte orada idi, bir çocuk mezarıyla gençliğine doyamadığı için başını bükmüş gibi duran bir genç kadının mezar taşı arasında İkbal'in henüz taşı dikilmemiş, belki henüz toprağı kurumamış kabri büsbütün ölmemiş bir hasta yatağı gibi şifaya muntazır mütereddüt bir eda ile uzanmış yatmıştı.

Birer yeşil sütun gibi uzanan iki servin fevkinde süzülerek, ele-nerek muhteriz, güya bu loş sükûn köşesine bir hayat tebessümü yollamaktan utanarak, perişan güneş kırıntıları toprakların siyah ratıp rengine dökülmüş, güya bu mahrum gençlik yatağının üzerine pullu bir tesliyet sütresi çekmek istemişti.

Ahmet Cemil orada durdu. Şimdi gözlerinin önünde bu kabir açılıyor, İkbal başını kaldırıyor; ona daha yaşları kurumamış, hâlâ mağmum gözleriyle gülmeye çalışarak –o son defaki nazarıyla bir tebessüm yollayarak– bakıyordu. “Sen de mi, kardeşim? Sen de benim gibi hayatın fena bir tekmesine mi tesadüf ettin?.. Oh! Bilsen burası ne kadar rahat! Şu muhteriz güneşin altında, bu toprakların yumuşak kucağında, şu derin sükûn içinde, bilsen ne hoş bir hayat, sükût ve ârama nasıl yakın bir saadet var!.. Seninle burada iki kişi yan yana, sana da biraz yer açmak için sıkışarak, seni de yatağımın yanına alarak, beraberce, haniya bir vakitler sen kitabını okurken, ben dikişimi dikerken kendimizi mesut zannettiğimiz zamanlara benzer bir refakatle, fakat bu defa ebedî ve mesut bir refakatle, yatardık!” diyordu. Ahmet Cemil bu sözleri işitiyor, İkbal’in o makberden çıkan sesini duyuyordu. Burada, şu parmaklığın yanında, o hayale bakarak gözleri bu defa –bir kırılmış hayatın matemine tahammül için karar verildikten sonra akan sakin, tesliyet ve istrahat veren yaşlarla– doldu; şimdi karşısında İkbal de ağlıyordu. Bu iki kardeş burada, karşı karşıya, son bir öpüşme içinde birbiri için ağladılar...

Buradan ayrıldıktan sonra kalbinde bir hiffet hissediyordu. Bütün münkariz emelleri için artık muztarip değildi. O ziyaret bütün hayatının acılarını latif bir gaşy ile uyuşturmuştu. Artık her şeyi tesviye için karar veriyor, bütün zorluklara karşı türlü kolaylıklar icat ederek çare buluyordu. Zaten artık hayatında zor işler bir evle matbaadan ibaret kalmıştı. Onları Ali Şekip’e havale ediyor, bir umumi vekalet itâ ederek meselenin tesviyesini onun reyine bırakıyor. O vakit kendisiyle annesi kalıyordu. Şimdi buna çare buluyor, kendi kendisine, “Evet mademki yaşamak için bir sebep var, bir ana var; bu halde, ölüme benzeyen bir hayat ile yaşamakta devam ederim” diyordu.

Fakat zihninde müziç bir endişe vardı. Bu müşkillere zihninde karar verdikçe, “Ah! Yalnız o herif kalıyor! Ona ne yapacağım?” diyordu. Yavaş yavaş bir şey yapamayacağını, yalnız kardeşinin hâtırasını belki rencide edecek şeyler tahaddüsüne sebep olacağını

anlamış; günler geçerek muhakemesine sükûn geldikçe intikam almak ümidi tezelzüle uğramıştı. Yenicami avlusundan geçerek imarethanenin önüne gelmişti ki bir kadın sesi “Beyefendi!” dedi. Bu sesi tanıyarak başını çevirdi, evvela karşısındakini tanıyamadı, sonra o söyledikçe anladı, “Beyefendi, rica ederim, şuna bakar mısınız?”

Kadın bir sarraf dükkânının önünde elinde bir demiryolu kâğıdını göstererek, “Bunun nisabını anlamıyorum, size tesadüf ettiğime ne kadar memnunum!..” diyordu.

Ahmet Cemil sarrafın söylediklerini Raci’nin zevcesine teşrih etmek istedi. O başını sallıyor, “O lazım değil, kaç kuruş ediyorsa tamam alayım da...” diyordu; sonra birdenbire sırrını tevdi ihtiyacına mağlup olarak paraları titreye titreye mendilinin ucuna sararken anlattı:

“Bu kâğıdı anladınız a... Nedim’in kâğıtlarından biri... Onları hâlâ saklıyordum... Fakat artık birini feda etmek lazım geldi, iyi yapıyorum, değil mi, efendim?.. Zevcimin hastahanede ölmesine müsaade edemezdim, değil mi?..” –Yüzünü örten peçenin altında ağlıyordu– “Onunla bir vakitler bu kâğıtlar için kavga etmiştik...

Şimdi, bakınız, yine onun için feda ediyorum. Ah! Bilseniz onu hiç affedemeyeceğim, zannediyordum, fakat hekimlerin kat’-ı ümit ettiklerini anladıktan sonra...”

Artık ikmal edemedi, yaşlar tamamıyla boşanmıştı. Ahmet Cemil yüreği ezilerek ayrıldı, kendi kendine “İkbal sağ olaydı demek o da affedecekti... Ah! Hissiyata taalluk eden şeylerde erkekler kadınların ne kadar dûnunda!..” diyordu.

Babıâli Caddesi’ni çıkıyordu. Bu cadde!.. Buradan, nasıl geçmek emeline idi, şimdi nasıl mağlup çıkıyordu! Yoluna bir Vehbi Bey’in tesadüfû bütûn hayatının mecrasını tebdil etmişti. Matbaanın önüne geliyordu, başını çevirdi, dar kapısından dehlizi gördü, durmayarak geçti... Birdenbire kalbi büyük bir halecanla çarptı; karşısından Vehbi Bey geliyordu.

O vakadan sonra onu hiç görmemişti. Birden bu adam hakkında duyduğu nefret ve adavet feveran etti, ikisi de yaklaştıkça yekdiğlerine mağlup olmak istemeyerek gözlerini indirmiyorlar; biri müstehzi tebessümüyle, öteki kinden tutuşmuş nazarıyla bakıyorlardı. Ahmet Cemil o istihza tebessümünü gördü, bundan tahammül edilmeyecek bir eza hissetti, buna mukabele etmek için mücbir bir

arzu duydu; buna mağlup olmamak, evet, her şeye mağlup olmak, yalnız buna mağlup olmamak... O zaman istikametini tebdil ederek geçmek lazım gelirken o alevli gözleriyle doğrudan doğruya Vehbi Bey'in önüne yürüdü. Onun birden o tebessümü uçtu, yan tarafa bir adım atmak istedi. Fakat artık vakit kalmamıştı. Tam karşı karşıya gelmiş bulundular, Ahmet Cemil onun şimdi sararan çehresine "Bana mı gülüyordunuz?" sualini fırlattı; sonra cevabını beklemeksizin, ona bir kelime söylemek zamanını bırakmaksızın çevrildi; kolunu açabilmek ne kadar mümkünse o kadar açtı, hayatında münkariz olan neler varsa hepsinin birden toplanan yeisiyle dolu olan bu el, şimşek gibi gürültü ile çakan bir tokatla Vehbi Bey'in yüzüne çarptı.

Bu tokat!.. Ahmet Cemil'in bütün mahvolan emelleri, neticesiz kalmış bir hülyanın hüsrarı, ailesinin mahvolmuş saadeti, İkbâl'in faciası, münkesir aşkının feryadı; hepsi, bu hayatın olanca acıları o tokatın içinde idi. Bununla nice hazmedilmiş tahkirleri, o bir akşam bu mülevves mahlukun ağzından dökülen levsleri, hususiyle o tekme, iade etmiş oluyordu, onu ta kalbinin kan döken cerihasından kopmuş bir kuvvetle vurmuştu; öyle ki Vehbi Bey'i dükkânlarının kapısının önünde hava alan kitapçılar, yolcular düşecek zannettiler. Düşmedi, fakat sallandı; bir saniye kadar durdu; sonra gülümseyen, etrafını almak üzere yaklaşan halktan kaçarak matbaasına ilerledi.

Ahmet Cemil güya halkı oraya biriktiren bu vakada âmil değilmişçesine sükûnla ilerliyordu. Ali Şekip'in dükkânına girdi.

Şimdi kalbinde büsbütün bir hiffet duyuyordu. Güya bu tokatla bütün musibetlerini silkip atmış gibiydi. Hatta arkadaşının dükkânına girerken tebessüm ediyordu.

Orada Ahmet Şevki Efendi'yi ortalarına alarak Ali Şekip, Sait'le Saip gülerek dinliyorlardı. Onu görünce hep bir ağızdan "İşte!" dediler, O hayretle baktı, "Ne var?" dedi, hepsi tekrar başlaması için Ahmet Şevki Efendi'ye baktılar...

O hikâyesini tekrar etti:

"Ne olacak, şimdi senin herifle Hüseyin Baha Efendi tutuştu."

Ahmet Şevki Efendi, Vehbi Bey'in kararı veçhile Hüseyin Baha Efendi'ye vereceği maaşı bu ay kesmek istediğini, sahib-i imtiyazın ömründe belki birinci defa olmak üzere hiddet ederek dün matbaada aralarında bir münazaa tahaddüs ettiğini en küçük teferruatıyla,

ikisinin de taklitlerini yaparak, Hüseyin Baha Efendi'nin gözlük perendelerini tâdat ederek anlatıyordu. Nihayet dava, mümkün olursa haciz, ceridenin tatili... Ahmet Şevki Efendi netice vahamet kesbederse kendisinin de mutazarrır olacağını düşünmek istemeyerek seviniyor, zevkinden gülüyordu.

Nihayet Ahmet Cemil de tasavvurunu söyledi: O da ev ile matbaa meselesinden dolayı davaya Ali Şekip'i tevkil edeceğini anlattı; daha sonra, "Ha, haberiniz yok" dedi, Vehbi Bey şu dakikada sol yanağından muhtarip olmalıdır...

Gülüyor, artık adeta eğlenerek anlatıyordu. Bir aralık dükkânın camlarından Hüseyin Nazmi'nin geçtiğini gördü, birden bu muvakkat neşve güya damarlarında dondu, mecruh aşkı kalbinde feryat etti: Ah! Lamia..! Sahih Lamia'yı da kaybediyor mu? Hayatında dünkü gece bir fena rüya değil miydi? O vakit hakikatin bütün acısı tekrar uyandı; bu kabir ziyaretinin sükûn hediyesi, o tokatın itminan ve tesliyeti birden silindi; artık burada, gülmek için sebepleri olmayan arkadaşların arasında duramadı; şimdi evine, o matemlerinin mültecasına koşmak için çıktı.

Odasında büsbütün yalnız kalmak, yalnızlığından emin olmak için kapısını sürmeledikten sonra bütün burada hissiyatına mahrem olan şeylere; arkadaş resimlerine, kitaplara, duvarlarda kendisini görmekten mahzuz olarak mütebessim bakıyor gibi duran mektepte yapılmış levhalara baktı; “Bugün sizin tesliyetinizin kollarına başka bir ıztırap ile geliyorum, bana her vakitten ziyade gülünüz” demek isteyen, merhamet arayan şaşırılmış gözlerle baktı. Bu odacık, bu mini mini köşecik, onun, yalnız onun idi. Burada ne utanılacak yabancılar, ne sıkılacak arkadaşlar vardı; burada yalnız kendisinin hayalinden başka bir şey yoktu. Bu duvarlar, şu minderle yatak; bütün bu ufak tefek, senelerden beri onun kalbiyle birlikte çarpmış, onun hayatının nefesiyle teneffüs etmiş, onun hüviyetiyle tahammür eylemiş idi. Burada kendisini olduğu gibi gösterebilir; burada hiç utanmayarak, nefisini zapta lüzum görmeyerek kalbinin olanca yaralarını şu sakit fakat müşfik mahrem dostların önlerine serebilirdi. Evet; burada dünden beri tazyik ede ede kendisini hasta eden ıztırap feryadını salıvermek mümkün idi; ve salıverdi...

Bu evvela boğuk, kısık bir inilti gibi başladı. Yataklığının sü-tununu tuttu; başını, ateşler içinde yanan başını bu soğuk demire dayadı, gözlerini kapadı.

Şimdi bütün matemler hep birden uyanmış idi; bunlar birbirine karışıyor; babasını, İkbâl'i, Lamia'yı, zihninin içinde bir şimşek tekerrürüyle birbirini takip eden levhalar gibi, bir silsile şeklinde görüyordu.

Babasının vefatından sonra geçen beş senelik –ancak beş senelik– zaman içinde hayatın ne zalim sillelerine uğramış idi! Daha hayatın henüz mukaddemesinde iken bundan sonra kırılmış emellerle, sönmüş hülyalarla, unutulmaz matemlerle istikbalin önüne çıkacak, “İşte ben seni bu omuzları çöktüren yüklerle yaşayacağım” diyecekti... Ah! Bundan sonra yaşayacağı seneler... Kim bilir! Yirmi sene, belki kırk sene... Artık kuvveti kalmamıştı, o nasipsiz, ümitsiz

senelerin kuru geişı içinde kırık bir hayatı sürüklemek onun için ne büyük bir işkence idi.

“Nasıl yaşayacağım?” diyordu; o zaman yine babasının, İkbāl’in, Lamia’nın çehreleri birer birer, bazen bir mell mana ile yavaş ya-
vaş; bazen ondan kaçmak isteyerek uçup silinerek zihninin içinden geçiyordu.

şimdi ağlıyordu; sakın ve aheste yaşlarla, aczin ve yeisin mef-
turiyetiyle akan sıcak ve iri damlalarla ağlıyordu. Ne için bu kadar hülya esiri olmuş idi!

Biraz hayatın maddiyatını düşünmüş, bu toprak parçasının s-
tnde bir şiir bulutuna sarınarak uçmak için çalışmamış olsaydı
bugün bu kadar mağlup olmayacaktı.

En küçük sebepleri en büyük hülyalara kâfi addetmiş, kendisine
sahte esaslar üzerine kurulmuş bir hayat vücuda getirmiş idi. şste
şimdi hakikatin insafsız rzgrları üzerinden geçtikçe o hülyaları
hep birer birer düşürmüş, onu şuracıkta en küçük bir yaşamak
arzusundan tam bir mahrumiyet içinde bırakmış idi.

O zaman eserini düşündü. Ah! Bu eseri? Fakat şimdi ona ne
lüzum var?.. O artık ölmüş bir çocuğun boş ve soğuk gömleğinden
başka bir şey miydi? Yazıhanesine gitti, o defteri –bir vakitler eline
aldıkça göğsünü gurur ile şişiren o defteri– bugün bir l yadigârı
gibi soğuk bir hisle aldı, aramaksızın hemen bir yerinden aarak
baktı, okumadı, okumak için bir heves duymadı, şimdi ondan bir
soğukluk tereşşuh ederek vücudunu ştyordu.

Ah! Bu eser!.. Bir vakitler bunun için neler kurmuş, ondan
neler beklemiş idi!

şimdi bu kadar ocuk olduğundan utanıyordu. Bu, kendisine
ne kazandırabilirdi? Merak ederek bir göz atacakların kayıtsız bir
tebessmnden, fena bulmaya hazırlanmış beş on arkadaşın ağzında
yalan tebriklerden başka bu eserden ne mit olunabilirdi? O buna ha-
yatının en güzel parçasını feda etmiş, gençliğinin en kıymetli hararet
ve ruhunu bırakmış idi. Bunu ahmakça bir hülyanın galat ryetiyle
malûl gözlerine başka türlü görünen matbuat sahasına attıktan sonra
ne olacaktı? Bunun neşvesi ne kadar sürecekti? Bir hafta, belki on
beş gün, daha sonra müebbet bir nişyan! Yalnız on beş günlük bir
mest lezzeti için ne tahkirlere hedef olacak, ne hasetlere tesadüf
edecekti! Gözlerinin ii size temin ettikleri şeyin zıddıyla gülen bir-
takım adamların “Bu ne ulvi şiir!..” deyişlerinden nasıl şyecekti.

Halbuki o, o biçare malûl dimağ... Şimdi Raci'yi haklı buluyordu, evet o malûl bir dimağdan başka bir şey değildi. Bu eserden neler beklemiş, onunla nasıl ümitlerin tahakkukunu temin edecek zannetmişti.

Fakat, şimdi mademki artık Lamia elinden kaçıyor, mademki onu kendisine bırakmıyorlar ve bütün o aşk rüyası bir yalandan başka bir şey değilmiş, o halde buna ne lüzum var?...

Bu eserden nefret ediyor, kırık hayatının intikamını ondan almak istiyordu; kapadı, bu küçük defteri avucunun içinde muzır bir böcek gibi sıkıyordu...

Ah! Artık hülyalarından büsbütün ayrılmak, onlardan bir nişane bile bırakmamak için ihtiyacı vardı. Kendisini öldüren bunlar değil miydi? Sonra onlar da birer birer ölmüşlerdi; şimdi yalnız bu eser, bu son malûl dimağ nişanesi kalmış idi. Onu da öldürmek, ötekiler gibi bunu da mevcudiyet sahnesinden kaldırmak istiyordu.

Kemiklerini kırarak birbirine geçirmek istediği bir düşman eli gibi bu defteri sıkıyor, sıkıkça garip bir lezzet alıyordu. Birden aklına bir şey geldi, sobasına koştu. Bu, kıştan beri içine yırtılarak atılan küçük kâğıtlarla dolmuştu. Bir kibrit çakarak bunları tutuşturdu, kâğıtlar küçük bir çıtırtı ile harekete geldi, üzerlerinden bir kırmızı rüzgâr uçu. Şimdi bunlardan tüterek intişar eden duman gözlerini dolduruyordu. Tamamıyla yanması için bekledi; şu elindeki defteri yavaş yavaş, onun azap ile kıvranışından haz ala ala yakmak için bu birikmiş kâğıt parçalarından eserine bir ateş zemini hazırlamak istiyordu.

Artık duman azalıyor, ateş kâğıtların arasından kayarak, geçtiği yerde külden esmer kümecikler bırakarak aşağıda, köşelerde daha yakacak şeyler arıyordu. O zaman iki eliyle defteri ortasından ayırdı, evvela bir yaprak kopardı, bunu soktu, kâğıt bir müddet kızgın küllerin üzerinde tereddüt ediyor gibi durdu, sonra yer yer sarardı, birdenbire duyulmuş bir acı ile kıvrandı. Daha sonra o sarı kıvrıntılardan bir ateş dalgası geçti, kâğıdın her tarafından bir küçük alev çıktı. Ahmet Cemil acı bir hande ile bakıyor, şimdi esmer bir kül tabakası şeklinde duran bu kâğıdın üzerinde bir beyazlıkla beliren yazılara bakıyordu. Bir iki satırını okudu, "Ah yalan şeyler!.. Ah sahte şiirler!.." diyordu. Bir yaprak daha kopardı, kopmamakta ısrar eden diğer bir yaprağı kıvrarak, bükerek attı; o ızdırabından kıvrınarak kolları büküle büküle yandıkça şiirinin şu intiharı te-

maşasından cehennemî bir zevk duyuyordu. Kâğıtlar böyle yaprak yaprak teakub etti, nihayet son yaprağı attı; bu son yaprağın üzerinde de alevden bir rüzgâr esti, bir an içinde kıpkırmızı oldu; sonra çitırdayarak, son bir ihtizar feryadı ile şerha şerha yarılarak söndü. Şimdi esmer, buruşuk bir meyit siması gibi serilmişti. O zaman Ahmet Cemil bunun üzerinde bir beyazlıkla fark edilen yazıları derin derin süzdü, onları okumak istedi, gözleri ta nihayette bir yabancı yazının müphem şekline tesadüf etti: “Tebrik ederim...”

Ah! Yalan!..

“Tebrik ederim!” Bu sözün aksi vehmi kulaklarının içinde bir zehirli yılanın ıslığı gibi soğuk bir ürperme akıtarak geçiyordu. Ah! Bu yalan! Hayatının en büyük yalanı!..

Onu yaktığına, artık hülyalarının silsilesine onunla şu sobanın içinde hâlâ çitırdayan bu küllerle bir hatime verdiğine; kati bir netice ile, tamiri mümkün olmayan bir hatime ile bütün hayatının yalanlarını boğup öldürdüğüne tam bir kanaat duydu. Sobasının kapagını kapadı.

Artık hayatında işte yalnız bir hakikat kalmıştı. Hülyasız; üryan, sefil bir hakikat... Beş sene evvel hayata uzun kumral saçlarıyla, ümitle münevver gözleriyle giren Ahmet Cemil’in yerinde şimdi yanakları çökmüş, dudakları hayatının matem acısıyla takallüs etmiş harap bir vücut...

Bu vücudu ne yapacak? Onu kaldırıp atmak için ne büyük arzusu vardı! Fakat ona tasarruf hakkı başka birisine ait idi.

Ne yapmak lazım geleceğine artık karar veriyordu. Hüseyin Nazmi gidiyor, öyle mi? O da gidecek... Fakat o ümitlerinin arkasından koşmak için giderken bu ümitlerinin inkırazından firar edecek; arkadaşıyla çocukluktan beri başlayan tezat silsilesini ikmal edecek.

O zaman birden aklına bir gün arkadaşıyla Taksim Bahçesi’nde ellerine ilk aldıkları şiir mecmuasından okudukları parça geldi. Hafızasında nasıl kalmışsa öyle tekrar etti: “Mezaristanım başka bir hayat hengâmesinin mahvolmuş kuvvetleriyle dolu, fakat henüz ölülerimin silsilesi bitmiş olmadı.”

Bu silsilenin tamamıyla bitmiş olması için yalnız kendisi mi kalmış idi? İşte o da gidiyor, o da, o da o mahvolmuş kuvvetlere iltihak edecek.

O zaman çehresine son bir yeis azminin metaneti geldi. Çekmesini açtı, kâğıtlarının arasında araştırdı, mektepten mezuniyet

şahadetnamesini buldu, açarak okudu, bununla vilayetlerden birine gidecekti; karşısında, yazıhanesinin üstünde, harita kendisine bakıyor; kuvvet vermek isteyen bir nazarla gülümsüyor gibiydi. Kendi kendisine, “Bir yerlere gitmek, o kadar uzak ki fikrim şu geçen hayatıma yetişemeşin” diyordu.

Gözleri bir aralık arkadaşının gidebileceği yerleri dolaştı, sonra indi, kendisine sakın bir hayat ihzar edecek yerlere baktı, “Öyle bir yer ki önünde ardında, solunda sağında çöl; yabis, üryan, medid bir çöl olsun...” diyordu. O zaman yazıhanesinin önüne oturdu, gözleri bu haritanın çöl deryalarına dikilerek, orada hayalinde uyanan âlemin temaşasına dalarak düşündü.

Burada hareket etmeyerek, saatlerin geçtiğini fark etmeyerek nefsinden tam bir tecerrüt içinde duruyordu; uzaktan bir hayalin zemzemesi gibi bellisiz bir neşideyi içirmek vehmiyle titredi...

Bir Arap sâil vardı ki haftada bir gün öğleyin ile ikindi arasında Süleymaniye’nin bu تنها sokağından Ahmet Cemil’in güftesini zapt edemediği bir acı neşide ile geçerci. O evde bulunduğu zaman başka bir cihanın başka bir tarzda yaratılmış bir mahlukuna mahsus, yabancılığında latif bir vahşet, müsekkir bir garabet hissolunan bu sestən bütün, kalbinde hissedilip de mahiyeti tahlil imkânından kaçan hissiyat ona refakat eden bir ahenk ile uyanır; hayatının zapt olunamayan şiirlerine fasih bir terceman gibi gelen bu neşidenin bedîi esirini kaçırmamak için sahibini görmek istemeyerek dinlerdi.

Bugün şu haritanın temaşa-yı beyabanı, oranın asude hayat vehmi, onun çıplak manzarasının hayali içinde bu sesin tesiri arzın fevkinde bir şey oldu.

O ses yaklaşıyordu. Evvela uzaktan pest ve deruni bir şikâyet başlamıştı; sonra yavaş yavaş, yer yer birer ızdırıp şehikiyle, iniltisiyle boğularak, mecruh bir güvercin gibi âciz bir hamle ile yükselmek isterken birden bir mefturiyet ile bir sukut girdabı içinde düşerek, bir müddet kanatlarıyla topraklarda sürüklene sürüklene çırpındıktan sonra meyus ve mütehassir bir nazarla göklere gözlerini dikerek, göğsünü parçalayan son bir feryat ile başını kaldırdıktan sonra son nefesi bir figan gargarası içinde sönüp gidiyordu.

Bir müddet bir memmat sükûtu, Ahmet Cemil’in hayatını bir mezarın soğuk havası istila eder gibi oldu, hiçbir şey işitilmiyordu.

Bir dakikalık sükût içinde şimdi nazarında hayatı için tasavvur ettiği o çıplak sahne canlandı, bu bir dakika içinde bir başka âlem

hayatını gördü. Nazarın imtidadı imkânı kadar uzun, lekesiz, saf ve mücella güneşle kaynayan bir gök altında bir nur deryası içinde oynuyor zannedilen çöl, beyaz ve parlak bir kum satıhası ki şaşaalarla çalkalanan sema altında sonsuz uzaklıklara firar eden o ufka yetişmek için koşarak ta ileride fark olunmaz, görülmez bir telaki noktasında yetişiyor; ikisi, bu pâkize sema ile o saf beyaban ta orada, güya koşmaktan, birbirini kovalamaktan yorgun düşerek yorgun bir visal busesiyle dudaklarını uzatıyor; ta yukarıda da berrak bir güneş bütün şaşaasıyla beyaz bir hacle fanusu gibi şu visal bezminin üzerine saadet zılalini döküyor...

Ah! O sema, o beyaban, o güneş... İşte Ahmet Cemil'in bütün nasipsiz hayatına layık iltica ve huzur köşesi...

Daha sonra bu beyabanın vahşeti içinde kaybolmuş birer kafilé şeklinde öbek öbek hurma ağaçları, muz fidanları görülüyor; çıplak vücutlarıyla kumluğun ortasında bu تنها ve asude hayata tesliyet gönderen bir selam ile yeşil başlarını kaldırırken uzaktan develer, o kum deryalarının evladı, yorgun ve aksak yürüyüşlerde süzülen bir bulut şeklinde ilerliyor, ötede kumların sinelerinden fışkırmış bir beyaz rüzgâr dalgası şeklinde bütün beyaz görünen atlarının üstünde beyaz harmanileri uçuşarak geçen bir süvari zümresi...

O vakit; bu hayal âlemi, karşısında canlanarak yaşamaya başlayınca; o ses tekrar işitildi; bu defa yeni bir hayat ile, taze bir kuvvetle orada, hemen evin kapısında tekrar uyandı.

Şimdi bu seste bir vahşi eda, bir tehevür tarrakası, bir meraret tuğyanı vardı; bu öyle bir sestî ki içinde bir kalp parçalanıyor, yırtılıyor, ensicesi sökülerek kan saçılıyor gibiydi.

Tiz bir feryat ile başladı; birdenbire ateş almış havai bir fişek şeklinde çıktı, yükseldi, sonra bir müddet, müthiş bir irtifada, artık kendisini zapt edemeyerek, yükselen hamlesinin son kuvvetini sarf ederek titredi; inecek mi, çıkacak mı, sönecek mi, bilinmiyordu; bir saniye kaldı; sonra birdenbire patladı, bir müthiş intırak ile dağıldı, o zaman dağınık bir sukut başladı; güya o havai fişekten kırık dökük, vakit vakit parlayan sönen kandiller döküldü; bunlar süzüle süzüle, birer birer öle öle düşüyor, gidiyordu; nihayet bu ses enkazı üzerine göğsü yarılan bir bulut parçasından hafif yağmurlar boşanmaya başladı. Ahmet Cemil mebhut duruyordu...

Bugün bu garip neşideden duyduğu şey hiçbir tesirle mukayese edilemezdi. Şu anlaşılamayan, zapt edilemeyen lisan ile o ses güya

Ahmet Cemil'in babasının matemine, İkbâl'in mezarına, Lamia'nın uçmuş hülyasına, şu sobanın içinde hâlâ bir hayat bakiyesiyle çıtırdayan eserinin küllerine ayrı ayrı ağladıktan sonra bu hasta kalbin bütün elemeleri, acıları, tahlil ve ifade edilemeyen dertleri için belîğ bir lisan olmuştu.

Bir müddet bu gaşy haletine benzeyen hissiyat içinde kaldı, şimdi o ses artık büsbütün uzaklanmış hemen kaybolmuştu; artık kulaklarına işte bu çıplak sahranın uzaklıklarında giden deve sürüsü içinden geliyor gibiydi.

Ayağa kalktı; kendi kendisine “Evet, oraya gideceğim, o sade hayat içinde, ölmüş emellerimin sakit türbesini orada kuracağım” diyordu.

Odasının kapısını açtı, ah! Bu oda!.. Bu ruhunun enisi ve mahremi odacık! Buradan müebbet bir iftirak ile ayrılmak lazım geliyordu.

Göğsü ufak bir teessür ahiyla şişiyordu. Bu oda, bu ev; bunlardan ayrılmak icap ediyor, öyle mi?.. Merdivenden inerken orada, taşlıkta İkbâl'in tabutunu, ebedî bir sefer için, azimete müheyya görüyor gibi oldu. İşte şimdi o da ebedî bir sefere müheyya idi. Biraz durdu, bir veda nazarıyla bu evi selamlıyor gibi aşağıya yukarıya baktı, burası nice tatlı, acı hâtıraların medfeniydi, tatlı ve acı, fakat onların hepsi kalbinin muazzez, muhterem servet hazinesiydi.

Burada bu evin bütün hayatını tahattur etti: O daha küçük bir çocuk idi; buraya nasıl bir telaş ile taşındıklarını, babasının o günkü çocukçasına sevincini, fesinin kilim döşeme için kura sepetliği ettiğini hep birer birer tahattur etti. Ah, o vakit ve ondan sonra babası ölünceye kadar nasıl mesut idiler! Lakin daha sonra?..

Ahmet Cemil artık tahattur etmek istemedi; bu hâtıralar kalbini şu eve kuvvetli rabitalarla yeniden bağlamaya başlıyor, kararının metanetine zaaf veriyordu, dimağına hücum eden o hâtıraları silkinerek defetmek istedi; annesinin yanına girdi.

İkbâl'i kaybettikten sonra annesiyle arasındaki münasebet her zamandan ziyade tahassüse meyyal bir rikkat kesbetmiş idi. Bu iki

mecruh kalp birbirine takarrüb için daha büyük bir ihtiyaç duyuyordu; her vakit beraber bulunmakla yekdiğerini kaybetmek korkusunu örtmek isterler gibi idi. Bu valide kızını kaybettikten sonra oğlunu da elinden kaçırmak tehlikesine karşı her vakitten ziyade titreyerek onun hep etrafında dolaşıyor, geceleri fena bir rüya ile uyandıkça odasının kapısına kadar gelip dinliyordu.

Ahmet Cemil bugün yanına girince annesini o vakitten beri mutadı olan dalgın vaziyette buldu; Sabiha Hanım ellerini dizlerinden dolayarak kilitlemiş, her gün geçtikçe gözlerinden katre katre boşanıyor zannedilen hayatı örtülü nigâhını müphem bir noktaya dikmiş duruyordu. Oğlunu görünce gözlerini çevirdi, onu bir tebessüm ile karşılamak istedi. Fakat bugün Ahmet Cemil artık annesinin karşısında susarak düşünmek için gelmiyordu; bugün söylemek, annesine son kararını vermek için geliyordu. Ta yanına kadar gitti; senelerden beri –ta şu kadar bir çocuk iken bile vakarına muhalif gördüğü zamanlardan beri– aralarında vuku bulmayan bir şeyi yaptı. İnsanlar ne kadar büyürlerse büyüsünler, ne kadar ihtiyar olurlarsa olsunlar yine bazı dakikalar vardır ki annelerine sokularak çocuk olmak isterler. Annesinin yanına oturdu. Kollarıyla onun zayıf, kuru vücudunu sardı, gözlerini gözlerine dikti; bir müddet öyle, şimdi ikisinin de dudaklarında ne açılmaya ne kaybolmaya cesaret edemeyen acı bir tebessümle bakiştılar; sonra Ahmet Cemil, “Anne!” dedi, bu hitabı sıcak bir tesliyetle kalbini yıkayarak tekrar etti, “Anne, müsaade eder misin? Senin dizine yatayım... Haniya bir vakitler beni dizine yatırır da saçlarımı okşardın? İşte yine öyle yatayım, beni yine öyle, güya sekiz on yaşında bir çocuk gibi okşa... Ah! Bilsen, anneciğim, bugün okşanmak, sevmek için ne kadar ihtiyacım var! Hususiyle çocuk olmak, o mesut zamana biraz avdet etmeye nasıl muhtacım!... Bugün dizinin, senin zavallı zayıf dizinin üstünde ağır çeken bu başın, bilsen, o çocuk başından ne kadar farkı var! Bu çocukla o çocuk arasında kırılmış, parçalanmış bir hayat duruyor. Ah! Ben hayatın, o vücudu harap eden demir mengenenin arasında nasıl ezildim! İşte bugün sana hasta, mecruh, tedaviye muhtaç olarak avdet ediyorum... Ağlıyor musun, anne?... Oh! Ağla, ağla, biraz o yaşlar yüzüme, saçlarıma dökülsün. Onların pāk ve mukaddes katreleri altında şifa bulmak isterim, yalnız bugün değil, daima, ölünceye kadar... Değil mi, anneciğim, sen beni bunlarla iyi ede-

ceksin, bunlarla bana kuvvet vereceksin, değil mi?... Fakat burada değil, burada matemlerimiz var, babam var, kardeşim var, ondan sonra benim kendi ruhsuz cesedim var, üç tane müthiş mezar ki yaşayabilmek için bunlardan uzak olmak istiyorum. Seninle uzaklara gidelim, o kadar uzaklara ki nefsimizi orada tanıyamayalım, kendimize başka bir cihanda, başka bir hayatta başka mahluklar nazarıyla bakabilelim, değil mi, anneciğim, benimle beraber oraya kadar geleceksin, beni şu mukaddes, şu muhterem gözyaşlarıyla iyi edeceksin, değil mi?..”

Ahmet Cemil Sirkeci'den validesiyle Seher'i sandala bindirdikten sonra iskelede eşyadan bir şey kalıp kalmadığını anlamak üzere son bir teftiş nazarıyla etrafına baktı. Sandala ayağını atmak üzere idi, kolundan birisi tuttu: Hüseyin Nazmi.

Eski arkadaşını küçük bir hayret sayhasıyla selamladı:

“Sen de mi gidiyorsun?”

Onun da yanında bir büyük yol çantası vardı:

“Evet bugün Messagerie ile...”

“Ben de Lloyd ile gidiyorum...”

Bu iki arkadaş aralarında o günden beri yavaş yavaş hasıl olan bir soğuklukla şimdi birbirine karşı hislerine bir serbest seyelan veremiyorlardı. Hüseyin Nazmi dedi ki:

“İki gün evvel tevcihat arasında tayin edildiğin yeri gördüğüm zaman hayret ettim.”

Hüseyin Nazmi cümlesinin bakiyesini itmam edemiyor gibi biraz tereddüt etti, sonra arkadaşının elini tutarak, “Ne kadar uzak yer intihap etmişsin, Cemil... Teessüf ederim” dedi. Ahmet Cemil hafifçe elini çekerek cevap verdi:

“Ben de senin yine o günkü tevcihat arasında ümit ettiğin yerlerin en güzeline tayin edildiğini gördüğüm zaman son derece memnun oldum. Tebrik ederim.”

Ahmet Cemil'in ağzında bu tebrik şu iki arkadaşın hayatını teşkil eden tezat zincirinin artık son halkası hükmünde idi. Birbirine söyleyecek bir şeyleri kalmamıştı, Hüseyin Nazmi'nin çantasını bir sandalcı kaldırmış, bekliyordu; iki arkadaş birbirinin elini yine sıktılar.

Bir saat sonra Sarayburnu'nu dolaşan Fransız vapuru Hüseyin Nazmi'yi, sinesi ümit ile dolu, bir emel cihanına doğru götürürken

Kızkulesi açıklarında bir batı meyil ile süzülerek yavaş yavaş ilerleyen Lloyd'un Süveyş hattına işleyen ağır gemilerinden biri Ahmet Cemil'i kalbinde bir mezar ile son yeis türbesine sürüklüyordu. Evvela, hareket esnasında, o dağdağa içinde hiçbir şey hissetmedi; validesiyle Seher'i aşağıda kendilerine tahsis olunan yere yerleştirdikten sonra yukarıya çıktı; sandallar, merdivenlerden telaş ile inip çıkan halk, çözülen halatlar, koşuşan gemiciler, ara sıra iri sesiyle bu gürültünün içinde herkesi sükûta davet ediyor gibi hiddetle bağırان düdüğü; daha sonra etrafında limanın izdihamı, İstanbul ile Galata arasında sıkışan bu deniz parçasını bir mahşer haline getiren bütün o hareket bir müddet beynini, gözlerini işgal etti; fakat vapur bu izdihamı yavaş yavaş, güya şu hayattan tahassürle iftirak ederek uzak bıraktıkça; dakikalar geçerek Ahmet Cemil'in nazarında bütün hayatının yegâne tahassüs mahfazası olan bu şehri ufkun lacivert zeminine tersim olunmuş bir levha şeklinde bırakmaya başlayınca kalbinde birden, elim bir iftirak hissi duydu; bir his ki hemen o anda bütün azmini sarstı; tekrar geri dönmek, kim bilir hayatının belki sonuna kadar ayrılmak üzere olduğu bu yere tekrar ayaklarını basmak için şedid bir arzu uyandırdı.

Uzaklaştıkça karşısında Cihangir tepesinden denize doğru inen bayır küçük mülevven taş parçalarından üzerine bir levha işlenmiş uzun, yüksek bir duvar şeklinde yükseliyor; öteden parça parça kaçarak saklanıyor gibi görünen Beyoğlu sırtıyla Galata yokuşlarının üzerinden kalkmış mütecessis bir baş gibi yangın kulesi iri gözleriyle bakıyor; öte tarafta İstanbul tepelerinin üzerinde camilerin birer gümüş miğfer ile örtülü cesim başları yükseliyor, minarelerin semalara fıskırmak isteyen birer beyaz fevvâre şeklinde uzanan ince boyları yer yer akşamın esmer havası içinde güya ihtizaz ediyor; beride güneşin son ziyalarıyla tutuşmuş camlarıyla kırmızılıklara boyanan İhsaniye, Üsküdar, daha yüksekte yeşil tepelerin üzerine eteklerini sererek Marmara'ya bakan Çamlıca, biraz daha ileride topraklardan ayrılarak kendisini denize salıvermek istiyormuş zannedilen Fener, Moda; nihayet vapur hareket ettikçe vaziyetlerini değiştiren –yerlerinden oynuyorlarmış, bazen yekdiğerine sokularak, bazen birbirinden kaçışarak dalgaların içinde yüzüyorlarmış vehmini veren– Adalar... Şimdi vapur biraz daha serbest ilerliyor, artık bu manzaralar evvelkinden çabuk uzaklanıyor, ufkun sislerine boğuluyordu.

Orada, kalbinde derin bir yeis ile kendisinden kaçıyor zannedilen bu levhaya gözlerini dikerek, bakıyordu. Sabit, musir bir veda ile gözlerini o levhadan ayırmıyordu. Vapur uzaklanıyordu; nihayet o levha üzerine bir tül geçirilmiş gibi donuk kaldı, daha sonra büsbütün bulandı; o vakit üzerine güneşin bir donuk rengi dökülmüş bulutlardan başka bir şey görmedi.

Başını çevirdi; işte güneş orada, ta Marmara'nın denizlere dökülen ufkunda, parçalanmış bir dağ enkazı şeklinde yığılmış bulutların arkasında iniyordu.

Güneş görünmüyordu, yalnız o bulut yığıntısının yırtılmış sinesinde bir yangın, müthiş, mühib bir yangın görünüyordu; ilk önce o tutuşan menfez etrafında bulutlar bir kan tufanına boyanmış duruyor, biraz yüksekte siyah bir küme o yangının üzerinde gittikçe koyulaşan esmer bir kubbe kuruyor; kenarlardan pembe, kırmızı, al, sarı rışeler sarkıyor; bir tarafında erimiş bir yakut deresi ince kıvrıntılı bir hat ile yol açarak akıyordu. Birden manzara değişti, bu yangın sönerek ortasında kırmızı bir tabak açıldı, etrafında sağına soluna, altına üstüne deste deste sarı nurdan müteşekkil oklar fışkırdı. Bir saniye sonra yine değişti, bulutlar bu yakut kümeleriyle dolu tabak üzerine parça parça dökülmeye başladı, nihayet büsbütün örttü, artık hiçbir şey görünmüyordu, orada siyah bulutlardan bir dağ yükseldi. Bir aralık güneşin son bir ziya hamlesi feveran etti, ta o dağın tepesinde tutuşmuş bir orman gibi parladı. Şimdi Ahmet Cemil'in gözleri bulanıyordu. Bütün denizi, semayı bu bulantı içinde karıştırdı, artık görmeyerek bakıyordu. Biraz sonra ayaklarının altında gizli bir hışıltı ile gecelerin sırlarını taşımaya hazırlanan suların üzerine geniş, uzun bir gölge düştü.

O vakit vapurun kenarına, tahta kanepenin üzerine oturdu; dirseğini dayadı, başını avucunun içine koydu; akşamın serin bir rüzgârıyla saçları uçuşarak gözlerinin önünde hazırlanan geceye bakmaya başladı.

Burada saatlerce böyle, yemek için aşağı inmek istemeyerek, güvertenin şu تنها halinde burada düşünmek için kalmayı tercih ederek, oturdu; fakat düşünemedi. Yalnız burada gecenin soğuk yeisini teneffüs ederek bütün hayatının mihnetlerini dinlendirmek, bu zulmeti zehirleyerek teşfiye eden mugaşşi bir deva gibi içmek, kana kana ciğerlerini onunla doldurmak istiyordu.

Bu siyah bir gece idi, öyle bir gece ki gökler bütün kandillerini söndürerek denizlere gayb âleminin gizli şeylerini dökmek için hazırlanmış gibiydi. Yalnız ileride direklerle bacanın birer serseri şeklinde yürüyen gölgelerine zulmetler içinde rehberlik eden vapurun kırmızı feneri bu siyahlıklar arasında açılmış uzak bir kırmızı göz gibi parlıyordu. Bu siyahlıklar... Ahmet Cemil işte şu saçlarının arasında üşüterek geçen rüzgârın, kanatlarını cırpa cırpa, bu siyahlıkları semalardan denizlere döktüğünü hissediyor, görüyor, onların feşafeş-i sukutunu işitiyordu. Kendi kendisine, içinden, hep şahsi üslubunun tabirlerini tekrar ederek, “Sanki bir bârân-ı dürr-i siyah!...” diyordu. Birden, bu siyah gecenin karşısında aklına bir başka gecenin hâtırası geldi.

Ta hülya hayatının başlangıcında, ümitlerinin incilâsı zamanında Tepebaşı Bahçesi’nde Haliçe bakarak seyrettiği mai gece ile o bârân-ı elması tahattur etti.

Gözlerinin önünde o mai gece ile bu siyah gece tekabül etti: Mai ve siyah.

Ah!.. Biçare hırpalanmış, ezilmiş hayat!.. Mai bir gece ile siyah bir gece arasında geçen şu nasipsiz, bahtsız ömür!.. Bir bârân-ı elmas altında inkişaf ederek şimdi bir bârân-ı dürr-i siyahın altında gömülen o emel çiçekleri!..

İşte, işte, görüyor, gözlerinin önünden yağan bu siyahlıklar, denize döküldükçe bir sekerat zemzemesiyle boğulan bu zulmetler, işte bunlar o hülya hayatının üzerine çekilen bir matem kefeni değil miydi?

O vakit denize baktı: siyah bir deniz... Karanlığın içinde geminin kenarından esmer bir köpükle kaynaşarak firar eden o siyahlıkları görüyor, altında mahuf, mühiş, adem vehmi veren siyahlıktan başka bir şey görmüyordu.

Ah! Bu denizin zulmetlerinde saklanan hakikatler, asıl hakikat... Bir karar hamlesi, yalnız bir küçük hareket, oraya gidebilirdi. Oraya gitmek, bu siyahlığın içine, bir daha çıkılamaz, avdet olunamaz derinliklerine gitmek...

Dalgalar uzun, kalın birer siyah yılan gibi kıvrana kıvrana, yuvarlana yuvarlana açılıyor; belsiz bir lisan ile zulmetlerin sonsuz uzaklıklarına doğru serilerek onu davet ediyordu.

Bunların siyah kucağına atılmak, yarın doğacak olan o güneşin hayatın sefaletleriyle istihza eden ziyasından kaçmak, bu siyah-

lıklar içinde sonsuz bir yoklukla mesut ve müsterih yuvarlanıp gitmek...

O zaman kendisini bu dalgaların arasında süzölüp latif bir gaşy ile mest olarak, sinirleri uyuşarak denizin o dipsiz uçurumlarına doğru iniyor vehmetti. İniyor, bitmeyen bir sukut ile, zulmetleri tabaka tabaka yararak, şu siyah dalgaları kütle kütle sırtına alarak, yavaş yavaş, muntazam bir ahenkle, ademe tam bir teslimiyetle iniyordu. Evet, bir karar hamlesi, yalnız bir küçük hareket, nasipsiz geçen hayatıyla şu faydasız vücut arasında bu denizin bütün siyah tabakalarını bir sed silsilesi gibi bırakarak ta şu ummanın bir türlü sonu bulunamayan derinliklerine kadar inecekti. Birdenbire silkindi...

Ta yanı başında bir ses, “Cemil, niçin karanlıkta yalnız oturuyorsun?” diyordu.

O vakit titreyerek ayağa kalktı, “Geliyordum, anne!..” dedi, ve hayatta bir ümidi kalmamış bu çocuk, yavaş yavaş, bu siyah geceden, şu kendisini çekip almak isteyen ademden ayrılarak, mevcudiyetini daha kuvvetle çeken bu sese uyarak, annesini takip etti...

SÖZLÜK

a'mal-i erbaa: matematikte dört işlem
adavet: düşmanlık
adalât: adeleler, kaslar
adem: hiçlik, yokluk
ağşiye: perdeler, örtüler
aguş: kucak
ahz: alma, alış
aksiseda: yankı, etki
alât: aletler
alil: hastalıklı, sakat
âram: durma, dinlenme
ârî: kurtulmuş, üzerinden atmış
âsâr: eserler
asude: huzurlu
atıfet: cömertlik, merhamet
atıl: etkisiz, işlevsiz
avâni: kapkacak türünden eşya
avdet: gidilen yerden dönme
azimet: gitme, gidiş

bağteten: ansızın, birdenbire
baha: değer, kıymet
bahr-i huruşan: coşmuş deniz
bahr-i pür-huruş: coşkulu deniz
bahr-i sükünperver: sessiz deniz
bârân-ı dürr-i siyah: siyah inci yağ-
muru
bârân-ı elmas: elmas yağmuru
bârid: soğuk, sevimsiz
başmuharrir: başyazar
batî: yavaş, ağır
bedahet: apaçık, açık ve belli
bedia: yeni ve görülmedik güzel şey
bedîi: güzel şeylerle ilgili

bedmest: kendini bilmeyecek dere-
cede sarhoş
behemehal: ne olursa olsun, mutlaka
beheri: her biri
behre: pay, hisse
beht: şaşkınlık
beliğ: etkili, güzel ve yerinde söylen-
miş söz
ber-takrib: yaklaşarak
bey'-i bilvefa: alıcı ve satıcının, vaz-
geçme hakkına sahip olduğu
alış-veriş.
beyaban: çöl
beyn: ara
bidayet: başlangıç, başlama
bigâne: yabancı
bîzar: bıkmış, usanmış
buğ: buğu
burhan: kanıt, delil
burka: perde, örtü
bürkân: yanardağ, volkan

câlî: yapmacık
câmid: cansız donuk
canfes: parlak ipekli kumaş
cangüzâr: can yakan
câris: yaygaracı
cavidanî: ebedî, kalıcı
cebin: korkak, yüreksiz
cehren: yüksek sesle, açıkça, alenen
cerh: reddetme, kabul etmeme
ceride: gazete
ceriha: yara
cesim: büyük, iri

cevelan: dolaşma
cezm: anlama, kavrama
cidal: savaş, kavga
cidar: duvar
cihet-i şimaliye: kuzey yönü
cinas: anlamları ayrı, yazılışları aynı
veya benzer kelimelerle yapılan
söz sanatı
cür'a: içki kabının dibinde kalan son
yudum
cürm-i meşhud: suçüstü

çarh: tekerlek, dönen şey
çarpâre: özellikle oyun havaları ve kö-
çekçelerde usûl vurmaya yarayan,
dört parça sert tahtadan yapılmış,
ikişer ikişer avuçlara geçirilerek
çalınan bir çeşit kastanyet
çirkâb: kirli su, çirkef, çamur

dağdağa: gürültü, patırtı
dehhaş: çok korkunç
delalet: işaret, delil
demkâr: eşlik eden
deraguş: kucak
derç: toplama, bir araya getirme
dermande: âciz, çaresiz
deruhte: yüklenme, üstüne alma
derun: iç
derunî: içe ait, kalbî
derya-yı sakın
desise: hile, entrika
destgâh: tezgâh
devair: daireler
dimağ: bilinç, akıl
dirhem: gramlık eski bir ağırlık ölçüsü
dûn: alçak, soysuz, denî
düstur: devlet kanunlarını içine alan
kitap, kanunlar dergisi

ecir: işçi, ücretli çalışan
edevat: araçlar, gereçler
edille: deliller
ehram: piramit
ekalliyet: azınlık
elfaz: sözler
emraz: marazlar, hastalıklar
enin: inleme
enis: dost, arkadaş
ensice: dokular
ervah-ı bezm: ruhlar meclisi
evza: duruşlar, haller
eza: eziyet, üzüntü
ezhar-ı şebab: gençlik çiçekleri

fasih: anlaşılır, ahenkli
faş: meydana çıkmış, açığa vurulmuş
fer: aydınlık
ferdaniyet: eşsizlik, teklik
fersude: eskimiş, solmuş
feşafeş: hışırta
feşafeş-i sukut: düşüşün hışırtısı
feveran: coşma, galeyana gelme
fevk: üst taraf, yukarı
fevvare: fiskeye
fütur: bezginlik
fütüvvet: delikanlılık, gençlik; cö-
mertlik, mertlik, dostlarının ku-
surlarına karşı afla muamele etme;
mânevî esaslara bağlı mesleki bir-
lik, ahiliğe temel teşkil etmiş olan
esnaf teşkilatı

garam: aşk, şiddetli arzu
gaşy: kendinden geçmek
gaybubet: göz önünde olmama, yokluk
gayr-ı mahsus: hissedilmeyen, belirsiz
gayr-ı muhik: haksız
gayr-ı kabil-i tahlil: açıklanması
imkânsız
gayz: öfke

gencine-i edeb: edebiyat hazinesi;
(burada) dergi adı
gırv: feryat, bağırma
giry: gözyaşı
gulgule: gürültü, velvele

hâbide-i sükûn: sessizliğin uykusuna
dalmış
hacle: gelin odası
hafi: gizli
haftan-berduş: kaftanı omzunda; aşırı
sanatlı için kullanılır
hâile: içler acısı olay, facia
hâli: boş
harim: yabancıya yasak olan kutsal yer
hassa: patiska bez
hasud: çok kıskanç
haşmet: gösterişlilik
haşyet: korku
hatime: son
hatve: adım
hav: bazı kumaşların üstünü kaplayan
ince tüy
hayide: çiğnenmiş
hazer: sakınma, çekinme
hemahenk: uyumlu
hengâm: vakit, zaman
herze-vekil: üstüne vazife olmayan
işlere karışan
heyet-i tahririye: yazı kurulu
hırâman: salınarak, nazla, edayla yü-
rûme
hırman: nasipsizlik, mahrumiyet
hiçi: hiçlik, yokluk
hiffet: hafiflik; hoppalık
hikmet-i tabîîye: fizik ilmi
hilaf: ters, aykırı
hiras: korku, ürkme
hisset: cimrilik
hodkâm: bencillik
hulul: içine işleme, nüfuz etme

humar-ı bakıyye: akşamdan kalma
sarhoşluk hali
husul: vücuda gelme
huzzar: bir yerde hazır bulunan kim-
seler
hübut: yukarıdan aşağıya inme
hüccet: delil

ıslahat: düzeltmek için yapılan işler
ıttırat: düzenli şekilde birbirini izleme

iane: yardım
ibham: kapalı ifade
iptida: başlama, başlangıç
ibtisam: gülümseme
ibzal: bol bol verme
icmal-i ahval: eskiden gazetelerde
siyasi havadisleri özetleyen baş-
makale, özet
ictinab: sakınma, çekinme
iftirak: ayrılık
ihata: kuşatma, çerçeveleme
ihtida: doğru yola girme
ihtilâcat: çırpınmalar, seğirmeler
ihtilaç: çırpınma
ihtiraz: çekinme, kaçınma
ihtisar: kısa ifade etme
ihtiyar: seçme
ihtizaz: hafif hafif titreme
ihzar: hazırlama, bulundurma
ikraz: borç verme
iltihak: katılma, eklenme
iltima: parıldama
iltiyam: iyileşme
iltizam: tercih etme
imtidad: uzama, sürüp gitme
imtisal: örnek olma, uyma, uyulma
imtisas: emme, massetme
imtizaç: uyuşma, anlaşma, kaynaşma
incilâ: parıldama
incimad: donma

incizab: cazibesine kapılma
indî: kişisel
infial: gücenme, kırılma
inhisar: tekel; yalnız bir şeye, kimseye
ait olma
in'îtaf: bir tarafa dönme, yönelme
inikâs: yansıma
inkıraz: yıkılma
inkıta: tükenme
inkisam: parçalanma, bölünme
inkîşaf: açılma, gelişme
insicam: bütünlük, uygunluk
inşad: topluluk önünde şiir okuma
inşirah: iç açılması, ferahlık
inturak: patlama
intihap: seçme
intikad: edebi eleştiri
intikaş: nakşedilme, kazılma
intisap: bir topluluğa bağlanma, men-
subu olma
intişar: yayılma, yayımlanma
intizar: bekleme, bekleyiş
irae: gösterme, bildirme
iras: sebep olma
iskât: düşürme
istiab: içine alma, kaplama
istical: acele etme
istidlal: bir delile dayanarak sonuç
çıkarma
istifsar: sorma, araştırma
istiğlâl: bir mülkü rehine koyma
istiğna: tok gözlülük, kanaat etme
istihfaf: küçümseme
istihsal: üretme, üretim
istihzar: hazırlama
istimal: kullanma
istimdat: yardım isteme
istintak: sorguya çekme
istirdat: geri alma
istiskal: soğuk davranma
istişhad: tanık gösterme

istişmam: koklama
istizah: açıklama isteme
iştihar: meşhur olma
işтира: satın alma
iştiyak: büyük arzu duyma
îtâ: verme
itba: tabi kılma, arkasına katma
îtila: yükselme
itmam: tamamlama
itminan: eminlik, gönül rahatlığı
ittihaz: kabul etme, düşünme
îvicac: eğrilme, çarpıklık, dürüst ol-
mama
izale: giderme, ortadan kaldırma

kâffe: hep, bütün, tamam
kahir: ezici, üstün gelen
kaide-şinas: kuralcı
kaim: ayakta duran; yerine geçen;
sürüp giden
kâni: inanan; kanaat eden, yetinen
karabet: yakınlık
kariha: kendiliğinden doğan fikir;
düşünce kuvveti
kâşane: büyük, süslü köşk
kat'-ı ümid: umudu kesmek
katre: damla
kesel: uyuşukluk, tembellik
keselan: bitkinlik, uyuşukluk
kevser: cennetteki nehir
kisve-i müşemmes: güneşli elbise
kitabeta: yazı yazma
külfetperdaz: zorlaştıran
kühn: bir şeyin özü
küreviyet: küreyle ilgili, küresel

laden: laden ağacının boyasıyla yüze
yapılan taklit ben
lahin: nağme, ezgi
lem'a: parıltı
lerzişdar-ı haşyet: korkudan titreme

levs: pislik
leyli: yatılı öğrenci

mâdud: kabul edilen, sayılan
mâfevkalarz: metafizik
mağmum: üzüntülü, gamlı
mahbes: cezaevi
mahlas: isme eklenen ikinci isim,
takma ad
mahmul: yüklü
mahrek: yörünge
mahsuben: alacağa saymak üzere
mahud: bilinen
mahuf: korkunç
mahun: tespih ağacıgillerden orman
ağacı; bu ağaçtan yapılmış
mahut: bilinen, adı geçen
mahza: yalnız, ancak
mahzuz: hoşnut, memnun
mai: mavi
mail: eğimli, meyletmiş, istekli
makamat: mevkiler
mâkes-i zaman: zamanın yansıdığı
yer; kitapta gazete adı
mâkes: bir şeyin yansıdığı yer
makhur: yenilgiye uğramış
makrun: ulaşmış, kavuşmuş
makuliyet: akla uygun olma durumu
makûs: aksi, zıttı
mâli: dolu
masruf: harcanmış, sarf edilmiş
massetmek: emerek çekmek
maşuka: âşık olunan
matla: kaside veya gazellerin mısra-
ları, birbiriyle kafiyeli olan ilk
beyit
mazhar: ulaşan, erişen
mazmun: edebiyatta anlamı dolaylı
olarak anlatan güzel söz
mebahis: üzerinde tartışılan, konu-
lan konular, yazılar

mebhas: üzerinde tartışmaya, konu-
maya değer konu, yazı
mebhut: şaşırmış
mecidiye: yirmi kuruş değerinde gü-
müş sikkeler
meclubiyet: tutkunluk
mecruh: yaralı
medar: dayanak
medfen: mezar
medid: uzayıp giden
mekudiyet: yokluk, bulunmazlık
meftun: tutkun, hayran
meftur: bıkılmış, bezmiş
mehcur: uzaklaşmış, ayrı düşmüş;
unutulmuş
meks: durup dinlenme
melal: hüznün, keder
meleke: bir işle devamlı uğraşarak
alışkanlık ve beceri kazanmak
melûf: alışılmış
melûl: üzgün
memlu: dolmuş, dolu
memlûkiyet: kölelik
memnu: yasak
memzuc: karışmış, karışık
menazır: manzaralar
menkuş: nakışlı
menşe: esas, kök
menûs: alışkanlık haline gelmiş olan
meraret: acılık
merbutiyet: bağılılık
merkuz: bir yere saplanmış, dikilmiş
mesâmat: gözenekler, delikler
mestî: mest olma, sarhoşluk
meşbu: dolu
meşkûk: şüpheli
mevce: dalga
mevhum: gerçekte olmayıp var gibi
düşünülen şey
mekif: duracak yer
mekuf: tutuklanmış, tevkif edilmiş

mevvac: çok dalgalı
meyelan: bir tarafa doğru eğilme,
meyletme
meyus: karamsar, ümitsiz
mihaniki: alışkanlıkla, mekanik ola-
rak yapılan iş
mikyasa: ölçü
mir-i belâhat-semir: ahmaklık baş-
kanı
mir'at-ı şuun: şeylerin aynası; (ro-
manda) gazete adı
mişvar: tarz, eda, üslup
muadele: denklem
muahaze: azarlama, çıkışma
muanber: amber sürülmüş, güzel
kokulu
muannit: inatçı
muarefe: karşılıklı olarak birbirini
tanıma
muattal: kullanılmaz hale gelmiş, terk
edilmiş
muattar: güzel kokulu, ıtırılı
muazzez: hürmete layık, yücelik
muazzib: acı veren
mudhik: güldüren, komik
mudhike: gülünecek şey
mufassal: ayrıntılı
muganniye: kadın şarkıcı
mugaşşi: kendinden geçiren
mugayir: aykırı
muhamim: hücum eden, saldıran
muhamrik: hareket ettiren
muhammala: elde edilen sonuç, netice
muhamvere: karşılıklı konuşma
muhamik: adil
mûhiş: dehşete düşüren
muhtasar: öz, kısa
muhtazir: can çekişen
muhtecib: örtünen, örtülmüş
muhtefi: gizlenen, saklanan
muhtekir: karaborsacı

muhtel: bozulmuş
muhteriz: çekingen
muhtevi: içindekiler, kapsadığı un-
surlar
muin: yardımcı
mukaddeme: başlangıç, giriş
mukarrer: kararlaştırılmış
mukayyet: bağlanmış, şartlı
mukayyit: bir büro veya kalemde ev-
rak kayıt memuru
muktedir: bir işe gücü yeter
munsif: haktan, doğruluk ve adalet-
ten ayrılmayan; vicdan ve insaf
sahibi
muntazir: bekleyen, gözleyen
musab: felakete uğramış
musabiyet: felakete yakalanma
musahabe: sohbet şeklinde yazılmış
yazı türü
mûsikar / mıskal: Türk müziğinde bir
çeşit nefesli saz
musir: ısrarcı
mutad: alışkanlık haline gelmiş
mutantan: gösterişli
mutasarıf: bir malın, mülkün kullan-
ma hakkını elinde bulunduran,
yöneten
mutazarır: zarara uğrayan
mutbak: mutfak
muterize: metin içinde parantezlerle
açıklayıcı bilgi verilen yan cümle
mutmain: içi rahat, huzurlu
muttali: öğrenen, haberi olan
muttarit: düzenli şekilde birbirini
izleyen
muttasıl: ara vermeksizin, devamlı
muvacehe: yüz yüze gelme, yüzleşme
muvakkat: geçici
muvazene: denge
mübadele: değiş tokuş
mübahase: sohbet etme

mübareze: kavga, mücadele
müptedi: bir okula, bir işe yeni baş-
layan
mübtetic: sevinçli
mübteti: dayanan, bir şeyin üzerine
kurulmuş
mücaneset: bir cinsten olma
mücaveret: yakınlık, komşuluk
mücbir: zorlayan
mücehhez: yapacağı işle ilgili malze-
me ile donanmış
mücella: parlak
mücerret: soyut
mücessem: cisimleşmiş, somutlaşmış
mücrim: suçlu, kabahatli
müddea: iddia, tez
müdebdeb: gösterişli
müdekkik: dikkatle inceleyen
müfit: faydalı
müfred: tek beyit
müfrit: aşırıya kaçan
müftehir: övünen
müheyya: hazır
mühib: heybetli
mühlik: öldürücü
mühmel: ihmal edilmiş
mükâab: küp şeklinde olan, kübik
mükellef: yükümlü
mülâhaza: düşünce
mülâtafa: şakalaşma
mülevven: renkli
mülevves: kirli, iğrenç
mülteca: sığınılacak yer
mümanaat: karşı çıkma, engelleme
mümaşat: uyma, yoldaşlık etme
mümeyyiz: sınavda öğretmenle birlik-
te öğrencinin seviyesini yoklayan
mümteziç: uygun olan, kaynaşan
münakale: nakletme
münazaa: tartışma
münbais: bir şeyden dolayı olan

müncemid: donmuş
mündefi: savuşturulmuş, atlatılmış
mündemiç: bir şeyin içinde var olan,
bulunan
münhasır: yalnız bir kimseye has
olan, sınırlı
münkad: boyun eğmiş
münkariz: yıkılmış, sona ermiş
münkesir: kırılmış; gücenmiş
münşi: usta yazar
münteha: son, nihayet
müntehab: seçilmiş
müntehabat: seçki, antoloji
müntesib: bir işe, bir mesleğe girmiş,
bir topluluğa bağlanmış
münteshir: yayılmış, yayımlanmış
müradif: aynı anlama gelen, eş anlamlı
müreccah: tercih edilen
mürekkap: karışmış, oluşmuş
mürettip: basımevinde dizgi yapan
müsademe: çarpma, çarpışma
müsadif: rastlayan
müsekkir: sarhoş edici
müskirat: sarhoşluk veren şeyler
müstağni: gözü tok, kayıtsız
müstahak: hak etmiş, layık
müstait: bir işi yapmaya yetenekli
müstecir: kiracı
müstedi: yalvararak isteyen
müstehzi: alaycı
müstekreh: iğrenç
müsterih: rahat, huzurlu
müsaare: karşılıklı olarak şiir okuma
müşabih: benzer
müşareket: ortaklık
müşevveş: karışık
müştereken: ortak olarak
mütalaa: düşünerek anlayarak oku-
ma; etraflıca düşünme
müteaddit: çok sayıda
müteakip: takip eden, ardından gelen

müteallik: ilgili
müteazzım: kendini büyük gören
mütebeddil: değişen, bir halde kalmayan
mütebessim: gülümseyen
mütecessis: meraklı
müteellim: elemli
müteessir: üzüntülü
mütefekkir: düşünen
müteferrik: çeşitli, birbirinden ayrılmış
mütefesfir: fosforlu
mütehammil: tahammül eden
mütehassir: hasret çeken, özleyen
mütehassis: duyulanan
mütehaşşid: bir yerde toplanan
mütehayyir: hayrete düşmüş
mütekabil: karşılıklı
mütekâsif: yoğunlaşmış
mütekayyid: dikkatli davranan
mütekellim: konuşan
mütelaşi: telaşlı
mütelatım: dalgalı
mütelezziz: tat alan, hoşlanan
mütemadi: aralıksız, sürekli
mütemeddin: uygarlaşmış, medeni
mütemevvic: dalgalı
mütemmim: tamamlayan
müteneffis: soluk alıp veren
mütenevvi: çeşitli
mütenevvia: gazetelerin kısa kısa çeşitli haberler verdikleri kısım
müterakkıb: gözleyen, bekleyen, uman
müteredditt: tereddüt eden, kararsız
müterekkib: birden fazla şeyden oluşmuş, meydana gelmiş
müterennim: şarkı mırıldanan
müteşekkil: şekillenen, oluşan
mütevali: aralıksız devam eden
mütevellit: doğan, dünyaya gelen, -den hasıl olmuş

müteverrim: veremli
müttefik: aralarında anlaşmış
müttehim: suçlayan, itham eden
müvezzi: sokaklarda gazete satan
müzakere: bir konu üzerine karşılıklı görüşme
müzeyyen: süslü
müziç: sıkıcı, bıktırıcı
nâfiz: etkili, içe işleyen
nagehan: ansızın
nahif: zayıf, çelimsiz
nakise: eksiklik, noksan
nâle: inleme
nâliš: inleme, inilti, feryat
nâr-ı aşk: aşk ateşi
nasb: dikme, saplama
nâsiye: nasiye
nasibe: nasip, payına düşen şey
natuk: güzel ve düzgün konuşan
nazenin: nazlı, cilveli
nazire: bir şiiri örnek alarak yazılan şiir
necat: kurtuluş
nedamet: pişmanlık
Nef'i-i devran: dönemin Nef'i'si
nefha: esinti, güzel koku
nehar: gündüz
nehari: okula gündüz giden, yatsız
neşaid: şiirler
neşat: sevinç, neşe
neşide: şiir
neşve: neşe, sevinç
nevha: ölünün ardından sesli ağlama
nezaret: denetim, kontrol, bakma, bakış
nısf: yarım
nigâh: bakış
nikab: örtü
nisap: ölçü miktarı, oran, asıl, esas
nisyan: unutmama

nokta-i nazar: bakış açısı
nuhbe: seçilmiş, seçkin (şey veya kimse), müntehap, güzide
nükte: şaka
nüsha: dergi sayısı
nüzul: felç, inme

pâkize: temiz, pak
pejmürde: eski püskü
perestiş: taparcasına sevme
pervaz-ı nigâh-ı emel: emel bakışının uçuşu
pervaz: uçma, uçuş
pest: yavaş ses
peyam-ı cihan: dünyanın haberi
peyk: haberci
pîş: ön taraf
pişva: önder, reis
piyale-i telhi-i hayat: hayatın acı ka-
dehi

rabita: bağ, münasebet
rakid: durgun, hareketsiz
rakik: ince, nazik
rakkase: dansöz
râsime: tören, merasim
raşe: titreme, titreyiş
râtîb: taze, yeşil, nemli
ricat: geri dönme
rikkat: incelik, merhamet
risale-i mevkute: süreli yayın, dergi
risale: bir konuda yazılmış küçük ki-
tap, broşür
rişe: saçak, püskül
riyaset: reislik, başkanlık
ruhperver: ruhu besleyen
rücü: geri dönme
rûçhan: üstün olma
rûkn: bir şeyin temel direği, kuvvetli
tarafı
rüyet: görme, bakış

sa'y: çalışma
safderun: kolay aldanan saf kimse
saffet: maddi ve manevi temizlik
sahabet: koruma, sahip çıkma
sahib-i imtiyaz: imtiyaz sahibi, gaze-
telerde yazı işlerinden sorumlu
kişi
sâil: dilenci
sakil: sıkıntı veren, bunaltan
sakit: sessiz
salahiyet: yetki
sâmi: dinleyici
sâmit: konuşmayan, sessiz, cansız
sanîa: hile
sâniha: çok düşünmeden akla gelen
fikir, ilham
sarfinazar: vazgeçme, hesaba katma-
ma
sârî: yayılan
sayha: yüksek sesle bağırma, haykır-
ma, çığlık, nâra
sekir: sarhoşluk
serdar-ı zümre-i musikiye: müzik top-
luluğunun başkanı
seyyal/seyyale: akan, akıcı
seyyie: kötülük, fenalık; suç, kabahat,
günah
sıkt: ana rahminden düşen çocuk,
düşük
sin: yaş
siyeh-nur-ı çeşm-i berk-efşan: yıldır-
ım saçan gözün siyah ışığı
söbû: oval
sûbesû: her yana, taraf taraf
sukut: düşme, yukarıdan aşağıya inme
suud: yukarıya çıkma, yükselme
sûrh u sefid: kırmızı ve beyaz
sûrur: sevinç, neşe
sütire: örtü
şâd: sevinçli

şahadetname: diploma
 şahnişin: odaların sokağa bakan cep-
 hesindeki çıkıntı, cumba
 şair-i zülûfdar-ı garaib-nisar: tuhaf-
 lıklar saçan lüleli şair
 şaireyn: iki şair
 şaşaa: gösteriş, parıltı
 şatır: neşeli, şen
 şâyan: layık, değer
 şebih: benzer
 şedid: şiddetli
 şehik: şiddetli nefes alırken çıkan ses
 şehka: hıçkırık
 şehir-i şaban: şaban ayı
 şem'a: mum
 şematet: gürültü, şamata
 şerik: ortak, arkadaş
 şetaret: sevinç
 şetm: küfretme, sövme
 şinaver: yüzücü
 şirket-i mudarebe: sermaye ve emek
 ortaklığıyla kurulmuş şirket
 şule-i hande-riz-i Zühre: Zühre yıldı-
 zının gülüşler saçan ışığı
 şümül: içine alma, kapsama

taab: yorgunluk, zahmet, meşekkat
 taaccüp: şaşırma
 taalluk: ilişik, ilgi, bağ
 taaşşuk: aşık olma
 taayyün: meydana çıkma
 tab': kitap, dergi vb basma, baskı
 tab'an: yaradılış olarak
 tâbiş-i lerzende: titreyen parıltı
 tâdat: sayma, sayım
 tahaddüs: sezme
 tahakkuk: gerçekleşme
 tahammür: mayalanma
 tahassür: hasret çekme, çok istenen
 bir şey için yanıp yakılma
 tahassüs: duygulanma

tahattur: hatırlama
 tahayyür: hayrete düşme, şaşırma
 tahkir: hakaret etme
 tahmis: divan edebiyatında mısraları
 beşe tamamlayarak kurulan şiir
 tahsin: övme
 tahtessıfır: sıfırın altında
 takaddüm: ileri geçme, önce gelme
 takarrüp: yakınlaşma, yakına gelme
 takarrür: bir yerde yerleşme, karar
 kılma
 takayyüt: dikkatli davranma, özen
 gösterme, çabalama
 takdir-i şeref: şerefli takdir
 takrir: sözle anlatma
 talakat: düzgün söz söyleme kolaylığı
 tâli: baht, talih
 tâlik: asma, asılma
 taltif: gönlü hoş etme
 tâmim: yayma, genel duruma getirme
 tarab: sevinç
 taravet: tazelik, körpelik
 tariz: dokunaklı söz söyleme, kinaye
 tarraka: gümbürtü
 taslit: musallat etme
 tatlik: boşama
 tavassut: arabuluculuk etme, araya
 girme
 tavsit: aracılık ettirme
 tayaran: uçma, uçuş
 tazammun: içirme, kapsama, kefil
 olma
 tazim: saygı gösterme
 tazip: eziyet verme
 teahhur: geriye kalma, gecikme
 teakub: birbirini takip etme
 teati: karşılıklı alma, verme
 tebahhur: buharlaşma
 tebaiyet: uyma, tabi olma
 tebdil: değiştirme, başka şekle sokma
 tebeddül: başka şekle girme

tebriye: bir kimseyi temize çıkarma,
aklama
tebyiz: müsveddeyi temize çekme
tecdit: yenileme
teceddüt: yenilenme
tecerrüt: soyunma, çıplak olma
tecessüs: merak
tediyat: ödemeler
tedris: ders verme
teehhür: gecikme
teessür: üzülme, kederlenme
teessüs: kurulma, yerleşme
teeyyüt: kuvvetlenme, sağlamlaşma,
teyit edilme
teganni: şarkı söyleme
tehalük: bir şeye erişmek için istekle
atılma
tehaşi: korkma, sakınma
tehevvür: köpürme, çok kızma
tehziz: titreme
tekasüf: yoğunlaşma
tekellüf: gösterişe kapılma, güçlûğe
katlanma; özentî
telaki: buluşma, kavuşma
telatum: dalgalanma
telezzüz: zevk alma
telvis: kirletme, bulaştırma
temaşa-yı beyaban: çölü seyretme
temellük: sahip olma
temessül: belli bir şekle girme, bir
kimseye benzeme
temettü: kazanma, kazanç
tenafür: nefret etme
tenasüh: bitkiden hayvana insana ruh
göçü inancı, reenkarnasyon
tenevvü: çeşitlilik
tenkis: azaltma, indirme
tensip: uygun bulma
tenvir: aydınlatma
terakkub: bekleme
teraküm: yığılma, birikme

tereffu: yükselme, yukarı kalkma
terennüm: şarkı mırıldanma
tereşsuh: sızma, terleme
terettüb: bir sorumluluğun birinin
üzerine düşmesi
terfik: birinin yanına arkadaş olarak
katılma
terhin: rehin verme
tersim: resmetme
terviç: destekleme
tesadüm: çarpışma
tesdis: divan edebiyatında mısraları
altıya tamamlayarak kurulan şiir
teselsül: birbirini takip etme, devam
etme
teshir: sihir yapma, büyülenmiş du-
ruma getirme
tesit: kutlama, tebrik etme
tesliye/tesliyet: avutma, teselli etme
tesviye: ödeme, halletme, sonuçlan-
dırma
teşaur: şairlik taslama
teşfiye: iyileştirme, şifa verme
teşrik: ortak etme
tetabuk: uygun düşünme
tev'em: ikiz
tevakuf: uym, uygun gelme
tevakkuf: bekleme, durma
tevcih: belli bir yöne çevrilme, yö-
nelme
tevdi: verme, aktarma
teveccüh: bir tarafa yönelme
tevehhüm: kuruntuya kapılma
tevellüt: doğma, dünyaya gelme
tevessü: genişleme, yayılma
tevil: sözü bilinenden başka bir an-
lamla yorumlama
tevkif: tutuklama
tevkil: vekil etme
tevlit: doğurma

tevsi: genişletme
tezehhür: çiçeklenme
tezelmül: sarsılma, sallanma
tezeyyün: süslenme
tezyif: küçümseme, alay etme
tezyin: süsleme
tohum-ı deha: deha tohumu
tuğyan: taşma, coşma
tulû: doğma, doğuş

uhde-i kifayet: yeterli sorumluluk
umur-ı şehbenderî: konsolosluk işleri
usare: öz

ülfet: anlaşma, kaynaşma
üryan: çıplak
üstüvane: sütun, direk

vakar: ağırbaşlılık
vakfetme: bağlama, ayırma, adama
vâkîf: bilen, anlayan, haberdar olan
vareste: kurtulmuş
vâsi: geniş
vaz': vaziyet, tavır, duruş; ortaya koyma
vâzih: açık, belli, aşikâr
veçh: sebep, vesile
velvele: gürültü
viladet: dünyaya gelme, doğuş
visal: sevdiğine kavuşma
vuku: olma, meydana gelme
vukuf: anlama, bilme, bilgi
vusul: ulaşma, erişme
vuzuh: açık ve belli olma
vüs'at: genişlik, bolluk

yabis: kuru
yave: boş lakırdı
yeis: şiddetli üzüntü, keder
yekdiğer: bir başkası, öteki
yeldirme: başörtüsüyle birlikte kul-
lanılan bol ve hafif üst giyeceği

yen: giyecek şeylerin üst kısmı

zehr-âbe: çok acı su
zeval: yok olma
zeveban: erime
zılal: gölgeler
zîhayat: canlı
zulmet: karanlık
zübde: bir şeyin en seçkin kısmı, öz
zühre: Venüs gezegeni
zülâl: içilmesi güzel, tatlı, latif su
züyuf: değersiz şeyler, kimseler

